

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANA BİLİM DALI**

**TRUMP'IN OTORİTERLEŞME EĞİLİMLERİ
KARŞISINDA ABD SİYASAL SİSTEMİNİN HÜKÜMET
GÜCÜNÜ SINIRLANDIRMA OLANAKLARI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Ülkem ALKAN**

**Danışman
Prof. Dr. Haydar EFE**

HAZİRAN 2025, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Trump’ın Otoriterleşme Eğilimleri Karşısında ABD Siyasal Sisteminin Hükümet Gücünü Sınırlandırma Olanakları” adlı **Yüksek Lisans** tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Ülkem ALKAN

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı :Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Program Adı :Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı :Trump’ın Otoriterleşme Eğilimleri Karşısında ABD
Siyasal Sisteminin Hükümet Gücünü Sınırlandırma
Olanakları

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 177 sayfalık kısmına ilişkin 26/06/2025 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %11’dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dâhil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 26/06/2025

Danışman

Prof. Dr. Haydar EFE

Öğrenci

Ülkem ALKAN

KILAVUZA UYGUNLUK

“Trump’ın Otoriterleşme Eğilimleri Karşısında ABD Siyasal Sisteminin Hükümet Gücünü Sınırlandırma Olanakları” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun şekilde hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Ülkem ALKAN

Danışman

Prof.Dr. Haydar EFE

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Haydar EFE danışmanlığında **Ülkem ALKAN** tarafından hazırlanan “**Trump’ın Otoriterleşme Eğilimleri Karşısında ABD Siyasal Sisteminin Hükümet Gücünü Sınırlandırma Olanakları**”adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir.

26.06.2025

JÜRİ:

Danışman	: Prof. Dr. Haydar EFE	(İmza)
Üye	: Prof.Dr. Sabit MENTEŞE	(İmza)
Üye	: Dr. Öğ. Üyesi Erol Uğraş ÖÇAL	(İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun /.... /2025 tarih vesayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... / 2025

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında, bilgi birikimi, akademik rehberliği ve vizyonuyla bana sürekli destek olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Haydar EFE'ye, bu meşakkatli süreçte en büyük manevi destekçim olan aileme, özellikle de inançlarını ve koşulsuz desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen annem Kadriye ALKAN, babam Hakan ALKAN'a, mesleki duruşuyla bana daima ilham veren kardeşim Enes ALKAN'a içten teşekkürlerimi sunarım.

Ülkem ALKAN, Erzincan,2025

TRUMP'IN OTORİTERLEŞME EĞİLİMLERİ KARŞISINDA ABD SİYASAL SİSTEMİNİN HÜKÜMET GÜCÜNÜ SINIRLANDIRMA OLANAKLARI

Ülkem ALKAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2025

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Haydar EFE

ÖZET

Başkanlık sisteminin neredeyse yegâne başarılı örneği olan ABD başkanlık sistemi, iki buçuk yüzyılı aşan tarihsel süreç içinde ortaya çıkmış, başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. Ancak, otoriterleşme rüzgarlarının estiği ve giderek pek çok demokrasinin otoriter yönetimlere evrildiği günümüz dünyasında ABD de otoriterleşme girişimlerine sahne olmaktadır. Trump'ın, yasadışı ve yasal göçmenlere yönelik düzenlemeleri, siyasi rakiplerine yönelik soruşturmalar, yargı kararlarını dikkate almama, yasamanın yetkisindeki konulara müdahale, üniversiteleri ve medyayı kontrol etmeye yönelik düzenlemeler gibi birçok tartışmalı politikayı yürürlüğe koyması, ABD demokrasisinin geleceği hakkında endişelerin artmasına yol açmaktadır. Başkan Trump, yürütme gücünü genişleterek yasama ve yargı gibi diğer güçleri etkisiz bırakarak kuvvetler ayrılığı ilkesini, fren ve denge sistemlerini ve sonuç olarak Amerikan demokrasisini zayıflatmaya çalışmakla eleştirilmektedir.

Bu tez çalışmasının temel amacı, Başkan Trump'ın, otoriterleşme yönelimleri kapsamında yürütme gücünü genişletme çabalarını önlemek için ABD demokrasinin sahip olduğu olanakları ortaya koymaktır. Bu kapsamda, Trump'ın, otoriterleşme yönelimlerini engellemede, kuvvetlerin birbirleri üzerinde baskı kurmasını engelleyen ABD Anayasası, fren ve denge sistemleri, federalizm ve kuvvetler ayrılığı ilkelerinin yanı sıra bağımsız medya, üniversiteler, sivil toplum, bağımsız yargı ve Kongre'nin sahip olduğu araçların etkinliği analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD siyasal sistemi, başkanlık sistemi, fren ve denge, kuvvetler ayrılığı, otoriterlik.

**THE POSSIBILITIES OF THE US POLITICAL SYSTEM TO LIMIT
GOVERNMENT POWER IN THE FACE OF TRUMP’S AUTHORITARIAN
TENDENCIES**

Ülkem ALKAN

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, June 2025

Supervisor: Prof. Dr. Haydar EFE

ABSTRACT

The US presidential system, virtually the only successful example of a presidential system, has emerged and is being successfully implemented over a period of over two and a half centuries. However, in today’s world, where authoritarianism is sweeping and many democracies are gradually evolving into authoritarian regimes, the US is also experiencing attempts at authoritarianism. Trump’s implementation of numerous controversial policies, including regulations targeting both illegal and legal immigration, investigations into his political opponents, disregard for judicial decisions, interference in legislative matters, and regulations aimed at controlling universities and the media, has raised concerns about the future of US democracy. President Trump is being criticized for expanding executive power while weakening other branches of power, such as the legislative and judicial branches, thereby weakening the separation of powers, checks and balances, and ultimately, American democracy.

The primary objective of this thesis is to demonstrate the capabilities of US democracy to thwart President Trump’s efforts to expand executive power within the context of authoritarianism. In this context, the effectiveness of the US Constitution, which prevents power from exerting pressure on one another, along with the principles of checks and balances, federalism, and the separation of powers, as well as the tools available to independent media, universities, civil society, an independent judiciary and Congress is analyzed in preventing Trump’s authoritarian tendencies.

Keywords: US political system, presidential system, checks and balances, separation of powers, authoritarianism.

İÇİNDEKİLER

TRUMP'IN OTORİTERLEŞME EĞİLİMLERİ KARŞISINDA ABD SİYASAL SİSTEMİNİN HÜKÜMET GÜCÜNÜ SINIRLANDIRMA OLANAKLARI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
KILAVUZA UYGUNLUK.....	ii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ SİYASAL SİSTEMLER VE DEVLET ŞEKİLLERİ

1.1.Siyasal Sistemlerin Sınıflandırılması	5
1.1.1.Siyasal Sistemin Tanımı ve Önemi.....	6
1.1.2.Tarihsel Süreç İçerisinde Siyasal Sistemlerin Sınıflandırılması.....	8
1.1.2.1. Antik Yunan'da Siyasal Sistemlerin Sınıflandırılması	8
1.1.2.1.1.Platon'un Siyasal Sistem Sınıflandırması.....	9
1.1.2.1.2. Aristoteles'in Siyasal Sistem Sınıflandırması.....	12
1.1.2.2. Siyasal Sistemlere İlişkin Diğer Sınıflandırmalar	16
1.2.Çağdaş Siyasal Sistem Tipleri	20
1.2.1. Demokratik Sistemler	20
1.2.1.1 Kusursuz Demokrasiler (Tam Demokrasiler)	21
1.2.1.2. Kusurlu Demokrasiler	23
1.2.2. Karma Sistemler	25
1.2.2.1. Seçimli Otoriterlik.....	26
1.2.2.2. Hibrit Rejimler	27
1.2.2.3. Sorunlu Demokrasiler	28
1.2.3. Otoriter Sistemler.....	28

1.2.3.1. Otoriter Sistem Tanımı.....	29
1.2.3.2. Otoriter Sistem Türleri	30
1.2.3.2.2. Tek Parti Yönetimi.....	32
1.2.3.2.3. Dikta Yönetimi (Sultani rejimler-Patrimonyal)	33
1.2.4. Totaliter Sistemler.....	37
1.2.4.1. Totaliter Sistemlerin Tanımı	38
1.2.4.2. Totaliter Sistem Uygulamaları	40
1.2.4.2.1. Stalinizm	41
1.2.4.2.2. Nasyonal Sosyalist İdeoloji (Nazizm).....	42
1.2.4.2.3 Faşizm	44
1.3.Kuvvetler Ayrılığına Dayanan Hükümet Sistemler.....	45
1.3.1.Parlamenter Sistem	47
1.3.2.Başkanlık Sistemi	49
1.3.3. Yarı Başkanlık Sistemi	53
1.4. İktidar Dağılımı Bakımından Devlet Şekilleri.....	55
1.4.1. Devlet Kavramı.....	55
1.4.2. Üniter Devlet.....	57
1.4.3. Konfederal Devlet.....	58
1.4.4. Federal Devlet.....	60

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKAN BİRLEŞİK DEVLETLERİ SİYASAL SİSTEMİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

2.1. Amerika Birleşik Devletleri Siyasal Sisteminin Evrimi.....	63
2.1.1. ABD'nin Bağımsızlık Savaşı ve Kuruluşu Sonrası Yaşanan Gelişmeler.....	64
2.1.2. ABD İç Savaşı ve Etkileri.....	71
2.1.3. Birinci Dünya Savaşı ve İki Savaş Arası Dönemde ABD	74
2.1.4. İkinci Dünya Savaşından Günümüze ABD	75
2.2. Amerika Birleşik Devletleri Siyasal Sistemin Temel Özellikleri.....	76
2.2.1.Yasama.....	76
2.2.1.1. Kongre'nin Yapısı, İşleyişi, Yetkileri, Seçimi	76
2.2.2. Yürütme	78
2.2.2.1. Başkanın Statüsü	81
2.2.2.1.1. Başkanın Seçilme Şartları, Görev Süresi ve Seçimi	81
2.2.2.1.2. Başkanın Göreve Başlaması ve Görevinin Sona Ermesi	82

2.2.2.1.3. Başkan Yardımcısı ve Başkanlık Makamının Boş Kalması	83
2.2.2.1.4. Yürütme Organı İçindeki Kabine, Departmanlar, Sekreterler	84
2.2.2.1.5. Başkanlık Teşkilatı.....	85
2.2.2.2. Başkanın Sorumluluğu ve Sorumsuzluğu	86
2.2.2.2.1. Başkanın Siyasal Sorumsuzluğu	86
2.2.2.2.2. Başkanın Cezai Sorumluluğu.....	87
2.2.2.2.3. Başkanın Hukuki Sorumluluğu.....	88
2.2.2.3. Başkanın Görev ve Yetkileri.....	89
2.2.2.3.1. Başkomutanlık, Af, Uluslararası Antlaşma-Yürütme Anlaşması Yetkisi	89
2.2.2.3.2. Elçileri ve Temsilcileri Kabul Etme, Kanunların Yürütülmesi, Atama, Azil ve Veto Yetkisi	93
2.2.2.3.3. Kongre'ye İlişkin Yetkileri, Yürütme İmtiyazı, Kararname Çıkarma Yetkisi	94
2.2.2.3.4. Devredilmiş Düzenleme, Kredileri Harcamama ve Devletin Başlı Sıfatıyla Yetkileri	96
2.3.3. Yargı	97
2.2.4. Amerika Birleşik Devletleri Anayasası	99
2.2.4.1. ABD Anayasasının Temel Özellikleri	100
2.2.4.2. ABD Anayasası'nda Yapılan 27 Değişiklik	100
2.2.5. Federalizm	110
2.2.5.1. Federalizm ve Eyaletlerin Yetki ve Görevleri	113
2.2.6 Amerika Birleşik Devletleri'nde Siyasal Kültür.....	115
2.2.7. Siyasal Katılım.....	116
2.2.8. Siyasi Partiler.....	118
2.2.8.1. Demokrat Parti	120
2.2.8.2. Cumhuriyetçi Parti	122
2.2.9. Amerika Birleşik Devletleri'nde Seçimler	124
2.2.10 Baskı Grupları ve Lobiler	126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRUMP'IN OTORİTERLEŞME ÇABALARI KARŞISINDA ABD SİYASAL SİSTEMİNİN YÜRÜTME GÜCÜNÜ SINIRLANDIRMA ARAÇLARI

3.1. II. Başkanlık Döneminde Başkan Trump'ın Otoriter Yönelimleri.....	129
3.2. ABD Siyasal Sisteminde Yürütmenin Sınırlandırılması İçin Kullanılan Temel Araçlar	141

3.2.1. ABD Anayasası'nın Yürütme Gücünün Sınırlandırılmasına İlişkin Anayasa Hükümleri.....	142
3.2.2. ABD Siyasal Sisteminde “Hukukun Üstünlüğü” İlkesi.....	148
3.2.2.1. ABD'nin Hukukun Üstünlüğü Konusunda Dünyadaki Yeri	148
3.2.2.2. 2024 Demokrasi İndeksinde ABD'nin Yeri.....	158
3.2.3.1. Yasama Erkinin Denge ve Denetim Rolü	163
3.2.3.1.1. Kanun Çıkarma Yetkisi.....	164
3.2.3.1.2. Bütçe Tasarısı Hakkında Karar Verme Yetkisi	165
3.2.3.1.3. Başkanın Atama Yetkisinin Sınırlandırılması	165
3.2.3.1.4. Uluslararası Antlaşmalara Onay Verme Yetkisi.....	166
3.2.3.1.5. Meclis Soruşturması (Impeachment) Yetkisi.....	167
3.2.3.1.6. Yasamanın Yürütmeden Ayrı Seçimle Göreve Gelmesi	167
3.2.3.1.7. Yürütmenin Yasamayı Feshedememesi.....	168
3.2.3.1.8. Yasamada ve Yürütmede Ortak Görev Alınamaması.....	168
3.2.3.1.9. Yürütmenin Yasamanın Faaliyetlerine Sınırlı Müdahalesi.....	169
3.2.3.1.10. Parti Disiplinin Yasama Üyelerinin Bireysel Hareket Edebilmesi.....	170
3.2.3.2. Bağımsız Yargının Denge ve Denetim Rolü.....	170
3.2.3.3. Sivil Toplumun Denge ve Denetim Rolü.....	172
3.2.3.4. Federal Devlet Yapısının Denge ve Denetim Rolü.....	173
3.2.3.5. Kamuoyu ve Basın Gücünün Denge ve Denetim Rolü.....	178
SONUÇ	181
KAYNAKÇA.....	186
ÖZ GEÇMİŞ	199

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
FED	: Federal Reserve System (ABD Merkez Bankası)
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
USAİD	: Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Democracy Index 2024 Raporuna Göre Tam Demokrasiler.....	22
Tablo 1.2: Demokrasi Index 2024 Raporuna Göre Kusurlu Demokrasiler.....	24
Tablo 3.3: Demokrasi Index 2024 Kusurlu Demokrasiler.....	159

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1.	: 1775'te On Üç Amerikan Kolonisi.....	65
Şekil 2.2.	: Toprak Edinimleri, 1783-1853.....	71
Şekil 3.1.	: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı Endeksi'ne Göre Tüm Dünya Ülkeleri Arasında Abd'nin 2015-2024 Yılları Arasında Hukukun Üstünlüğüne Bağlılığı Konusundaki Puan Sıralaması.....	148
Şekil 3.2	:World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı Endeksi'nde Dünya Devletlerini Hukukun Üstünlüğüne Bağlılığı Konusundaki Genel Puan Sıralaması Ve Abd'nin Yeri	151
Şekil 3.3.	: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı Endeksi'nde “Hükümet Yetkilerine İlişkin Kısıtlamalar” Ülkelerin Sıralamaları Ve Abd'nin Yeri	152
Şekil 3.4.	:World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Yolsuzluğun Olmaması” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları Ve Abd'nin Yeri.....	153
Şekil 3.5.	:World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Açık Hükümet” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları Ve Abd'nin Yeri.....	154
Şekil 3.6.	: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Temel Haklar” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları Ve Abd'nin Yeri.....	155
Şekil 3.7.	: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Düzen Ve Güvenlik” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları Ve Abd'nin Yeri.....	156
Şekil 3.8.	:World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Düzenleyici Uygulama” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları Ve Abd'nin Yeri.....	156
Şekil 3.9.	: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Hukuk Yargılaması” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları Ve Abd'nin Yeri.....	157
Şekil 3.10	: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Ceza Yargılaması” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları Ve Abd'nin Yeri.....	158

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Sistemi, başkanlık sisteminin ilk uygulaması olup kusurları ve eksikliklerine rağmen günümüzdeki en önemli ve en başarılı örneğidir. Kuvvetler ayrılığı (seperation of powers) ilkesi ile fren ve denge (check and balance) kavramları çok büyük ölçüde ABD demokrasinin deneyimlerinden elde edilmiştir.¹

Gücün keyfi bir şekilde kullanılmasını engellemeyi amaçlayan hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı, fren ve denge sistemleri gibi temel ilkeleri tam olarak hayata geçirmiş bir ülke ve hukuk sisteminin olmadığı gerçeğini ifade etmekle birlikte, ABD demokrasisinin, ABD Bağımsızlık Bildirisi'nin, ilan edilmesinden bu yana yaklaşık 250 yılda önemli bir mesafe kat ettiğini söylemek mümkündür.

Sert kuvvetler ayrılığına dayanan ABD siyasal sisteminde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ayırım net bir şekilde belirtilmiş olmakla birlikte bahse konu kuvvetler uyumlu çalışabilmek için birbirlerine ihtiyaç duymakta, iş birliği içinde hareket etmekte, fren ve denge mekanizmaları içinde birbirlerini kontrol etmektedir. Uzun bir siyasal gelişme ve tarihsel süreç içinde ortaya çıkarak kurumsallaşan fren ve denge sistemleri sayesinde, ABD Başkanlık Sisteminde, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirlerini baskı altına almadığı herhangi birinin baskın hale gelmediği dengeli ve istikrarlı bir siyasal sistem ortaya çıkmıştır.

Tüm dünyada otoriter rejimlerin sayısının arttığı bir dönemde, ABD'de ikinci kez başkan seçilen Trump'ın, otoriter eğilimler söylem ve politikalarına yansımış hem ABD'de hem de dünyada Trump'ın, söz konusu politikaları yakından takip edilemeye başlanmıştır. 2024 yılındaki seçimlerde ikinci kez ABD başkanlığına seçilen Trump, başkanlığının birinci döneminde belirtilerini ortaya koyduğu otoriter eğilimlerini hayata geçirme fırsatı bulmuştur. Trump, ikinci kez başkan seçilir seçilmez başkanlık kararnameleriyle başlayan tartışmalı icraatları, hem ABD'de geniş çevrelerde endişe ve

¹ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD" içinde *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, ed., Ersin Kalaycıoğlu, Deniz Kağınıcıoğlu (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012), 99.

korkuyla karşılanmış hem de tüm dünyada yakından takip edilmiştir. Otoriter bir yönetim kurmayı amaçlayan Trump, yürütme gücünün sınırlarını genişletmeye çalışmakta, yasama organının yetkisindeki konularda kendini yetkili görmekte, çoğu zaman yargı kararlarını eleştirmekte, görmezden gelmekte, kurumlara temsilci atamalarında liyakat ilkesi yerine kendisine sadakati ön plana çıkarmaktadır. Trump, ayrıca, ABD Merkez Bankası (FED) başta olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAİD), Eğitim Bakanlığı gibi pek çok kurumu ve keyfi bir yönetim anlayışı içinde politik rakiplerini hedef almakta, hukuk firmalarını cezalandırmakta, üniversiteleri tehdit etmekte, fonlarını kesmektedir. Bu uygulamalar, ülkede demokrasinin geleceği konusunda ciddi endişelere yol açmaktadır.

“Trump’ın, otoriter uygulamaları karşısında, ABD demokrasisinin elinde ne gibi araçlar olduğu ve bu araçların Trump’ın, otoriterleşme eğilimlerini önleyip önleyemeyeceği?” sorusuna yanıt bulmayı amaçlayan bu tez çalışmasının temel amacı Başkan Trump’ın, otoriter uygulama ve politikalarının neler olduğunu ortaya koymak ve ABD siyasal sisteminin, Başkan Trump’ın, otoriter yönelimlerini engellemek için ABD demokrasinin önemli nitelikleri arasında yer alan fren ve denge sistemleri ve kuvvetler ayrılığı ilkesi başta olmak üzere sahip olduğu araçların neler olabileceği ve bu araçların etkin olarak kullanılıp kullanılmadığını ortaya koymaktır.

Otoriterleşme kavramını Juan Linz’in, yaklaşımları paralelinde tanımlayarak ele aldığımız tezimizde kullandığımız karşılaştırmalı siyaset yöntemi kapsamında Başkan Trump’ın, otoriter eğilimlerinin artması bir “durum” olarak ele alınmaktadır. Söz konusu durum çalışmamızı ağırlıklı olarak, Trump’ın, ikinci başkanlık dönemi ile sınırlamakla birlikte çalışmada zaman zaman belirli politikalarının başlangıç dönemi 2016-2020 yıllarını kapsayan birinci başkanlık dönemine de değinilmektedir. Bu kapsamda, medya ve akademik literatür derinlemesine incelenmiş, bu kapsamda, yapmış olduğumuz içerik analizinden elde ettiğimiz gazete haberleri ve makalelerin yanı sıra mahkeme kararları başta olmak üzere, resmî belgeler, Trump’ın, çeşitli platformlardaki söylemleri, eylemleri ve politikaları bütüncül bir bakış açısıyla analiz edilmekte ve objektif olarak yorumlanmaktadır.

Tezin “Çağdaş Siyasal Sistemler ve Devlet Şekilleri” başlıklı ilk bölümünde tarihsel süreç içinde siyasal sistemlerin sınıflandırılması sorunu ele alınmıştır. Siyasal

sistemlerin sınıflandırılması, Platon ve Aristo gibi antik dönem düşünürlerinden başlayarak, Montesquieu, Barrington Moore Jr., Maurice Duverger, Juan José Linz ve Alfred Stephan gibi modern dönem siyaset bilimcilerine kadar uzanan bir süreçte ele alınmıştır. Birinci bölümde, ayrıca, Çağdaş Siyasal Sistem Tipleri başlığı altında demokratik sistemler, karma sistemler, otoriter sistemler ve totaliter sistemler hakkında bilgi verilmektedir. Bölümde son olarak kuvvetler ayrılığına dayanan hükümet sistemleri başlığı altında parlamenter sistem, başkanlık sistemi ve yarı başkanlık sistemi ele alınmakta ve konfederal, federal ve üniter devlet kavramları hakkında açıklamalar yapılmaktadır.

“ABD Siyasal Sisteminin Temel Özellikleri” başlıklı ikinci bölümde kuruluşundan günümüze ABD siyasal sisteminin, evrimi ele alınmakta, iç savaş ve sonrasındaki gelişmeler, İki Dünya Savaşı arası dönemde ve İkinci Dünya Savaşı’ndan günümüze dört dönemde ele alınmaktadır. İkinci bölümde ABD Siyasal Sistemi’nin temel özellikleri de ele alınmaktadır. İlk olarak, yasama başlığı altında Kongre’nin yapısı, işleyişi ve yetkileri ele alınmaktadır. Yürütme başlığı altında, başkanın statüsü, seçilme şartları, görevleri, yetkileri, başkanlık teşkilatı, başkan yardımcıları, kabine, departmanlar ve sekreterler ele alınmaktadır. Başkanın, siyasal sorumsuzluğu, cezai ve hukuki sorumluluğu da açıklanmaktadır.

Yargı başlığı altında Yüksek Mahkeme, diğer mahkemeler hakkında bilgi verilmektedir. ABD Anayasasının temel özellikleri ve anayasada yapılan değişiklikler, ABD federalizminin temel özellikleri ve bu bağlamda, eyaletler ve görevleri, ABD’de siyasal kültür, siyasal katılma, siyasi partiler, seçimler ve lobiler ve baskı grupları hakkında bilgi verilmektedir.

Trump yönetiminin, otoriter eğilimlerini bütün boyutlarıyla ve bütüncül bir bakış açısıyla analiz etmeyi amaçlayan tezimizin üçüncü ve son bölümde ise Başkan Trump’ın, otoriter yönelimleri örneklerle ortaya konulmakta, bu kapsamda muhalif basın kuruluşlarının düşman ilan edilmesi; yargı kararlarının görmezden gelinmesi; Harvard Üniversitesi başta olmak üzere üniversiteler üzerinde fonları kesme ve yabancı öğrenci alma haklarını ellerinden alma gibi baskılar; göçmenlerin sınır dışı edilmesi ve binlerce kamu çalışanının işten çıkarılması, FED gibi kurumların bağımsızlığını tehlikeye atacak söylem ve talimatlar ortaya konulmaktadır. Son bölümde, ayrıca, söz konusu otoriter

politikalar karşısında ABD Anayasasında, yürütme gücünü sınırlandırmaya yönelik hükümlerin yanı sıra federal devlet yapısının denge ve denetim rolü ve ABD siyasal sisteminin bel kemiğini oluşturan hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı ve fren ve denge sistemleri ele alınmaktadır. Fren ve denge sistemleri içinde yasama organı Kongrenin ve ABD bağımsız mahkemelerinin denge ve denetim rolü, sivil toplum, baskı grupları ve bağımsız medyanın denge denetleme rolüne dikkat çekilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ SİYASAL SİSTEMLER VE DEVLET ŞEKİLLERİ

1.1.Siyasal Sistemlerin Sınıflandırılması

Dünya genelinde, 2025 yılı itibariyle 193 devletin var olduğu gerçeğinden hareketle çok fazla siyasal sistemle karşı karşıya bulunmaktayız. Bu nedenle siyasal sistemleri ortak özelliklere sahip gruplara veya tiplere dayanan ve bunları kendi aralarında sınıflandıran tipolojiler oluşturmak karşılaştırmalı siyaset uzmanlarının işlerini kolaylaştırmaktadır.²

Siyasal sistemlerin sınıflandırılması, siyaset biliminin en temel konularından biri olarak dünya üzerinde yer alan farklı devletlerin ve yönetim şekillerinin karmaşık yapısını ortaya koymak, benzer ve farklı yönlerini analiz etmek ve karşılaştırma yapmak için önemli bir başlangıç noktası sunmaktadır. Bu sınıflandırmalar teorik bir çerçeve sunmanın çok daha ötesinde siyasi olaylar üzerine düşünme, yönetimlerin yapısını anlama, ileriye dönük şekilde siyasal gelişmeler üzerine tahminlerde bulunmaya katkı sağlamaktadır.

Siyasal sistemleri sınıflandırırken, devletlerin uyguladığı sistemleri meydana getiren unsurlarındaki farklılıklar baz alındığında çoğu devlette uygulanan sistemin kendine has özelliklere sahip olduğu görülecektir. Bahse konu farklılıkların tespit edilmesi ve ortaya çıkarılması siyasal sistemlerin sınıflandırılması için yeterli olmayıp

² John McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset ve Yönetim Sistemleri*, çev. Musa Ceylan, (Ankara: Hayalci Yayıncılık, 2020), 54-55.

aynı zamanda ortak ve benzer yönlerin de tespit edilmesi ve ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Benzer ve ortak yönlerin belirlenmesi siyasal sistemlerin her şart ve koşulda belirlenecek kriterlere göre sınıflandırılması da mümkün kılmaktadır³. Geçmişten günümüze bütün siyasal sistem sınıflandırmalarını ele aldığımız bu bölümde Andrew Heywood'un da çok doğru olarak ifade ettiği gibi tarihsel süreç içerisinde yapılan bütün siyasal sistem sınıflandırmalarının eksikleri bulunmaktadır.⁴ Ayrıca siyasal sistem sınıflandırmaların zaman içinde değiştiğini de belirtmek gerekmektedir.⁵

1.1.1.Siyasal Sistemin Tanımı ve Önemi

Siyasal sistem kavramı, ortaklaşa kararlar alma ve tatbik etme çabalarında bireylerin birbirlerini etkileme şekillerini tayin eden yöntemler, kurumlar ve kurallar bütünüdür.⁶ Kalaycıoğlu, siyasal partiler, baskı grupları, meclis gibi siyasal yapılar arasında gerçekleşen karşılıklı etkileşim ve bağımlılığın bir bütün olarak siyasal sistemi ifade ettiğini belirtmektedir.⁷

Siyasal sistem, yalnızca siyasi kurumlar ve yönetim sistemlerinden ibaret olmayıp bu yapıların toplumla karşılıklı ilişki içinde bulunduğu süreçleri de kapsamaktadır. Bu kapsamda siyasal sistem, yönetimin halktan gelen taleplerin sonucunda politikalar ürettiği karmaşık bir ilişkiler bütünüdür. Heywood'a, göre siyasal sistem aynı zamanda daha geniş kapsamlı olan sosyal sistemin bir alt sistemidir.⁸

Siyasal sistem kavramı, ulusun kendine özgü yönetim yapısını belirtmekle dar kapsamlı bir tanım sunarken, yönetenler ve yönetilenler arasında ortaya çıkan ayrımı içermesiyle daha geniş bir kapsamı ifade etmektedir. Siyasal sistem, belirli bir dönemde

³ Hasan Buran, "Siyasal Rejim Sınıflamalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi Üzerine", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 14/1 (2009): 70. (Erişim Tarihi:10.01.2024) <https://dergipark.org.tr/pub/sduibfd/issue/20831/223137>

⁴ Andrew Heywood, *Siyaset*, çev. Nasuh Uslu, (Ankara: Hayalci Yayıncılık, 2022), 174.

⁵ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 55.

⁶ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 72.

⁷ Ersin Kalaycıoğlu, "Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş," içinde *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, ed., Ersin Kalaycıoğlu, Deniz Kağmıoğlu (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012), 17.

⁸ Heywood, *Siyaset*, 173.

ve belirli bir ülkede mevcut olan siyasal kurumların oluşturduğu bir bütün olup sistemi meydana getiren kurumlar arasında üst düzeyde bir etkileşim ve bağıllık söz konusudur. Bir ülkenin ekonomik yapısı, kültürü, sosyal yapısı ve ilintili diğer sistemleriyle de bağıllık ve karşılıklı etkileşim vardır. Fakat siyasal kurumlar, siyasal sistemin yalnızca temelini oluşturmaktadır. Sistemin görünen yüzü ise seçim sistemleri, parti sayıları, bireylerin düşünce biçimleri, siyasal güçlerin tahsisi gibi etmenlerde ortaya çıkmaktadır.⁹

Her siyasal sistem, toplumsal gruplar içindeki yönetenlerin teşkilatlanmalarından ve var oluşlarından kaynaklı sorulara verilen cevaplar bütününe ihtiva etmektedir. Siyasal sistemin genel bir çerçevede incelenbilmesinin ise yöneticilerin nasıl başa geldikleri, yapısal özelliklerinin neler olduğu, yönetimin nasıl ve ne şekilde paylaştırıldığı, yönetilen kesime karşı kullanılan yetkinin sınırı olup olmadığı hususlarında ortaya çıkabilecek her türlü problemin ve bu problemlere karşı geliştirilebilecek çözüm yollarının tek tek irdelenmesi gerektiği ve en nihayetinde çözüm odaklı yaklaşımların ikiye ayrıldığı, bunlardan ilkinin yöneticinin kullandığı yetkiyi, yönetilenlerin özgürlüğünden yana olacak şekilde sınırlayan liberal eğilim, diğeri ise yönetilen kesimin zararına olacak şekilde kuvvet kazandıran otoriter eğilim olduğu ifade edilmektedir.¹⁰

Bir ülkedeki siyasi sistemin kapsamını tayin edebilmek adına toplumu yönetenlerin kim olduğu, yönetme yetkisini kimden ve nereden alacağı, yönetilenle yöneticiler arasındaki karşılıklı hak ve vazifelerin neleri kapsadığı, yönetici sınıfın sınırının başlangıç ve bitiş noktasının ne olacağı gibi soruların yanıtlanması önemlidir. Emsal göstermek gerekirse Söğütü'ye göre, siyasi istikrarın tek bir elde toplandığı, yönetilenlerin yöneticileri etkileme şansının olmadığı siyasal sistemi monokrasi; yöneticilerin serbest ve adil bir seçim sistemi ile büyük bir çoğunlukla seçildiği siyasal sistemi demokratik olarak nitelendirilmektedir.¹¹

Siyasal sistemler sürekli devinim halinde olup ihtiyaçlara, içten ve dıştan gelen baskılara göre sürekli değişim göstermektedir. Ülkelerin siyasi deneyimlerine, zamanla

⁹ Esat Çam, *Siyaset Bilimine Giriş* (İstanbul: Der Yayınları, 2005), 517-518.

¹⁰ Maurice Duverger, *Siyasal Rejimler*, çev. Teoman Tunçdoğan, (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1986), 11.

¹¹ İlyas Söğütü, "Bir Örgütü İktidar Olarak Devlet ve Siyasal Sistemler," içinde *Siyaset Bilimi*, ed., Davut Dursun, Mustafa Altunoğlu (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018), 69.

değişiklik gösteren durumlar ve olaylar ile ihtiyaçlarına, dış baskıların oluşturduğu etkilere, siyasal sistemlerinin meydana getirdiği müspet veya menfi durumlar karşısında ortaya çıkan istikrar seviyelerine göre bilhassa evrilmektedir.¹²

1.1.2.Tarihsel Süreç İçerisinde Siyasal Sistemlerin Sınıflandırılması

Tarihsel süreçte toplumlar pek çok farklı siyasal sistemle karşı karşıya kalmıştır. Demokratik ve monokratik yönetim örgütlenmeleri tarihi süreç içerisinde farklı suretlere bürünmüş, her siyasi yapı içinde farklı biçimlerde kendisini göstermiştir. Siyasal sistemin bir toplumun ekonomik yapısının, siyasi kültürünün, gelenek ve göreneklerinin etkisi altında kalacağı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda siyasi sistemlerin farklı suretlerde ortaya çıkmasının olağan olduğu görülmektedir.¹³

Karşılaştırmalı siyaset alanında çalışan bilim insanları, dünya genelinde yer alan devletleri tek tek incelemenin zorluğunu fark ettikten sonra belirli kriterler temelinde tipolojilere ayırarak çalışmanın daha sağlıklı olacağını düşünmüşlerdir. Bu yaklaşımla Platon ve Aristoteles'ten Machiavelli, Montesquieu ve Moore'a kadar pek çok bilim insanı, siyasal sistemleri sınıflandırma çabasına girişmiştir.

1.1.2.1. Antik Yunan'da Siyasal Sistemlerin Sınıflandırılması

Günümüzde siyasal sistem sınıflandırmalarına ilham kaynağı olan Antik Yunan'daki, siyasal sistem sınıflandırmaları Platon ve Aristoteles tarafından yapılmıştır. Dolayısıyla iki filozofun bu konudaki düşüncelerinin bilinmesi siyasal sistemlerin mevcut sınıflandırmalarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Türköne, günümüzde evrensel olarak her dilde kullanılan yönetimle ilgili tabirlerin isim babalarının Yunan düşünürleri olduğunu ifade etmekte ve Antik Yunan'da yapılan sınıflandırmaların günümüzde bile geçerliliğini korumasını siyasi sistemler konusunda 2500 yıldır kayda değer bir değişiklik ve yenilik yapılmadığına bağlamaktadır.¹⁴

¹² McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 74.

¹³ Mümtaz'Er Türköne, *Siyaset* (İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2014), 131.

¹⁴ Türköne, *Siyaset*, 131.

1.1.2.1.1. Platon'un Siyasal Sistem Sınıflandırması

Platon'un yaşamı, Yunan Medeniyeti ve kent devletini oluşturan toplumun, özellikle de Antik Yunan'da yaşanan iç savaşların ve mağlubiyetlerin doruğa ulaştığı bir döneme denk gelmiştir. M.Ö. 404'te, Atina ve Sparta arasında yaşanan savaşın ardından Atina'daki demokratik yönetim ağır darbe almıştır. Bu durum oligarşik devrimin başa getirdiği ve iktidarı ele geçiren Otuz Tiranlar yönetiminin, demokrasi yanlılarına uyguladığı şiddetli eylemler, Platon'un, oligarşik yapıdan uzaklaşmasına neden olmuştur. Akabinde demokratik yapıya katılma arzusu duysa da hocası Sokrates'in, ölümle cezalandırılması Platon'un, demokrasiye duyduğu güvenin zedelenmesine yol açmıştır.¹⁵

Platon, Yunan Uygarlığının yaşadığı gerileme ve çöküş döneminden istikrarlı bir düzene geçebilmesini filozofların yönetici veyahut yöneticilerin filozof olmasında görmektedir. Bu nedenle gelecekte yönetimin başına geçecek filozof yöneticileri yetiştirmek ve siyasal düşüncelerini yaymak adına gençlere felsefe dersi verdiği bir okul kurmuştur.¹⁶

Platon'un hocası Sokrates ve sofistlerin aralarında tartışmalarını konu alan diyaloglarla ideal devletin nasıl olması gerektiği hususunu ortaya koymaya çalıştığı Devlet kitabı, adalet kavramının ne olduğunun sorgulanmasıyla başlamaktadır. Platon, adaleti, borçlu olduğumuz bir şeyin ödenmesinde ve istisnasız herkese hakkı olanın verilmesinde görmektedir.¹⁷ Bununla birlikte adaletin, tek bir kişiyle sınırlandırmadan tüm toplumu kapsayacak şekilde var olması gerektiğini düşünmektedir.¹⁸ Kaosun asıl sebebinin demokrasi olduğunu düşünerek daha spesifik bir devlet şekli öneren Platon adaleti sağlamak isteyen devletlerin, muhakkak filozoflar tarafından yönetilmesi gerektiğini iddia etmektedir.¹⁹ Platon, vatandaşların mutlu olmasını devletin yegâne amacı olarak görmekte ve bu amacı gerçekleştirmenin de sınıf ayrımıyla gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Adaletin vuku bulabilmesini ise ideal devletin varlığına bağlamaktadır.

¹⁵ Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2020), 151.

¹⁶ Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 152.

¹⁷ Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüpoğlu, Mehmet Ali Cımcı (Ankara: İş Bankası Yayınları, 2017), 6.

¹⁸ Platon, *Devlet*, 54.

¹⁹ Türköne, *Siyaset*, 131.

Netice itibariyle adaletin hüküm sürdüğü ideal devlet düzeninin, toplumun sınıflara ayrıldığı ve herkesin kendi işini yürüttüğü diğer bir deyişle iş paylaşımının olduğu düşüncesine dayandırmaktadır.²⁰ Platon, insanların tek başına yaşamayı toplu olarak yaşamaya yeğlemesinin özünde ihtiyaçlarını tek başına karşılayamaması ve başkalarına ihtiyaç duymasından ileri geldiğini, insanların yaşamlarını sürdürebilmesi için yiyecek, giyecek, barınma gibi birtakım gereksinimlerinin kimi zaman bir çiftçi kimi zaman bir kunduracı veya dokumacı tarafından giderilmek suretiyle iş bölümünün ideal toplum düzeni için gerekli olduğunu ifade etmektedir.²¹

Platon, akıllarını çalıştırmak yerine sadece bedenlerini çalıştıranların toplumun besleyici tabakası olarak işçiler, zanaatkarlar ve çiftçilerden oluştuğunu bu tabakanın sadece üretim aşamasında rol oynaması gerektiğini, yöneticilik ve koruyuculuk gibi işlerden uzak durmaları gerektiğini belirtir. Özünde cesur, kuvvetli ve çevik olanların ise koruyucular dediği tabakayı oluşturduğunu, koruyucular tabakası içinden de yönetici grubunun çıktığını ifade etmektedir. Böylece toplumu besleyiciler, koruyucular ve yöneticiler olarak üçe ayırmaktadır.²² Toplumu üç sınıfa ayıran Platon, insan ruhunun da akıllı, arzuyu ve öfkeyi bünyesinde barındıracak şekilde üçe ayrıldığını, yöneticilerin insan ruhunun akıl yürüten kısmına, besleyici tabakanın ruhun arzu ve istek duyan kısmına, koruyucu tabakanın ise öfke duyan kısmına tekabül ettiğini, bu kapsamda besleyici tabakanın ölçülülük, yönetici sınıfının bilgelik, koruyucu tabakanın ise cesaret faziletine sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. En nihayetinde adaletin hüküm sürdüğü ideal toplum düzenine ulaşabilmenin yegâne yolunun tüm sınıfların sahip olması gereken erdemi gösterebilmesinde görmektedir.²³

İdeal toplum düzeninden sapmayla toplumu meydana getiren sınıfların zaman içerisinde sahip oldukları faziletleri de kaybettiğini ve giderek adaletten uzaklaştığını

²⁰ Mehmet Evren, “Platon’un Politika Felsefesindeki Sınıf Ayrımı ve Yönetim Biçimlerine Dair Bir Değerlendirme”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12/3 (2022): 1737. (Erişim Tarihi: 12.02.2024) <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1134301>

²¹ Platon, *Devlet*, 55.

²² Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 158.

²³ Sebile Başok Diş, “Platon Felsefesinde Adalet, Düzen ve Yasa”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19/2, (2020): 1020. (Erişim Tarihi: 14.02.2024) <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.779845>

böylece kötü yönetim şekilleri olarak nitelendirdiği ve dört sınıfa ayırdığı timokrasi, oligarşi, demokrasi ve tiranlık gibi rejimlerin ortaya çıktığını ifade etmektedir.²⁴

Toplumu ilgilendiren konularda, siyasette, ekonomide erkek hegemonyasının hüküm sürdüğü yazılı yasaların ve iş paylaşımının olmadığı, aile gibi çok küçük toplumlar, gruplar için geçerli olan, grubun en yaşlısının yönetici olduğu bir yönetim şekli olan patriarşi, Platon tarafından insanlık tarihinin ilk yönetim şekli olarak kabul edilse de toplumsallaşmayla birlikte tarihin tozlu sayfalarına karışmıştır. Toplumsal yaşamla birlikte sahneye ilk olarak çıkmakta olan yönetim şekilleri monarşi ve aristokrasidir. Toplumsallaşma yolunda adım atan aileler ortak bir paydada buluşarak toplumsal düzenin kurulması adına birtakım kurallar koymuştur. Kurallara riayet edilebilmesi adına da tek bir ailenin görevlendirildiği durumda monarşi, birden fazla ailenin ileri gelenlerinin yönetici olarak belirlendiği durumda aristokrasi dediğimiz yönetim modeli ortaya çıkmaktadır.²⁵ Platona göre aristokrasi, bilgi ve erdemi ihtiva eden sınıfın bir başka deyişle en iyilerin yönetimidir.²⁶ Platon, monarşiyi de aristokrasiyi de ideal yönetim biçimine yakın bulmakla birlikte zamanla her iki yönetim şeklinin de bozulabileceğini her iki yönetim biçiminin de bozulmasıyla şan ve şöhretin bilgeliğe karşı daha fazla önemseneceği, kölelere karşı daha fazla baskının yapılacağı ve felsefeye hiç bir şekilde önem verilmeyeceği timokrasi yönetim modelinin ortaya çıkacağını akabinde tüm bu olumsuzlukların yöneticiler tarafından maddiyata daha çok değer verilmesine, gelir üstünlüğüne dayalı ve maddi değerlerin ön plana koyulmasına ve böylece oligarşik yönetimlerin su yüzüne çıkmasına sebep olacağını ifade etmektedir.²⁷ Platon, oligarşinin yaratmış olduğu iç karışıklıkla sayıca az olmayan yoksul kimselerin, zenginleri saf dışı bırakarak, özgürlüğü ve eşitliği bünyesinde barındırsa da en nihayetinde kaosa sebebiyet vereceğini düşündüğü demokratik yönetimlerin yol açtığı kargaşa ortamında baskıcı ve en kötü yönetim şekli olarak nitelendirdiği tiranlığın ortaya çıkmasına sebebiyet vereceğini belirtmektedir.²⁸ Tiranlık, kaos ortamından faydalanmak isteyen kişilerin

²⁴ Platon, *Devlet*, 268-286.

²⁵ Türköne, *Siyaset*, 131-132.

²⁶ Metin İşçi, *Siyasi Düşünceler Tarihi* (İstanbul: Der Yayınları, 2004), 68.

²⁷ Türköne, *Siyaset*, 152.

²⁸ Türköne, *Siyaset*, 153.

darbeyle iktidarı ele geçirmeye çalışmasıdır. Tiranların, yönetimi ele geçirerek aristokratlar ile oligarkları saf dışı bırakmak suretiyle imtiyazlarına son verme çabası içine girseler de tiranlar iktidarda uzun süre kalamamışlardır.²⁹

1.1.2.1.2. Aristoteles'in Siyasal Sistem Sınıflandırması

Aristoteles, 160 civarında Antik Yunan şehir devletinin siyasi yapılanmalarını sistemli olarak açıklamıştır. Antik Yunan'daki siyasal sistemlerin ideal şekillerini Krallık, Aristokrasi ve Anayasa Temelli Halk yönetimi olarak belirlemiştir. Bu ideal siyasal sistemlerin bozulmuş hallerini ise tiranlık, oligarşi ve ayak takımının diktası olarak sınıflandırmıştır.³⁰ Hocası Platon'dan farklı olarak siyasal sistemlerin hangisinin daha iyi ve ahlaklı olduğunu araştırmak yerine bu siyasal sistemlerinin insan hayatı üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Aristoteles'in, bu peşin hükümsüz ve ön koşulsuz yaklaşımı pek çok siyaset bilimci tarafından onu karşılaştırmalı siyaset biliminin öncülerinden biri yapmaktadır.³¹

Felsefe geleneğini Sokrates'ten devralan ve Platon'un, en tanınan öğrencisi olan Aristoteles, Platon'dan farklı olarak ampirist yöntemi benimsemiştir. Fakat bu farklılık Aristoteles'in, siyaset teorisinin Sokrates ve Platon'un açtığı yoldan ilerlemesine engel olmamıştır.³² Aristoteles, siyaseti ve bilhassa devleti inceleme noktasında mercek altına aldığı ve siyasal fikirlerini açıkladığı Politika adlı eserini yazdığı dönemde Yunan şehir devleti çöküş dönemine girmiştir. Aristoteles, Yunan şehir devletinin çöküşünü engelleme gayretiyle var olan düzenin kurtarılmasını zaruri olarak görmüştür.³³

Aristoteles, hocası Platon'un, düşünce biçiminin aksine tüm zamanlar ve toplumlar için tek bir ideal yönetim şekli olduğunu kabul etmemekte ve bu görüşünü farklı ve çeşitli yönetim şekilleri ortaya koymak suretiyle incelemektedir. Yönetimlerin

²⁹ İşçi, Siyasi Düşünceler Tarihi, 69.

³⁰ Emre Hatipoğlu, “Karşılaştırmalı Siyasette Yöntem”, içinde *Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar*, ed., Sabri Sayarı, Hasret Dikici Bilgin (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2021), 27.

³¹ Emre Hatipoğlu, “Karşılaştırmalı Siyasette Yöntem”, 27.

³² Duygu Türk, “Yurttaş: Siyaset”, içinde *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, ed., Mehmet Ali Ağaoğulları (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 125.

³³ Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler* (İstanbul: Beta Yayınları, 2011), 41.

birbirinden farklı yönlerini belirlerken devletin bir azınlık veya çoğunluk tarafından yönetilmesi bakımından nicelik ölçütü; tüm toplumun iyiliğini hedefleyen yönetim şeklinin adil veya iyi yönetim olduğunu ifade ettiği nitelik ölçütü ile açıklamaktadır.³⁴

Aristoteles, siyasal sistemleri sınıflandırırken doğru olarak nitelendirdiği yani toplumun iyiliğini sağlamayı hedefleyen türlerinin tespit edilmesinin sapma olarak ifade ettiği diğer türleri ayırt edebilmeyi ve belirlemeyi kolaylaştıracağını ifade etmektedir.³⁵ Ortak faydayı şiar edinerek devleti yönetmenin, hakimiyetin tek bir kişinin, bir azınlığın veyahut bir çoğunluğun tekelinde bulunup bulunmadığına bakılmaksızın doğru bir yönetim şekli olduğunu; tek bir kişinin, bir azınlığın veyahut bir çoğunluğun menfaatini gözetan yönetim şekillerini ise sapma yani kötü yönetim olarak nitelendirmektedir.³⁶

Bir kişinin yönetiminde olan fakat ortak faydayı hedefleyen yönetimi “Krallık”, bir kişiden daha fazla fakat bir azınlığın yönetimi “Aristokrasi”, tüm toplumun iyiliği adına tüm vatandaşların hepsinin uyguladığı yönetimi “Siyasal Yönetim” olarak adlandırmakta ve bunların doğru yönetim şekilleri olduğunu ifade etmektedir. Tek bir kişinin menfaatini gözetan ve Krallığın bozulmuş şekli olan tiranlığı, varlıklı kimselerin menfaatini gözetan ve Aristokrasinin bozulmuş şekli olan Oligarşiyi, yoksulların menfaatini gözetan ve siyasal yönetimin bozulmuş şekli olan demokrasiyi, toplumun hiçbir şekilde yararını hedeflemeyen ve doğru yönetimlerden sapan yönetim şekilleri olarak görmektedir.³⁷

Aristoteles, Krallığın dört çeşidi olduğunu ifade etse de buna ilave olarak bir beşincisinin de olduğunu belirtmektedir. Halk tarafından benimsenen net bir şekilde tanımı yapılmış hak ve ödevlere dayanan ve kralın aynı zamanda yargının, ordunun ve dinin başı olduğu kahramanlık çağlarındaki monarşi; Despotça kullanılan ve yasal olarak babadan oğula geçen barbarların monarşisi; seçimli diktatörlük; hayatı boyunca general olan babadan oğluna geçen Lakedaimonia türü krallık, ve bu dört türün sınırlılıklarına

³⁴ Göze, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler,45.

³⁵ Aristoteles, *Politika*, çev. Mete Tunçay, (İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları,1983), 80.

³⁶ Aristoteles, *Politika*, 81.

³⁷ Aristoteles, *Politika*, 81.

tabi olmayan kralın, bağımsız, her şeye tek başına egemen olduğu bir aile nasıl yönetilirse devletinde o şekilde yönetildiği Mutlak Krallık şeklinde beş türe ayırmaktadır.³⁸

Aristo, Krallıktan sapma olarak ifade ettiği tiranlığı en kötü yönetim şekli olarak görmektedir.³⁹ Tiranlığı da kendi arasında üç türe ayırmaktadır. İlk türünde tiranın kullandığı erkin, kralların kullandığı erkle benzer ve krallığa daha yakın olduğunu, egemenliğin yasalara ve yurttaşların ihtiyaçlarına dayandığını; ikinci türünde tiranların keyfi ve despot bir tutumla hareket ettiğini; üçüncü türünde ise mutlak ve sınırsız krallığın karşılığı olarak hesap verilebilirliğin mümkün olmadığını, eşitler arasında ya da daha üst konumda olanlar üzerinde egemenliğin sürdürüldüğünü ve menfaat noktasında sadece kendi çıkarı için hareket eden bir yöneticinin mevcut olduğunu ifade etmektedir.⁴⁰

Oligarşinin, zenginlik, demokrasinin, özgürlük, aristokrasinin ise yol gösterici prensibi erdemdir.⁴¹ Göze, aristokrasinin her açıdan seçkin, dengeli, uyumlu, en iyilerin yönetimi ve yöneten kişinin aynı zamanda iyi bir insan ve vatandaş olduğu bir yönetime aristokrasi diyebilmek için erdemin mutlak ölçü olarak ele alınması gerektiğini ifade etmektedir.⁴² Siyasal yönetim, zengin ve yoksulu ihtiva eden ikili karışımdan, aristokrasi ise zengin, özgür ve erdemli insanları ihtiva eden üçlü karışımdan meydana gelmektedir. Siyasal yönetim ile aristokrasi arasında ise birçok benzer yön bulunmaktadır.⁴³

Oligarşinin dört türü mevcut olup birincisi çok da varlıklı olmayan kimselerin devlet görevine getirilmediği ancak katılma yolunun mülkiyet sahiplerine açık olduğu türdür. İkincisi, mülkiyetin en yüksek hali şart olarak aranmakta olup öyle ki bu durum bazı görev alanlarında boşlukların oluşmasına ve bu boşlukları doldurabilmek adına yönetimdekilerin mevcut halleriyle kendi aralarında karar vermek zorunda olduğu türdür. Üçüncüsü, babadan oğluna kalıtsal yolla geçen türüdür. Dördüncüsü, egemenliğin yasada değil yönetimdekilerin elinde olduğu ve babadan oğula kalıtsal yolla geçen türüdür. Son

³⁸ Aristoteles, *Politika*, 98.

³⁹ Duygu Türk, “Yurttaş: Siyaset”, 146.

⁴⁰ Aristoteles, *Politika*, 126.

⁴¹ Aristoteles, *Politika*, 123.

⁴² Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 47.

⁴³ Aristoteles, *Politika*, 123.

türüne ailelerin egemenliği, bir başka deyişle, erk grubu denmektedir.⁴⁴ Mülk sahiplerinin sayıca fazla olduğu fakat zenginlik ölçütünün sınırlı tutulduğu oligarşiyi ılımlı, az sayıda fakat aşırı zenginleşmiş kişilerin yönetimini oligarşinin en aşırısı olarak nitelendirmek mümkündür.⁴⁵

Ayak takımı olarak nitelendirilen avam halk yani Demos'un, kendi aralarında da türleri vardır. Bunların bir kısmı tarımla, el sanatlarıyla, denizcilikle, ticaretle uğraşırken bir kısmı pazar yerinde alışveriş yapmakta ve yolcu taşımaktadır. İkinci olarak, iş dışında başka bir şeye vakit ayıramayan, malı ve mülkü az olan sınıf işçi sınıfıdır. Üçüncü olarak, erdem, eğitim, doğum, servet gibi özellikleri ile yukarıda bahsi geçen sınıflandırmalardan kendisini ayıran ileri gelenlerin yani yüksek kimselerin sınıfıdır.⁴⁶

Aristoteles, demokrasinin, adını en çok hak eden türünde, eşitliğin ilke edindiğini, yasanın her kesimden insana eşit şekilde uygulandığını, sınıfların bir diğer sınıfa üstünlüğünün olmadığını ifade etmektedir. Demokrasileri, mülkiyetin ılımlı haline ilişkin şartının göz önünde bulundurup bulundurulmadığına ve yönetimin ne ölçüde yasalara bağlı olduğuna göre de 4 sınıfa ayırmaktadır. Bunlardan ilkinde ön koşul olarak sayılmasa da mülkiyet noktasında gerekli şartları sağlayanların seçildiği ve bu şartları yitirenlerin seçilme hakkını kaybettiğini; ikincisinde herkesin seçilme hakkının olduğunu ve yasanın her şeyden üstün olduğunu; üçüncüsünde yasaların her halükârda üstün olduğunu, tüm yurttaşların seçilme hakkının yurttaş olma şartına dayandığını; sonuncusunda ise egemenliğin gücünü yasadan almadığı ve halkın iradesinin yasalara üstün geldiğini belirtmekte ve böylece demokrasiyi dört sınıfa ayırmaktadır.⁴⁷

Aristoteles, siyasal yönetimi (politetia) ise demokrasi ve oligarşinin sentezi olarak görmektedir. Bu sentezlerden demokrasiye en yakın olanları “siyasal yönetim”; eğitim ve iyi bir aileden gelmenin ancak varlıklı insanlarda bulunduğunu bunun doğal sonucu olarak da oligarşiyeye en yakın olanları da aristokrasiler olarak nitelendirmektedir.

⁴⁴ Aristoteles, *Politika*, 118.

⁴⁵ Duygu Türk, “Yurttaş: Siyaset”, 147.

⁴⁶ Aristoteles, *Politika*, 116.

⁴⁷ Aristoteles, *Politika*, 117.

1.1.2.2. Siyasal Sistemlere İlişkin Diğer Sınıflandırmalar

Dünya üzerinde yaşamını sürdürmeye çalışan bütün canlılar arasında en donanımlı varlık olan nitelendirilen ve diğer canlılardan onu üstün kılan özellikleriyle kendine her anlamda yetebilen insanların tek başına yaşamayı toplu olarak yaşamaya tercih etmesi ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayabilme isteğinin sonucudur. Toplu yaşamın getireceği problemlerden biri de iş bölümünün nasıl olacağı sorusudur. Bu da en nihayetinde toplu yaşam dediğimiz olgunun yöneten ve yönetilenin kim ya kimler olduğu sorusu etrafında dönen karmaşık ilişkiler bütünü olduğunu düşündürmektedir. Yönetimin kimin elinde olacağı sorusu siyasi tahlillerin en çok merak edilen başat konularından olup bu konuda yapılan araştırmalar ve incelemeler neticesinde yöneten ve yönetilen ilişkisinin yönetim şekillerinde de farklıların ortaya çıkmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Farklı özelliklerdeki yönetim şekillerinin gündeme gelmesi siyasal sistemlerin sınıflandırılmasının da kapısını aralamaktadır.⁴⁸

İtalyan siyasetçi ve yazar Niccolo Machiavelli, 1532 yılında yayınladığı en temel eserlerinden biri olan Prens (II Principe) isimli kitabında Cesare Borgia dönemini gözlemleyerek egemen olan güç siyaseti ve devlet adamlığı hakkında fazlasıyla çıkarımlarda bulunmuştur.⁴⁹ Siyasal sistemlere ilişkin ilk sınıflandırmalar kısmen kural koyucu kısmen pozitif savlardan meydana gelen çalışmaları içermekte iken bu araştırmalardan ilk önemli sapış olarak görülen Prens adlı eserinde Machiavelli, en iyi ve mükemmel devlet arayışından sıyrılarak, bir devletin mevcudiyetini sürdürmesinin, iktidarın gücünü arttırmasının, istikrar ve refah ortamının sağlanmasının nasıl ve ne şekilde olacağına ilişkin sorulara eğilmiştir. Eserinde erdem ve ahlak ilkelerini göz ardı etmesi, etik kuralları saf dışı bırakarak salt iktidar çabasına odaklananları Makyevelist olarak nitelendirilmelerine yol açmıştır.⁵⁰ Machiavelli, siyasal sistemleri sınıflandırırken iki türlü ayrıma gitmiştir. Egemen gücü elinde bulunduran devletlerin ve yönetimlerin

⁴⁸Nihat Yılmaz, “Antik Yunan Dönemi Karşılaştırmalı Siyaset Biliminde Siyasal Sistem Sınıflandırmalarına Genel Bir Bakış”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 15/1 (2014):123-124. (ErişimTarihi:03.04.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2152112>

⁴⁹ Heywood, *Siyaset*, 33.

⁵⁰ Ersin Kalaycıoğlu, “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş”, 9.

eski zamanlarda olduğu gibi bugün de cumhuriyet ya da prenslikle yönetildiğini savunmuştur. Senyörün uzun bir süre iktidarda olduğu prensliğin mirasa dayalı olduğunu, yeni prensliklerin ise tamamıyla yeni olduğunu ifade etmektedir. Prenslikleri de kendi arasında kan ve işgal yoluyla elde edilen prenslikler, din ve karma prenslikler olmak üzere dört türe ayırmıştır.⁵¹

Aristo'nun eserlerine dayanan klasik siyasal sistem sınıflandırmaları 1700'lü yılların sonlarından itibaren modern anayasal sistemlerin ortaya çıkmasıyla birlikte önemini kaybetmiştir. Örneğin, Amerikan Bağımsızlık Savaşından sonra anayasal cumhuriyetçilik ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Birleşik Krallık'ta ortaya çıkan parlamenter sistem de önceki bilim insanlarının düşündüklerinden çok daha kompleks politik gerçeklikler doğurmuş ve sonuç olarak geleneksel siyasal sistem sınıflandırmaları yerini politik yönetimin anayasal ve kurumsal niteliklerine daha fazla vurgu yapan yaklaşımlara bırakmıştır. Söz konusu yaklaşım yönetimin farklı organları arasındaki ilişkilere önem verdiğinden Montesquieu'nun, çalışmalarına dayanmaktadır.⁵²

Siyasal sistemlerin sınıflandırılması konusunda anayasal hükümet düşüncesinin John Locke ile öncülüğünü yapan Montesquieu "Kanunların Ruhu" adlı eserinde insan toplumu hakkında bilimsel bir yaklaşım ortaya koyarak bu kapsamda bireysel özgürlüğü en iyi şekilde koruyacak anayasal şartları belirlemeyi amaçlamaktadır. Mutlakiyet yönetimini eleştiren Montesquieu, İngiliz Parlamenter sistemini ve bu kapsamda yasama, yürütme ve yargı kurumları arasındaki kuvvetler ayrılığının oluşturulması için fren-denge sistemini ortaya koymuştur. Söz konusu kuvvetler ayrılığı ilkesi 1787 ABD Anayasasına da konulmuştur.⁵³ Montesquieu siyasal sistemleri sınıflandırırken cumhuriyet, monarşi ve despotik sistemler ayrımı yapmıştır.⁵⁴

Siyasal sistemlerin sınıflandırılmasına ilişkin çalışmalar yapan bir diğer kişi de Barrington Moore'dur. Karşılaştırmalı siyasetin önemli isimlerinden olan Moore, 1966 yılında yazdığı "Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri" isimli

⁵¹ Niccolò Machiavelli, *Prens*, çev. Kemal Atakay (İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2008), 39.

⁵² Heywood, *Siyaset*, 177.

⁵³ Heywood, *Siyaset*, 177.

⁵⁴ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 55.

alışmasında dünyada ABD, Rusya, Almanya, İngiltere, Fransa, Japonya'daki tarım toplumlarının nasıl sanayileşerek bir modernleşme süreci yaşadıklarını açıklamıştır. Moore, söz konusu kitapta tarım toplumlarından endüstri toplumlarına geçiş sürecinde toprak sahibi sınıflarla köylülerin oynadığı rolü açıklayarak hangi koşullarda köylülerin ve toprak sahiplerinin demokratik, faşist ya da komünist rejimlerin ortaya çıkışında önemli bir güç olabileceklerini açıklamayı amaçlamıştır.⁵⁵ Bu kapsamda toplumların modernleşme süreci sonunda izledikleri yolları üç değişik sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Bunlardan ilki faşizm ikincisi komünizm ve sonuncusu demokrasidir.⁵⁶

Siyasal sistemlerin üçe ayrıldığı bir başka sınıflandırmada ise çoğulcu sistemler, tekilci sistemler ve geri kalmış ülke sistemleridir.⁵⁷ Demokratik yani çoğulcu sistemlerin nüvelerinden olan doğrudan demokrasi, demokrasinin ortaya çıktığı Eski Yunan'da nüfusun az olduğu, kadınların, kölelerin ve yabancıların dahil edilmediği kesim tarafından ülke yönetimine doğrudan katılım şeklinde gerçekleştirilmiştir. Günümüzde ise artan nüfusla birlikte doğrudan demokrasi modelinin işlemesi mümkün olmamakta, halk temsilciler aracılığı ile ülke yönetimine katılmaktadır. Çoğulcu sistemler içerisinde çeşitlilik ve farklı görüşler barındırmaktadır. Çoğulcu yani demokratik sistemler çoğunluğun yönettiği, azınlığın ise çoğunluğun diktasına karşı muhafaza edildiği hukuk devleti kavramını ortaya çıkaran liberal demokrasi; toplumsal adalet kavramının etkisiyle sosyal devlet kavramını ortaya çıkaran işçi-işveren, emek ve sermayenin önemini vurgulayan sosyal demokrasi olmak üzere iki aşamada incelenmektedir.⁵⁸ Tekilci sistemler ise doğrunun mutlak ve tek olduğu anlayışı üzerine kuruludur. Tekilci sistemler kendi arasında üçe ayrılmaktadır. Bunlardan ilki diğer bir deyişle baskıcı rejimlerin bir türü olarak nitelendirilen diktatörlük rejimleri, diğeri kapitalist düzene son verecek gücün işçi sınıfının olduğu, üretim araçlarının özel mülkiyet sahiplerinin hegemonyası altına girdiği, kapitalist sistemin yıkılmasıyla üretim araçlarının toplumsallaşabileceği ve sosyalist bir topluma dönüşeceği düşüncesiyle Marksist ideolojiyi ilke edinen Marksist

⁵⁵ Barrington Moore Jr., *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*, çev. Şirin Tekeli, Alaaddin Şenel, (Ankara: V Yayınları,1992),1.

⁵⁶ Emre Hatipoğlu, "Karşılaştırmalı Siyasette Yöntem", 33.

⁵⁷ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyasal Sistemler* (Ankara: İmge Yayınevi, 1991), 168.

⁵⁸ Kışlalı, *Siyasal Sistemler*, 178-193.

rejimler, son olarak İtalya’da ortaya çıkan akıldan ziyade duygulara, maddiyattan ziyade maneviyata önem veren, tek partiye dayalı, ekonomik bakımdan toplumun güçlü kesimlerinin menfaatini ön plana çıkaran faşist rejimlerdir.⁵⁹

Duverger ise siyasal sistemleri sınıflandırırken ortak paydada liberal, parlamenter ve demokratik niteliğe haiz İngiliz tipi sistemler, demokrasi ile şahsi iktidarı bir araya getiren buna karşı bireye mutlak bir yetki vermeyen Amerikan tipi sistemler, 1. ve 2. Dünya Savaşının yaratmış olduğu kargaşa ortamında ortaya çıkan demokratik ve liberal bir görüntü sergilense de işleyişte bunların hiçbirine uyulmadığı Rus tipi sistemler olarak üçe ayırmıştır.⁶⁰

Bir başka siyasal sistem sınıflandırmasında demokratik olmayan sistemler; diğer adıyla diktatörlük türleri olan otoriter ve totaliter rejimler, demokratik sistemler; oy kullanma hakkının tüm seçmenlere verildiği, hükümetin adil olacak şekilde çok partili seçimler neticesinde başa geldiği, basın ve ifade özgürlüğünün olduğu, bilhassa basın örgütünün yöneticilerin hakimiyeti altında olmadığı sistemi, son olarak karma sistemler; otoriter rejimin alt dalı olarak nitelendirilen seçimli otoriterlik, ne demokratik sistem ne de otoriter rejim olan hibrit sistemler, demokratik sistemin bir alt dalı olarak nitelendirilen sorunlu demokrasiler olarak kendi arasında üçe ayrılmaktadır.⁶¹

Kalaycıoğlu, siyasal sistemleri sınıflandırırken yöneticilerin seçiminde yönetilen kesimin etkili olabildiği, yöneticilerin, yönetilenlere karşı düzenli olarak hesap verdiği ve tekrar başa gelebilmek adına yönetilen kesimin desteğine ihtiyaç duyduğu, alınan her siyasi kararda, fikir bağlamında çeşitlilik içeren, farklılık barındıran görüş ve çıkarları savunan adayların cesur bir şekilde yarıştığı ortamın mevcut olduğu sistemleri demokrasi; muhalif düşüncelerin, organize olmanın, basın özgürlüğünün sınırlandırıldığı ya da hiç olmadığı, yöneticilerin yetkilerinin muğlak olduğu sistemleri otoriter sistemler; toplumu meydana getiren her türlü teşkilatın, yöneticiler tarafından baskı altında tutulduğu,

⁵⁹ Kışlalı, *Siyasal Sistemler*, 194-212.

⁶⁰ Duverger, *Siyasal Rejimler*, 70-112.

⁶¹ Yunus Sözen, “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler”, içinde Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar, ed. Sabri Sayarı, Hasret Dikici Bilgin (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,2021),46-71.

kontrol edildiği, sistemi için bir nevi tehlike olarak algılanan özgürlüklerin yok sayıldığı sistemlere totaliter sistemler adı vermektedir.⁶²

Linz ve Stephan, Linz'in daha önceden yapmış olduğu bir sınıflandırma olan otoriter ve totaliter rejim ayrımını benimsemiş olmakla birlikte 1996 yılında yapmış oldukları siyasal sistem sınıflandırmasında bu sınıflandırmaya iki rejim tipi daha eklemişlerdir. Buna göre Linz ve Stephan demokratik olmayan rejim tiplerini liderlik, çoğulculuk, mobilizasyon (kitlelerin harekete geçirilmesi) ve ideoloji şeklinde dördü bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Bu kapsamda demokratik olmayan rejimler, otoriter, totaliter, post totaliter ve sultancı rejimler olarak dördü bir sınıflandırma yapılmıştır. Söz konusu demokratik olmayan dört rejim tipinin ortak özelliği ise hiçbirinde çok partili, adil, serbest, demokratik, düzenli seçimlerin olmamasıdır.⁶³

Heywood, 20. yüzyıldaki demokrasi ve totaliterlik ikili ayrımı yerine, günümüzde demokratik, otoriter ve totaliter olarak dünya siyasal rejimlerinin üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulmasına katkıda bulunmuştur.⁶⁴

1.2.Çağdaş Siyasal Sistem Tipleri

Tezimizin bu bölümünde, günümüzdeki siyasal sistemler, ayrıntılı bir sınıflandırmaya tabi tutularak incelenmektedir. Bu kapsamda demokratik, otoriter, totaliter sistemlerin temel özellikleri ortaya konulmakla birlikte karma sistemlerin kendine özgü yapıları ve işleyiş dinamikleri de ele alınmaktadır. Bu sınıflandırma, farklı yönetim biçimlerini daha derinlemesine anlamamızı ve aralarındaki kritik ayrımları belirlememizi sağlamaktadır.

1.2.1. Demokratik Sistemler

Demokratik rejimlerin tanımlayıcı özelliği, liderler arasında özgür bir rekabet ortamının varlığıdır. Bu durum, dernek kurma, haberleşme ve bilgi alma özgürlükleri gibi

⁶² Ersin Kalaycıoğlu, “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş”, 17.

⁶³ Yunus Sözen, “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler”, 47.

⁶⁴ Selçuk Kahraman, “Teoride ve Pratikte Totaliter Sistemlerin Karakteristiği”, *Akademik Hassasiyetler*, 10/22 (2023): 30. (Erişim Tarihi: 12.05.2024)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/79666/1257932>

temel hürriyetlerle desteklenir ve siyasal tercihlerin kısıtlanmadan ifade edilmesine imkân tanır. Demokratik bir yapıda, iktidar iddiaları düzenli aralıklarla ve cebir olmaksızın meşruiyet kazanmalıdır. Bu çerçevede, hiçbir siyasal aktörün bu serbest rekabetin dışında kalması kabul edilemezken, yurttaşların siyasal tercihlerini beyan etmelerine zor kullanılarak engel olunmamalıdır. Hürriyetçi siyasal haklar, bu açık iktidar mücadelesinin, seçimlerin ve genişleyen vatandaş katılımının vazgeçilmez bir koşuludur. Öte yandan, yöneticilerin belirli bir dönem için serbest rekabetle kazandıkları meşruiyetin ardından hesap vermekten imtina ettikleri yönetim biçimleri demokratik tanımlamanın dışında tutulur.⁶⁵

1.2.1.1 Kusursuz Demokrasiler (Tam Demokrasiler)

Economist dergisi (The Economist Intelligence Unit) tarafından yayımlanan 2024 yılı demokrasi indeksinde ülkeler demokrasi seviyeleri bakımından kusursuz demokrasiler (tam demokrasiler), kusurlu demokrasiler, karma rejimler ve otoriter rejimler olmak üzere dörde ayrılmıştır. 0 ile 10 arasında yapılan puanlamada kusursuz demokrasiler grubunda yer alan ülkelerin puanı 8 ile 10 arasındadır.⁶⁶

Temel hak ve siyasal özgürlüklere verilen önemin yanı sıra hak ve özgürlüklerin demokrasinin gelişmesini mümkün kılan siyasal bir kültürle pekiştiği ülkeler kusursuz demokrasiler olarak tanımlanmaktadır. İktidarın işleyişi tatmin edici düzeyde olup basın kuruluşları oldukça çeşitli ve bağımsızdır. Kuvvetler ayrılığı ilkesi yasama, yürütme ve yargı organları arasında etkin bir şekilde rol oynamaktadır. Yargı bağımsızlığı güvence altındadır ve yargı kararları tüm kurumları bağlamaktadır. Demokrasilerin işleyişi bakımından ise sınırlı sorunlar bulunmaktadır.⁶⁷

⁶⁵ Juan J. Linz, *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, çev. Ergun Özbudun (Ankara: Liberte Yayınları, 2021), 26.

⁶⁶ The Economist Intelligence Unit. "Democracy Index 2024". (Erişim Tarihi: 20.05.2025). <https://image.b.economist.com/lib/fe8d13727c61047f7c/m/1/609fbc8d-4724-440d-b827-2c7b7300353d.pdf>

⁶⁷ Senem Kurt Topuz, "Hükümet Sistemleri ve Devlet Şekillerinin Ülkelerin Demokrasi Seviyeleri Üzerinde Yarattığı Farklılığın Tespiti Üzerine Bir Çalışma", *Ege Akademik Bakış* 16/3 (2016): 462. (Erişim Tarihi: 08.08.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/561040#:~:text=Senem%20KURT%20TOPUZ,-464&text=Başkanlık%20sisteminde%20yürütme%20tek%20başlıdır.erkini%20tek%20başına%20kullana n%20kişidir.>

2024 yılı Demokrasi İndeksinde kusursuz demokrasiler grubunda yer alan yirmi beş ülkeden on beşi Batı Avrupa'nın, gelişmiş ülkeleri olarak baskın konumdadır. Kuzey Kanada ise Amerika'daki tam demokrasi grubunda yer alan tek ülkedir. Demokrasi İndeksi sıralamasında İskandinav ülkeleri (Norveç, İzlanda, Finlandiya, İsveç, Danimarka) liderliğini sürdürmektedir. Yeni Zelanda ikinci sıraya, İsviçre ise beşinci sıraya yükselmiştir. Norveç ise Demokrasi İndeksinde en üst sırada yer alan ülke olmaya devam etmekte olup özellikle seçim süreci ve çoğulculuk, siyasi katılım ve siyasi kültür olmak üzere indeksin beş kategorisinin tümünde yüksek puanlar almıştır.⁶⁸

2024 yılı itibarıyla Avrupa ülkeleri, küresel demokrasi sıralamasında ilk on sıradan dokuzunu ve "kusursuz demokrasi" olarak sınıflandırılan yirmi beş ülkenin on yedisini yani %68'ini temsil etmektedir. Batı Avrupa 8,38'lik indeks puanıyla ile bölgeler arasında en yüksek değere sahip olup genel puanını marjinal düzeyde de olsa arttırabilen tek bölge olarak ön plana çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'yı da kapsayan Kuzey Amerika bölgesi, demokrasi indeksinde dikkate değer bir performans sergilemiştir. Bölgenin genel puanı 2023 yılındaki 8,27 puan seviyesinde sabit kalarak Batı Avrupa'nın hemen ardında konumlanmıştır. Kusursuz demokrasiler grubunda yer alan ülkelerden Hollanda ise onuncu sıradadır.⁶⁹

Tablo 1.1: Democracy Index 2024 Raporuna Göre Tam Demokrasiler

Ülke	Genel Puan	Önceki Yıla Göre Sıra Değişimi	I. Seçim Süreci ve Çoğulculuk	II. Hükûmetin İşleyişi	III. Siyasal Katılım	IV. Siyasal Kültür	V. Sivil Özgürlükler
Norveç	9.81	0	10.00	9.64	10.00	10.00	9.41
Yeni Zelanda	9.39	-1	10.00	8.93	8.75	10.00	9.71
İsveç	9.39	0	9.58	9.64	8.33	9.38	10.00
İzlanda	9.39	1	10.00	9.29	8.33	9.38	9.71
İsviçre	9.32	3	9.58	9.29	8.33	9.38	9.71
Finlandiya	9.29	-3	10.00	8.93	8.33	8.75	9.71
Danimarka	9.28	1	10.00	8.93	8.33	8.75	9.41
İrlanda	9.28	-1	10.00	8.93	8.33	8.75	9.41
Hollanda	9.26	0	9.58	8.93	8.75	8.75	9.41

Kaynak: The Economist Intelligence Unit 2024.

<https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index>

⁶⁸ Democracy Index 2024.

⁶⁹ Democracy Index 2024.

1.2.1.2. Kusurlu Demokrasiler

Demokrasi İndeksine göre kusurlu demokrasiler, adil ve özgür seçimlerin yapıldığı, temel hak ve özgürlüklere genel anlamda saygı duyulan sistemler olmakla birlikte bu sistemlerde basının kontrol altına alınmaya çalışıldığı ve hükümetin işleyişinde, siyasal katılımı, siyasal kültürde belirgin zayıflıklar olduğu gözlenmektedir.⁷⁰

Demokrasi İndeksine göre altı ila sekiz arasında puan alan ülkeler “kusurlu demokrasiler” sınıfına girmektedir. 2024 yılında dünya genelindeki yüz altmış yedi ülkenin kırk altısı bu kategori altında sınıflandırılmış olup bu oran dünya nüfusunun %38,4'ünü kapsamaktadır. Ayrıca 2024 yılında Fransa ve Güney Kore gibi önceki yıllarda "tam demokrasi" seviyesinden "kusurlu demokrasi" seviyesine gerilemiştir. Bu da kusurlu demokrasilerin, işleyen demokratik unsurlara sahip olsalar dahi, çeşitli içsel zayıflıklar nedeniyle demokratik standartlarını sürdürmekte zorlandığını ortaya koymaktadır.⁷¹

Merkel'e göre kusurlu demokrasiler, geçiş rejimleri niteliği taşımamakta aksine çevreleriyle istikrarlı bağlantılar kurabilmekte ve elitler ile nüfusun önemli bir kısmı tarafından otoriterlik sonrası demokratik sistemlerde ortaya çıkan problemlerin çözümü olarak görülmektedir. Bu durum, özellikle eğitim seviyesinin düşük olduğu veya himayeci ve patrimonial yapıların ön planda olduğu toplumlarda daha sık görülmektedir. Dolayısıyla, otoriterlik sonrası sistemlerin demokratikleşmesini veya bütünsel ve dirençli yapısını sürdürülebilmesi için en kısa sürede serbest seçimler düzenlemek yerine kaliteli bir eğitim sistemine, hukukun üstünlüğü ilkesine ve sivil toplumunun geliştirilmesine öncelik verilmesi gerekmektedir.⁷²

The Economist Intelligence Unit, 2024 yılında ABD'de olumlu gelişmeler yaşandığını özellikle yüksek düzeydeki siyasi katılım ve seçimin sorunsuz ilerlemesini

⁷⁰ Topuz, “Hükümet Sistemleri ve Devlet Şekillerinin Ülkelerin Demokrasi Seviyeleri Üzerinde Yarattığı Farklılığın Tespiti Üzerine Bir Çalışma”,462.

⁷¹ Democracy Index 2024.

⁷² Wolfgang Merkel, Embedded and Defective Democracies, (Erişim Tarihi:05.09.2024), https://www.wzb.eu/system/files/docs/sv/iuk/merkel_embedded_and_defective_democracies.pdf

kayda değer bulunduğunu ancak, ABD'nin, 2016'da "kusurlu demokrasi" seviyesine düşmesine neden olan (Başkan Donald Trump'ın, Ocak 2017'deki başkanlık yemini etmesinden önce gerçekleşen bir düşüş) siyasi ve yapısal sorunların devam ettiğini ve bunlara gerekçe olarak ise siyasi kurumlara ve medyaya düşük güven; kurumsal kilitlenme; lobicilerin ve çıkar gruplarının aşırı etkisi; keskin ekonomik ve sosyal eşitsizlikler; ve temel ulusal değerler üzerinde toplumsal uzlaşının olmamasına bağlamaktadır.⁷³

Kusurlu demokrasiler, adil seçimler ve temel haklara saygı gibi demokratik unsurlara sahip olsa da medyanın kontrol altına alınması, hükümetin işleyişi, siyasi katılım ve siyasi kültür noktasında zayıflıklar barındırmaktadır. Merkel'e göre bu rejimler geçici olmaktan ziyade düşük eğitim seviyesi veya himayeci yapılarla karakterize olan toplumlarda otoriterlik sonrası sorunlara karşı kalıcı bir çözüm olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda demokratikleşme sürecinde seçimlere odaklanmak yerine nitelikli bir eğitim sistemi, hukukun üstünlüğü ve güçlü bir sivil toplumun geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Örneğin ABD'de yüksek bir siyasi katılımı beraber sorunsuz geçen seçimlere rağmen demokrasinin diğer unsurları bakımından yaşanan sorunlar ABD'nin, "kusurlu demokrasiler" grubunda yer almasına yol açmıştır.⁷⁴

Tablo 1.2: Demokrasi Index 2024 Raporuna Göre Kusurlu Demokrasiler

Ülke	Genel Puan	Sıra	Önceki Yıla Göre Sıra Değişimi	I. Seçim Süreci ve Çoğulculuk	II. Hükümetin İşleyişi	III. Siyasal Katılım	IV. Siyasal Kültür	V. Sivil Özgürlükler
İspanya	8.13	21=	2	9.58	7.50	7.22	7.50	8.82
Çekya	8.08	23=	3	9.58	6.43	7.78	7.50	9.12
Portekiz	8.08	23=	8	9.58	7.14	6.11	8.75	8.82
Yunanistan	8.07	25	-5	10.00	6.79	7.22	7.50	8.82
Fransa	7.99	26	3	9.58	7.50	7.78	6.88	8.24
Malta	7.93	27	-1	9.17	7.14	6.67	8.13	8.53
Amerika Birleşik Devletleri	7.85	28	2	9.17	6.43	8.89	6.25	8.53
Şili	7.83	29	2	9.58	7.86	6.67	6.63	9.41
Slovenya	7.82	30	1	9.58	7.14	7.22	6.25	8.53
İsrail	7.80	31	0	9.58	7.50	9.44	6.88	8.24
Güney Kore	7.75	32	-1	9.58	7.50	7.22	6.88	8.53

⁷³ Democracy Index 2024.

⁷⁴ Merkel, "Embedded and Defective Democracies".

Letonya	7.66	33	4	9.17	6.67	6.67	6.88	8.82
Belçika	7.64	34	-2	10.00	6.22	5.00	6.88	8.53
Botsvana	7.63	35	4	9.58	6.43	6.11	7.50	8.50

Kaynak: Democracy Index, 2024. <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2024/>

1.2.2. Karma Sistemler

Demokratik rejimlerle diktatörlük rejimlerinin arasında kalan rejim tiplerini tanımlamak için kullanılan karma rejimler üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. İlk karma rejim tipi diktatörlüğe en yakın olan seçimli otoriterlik ikinci olarak hem demokratik rejimlerinden hem de diktatörlük rejimlerinden özellikler içeren hibrit (melez) rejimler ve üçüncü olarak demokratik rejimlere yakın sorunlu demokrasilerdir.⁷⁵

Demokrasi İndeksi 2024 verilerine göre karma sistemler, demokratik ve otoriter sistemler arasında konumlanan ve dört ila altı puan arasında yer alan siyasi sistemleri ifade etmekte olup otuz altı ülkenin bahse konu sınıflandırmada yer aldığı görülmektedir.⁷⁶ Bu sistemler seçimli otoriterlik unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda yapılan seçimlerde adil bir rekabet ortamının ve şeffaflığın sınırlı oluşu, basın üzerindeki kontrolcü yapı, muhalefetin ve muhaliflerin üzerindeki baskı gibi sorunlar yaygın olarak gözlenmektedir. Sivil özgürlükler sınırlı olup hukukun üstünlüğü ilkesi zayıftır. Yargının bağımsızlığı ise tehdit altındadır. Hükümetin işleyişinde yolsuzluklar ve aksaklıklar belirgin olup siyasi katılım düşük düzeydedir. Siyasi kültür ise yeterli düzeyde gelişmemiştir. Karma sistemler, demokratik kurumların sadece yüzeysel bir görünüm sergilediği, ancak temelde ciddi aksaklıklar ve belirgin otoriter eğilimler barındıran siyasi sistemler olarak nitelendirilmektedir.⁷⁷

Karma sistemler, geçici bir rejim olmak zorunda değildir yani, diktatörlüğe veya demokrasiye doğru gidilirken geçirilmesi gereken bir safha olarak görülmemektedir. Diktatörlükler ve demokrasiler gibi istikrarlı olabilirler.⁷⁸

⁷⁵ Yunus Sözen, “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler”, 66-67.

⁷⁶ Democracy Index 2024.

⁷⁷ Democracy Index 2024.

⁷⁸ Yunus Sözen, “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler”, 67.

Sonuç olarak karma sistemler, demokratik bir sistem gibi görünmekle beraber otoriter eğilimleri de bünyesinde barındıran, geçici olmak zorunda olmayan ve gerçek anlamda demokratikleşmenin adil ve şeffaf seçimlerin yanı sıra güçlü kurumlar ve toplumsal temeller gerektiren siyasal sistemlerdir.

1.2.2.1. Seçimli Otoriterlik

Yalancı demokrasiler ya da rekabetçi otoriterlik olarak da tanımlanan seçimli otoriter rejimlerde demokratik kurumlar ve çok partili seçimler görünüşte var olmakla birlikte söz konusu rejimler temel olarak otoriter özellik taşır. Bahse konu rejimlerde seçimlerin sonucunu etkileyecek kadar büyük manipölasyonlar yapılmakta ve siyasal alan adil olmaktan çıkmaktadır.⁷⁹ Seçimli otoriterlik özelliği taşıyan rejimlerde iktidar seçimleri, meşruiyet kazanmak için yaparken seçimlerin iktidar tarafından kazanılmasını garanti altına almak isterler. Bu rejimler söylem olarak demokrasiyi savunuyor gibi görünse de otoriter bir yönetimle ülkeyi yönetmektedir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken şey muhalefete uygulanan baskı çok bariz, görünür değildir. Örneğin bu rejimlerde bütün yurttaşlar ve siyasi partiler seçimlere katılmaktadır. Muhalefet üzerindeki baskı çok belirgin değildir, fakat seçimler adil yapılmamakta ve çeşitli manipölasyonlarla seçimlerin kaderini iktidar lehine etkilemektedir. Seçimlerin kaderini etkileyen manipölasyonlarda bazıları şunlardır: seçim ihlalleri, hukuk dışı seçim kuralları, muhalefetin medyaya ulaşımının önüne set çekilmesi, yani medyanın büyük çoğunluğunun iktidar tarafından sahiplenmesi ve kontrol edilmesi, siyasal özgürlüklerin sınırlandırılması muhalif seçmenler üzerinde baskı kurulması, muhalif parti ve adayların dışlanması gibi örneklerdir.⁸⁰

Bir sistemin seçim demokrasisi niteliğini elde etmesi, seçimlere katılımın önündeki her türlü engelin en aza indirilmesi, sandık başında seçmenlerin, iradelerini özgür bir şekilde yansıtabilmesiyle ve muhaliflerin ifade ve toplanma özgürlüklerinin

⁷⁹ Ali Resul Usul, “Demokrasi, Otoriterlik, Uluslararası Politika: Entegre Bir Yaklaşım Arayışı” *Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 10 (2014):25. (Erişim Tarihi:13.08.2024) <https://www.sam.gov.tr/media/mediafields/Paper/4p4e17vp1zar42qteff0xg7h49/b1828b2ed022d102045e0f2f3d5da0b3.pdf>

⁸⁰Yunus Sözen, “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler”, 67-68.

kısıtlanmaksızın kullanılabilmesiyle doğru orantılıdır. Aksi bir durumda iktidar partisinin medya üzerindeki baskısı, ekonomik kaynakların parti yararına kullanımı, devlet kaynaklarının muhalefetin sindirilmesi maksadıyla harcanması bir sistemi seçimli otoriterlik statüsüne doğru kaydırmaktadır.⁸¹

Seçimli otoriter sistemlerde, seçimlerin sonuçları önceden bilinir. Muhalefet üzerinde bir baskı mevcuttur. Yargı başta olmak üzere bütün devlet kurumları iktidar partisine hizmet etmektedir.⁸²

1.2.2.2. Hibrit Rejimler

Hibrit rejimler, siyaset bilimi özelinde demokratik ve otoriter yönetim biçimleri arasında konumlanan ve her iki sistemin de unsurlarını bünyesinde barındıran siyasi sistemler olup genel olarak seçimli otoriterlik özellikleri taşımaktadır. Bu durum seçimlerin serbest ve adil bir ortamda gerçekleşmesini güçleştirmekte, hükümetin muhalefet ve basın organları üzerinde görünür şekilde baskı ve kontrol uyguladığı bir tabloyu ortaya koymaktadır. Bu rejimlerde sivil özgürlükler ve hukukun üstünlüğü ilkesi ve yargı bağımsızlığı sıklıkla tehdit altındadır. Literatürde “gri bölgeler” olarak adlandırılan bu sistemler geçici bir siyasal evre olmak zorunda olmayıp diktatörlükler veya demokrasiler gibi istikrarlı bir yapıya sahip olmalıdır.⁸³

Otoriter ve demokratik rejimlerin özelliklerini eşit bir şekilde birleştiren hibrit rejimler otoriter öğelerin baskın olduğu seçimli otoriterlik ya da demokratik öğelerin baskın olduğu sorunlu demokrasiler arasında kalan rejimlerdir. Hibrit sistemlerde çok partili seçimler yapılır ve aynı zamanda seçim sonuçları da belirsizdir. Ancak, hibrit sistemlerde özgürlükler sınırlandırılır. Örneğin bazı toplum kesimlerinin siyasete katılması sınırlanmış ve yargı bağımsızlığı zayıflamıştır.⁸⁴

⁸¹Adnan Seyaz, “Bir Melez Rejim Örneği Olarak Rekabetçi Otoriterizm,” *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 7/3 (2018): 192. (Erişim Tarihi: 05.05.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/545038>

⁸²Yunus Sözen, “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler”, 68.

⁸³ Ali Fuat Gökçe, “Hibrit Rejimlerde Hükümet Sistemleri ve Demokrasi,” *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 6/15 (2019):149-153. (Erişim Tarihi: 06.06.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/883994>

⁸⁴ Yunus Sözen, “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler”,68.

1.2.2.3. Sorunlu Demokrasiler

Demokratik seçimlerin ve demokratik rejimlerin temel özelliklerin var olduğu ancak, demokrasinin bazı öğelerinin ihlal edildiği, fren ve denge mekanizmalarının sağlıklı işlemediği hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ile ilgili sorunların var olduğu ve son olarak hükümetin hesap verilebilirliğinin düşük olduğu demokrasilere sorunlu demokrasiler denmektedir. Sorunlu demokrasilerde hukukun üstünlüğü ve hesap verilebilirlik gibi durumların yanı sıra bürokratik sağlamlık ve parti sistemi gibi sorunlar da yaşanmasına rağmen sorunlu demokrasiler demokratik devletler grubunda değerlendirilmektedir.⁸⁵ Sorunlu demokrasilerde, yaşanan sorunlar siyasal hesap verilebilirlik, hukuk devleti ilkesi, parti sistemleri ve siyasi dürüstlük gibi alanlarda ortaya çıkmaktadır.⁸⁶

1.2.3. Otoriter Sistemler

Demokratik olmayan rejimlerden biri de otoriter sistemlerdir. Bu sistemlerin totaliter sistemler ile demokratik sistemler arasında konumlandırılacak şekilde tanımlanması birtakım güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Yapılan tanımın sınırının belirsiz oluşu otoriter sistemin kendine has niteliklerini ve sınırlarını belirlemeyi zorlaştırabileceği gibi farklı yönetim biçimlerinin ayırt ediciliğini de ortadan kaldırmaktadır.⁸⁷ Dünyada siyasal sistemler incelendiğinde çok sayıda ülkenin otoriter rejimlerle yönetildiği ve bu sayının giderek arttığı görülmektedir. Otoriter sistemler tıpkı demokrasiler gibi siyasal rejimdirler. Otoriter sistemlerde de toplum ile devlet arasında bağ vardır. Bu sistemlerde de yönetenler yönetilenlerin onaylarını almak zorundadırlar. Diğer bir deyişle meşruiyetlerini sağlayabilmek için farklı yöntemler uygulamaktadırlar.⁸⁸ Yani otoriter rejimlerde de siyaset vardır.

⁸⁵Yunus Sözen, “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler, 68.

⁸⁶Süleyman Samet Erdoğan, Muhammet Nazım Taşçı, Hümeysra Yıldız, “1923-1950 Yılları Arası Cumhuriyet Halk Partisi Politikalarının Demokrasi ve Diktatörlük İlişkisi İçerisinde Değerlendirilmesi” *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6/2 (2019): 304. (ErişimTarihi:07.07.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/43544/523162>

⁸⁷ Onur Çelik, “Siyasal Rejimlerin Sınıflandırılması Üzerine: Kuramsal Temeller ve Güncel Yansımalar,” *Cappadocia Journal of Area Studies*, 7/1 (2025): 68. (Erişim Tarihi: 01.07.2025) <https://dergipark.org.tr/en/pub/cjas/issue/93199/1714350>

⁸⁸ Yunus Sözen, “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler,46.

Tezimizin amaçlarından biri de Amerika Birleşik Devleti'nin siyasal sisteminin fren ve denge sistemlerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda, otoriter ya da totaliter sistemlerin iç işleyiş yöntemlerini ifade etmek, demokratik bir sistem olan başkanlık sisteminin açıklanmasına yardımcı olacaktır.

1.2.3.1. Otoriter Sistem Tanımı

Otoriter sistemlerde, tek bir kişi (diktatör) ya da bir grup (cunta) gücü elinde bulundurmaktadır. Otoriter sistemlerde, tüm yetkiler tek bir siyasi güçte toplanmaktadır. Toplumsal bir özellik olmaktan ziyade otoriterlik genellikle hükümetin sahip olduğu veya uyguladığı bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Otoriter sistemler genellikle mevcut düzeni korumaya odaklanır ve toplum üzerinde sıkı bir kontrol uygulamaktadır. Otoriter liderlerin, diktatörlüğe eğilimleri çoğu zaman kendi yetkilerinin mutlak ve vazgeçilmez olduğuna dair derin bir inançtan kaynaklanmaktadır. Yasaları belirlerken korku ve mutlak bağlılık gibi unsurları kullanırlar ve kendileriyle iş birliği yapanları ödüllendirmek suretiyle yandaşlarının sadakatini güvence altına almayı hedeflemektedirler.⁸⁹

Sözen'in, Linz ve Stephan'dan aktardığına göre demokratik olmayan siyasal rejim tipi olan otoriter rejimin, Linz ve Stephan'a göre dört önemli özelliği vardır: Birincisi, geniş ekonomik ve sosyal çoğulculuk vardır ve bu kapsamda otoriter rejim ekonomi yönetimini tekeline almaz; pek çok sosyal grubun örgütlenmelerine karşı çıkmaz ancak söz konusu rejimden bağımsız siyasal grupların siyaset yapmasını engeller yani otoriter rejim, siyasal çoğulculuğa sınırlı bir biçimde izin verir. Otoriter rejimlerde, siyasi konularda liderin görüşleri etkilidir. Ancak, sosyal yaşamın her alanını kapsayan bir ideoloji yoktur ve dolayısıyla ekonomi, spor ve din gibi konularda doğru ya da yanlış noktasında bir belirleyicilik yoktur.⁹⁰

Kalaycıoğlu'na göre, Sovyetler Birliğinin, yıkılmasından sonra eski Sovyetler Birliği ve doğu bloku ülkelerinin çoğunluğu otoriter rejimlere yönelmiştir. Örneğin, Rusya, Belarus, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Tacikistan, Kırgızistan otoriter

⁸⁹Sait Yılmaz, "Otoriter ve Totaliter Rejimler," (Erişim Tarihi:10.08.2024), <https://abcgazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-sait-yilmaz/otoriter-totaliter-rejimler-37833>

⁹⁰ Yunus Sözen, "Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler,47-48.

rejimlerce yönetilmektedirler. Bu ülkelerde adil ve serbest seçimler çoğunlukla yapılmamakta nadiren de olsa yapılsa bile demokrasiye yol açmamaktadır. Söz konusu otoriter rejimlerde muhalefet üzerinde bir baskı söz konusudur. Bireylerin siyasal hayata katılabilmeleri, örgütlenebilmeleri çoğu zaman kısıtlanmaktadır ve özgür bir basın da mevcut değildir.⁹¹

1.2.3.2. Otoriter Sistem Türleri

Küçük bir grubun iktidar yönetimini halka karşı anayasal bir sorumluluk gütmekten tekeline tuttuğu otoriter sistemler, köken olarak diğer siyasal sistemlere nazaran daha eski olup tarih boyunca içinde birçok farklı türü bünyesinde barındırmıştır. Tarih boyunca otoriter sistemler, dünyanın farklı yerlerinde farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. Örneğin, Çin’de, 1300 ile 1700 yılları arasında egemen olan Ming Hanedanı’nın, merkezi bürokrasi aracılığı ile kurmuş olduğu mutlak otoriteden bahsedilebilirken Britanya’daki Tudor Hanedanlığında, kral ve kraliçelerin prenslerle yaptığı iş birliğiyle yerinden yönetime dayalı bir yaklaşımla krallığı yönetmekteydiler.⁹² Juan Linz, otoriter sistemleri, totaliter sistemlerden ayıran üç temel özelliği ise siyasal katılımın sınırlı oluşu, sistemi ve halkı siyasal olarak bir arada tutacak bir ideolojinin olmayışı, yönetici grubun gücünün sınırlı ve tahmin edilebilir oluşu şeklinde sıralamıştır.⁹³

Demokratik niteliklere sahip olmayan, merkezi bir devlet yapılanmasıyla karakterize edilen ve muhalefetin hiç olmadığı ya da yok sayıldığı otoriter sistemler⁹⁴ genellikle üç sınıfa ayrılmaktadır; iktidarın, tekeline bulunduğu sınıfın türünü göre askeri cunta yönetimi, tek parti yönetimi ve dikta (patrimonyal) yönetimidir.⁹⁵

⁹¹ Ersin Kalaycıoğlu, “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş”, 25.

⁹² Dilek Yiğit, “VII. Henry ve VIII. Henry Dönemlerinde İngiltere’nin İskoçya Politikası” *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/17 (2022): 43. (Erişim Tarihi: 09.09.2024) <https://doi.org/10.54709/iisbf.1123198>

⁹³ Emre Hatipoğlu, “Otoriter Rejimler” içinde *Siyaset Bilimi*, ed., Davut Dursun, Mustafa Altunoğlu (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018), 145.

⁹⁴ Muhammed Habip Bilgiç, Enes Sezer, “Otoriter Rejimlerde Meşruiyet Araçları”, *Anadolu Strateji Dergisi*, 5/2 (2023):3. (Erişim Tarihi: 12.11.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3531407>

⁹⁵ Emre Hatipoğlu, “Otoriter Rejimler”, 145.

2.3.2.1. Askeri Cunta Yönetimi

Geçtiğimiz iki yüz yılda, dünya genelinde siyaset, modern "pretoryen" ordularca düzenlenen çeşitli askeri müdahalelere sahne olmuş ve bu girişimlerin bir kısmı başarıyla sonuçlanırken, bir kısmı da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İktidarı ele geçiren bazı askeri yönetimlerin etkisi kısa sürerken bazı örnekleri uzun yıllar mevcudiyetini sürdürerek siyasi arenada belirleyici bir güç haline gelmiştir. Askeri gücün sivil siyaset üzerindeki etkisi, farklı bölgeler ve ülkeler arasında değişiklik gösterdiği gibi, aynı coğrafyada da zaman içindeki değişen koşullara göre farklılık göstermektedir. Ordunun sivil siyasete müdahale düzeyi; ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal faktörlerle birlikte, ordunun kendine özgü örgütsel yapısı ve liderlik gibi bir dizi karmaşık faktörün etkileşimiyle belirlenmektedir.⁹⁶

Otoriter sistemlerin en belirgin örneklerinden biri olan askeri cunta yönetimleri, darbeye iktidara geldiğinde halk oylamasına başvurarak meşruluklarını ispatlama çabası içinde bulunsalar da yaşanan kargaşa ortamı ve basın organlarının askeri yönetimi destekleyen yayınlarının etkisiyle halkın özgür iradesiyle hareket etmesi engellenmektedir.⁹⁷

Soğuk savaş sonrası dönemde, askeri rejimler demokrasiler için başlıca bir tehdit unsuru hâline gelmiş ve meşru seçimlerle göreve başlayan siyasetçiler askeri gücün baskısı karşısında savunmasız kalsalar da 21. yüzyılda tankların sokaklarda görülmesi eskiye kıyasla sık karşılaşılan bir durum değildir. Günümüzde demokratik aşınmalar askeri müdahaleler ile değil tam tersi halk tarafından seçilen kimselerce meydana gelmektedir. Yöneticiler iktidara geldikten sonra öncelikle seçim sistemlerini manipüle etmekte, akabinde kilit öneme haiz kurumları ele geçirerek otoritelerini sağlamakta ve böylece demokratik düzeni ortadan kaldırmaktadırlar.⁹⁸

⁹⁶ Mücahit Avcı, “Askeri Rejimlerin Türü ve Sonlanma Şekilleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24/4 (2019):1017-1018. (Erişim Tarihi: 28.02.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1013697>

⁹⁷ Bilgiç, “Otoriter Rejimlerde Meşruiyet Araçları”, 3.

⁹⁸ Muhammet Derviş Mete, “Delegasyoncu Demokrasiden Yarışmacı Otoriterizme; Türk Demokrasisinin “Sıfatlı Demokrasiler” ve “Sıfatlı Otoriter Rejimler” Arasındaki Yeri”, *Ankara Barosu Dergisi*, 80/3 (2022):109. (Erişim Tarihi: 12.04.2025) <https://doi.org/10.30915/abd.1159140>

Türkiye’de, 12 Eylül 1980’de darbeciler parlamentoyu kapatıp, hükümeti feshetmiş ve yasama ve yürütme yetkisi Milli Güvenlik Konseyine devredilmiştir.⁹⁹ Benzer şekilde Mısır’da 03 Temmuz 2013’te gerçekleşen askeri darbeye Muhammed Mursi, iktidarına son verilmiş ve ordu iktidara el koymuştur.¹⁰⁰ Sonuç olarak demokratik yollarla seçilmiş sivil hükümetler askeri güç kullanarak devrilmiş ve iktidar ordunun üst düzey komutanlarından oluşan askeri cunta tarafından ele geçirilmiştir.

1.2.3.2.2. Tek Parti Yönetimi

Siyaset ya da politika yapma süreçlerine ve siyasal mevkilere erişime tek bir partinin karar verdiği rejimlere tek parti rejimi denmektedir. Bu rejimlerde egemen partinin yanı sıra genellikle başka partiler de vardır ve çoğu zaman seçimlerde de yarışır. Ancak bu ülkeyi tek bir partinin yönettiği gerçeğini değiştirmez. Sözen’in, Geddes’ten aktardığına göre askeri rejimler ortalama 9 yıl yaşarken, kişisel diktatörlükler 15 yıl, tek parti rejimlerin de ise 23 yıl olarak hesaplanmıştır.¹⁰¹

Tek partili sistemler, İkinci Dünya Savaşı’ndan önce Almanya ve İtalya’da, Çin de ise 1949 yılından sonra varlığını göstermiştir. 1946 yılına kadar da Türkiye’de tek partili sistem egemen olmuştur. Tek partili sistemlerin ortak özelliği, topluma duyulmayan güvenle, üstün tutulan elit kesimle ve onların önderliğinde toplumun dönüşüme uğratılmasıyla ortaya çıkmaktadır.¹⁰²

Tek parti diktatörlükleri, genel olarak yasama organının, seçimlerinin önemini büyük ölçüde yitirmekle birlikte muhafaza ettiği sivil diktatörlüklerdir. Askeri diktatörlüklerin anayasal kurumlara yönelik sergiledikleri saygı, yalnızca dışarıya dönük bir meşruiyet sağlama amacı taşıyan istisnai bir durum olarak değerlendirilmelidir. Bu

⁹⁹Hamit Emrah Beriş, “Demokrasiye Kara Bir Leke 12 Eylül 1980 Darbesi”, *TBMM Yayınları*, 8/4 (2022): 161. (Erişim Tarihi: 23.04.2024) <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/de011d4b-82b5-4fd0-b21a-89a449319478>

¹⁰⁰Özge Özkoç, “Otoriter Rejimin İnşası ve Sürekliliği: Mısır Ordusunun Siyasal Hayattaki Rolü Üzerine Bir Değerlendirme”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, 51 (2020): 108. (Erişim Tarihi: 01.03.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1498647>

¹⁰¹Yunus Sözen, “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler”, 55.

¹⁰²Ali Çiftçi, “Tek Parti İktidarı Döneminde Çok Partili Siyasal Hayata Alternatif Katılım Modelleri”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/24 (2018): 310. (Erişim Tarihi: 16.08.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/564568>

durum esasen askeri kanadın sivil otoriteye karşı beslediği derin güvensizlik ve küçümseme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Zira askeri yönetimler, temelde toplumsal karmaşayı ve yolsuzluğu bertaraf etme, etkin bir yönetim kurma ve ulusal bütünlüğü koruma motivasyonu ile hareket ettiklerini öne sürmektedirler.¹⁰³

Sözen'in, Geddes'ten aktardığına göre tek parti sistemlerinin dikta yönetimlerine nazaran daha uzun ömürlü olması, dikta yönetiminde liderin ölümüyle iktidarın başına geçecek kişi konusunda kargaşa ve ayaklanmaya sebep olma olasılığının tek parti sistemine nazaran daha yüksek olmasıdır.¹⁰⁴

1.2.3.2.3. Dikta Yönetimi (Sultani rejimler-Patrimonyal)

Burada dikkat edilmesi gereken bir başka özellik ise siyasal sistemleri sınıflandırırken kullandığımız demokratik, otoriter ve totaliter sistemlerden oluşan üçlü sınıflandırmanın, günümüz siyasal sistem türlerini tam olarak kapsamadığı gerçeğidir. Linz'e göre, halihazırda geleneksel meşruiyete dayalı rejimleri, geleneksel meşruiyetin yıkılması ve demokratik bir dönemden sonra kurulan modern otoriter rejimler ile birlikte sınıflandırmak yanlış bir sınıflandırma yapılmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla, Linz bu yanlışla düşmemek adına otoriter rejimler ile bazı ortak özellikleri olan bu rejimleri "sultanist rejimler" olarak adlandırıp ayrı bir rejim tipi olarak ele almıştır.¹⁰⁵

Weber'in, liderin, idareyi ve orduyu kişisel araçları olarak gördüğü geleneksel baskı yöntemi olarak tanımladığı patrimonyalizmin aşırı bir şekli olan sultancı rejimler de sosyal ve ekonomik çoğulculuk varken siyasal çoğulculuk yoktur.¹⁰⁶ Sultanist rejimlerin bir diğer özelliği ise ülkenin başındaki liderin sınırsız bir şekilde keyfi davranması hiç kimsenin liderin egemen tavrından muaf olmaması, kurumsallaşmanın ve hukuk devletinin ortadan kaldırılması sultanist rejimlerin en özellikleri arasındadır. Sultanist rejimlerde totaliter rejimlerdeki gibi egemen bir ideoloji ya da düşünce yoktur.

¹⁰³ Kışlalı, *Siyasal Sistemler*, 229.

¹⁰⁴ Yunus Sözen, "Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler", 55.

¹⁰⁵ Juan J. Linz, *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, (United States of America: Lynne Rienner Publishers, 2020,) 53-54.

¹⁰⁶ Erdoğan, "1923-1950 Yılları Arası Cumhuriyet Halk Partisi Politikalarının Demokrasi ve Diktatörlük İlişkisi İçerisinde Değerlendirilmesi" 303.

Lider kültü olarak tanımlanan liderin aşırı yüceltilmesi sultanist rejimlerin en temel özelliğidir.¹⁰⁷

Sözen'e, göre sultanist rejimlerdeki liderlerin yazdıklarına dayanan ideoloji yalancı ideolojidir. Bu kapsamda, liderin hedefindeki muhalif gruplara karşı paramiliter güçler harekete geçmektedir. Söz konusu rejimlerde liderlik kişiselleşmekte; rasyonel kriterler göz ardı edilerek liyakatin yerine nepotizm¹⁰⁸ ortaya çıkmaktadır. Ülke yönetiminde yüксеlebilmenin temel koşulu partiye ve lidere bağlılık olarak belirlenir. Liderin keyfi uygulamaları sürekli hale gelir ve hukukla kendini bağlı hissetmez, hukukun üstünlüğü ilkesi göz ardı edilir.¹⁰⁹

Sözen'in, Linz ve Stephan'dan aktardığına göre diktatörlüklerden demokrasiye geçiş yöntemlerinden biri olan müzakere yöntemi, sadece otoriter rejimlerde ve nadiren bazı post-totaliter rejimlerde olasıdır. Muhalefetin örgütlenmesinin mümkün olmadığı sultancı ve totaliter rejimlerden demokratik rejimlere geçiş mümkün değildir. Sorunlu da olsa bir hukuk devleti ve çoğulculuğun olduğu otoriter rejimlerde iç dinamiklerinin değişmesiyle demokrasiye geçiş daha kolaydır.¹¹⁰ Kurumsallaşmanın olmadığı, aşırı kişiselmiş sultanist rejimlerde demokratik rejimlere geçiş zordur.¹¹¹

Sözen'in, Geddes'den aktardığına göre, Geddes, bir ülkede muhalif partiler yasaklanmış ya da ciddi engeller ile karşı karşıyalarsa, devletin başı sınırsız iktidara sahipse, iktidar yöneticiler tarafından keyfi şekilde ve yetki paylaşımı olmaksızın kullanılıyorsa,¹¹² yürütmenin kontrolünü ve meclisteki üyeliklerin en az 2/3'ünü elinde bulunduruyorsa diktatörlük yönetiminin var olduğunu ifade etmektedir. Geddes, bir

¹⁰⁷Yunus Sözen, "Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler",50.

¹⁰⁸Can Akbay, *Siyasal Sistemlerde Üst Düzey Yöneticilerin Statüsü*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2024), 53.

¹⁰⁹Yunus Sözen, "Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler",50.

¹¹⁰Büşra Öztekin, "Devrimden Darbeye: Mısır'da Demokrasiye Geçiş Çabalarının Analizi", *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6/2 (2021):74. (Erişim Tarihi:08.09.2024) <http://tursbad.hku.edu.tr/tr/download/article-file/1708102>

¹¹¹Yunus Sözen, "Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler", 51.

¹¹² Mehmet Emin Haspolat, "Diktatörlük ve Atatürk", *Amme İdaresi Dergisi*, 36/1 (2003): 84-85. (Erişim Tarihi: 23.07.2024) https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/documents/article/1/36/1/4_haspolat.pdf

rejimin diktatörlük olarak tanımlanabilmesi için en az üç yıl sürmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.¹¹³

Linz, sultanist rejimler gibi bazı rejimlerin iktidardaki kişiye sadakat, geleneklere veya yöneticinin bir ideolojiyi dayatmasına ya da benzeri bulunmayan kişisel bir misyona, karizmatik lider kültüne değil korkunun hâkim sürdüğü, yöneticinin pasta payını işbirlikçilerine dağıttığı ve böylece ödül sistemine dayandığını ifade etmektedir. İktidar sahipleri iktidarını takdir yetkisi adı altında herhangi bir engel tanımaksızın, kaidelere veya ideolojiye bağlılık taşımaksızın kullanmaktadırlar. İdeolojik sebeplerle normatif hale getirilmeye gerek duyulmadan yönetimden kaynaklı kural ve kaideler iktidar sahibinin kişisel ve keyfi uygulamalarıyla yok sayılmaktadır. Linz, tüm bu özellikleriyle sultanist rejimleri, Weber'in, keyfi yönetime dayanan, sultanın tüm toprakların sahibi olduğu, bürokratik ve askeri hizmetlere dayanan patrimonyalizmin bir biçimi olarak ifade ettiği sultanizm kavramında olduğu gibi patrimonyalizmin bir türü olarak görmektedir.¹¹⁴ Bu rejimler, geleneksel meşruluğun devam etmesine bağlı olarak kuralların yok olması bakımından tarihsel tiplerinden ayrılmaktadır.¹¹⁵

Sultanist rejimlerde yöneticilerin emri altında çalışanlar bürokratik niteliğe haiz ordudan veya kamu görevlilerinden meydana gelen kurumlardan değil çoğunlukla toplum içerisinde saygınlığı ve itibarı olmayan, gücünü yöneticilerden alan, rejimi koruyabilmek adına şiddet kullanmayı tercih eden, yöneticiye yakınlıklarıyla bilinen ve iktidar sahipleri tarafından doğrudan doğruya belirlenen memurlardan meydana gelmektedir.¹¹⁶ Muhaliflerin etkisiz hale getirilmesi yöneticinin bilgisi dahilinde, ancak ordunun, mahkemelerin ve polisin içinde olmadığı hususi bir şekilde yürütülmektedir.¹¹⁷

¹¹³ Yunus Sözen, “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler”, 52.

¹¹⁴ Necmettin Doğan, “Patrimonyalizm Kavramına Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 64 (2011): 175. (Erişim Tarihi:12.12.2024)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/48185/609824>

¹¹⁵ Linz, *Totaliter ve Otoriter Rejimler*,157.

¹¹⁶ Seyfettin Aslan, “Osmanlı Siyasi Rejimini Şekillendiren Bir Olgu Olarak Patrimonyalizm”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17/1-2 (2010): 247. (Erişim Tarihi: 17.09.2024)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiibd/issue/2685/35259>

¹¹⁷ Linz, *Totaliter ve Otoriter Rejimler*,158.

Sultanist rejimleri, totaliter rejimlerden ayıran en temel fark ise iktidar sahiplerinin herhangi bir ideolojiye sahip olmadıkları için halkı tek bir kitle partisi için harekete geçirmeye ve aktif hale geçirmeye çalışmamalarıdır.¹¹⁸ Kamunun hazinesi ile iktidar sahibinin şahsına ait serveti arasındaki sınır ise belirsiz hale gelmektedir. Kamunun kaynakları kamuya hesap dahi verilmeden yönetici ve yandaşları tarafından diledikleri şekilde kullanılmaktadır. İktidar sahibine ait teşebbüsler devletle sözleşme yapma girişiminde bulunmakta, yöneticinin yakın çevresi siyasi yaşamda önemli bir rol oynamakta ve kamunun makamlarını işgal etmektedirler. Sultanist rejimleri totaliter rejimlerden farklı kılan bir diğer özellik de kamunun ve özelin iç içe geçmesidir. Ekonominin iktidarın müdahalesine maruz kalması kamu kaynaklarının sömürülmesi amacıyla hizmet etmektedir.¹¹⁹

Siyasi görevliler ile yöneticiler arasındaki ilişki, temelde itaate dayanmaktadır. Bostan'ın, Chehabi'den aktardığına göre kamu görevlileri konumları itibariyle bağımsızlıktan yoksundur; zira yöneticiler tarafından her an görevden alınabilmekte veya yükseltilebilmektedirler.¹²⁰ Sultanist rejimlerin sembolik ve hukuki zeminde kurumsallaşması göstermelik bir durumdur. Bu rejimlerin hızlı bir şekilde yıkılması ve hızlı bir şekilde tekrar ayağı kalkabilmesi güce dayanan bu çeşit bir egemenliğin istikrarsızlığının dışa vurumudur. Endüstriyel toplumlarda sultanist rejimlerin görülmesi mümkün olmasa da tarım ekonomisinin hüküm sürdüğü teşebbüslerde bu tür rejimlerin varlığı uzlaşmacı bir şekilde devam edebilmektedir.¹²¹

İstikrar ve süreklilik, rejimin mevcudiyetini devam ettirecek kamu kaynaklarının sağlanması kırsal bölgelerden gelebilecek tehditlerin önüne geçilebilmesi için iletişim, ulaşım, emniyet ve ordu gibi teşkilatların belirli bir ölçüde modernleşmesini zorunlu kılmaktadır. Kırsal kesim üzerinde itaatının gerçekleştirilmesi amacıyla kırsalda yaşayan kişilerin eğitim ve maddi olanaklara ulaşmasının önüne set çekilmektedir. Sultanist

¹¹⁸ Zeynep Bostan, “Siyasal Yönetim Biçimleri”, içinde *Çağdaş Siyasal Sistemler*, ed. Meral Balcı, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık,2022), 87.

¹¹⁹ Linz, Totaliter ve Otoriter Rejimler,158.

¹²⁰ Zeynep Bostan, “Sultancı Rejimler”, 82.

¹²¹ Linz, Totaliter ve Otoriter Rejimler,159.

rejimlerin, şehir merkezleri az, büyük olmayan bir ülkede alternatif seçkinlerin ortaya çıkmasını ve kırsal bölgelerin ayaklanmasını zorlaştıracak için hüküm sürmesini kolaylaştırmaktadır.¹²² Hitler'in ve Stalin'in kişisel amaçlara hizmet etmeyen ideolojileri sayesinde totaliter rejimlerin kitlelerde hatta ve hatta farklı görüşlere mensup kişilerde hayranlık ve bağlılık duygularını uyanmıştır.¹²³ Bu da Sultanist rejimlerde sorunun ana kaynağı sosyal bir kesim veya tabakanın değil yöneticinin ayrıcalıklarının devam ettirilmesi ve genişletilmesidir. Dolayısıyla tanınan her bir imtiyazın bedelini halk ödemektedir. Öyle ki sömürülmesine karşı her türlü örgütten yoksun kalan halk çareyi yöneticinin sözde hayırsever paternalizminde görmektedir.¹²⁴

Sultanist rejimlerin, köklü bir değişim olmaksızın yıkılması, başka bir sultanist rejimin ortaya çıkmasına ya da en iyi ihtimalle imtiyazlı oligarşilerin desteklediği daha rasyonel bir otoriter yönetimin iktidara gelmesine yol açabilmektedir. Öte yandan dış destekle totaliter özellikler taşıyan devrimci bir rejimin ortaya çıkması da mümkündür. Ancak, böyle bir durumda istikrarlı bir demokrasiye geçiş ise oldukça zordur.¹²⁵

1.2.4. Totaliter Sistemler

Liberal demokratik sistemleri, diğer sistemlerden ayıran en temel özellik siyasal iktidarın sınırlı oluşudur. Totaliter sistemler söz konusu olduğunda ise siyasal iktidarın sınırlandırılması imkansızdır. Başka bir deyişle iktidarın sınırının nerde başladığı ve bittiği muğlaktır. Totaliter sistemlerde, iktidar, hâkim ideoloji doğrultusunda toplumu dönüştürmeyi hedefleyen stratejilerin uygulanmasıyla güç kazanmaktadır. Bu nedenle, güçlü bir iktidar anlayışı, iktidar ilişkilerinin pratikte devamlılığının ve güçlenmesini sağlamaktadır.¹²⁶

Totaliter sistemlerde iktidar, meşruiyetini güce dayandırmaktadır. Bireysel uyum ve toplumsal itaat esasken, özgürlük ve rıza ikincil sıradadır. Totaliter sistemin, toplumsal

¹²² Linz, Totaliter ve Otoriter Rejimler,160.

¹²³ Caner Çakı, "Komünizm İdeolojisinde Kült Lider Olgusu: "Berlin'in Düşüşü" Propaganda Filmi'nin Alımlama Analizi", *Yeni Düşüncüler Dergisi*, 9 (2018): 95. (Erişim Tarihi:11.10.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/496930>

¹²⁴ Linz, Totaliter ve Otoriter Rejimler,161-162.

¹²⁵ Zeynep Bostan, "Sultancı Rejimler",89-90.

¹²⁶ Türköne, *Siyaset*, 153-154.

rızaya yönelimi, statükoyu koruma, düşman yaratarak birliği sürdürme ve toplumu tamamen kontrol etme arzusundan beslenmektedir.¹²⁷ Sözen'in, Linz ve Stephan'dan aktardığına göre demokratik olmayan siyasal sistemlerden biri olan totaliter rejimlerde hem ekonomik ve sosyal çoğulculuk hem de siyasal çoğulculuk bulunmaz. Yönetici parti hayatın her alanında hem hukuken hem de fiilen tüm kontrolü elinde tutmaktadır. Totaliter sistemlerde devletten bağımsız örgütler kurulmasına izin verilmez çoğulculuk tamamen ortadan kaldırılır. Söz konusu totaliter sistemlerde egemen ideoloji hayatın her alanında yol gösterici olarak toplum üzerinde etkilidir. Tüm yurttaşlardan egemen ideolojiye bağlı olmaları ve ona göre yaşamaları talep edilmektedir. İdeolojiye uygun olarak siyasete katılmak teşvik edilirken bireysel yaşam kötülenir. Totaliter rejimlerin bir başka özelliği ise yurttaşların yönetici partiye olan bağlılıklarına göre yöneticilerin seçilmesidir.¹²⁸

1.2.4.1. Totaliter Sistemlerin Tanımı

Bir sistemin tam anlamıyla totaliter olması birtakım koşulların varlığına ve aynı zamanda tüm koşulların tamamının bir arada var olmasına bağlıdır. Bunlardan ilki bir ideoloji, bir diğeri harekete geçirici örgütler ve kitlesel tek parti, bir diğeri iktidarın, bir kişide ve destekçilerinde veya azınlık bir grupta toplanmasıdır, ancak iktidarı elinde bulunduranın, büyük bir elit gruba hesap vermemesi ve iktidardan kurumlaşmış sulhçu metotlarla uzaklaştırılmaması gerekmektedir.¹²⁹

Kalaycıoğlu'nun, bir ideolojinin hayata geçirilmesi hedefine hizmet eden bir uygulama olarak gördüğü totaliter rejimi, en küçük bir mahremiyetin olmadığı bütün toplumun ve her bir yurttaşın hayatının tamamının denetim altına alındığı ve devletin onayı ve bilgisi dışında gerçekleşmediği bir siyasal rejim olarak tanımlamaktadır.¹³⁰ Totaliter sistemler, sivil toplumun ortadan kaldırılması gerektiği savıyla özel alanı

¹²⁷Mücella Sakman, "İdeolojik Hegemonya İçerisinde Örgütlenen Siyasal Bir Sistem Olarak Totalitarizm", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55 (2015): 122. (Erişim Tarihi: 09.05.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/408968>

¹²⁸ Yunus Sözen, "Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler", 48-49.

¹²⁹ Linz, Totaliter ve Otoriter Rejimler, 37.

¹³⁰ Ersin Kalaycıoğlu, "Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş", 23.

ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.¹³¹ Dolayısıyla egemen siyasal ideoloji, sendikalar, iş yerleri, kulüpler, dernekler, okullar ve aile gibi tüm toplumsal alanları belirlemekte ve egemen parti veya liderin denetimi altındadır.¹³²

Tek bir ideolojinin mutlak egemenliği etrafında şekillenen totaliter sistemlerde¹³³ reform önermek son derece tehlikeli bir iştir ve egemen siyasi ideolojiden kopma anlamına gelmektedir. Demokratik rejimlerin tam tersi bir siyasal kültür zemininde gelişen totaliter rejimlerde bir tek egemen düşünceye koşulsuz bağlılık vardır. Farklı düşüncelere tahammül edilmemektedir. Bu sebeple toplumun her üyesi denetim ve gözetim altında tutulmaktadır.¹³⁴

İstikrarlı bir totaliter sistemde, sistemin öncesinde de varlığını sürdüren ordu, özel teşebbüsler, kilise gibi kurumların, iktidar mücadelesinde ikincil bir rol oynamasıdır. Bunların siyasete katılması seçici çevre içindeki lidere veya gruba destek çıkılmasıyla gerçekleşmektedir. Bu kurumların yöneticileri, belli başlı bazı kararları etkileyebilmekte nadir de olsa reddedebilmekte ve iktidarın meşru adayları arasında yer almamaktadırlar. Demokratik olmayan diğer sistemlerden totaliter sistemi farklı kılan özellikler ise şimdiye kadar hiçbir totaliter sistemin askeri bir darbeyle devrilmemesi ve köklü bir değişikliğe maruz kalmamasıdır. İktidara sahip olan seçkin kişinin iktidarın başına geçmeden önce varlığını sürdüren tüm kurumların, çıkar gruplarının ve örgütlerin gücünün azaltılması ve yıkıma uğratılmasıdır. Demokratik sistemlerin ideal formuna ulaşmayı hedefleyen yurttaşların siyasal hayata katılımı meselesi ve kitleleri bu uğurda harekete geçirebilme çabası totaliter sistemlerin en önemli özellikleri arasında yer almaktadır.¹³⁵

Sözen'in, Linz ve Stephan'dan aktardığına göre 1924-1953 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin yönetiminde olan Stalin'in, söz konusu dönemdeki totaliter uygulamaları Stalin'in, ölümünden sonra sona ermiş ve SSCB giderek totaliterlikten uzaklaşmış, ancak otoriter rejime de dönüşmemiştir. Bu durumu açıklamak için Linz ve

¹³¹ Heywood, *Siyaset*, 255.

¹³² Ersin Kalaycıoğlu, "Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş", 26.

¹³³ Sakman, "İdeolojik Hegemonya İçerisinde Örgütlenen Siyasal Bir Sistem Olarak Totalitarizm", 122.

¹³⁴ Ersin Kalaycıoğlu, "Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş", 26-27.

¹³⁵ Linz, *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, 39-42.

Stephan, post-totaliter rejim tipini klasik sınıflandırmalarına eklemişlerdir. Linz ve Stephan'a göre post-totaliter rejimler, totaliter rejimlerin heyecanını kaybetmeleriyle oluşmuştur. Birbirleriyle ilintili üç sürecin sonucunda ortaya çıkan post-totaliterlik, ilk olarak totaliter rejimin yöneticilerini bilinçli olarak rejimi yumuşatmaları ve rejimde reform yapmaları ile ikinci olarak totaliter rejimlerin yapılarının içlerinin boşaltılmasıyla, yani yönetici kadrolarının sisteme olan inançlarının erozyona uğratılmasıyla, son olarak ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda totaliter yönetimin kontrolüne karşı çıkan ve söz konusu kontrolden kurtulmuş alanların ortaya çıkmasıdır.¹³⁶

1970'lerin sonlarında, Avrupa komünizminin çelişkili yapısını açıklamak amacıyla "post totalitarizm" kavramının geliştirilmesine katkısı olan Çekoslovak komünizm eleştirmeni Vaclav Havel, "Güçsüzlerin Gücü" adlı makalesinde, post totalitarizmi, yönetici kesimin sistemi koruma yönündeki içgüdüleriyle karakterize olan bir totalitarizm biçimi olarak tanımlamıştır.¹³⁷

Totaliterlikten uzaklaşan rejimlerde çoğulculuk sınırlı olarak var olmakta ve ekonomik ve sosyal alanlarda çoğulculuk deneyimleri yaşanmaya başlamaktadır. Yönetici partinin ekonomik tekeli yumuşamaya başlar ve egemen ideoloji hâkim olarak kalmaya devam etse de bireylerde ve parti kadrolarında egemen ideolojiye olan inanç azalmakta ve söz konusu ideolojinin içi boşalmaktadır. Bu nedenle rejimin meşruiyeti artık daha çok rejimin ekonomik performansına dayanmaktadır. Post totaliter rejimlerde, totaliter rejimlerde olduğu gibi lider partiden çıkar, ancak karizmatik liderler yerine bürokratik-teknokratik liderler ortaya çıkmaktadır. SSCB'de Stalin'in ölümünden sonra Brejnev'in başa gelmiş olması bu duruma bir örnektir.¹³⁸

1.2.4.2. Totaliter Sistem Uygulamaları

Müdahaleciliğin en yoğun şeklini temsil eden totaliter devletlerde hâkim olan totaliter sistemin temeli bireyin her yönüne etki eden ve kuşatan bir devletin

¹³⁶ Yunus Sözen, "Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler", 49-50.

¹³⁷ Paul Jackson, "Totalitarianism in the twentieth century and beyond", (Erişim Tarihi: 27.05.2024), <https://www.opendemocracy.net/en/countering-radical-right/totalitarianism-twentieth-century-and-beyond/>

¹³⁸ Yunus Sözen, "Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler", 50.

oluşturulmasıdır. Müdahale, ekonominin yanı sıra din, eğitim ve aile hayatı gibi konularda da yoğun bir şekilde söz konusudur. Totaliter devletlere Hitlerin Almanya'sı, Stalin dönemindeki Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Benito Mussolini'nin İtalya'sı örnek gösterilebilir.¹³⁹

Demokratik sistemlerde, bir yönetici, yönetilen kesimin gözünde karizmatik bir kişilik olarak görülse de hiçbir surette devletin üzerinde bir konuma erişememekte iken Nazizm, Stalinizm ve Faşizmin hüküm sürdüğü dönemlerde liderler ve destekçileri herkesin ve her şeyin üzerinde bir konuma ulaşmayı hedef haline getirmişlerdir.¹⁴⁰

Yönetimi elinde bulunduranların sahip olduğu yetkinin nerede başladığı ve nerede bittiği noktasında yaşanan belirsizlik, vatandaş hesap verme noktasında görmezden gelme, yasama ve yürütme erkinin yönetici sınıfta toplanması ve bireysel özgürlüğün olmaması totaliter rejim uygulamalarının özelliklerindendir.¹⁴¹

1.2.4.2.1. Stalinizm

Stalinizm, polis düzeninin baskın olduğu, tek kişinin diktatörlüğüne evrilen, mal ve hizmetlere ilişkin parasal değerler bağlamında sanayinin payının artmasını hedef edinen sanayileşme politikasına, olabildiğince en kısa zamanda hizmet eden bir toplumun ve devlet düzeninin ortaya çıkarılmasını ilke edinen Stalin'in, benimsediği bir ideoloji olarak nitelendirilmektedir.¹⁴²

SSCB, Stalin döneminde, özel mülkiyetin sınıf çatışmalarına ve ayrımcılığa yol açtığından bahisle devrimlerin kaçınılmaz hale geleceğini, kapitalist sistemin son bulmasıyla üretim araçlarının toplumsallaşacağını¹⁴³ savunan Marksist yaklaşımdan sıyrılarak kendine özgü totaliter bir yönetim şekliyle yönetilmiştir. Yasama ve yargı erklerinin yetkilerini yürütme erkine devrettiği, baskının hüküm sürdüğü ve topluma katı

¹³⁹ Heywood, *Siyaset*, 122.

¹⁴⁰ Hasret Dikici Bilgin, "Totaliter Rejimler", içinde *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, ed., Ersin Kalaycıoğlu, Deniz Kağıcıoğlu, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012), 175.

¹⁴¹ Türköne, *Siyaset*, 154-155.

¹⁴² İsmail Görgen, "Rusya'da Stalinizm'in Doğuşu", *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 10/2 (2021):229 (Erişim Tarihi: 27.07.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2009206>

¹⁴³ Kışlalı, *Siyasal Sistemler*, 200.

kurallar dayatan polis devleti¹⁴⁴, liderin ön plana çıktığı, yüceltildiği kişilik kültü, kumanda ekonomisi¹⁴⁵ olarak bilinen, üretim ve tüketimle ilgili kararların hükümet tarafından alındığı ekonomik planlama ile kitlesel terörü içinde ihtiva eden Stalinizm, komünizmin demokrasi dışı şeklidir. ¹⁴⁶

Stalin düzeni olarak adlandırılan Stalinizm'i, ifade eden ilke ve yönetim biçiminin ne olduğu uzun yıllar tartışma konusu olsa da literatürde "Totaliter Rejimi" ifade ettiği kabul edilmektedir.¹⁴⁷ Stalinizm, 20 milyon insanın öldürülerek ve sürgüne gönderilerek reformların kabul ettirilmesi adına sistematik işkencenin uygulandığı,¹⁴⁸ toplumu meydana getiren her türlü bireyin ve grubun aktif olmasını, ön plana çıkmasını tehlike olarak gören bir parti ve yönetim biçimi olarak değerlendirilmektedir.¹⁴⁹

1.2.4.2.2. Nasyonal Sosyalist İdeoloji (Nazizm)

Totaliter rejimlerin, en sistemli örneği Nazi Almanya'sı olup rejimin kurucusu ve Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisinin'de başı olan Adolf Hitler, 1923 yılında teşebbüs ettiği darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde¹⁵⁰ hapse girdiği dönemde yazmış olduğu "Kavgam" isimli kitapla¹⁵¹ üstün ırk teorisine, komünizm ve demokrasi karşıtı bir tutuma dayanan ve milliyetçiliğin zirvesi şeklinde tanımlanan Nazizm'in¹⁵² temellerini atmıştır.

Nazizm, Alman ırkının yüceltilmesine, başta Yahudiler olmak üzere Aryan kökenli olmayanların yok edilmesi gerektiği, komünistlerin ise içlerindeki düşman olarak görüldüğü düşünce biçimine dayanmaktadır. Dış politikada ise yayılmacı bir anlayışı benimseyen Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi, Alman ırkının üstün refahının her

¹⁴⁴Ekin Oyan Altuntaş, "Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletin Yükselişi ve ABD Örneği", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9/35 (2012): 35. (ErişimTarihi:14.06.2024)

<https://www.ir-journal.com/storage/media/3276/01HBS889Y3J8XJYW7QTTTJ8BV4.pdf>

¹⁴⁵ Türköne, *Siyaset*, 149.

¹⁴⁶ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 395.

¹⁴⁷ Görgen, "Rusya'da Stalinizm'in Doğuşu", 245.

¹⁴⁸ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 395.

¹⁴⁹ Görgen, "Rusya'da Stalinizm'in Doğuşu", 245.

¹⁵⁰ Esat Çam, *Devlet Sistemleri*, (İstanbul: Der Yayınları,1987), 243.

¹⁵¹ Heywood, *Siyaset*, 89.

¹⁵² McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 147.

şeyden önce geldiği savıyla hareket etmekte ve çok partili bir sistemin halkın bölünmesine ve istikrarsızlığa neden olduğu gerekçesiyle parlamenter sistemin¹⁵³, sola yakın ideolojilerin ve işçi sendikalarının yok edilmesi amaçlamıştır. Nazizm'i, hedeflenen sonuca varmak için ise başta yasama ve yürütme organı olmak üzere siyasi organları kullanması yönüyle siyasi kurumları hiçbir gerekçe göstermeden yok eden geleneksel baskı rejimlerinden ayırmaktadır.¹⁵⁴

Hitler ve ekibi, 1933 yılında gerçekleştirilen şaibeli bir seçimle siyasi konumlarını perçinlemiş ve çıkardıkları Yetki Yasasıyla da yürütme organını, yasama organına karşı güçlü bir konuma getirmişlerdir. Naziler rejime karşı çıkan muhalif görüşe sahip kişileri ve Alman ırkının düşmanı olarak görülen oluşumların siyasetle ilgili olsun ya da olmasın yok edilerek Alman toplumunu revize etmeyi amaçlamışlardır.¹⁵⁵ Bu amaç doğrultusunda Nürnberg Yasası ile Yahudiler, eşcinseller ve Romanlar ifşa edilmiş; ırklar arası evlilikler yasaklanmış komünistler, sosyalistler ve benzer gruplar tutuklanmış ve öldürülmüşlerdir.¹⁵⁶ Milyonlarca insanın toplama kamplarına gönderildiği ve öldürüldüğü Nazi Propagandasının, halkın desteğini en güçlü şekilde arkasına alan Hitler'in, egemenliği ele geçirme anlamında etkin bir konuma sahip olduğu göstermektedir.¹⁵⁷ Bahse konu rejim Almanya'nın, II. Dünya savaşında müttefikleri tarafından yenilgiye uğratılmasıyla sona ermiştir.¹⁵⁸

¹⁵³ Ufuk S. Yüksel, "Weimar Cumhuriyeti'nde Almanya Sosyal Demokrat Partisi-Almanya Komünist Partisi İkiliğinin Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin Yükselişindeki Rolü", *Alternatif Politika Dergisi*, 13/2 (2021):520. (Erişim Tarihi: 17. 09.204) <https://doi.org/10.53376/ap.2021.17>

¹⁵⁴ Hasret Dikici Bilgin, "Totaliter Rejimler", 171-172.

¹⁵⁵ Ahmet Asker, "Nazi Irk Tasnifinde Türkler ve Ortadoğu Halkları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12/25 (2012):82. (Erişim Tarihi: 29.10.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ctad/issue/25534/269379>

¹⁵⁶ Yasemin Keskin Yılmaz, Caner Çakı, Arzu Kazaz, "Nazi Almanya'sı Döneminde Nazizm İdeolojisiindeki Antisemitist Propaganda Mitlerinin Eğitime Yansıması", *Selçuk İletişim Dergisi*, 13/3 (2020):1090. (Erişim Tarihi: 05.05.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1222117>

¹⁵⁷ Hasret Dikici Bilgin, "Totaliter Rejimler", 172-173.

¹⁵⁸ Çam, Devlet Sistemleri, 244.

1.2.4.2.3 Faşizm

Benito Mussoloni'nin, totaliterlik kavramını siyasi kaynaklara kazandırmış olmasının¹⁵⁹ yanı sıra baltanın etrafına bağlanmış değnek demeti anlamı taşıyan faşizm kavramının¹⁶⁰ kullanımını da yaygınlaştırması genel olarak her iki kavramın birbirinin yerine kullanılmasına yol açmıştır. İtalya'nın, I. Dünya Savaşına girmesi gerektiği düşüncesiyle savaş yanlısı bir tutum sergileyen Mussoloni'nin, Sosyalist Parti'den ihraç edilmesi,¹⁶¹ sağcı hareket olarak adlandırılan totaliter rejim taraftarlarının gücünü daha da arttırmıştır. Savaş öncesinde yaşanan ekonomik buhran ve savaş sonrasında etkisini daha çok arttıran ekonomik krize karşı etkisiz kalan siyasi kurumlar,¹⁶² I. Dünya Savaşı esnasında verdiği mücadelenin ve yaptığı fedakârlıkların neticesini göremeyen İtalya'nın, müttefik olarak görülen ülkeler tarafından oyuna getirildiği düşüncesi¹⁶³ işsiz kalan işçilerin ve askerlerin de Sosyalist hareketi desteklemesine ve iktidarla silahlı çatışmaya girmesine neden olmuştur. Tüm bu yaşananlar Faşist hareketin orta ve alt orta sınıflar tarafından desteklenmesine zemin hazırlamıştır.¹⁶⁴

1921 yılından sonra ekonomik krize siyasi kriz de eklenince yaşanan istikrarsızlık karşısında iktidar, Mussoloni ve taraftarları ile muhalefetin yoğun eleştirilerine maruz kalmıştır. Bu süreçte Kara Gömlekliler¹⁶⁵ olarak adlandırılan grupların 1922 yılında Roma'ya doğru ilerlemesiyle hükümet istifasını vererek iktidarı kurma yetkisini Mussoloni'ye devretmiş ve Faşist Parti İktidara geçmiştir.¹⁶⁶ Mussoloni hükümeti başa

¹⁵⁹ Gonca Bayraktar Durgun, "Otoriter ve Totaliter Rejimler", içinde *21.Yüzyılda Prens Siyaset ve Devlet Yönetimi*, ed., Ümit Özdağ, (Ankara: Kripto Yayınları,2017), 175-204.

¹⁶⁰ Kışlalı, *Siyasal Sistemler*, 214.

¹⁶¹ Demirhan Fahri Erdem, Çiğdem Erdem, "İtalya'da Faşizmin Yükselişi ve Antonio Gramsci'nin Faşizm Karşıtı Strateji ve Taktikleri", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18/1 (2016):111. (Erişim Tarihi: 17.09.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/286767>

¹⁶² Hasret Dikici Bilgin, "Totaliter Rejimler", 169.

¹⁶³ Abdül Samet Çelikçi, Can Kakışım, "İtalya Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi", *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/2 (2013):86. (Erişim Tarihi:16.08.204) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20421>

¹⁶⁴ Hasret Dikici Bilgin, "Totaliter Rejimler", 170.

¹⁶⁵ Mustafa Karaca, "İtalyan Propagandasında Kült Lider Olgusu: "Il Duce" Benito Mussolini", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6/2 (2018): 1209, (Erişim Tarihi: 10.05.2025) https://www.researchgate.net/publication/328439165_ITALYAN_PROPAGANDASINDA_KULT_LIDE_R_OLGUSU_IL_DUCE_BENITO_MUSSOLINI

¹⁶⁶ Kışlalı, *Siyasal Sistemler*, 215.

geçtiği ilk yıllarda Sağcı Hareket ve yandaşları tarafından desteklenen bir iktidar görüntüsü vermiştir.¹⁶⁷ Halihazırda var olan askeri güçlere ek olarak ortaya çıkardığı paramiliter örgütleri, muhalifleri etkisiz hale getirmek için kullanmıştır. Gizli polis örgütleri kurarak her türlü karşıt görüş şiddetle bastırılmıştır. 1926 yılında Faşist Parti dışında kalan tüm partiler hukuk dışı olarak nitelendirilmiştir.¹⁶⁸ Basın üzerindeki baskı giderek arttırılmış¹⁶⁹ ülke genelinde geniş yankı uyandıran gazetelerin yönetimine Faşist Partiyi destekleyenler geçirilmiştir. Mussoloni'nin, Seçim Kanunu'nu lehine olacak şekilde değiştirmesiyle 1924 yılında yapılan seçimlerde hem taraftarların desteği hem de bahse konu kanun değişikliğiyle yerini sağlamlaştırmıştır.¹⁷⁰ Seçim sonrasında, II. Duce yani lider anlamına gelen unvanı kullanması, faşist tipte totaliter sistemleri diğerlerinden ayıran lider kültürünün yani kişisel liderliğin¹⁷¹ oluşumunun İtalya'da, başlangıcı olarak kabul edilmektedir. İzlediği politikaların en küçük başarısını liderlik kültürünü öne çıkarmak amacıyla kullanmış ve bakanlıkların birkaçını şahsi olarak yönetmiş ve parti üyelerine ikinci derece bir rol bırakmıştır.¹⁷² Her ne kadar totaliterlik kavramının ana vatani İtalya olsa da II. Dünya Savaşı sonrası İtalya'nın, mağlup olmasıyla Mussoloni'nin, görevden alınmasının ve tutuklanmasının geniş bir yankı uyandırmadığı düşünüldüğünde İtalya'daki rejimin egemenliği bir bütün olarak sağlayamadığını göstermektedir.¹⁷³ 1943 yılında Mussoloni'nin, öldürülmesiyle ve ayağından asılarak halka gösterilmesiyle İtalyan Faşizmi tarihinin tozlu sayfalarına karışmıştır.¹⁷⁴

1.3.Kuvvetler Ayrılığına Dayanan Hükümet Sistemler

Günümüzün modern demokrasisi, değişen koşullara ve toplumsal sorunlara çözüm bulabilen ve bu sorunları etkisiz hale getirebilmek için değişimlere ve yeniliklere açık olmak zorunda olan bir sistemdir. Egemenliğin kime ait olduğuna bağlı olarak ortaya çıkan iki modelden biri geleneksel ve teokratik yönetim sistemlerinde geçerli olan tekli

¹⁶⁷ Linz, Totaliter ve Otoriter Rejimler, 245.

¹⁶⁸ Hasret Dikici Bilgin, "Totaliter Rejimler", 170.

¹⁶⁹ Erdem, "İtalya'da Faşizmin Yükselişi", 113.

¹⁷⁰ Çelikçi, "İtalya Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi", 89.

¹⁷¹ Linz, Totaliter ve Otoriter Rejimler, 49.

¹⁷² Linz, Totaliter ve Otoriter Rejimler, 63.

¹⁷³ Hasret Dikici Bilgin, "Totaliter Rejimler", 170.

¹⁷⁴ Kışlalı, *Siyasal Sistemler*, 215.

egemenlik modeli olup ikincisi liberal demokratik yönetim sistemlerinde geçerli olan çoğulcu egemenlik modelidir. Çoğulcu modelde, günümüzde uygulanan temsili demokrasilerde temsil yetkisine haiz milletvekillerinin partilerce aday gösterilip seçilmeleri sağlanmaktadır. Temsili demokrasilerde iktidarın gücünü sınırlandırılması için liberal hukuk devletinin temellerini oluşturan kuvvetler ayrılığı teorisi geliştirilmiştir. Kuvvetler ayrılığı ilkesi kökenini Yunan düşüncesindeki Karma Anayasadan almıştır.¹⁷⁵

Kuvvetler ayrılığı ilkesini ortaya koyanlar, yönetim üzerindeki baskının önlenmesi için kuvvetlerin ayrı organlarda toplanması gerektiğini savunmaktadırlar. Kuvvetler ayrılığı ilkesinde akla gelen ilk isim Montesquieu olsa da Antik Yunan'da Aristo, en iyi hükümet biçiminin kuvvetlerin tek bir elde toplanmamasıyla gerçekleşebileceğini öne sürmüştür.¹⁷⁶ Kuvvetler ayrılığı ilkesine ilişkin fikirlerin kişi hürriyetinin bir teminatı olarak öne sürülmesi önce Locke'ye¹⁷⁷ daha sonra Montesquieu aittir. Locke, yargıyı yasamadan bağımsız olarak görmezken Montesquieu, yasama ve yürütmeden ayrı üçüncü bir kuvvet olarak görmüştür.¹⁷⁸

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin hayata geçirilmesi ilk kez 1787 tarihli ABD Anayasası ile gerçekleşmiştir. Akabinde Fransa'nın, 1791 ve 1795 Devrim Anayasaları'nda ve 1848 Anayasası'nda da geçmekle beraber nihayet 1958 Anayasası'nda Kuvvetler ayrılığı ilkesine yer verilmiştir.¹⁷⁹ Kuvvetler ayrılığı ilkesi sistemlerin sınıflandırılmasında mihenk taşı olarak kabul edilmektedir. Yargının görev ve yetkisinin yasama ve yürütme organından farklı olması bakımından siyasal sistemlerin sınıflandırılmasında yasama ve yürütme ilişkileri baz alınmaktadır.¹⁸⁰ Erklerin yasama organında veya yürütme organında birleştiği yönetim şekillerine karşılık kuvvetlerin yumuşak ayrılığına dayanan parlamenter sistem ile kuvvetlerin sert ayrılığına dayanan başkanlık sistemi¹⁸¹ yer

¹⁷⁵ Rıza Arslan, *Kuvvetler Ayrılığı Teorisi ve Uygulamalı Örnekleri* (Bursa: Dora Yayınları, 2009), 9-11.

¹⁷⁶ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, (İstanbul: Beta Basım Yayıncılık, 2012),490.

¹⁷⁷ Mehmet Emin Akgül, "Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı", *Ankara Barosu Dergisi*, 4 (2010):83. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397758>

¹⁷⁸ Teziç, *Anayasa Hukuku*,491-492.

¹⁷⁹ Murat Sarıca, "Fransa'nın V inci Cumhuriyet Anayasası", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 1/4 (2011):64-65. (Erişim Tarihi: 18.07.2025) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/96799>

¹⁸⁰ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 494.

¹⁸¹ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş*, (Bursa: Ekin Yayınevi,2023), 82.

almaktadır.¹⁸² Bir diğer sistem ise yasama ve yürütme organıyla iş birliği içinde hareket eden ve parlamenter sistem ile başkanlık sisteminin birtakım niteliklerini bünyesinde barındıran yarı başkanlık sistemidir.¹⁸³ Parlamenter sistemlerde, yasama ve yürütme organları arasında dengeli ve yumuşak bir yapı söz konusuysa başkanlık sisteminde, kuvvetleri birbirinden sert bir şekilde ayıran bir yapı söz konusudur. Yarı başkanlık sistemi ise parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasında bir konumda yer almaktadır.¹⁸⁴

1.3.1.Parlamenter Sistem

Parlamenter sistem, temsili sistem türlerinden biri olarak kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmaktadır. Kuvvetlerin sert bir şekilde ayrılmadığı bilakis iş birliği içinde hareket ettiği bir sistemdir. Yasama ve yürütme arasındaki ilişkinin en aza indirildiği sert kuvvetler ayrılığına dayanan sistemlerin aksine erkler arasındaki ilişkileri zorlamayan ve azaltmayan bir nitelik taşımaktadır. Parlamenter sistemde yasama ve yürütme organı arasındaki iş birliği her birinin bağımsız hareket etmesiyle değil birbirlerine bağımlı olmaları ile gerçekleşmektedir.¹⁸⁵

Parlamenter sistem, 18. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkmış olup kuvvetler ayrılığı ilkesinin, parlamenter sistemin yerleşmesinde azımsanmayacak bir etkisi olmuştur.¹⁸⁶ Bir yanda yürütme organını temsil eden ve devletin birliğini ve bütünlüğünü sağlayan devlet başkanı diğer yanda yürütmenin başı sıfatıyla başbakan ve bakanlardan oluşan ve kolektif bir organ olan “Bakanlar Kuruluyla “yürütmenin çift başlı oluşu”, soydan geçmeyle hükümdar olabilen, halk veya parlamento tarafından seçilen bir Cumhurbaşkanı da olabilen devlet başkanının göreve getirilme şekline bağımsız olarak parlamento tarafından görevine son verilememesi bakımından “devlet başkanının siyasi

¹⁸² Teziç, *Anayasa Hukuku*, 494.

¹⁸³ Fevzi Demir, “Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8/Özel (2013):831. (Erişim Tarihi: 08.09.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19146/203179>

¹⁸⁴ Gökçe, “Hibrit Rejimlerde Hükümet Sistemleri ve Demokrasi” 147.

¹⁸⁵ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 503.

¹⁸⁶ Nazmiye Çağlar, “Avantaj ve Dezavantajlarıyla Parlamenter Hükümet Sistemi”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19/4 (2017):112. (Erişim Tarihi: 27.09.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iibfdkastamonu/issue/32864/354752>

sorumsuzluğu”, Başkanın da dahil olduğu bakanların parlamentonun güvenliğini kaybetmeleriyle görevden çekilmeleri bakımından siyasi, göreviyle ilgili olmayan bir suçtan ötürü hukuk mahkemesinde yargılanması ve kusurlu olarak verdikleri zararın tazmin etmesi bakımından hukuki, kişisel suçlarından kaynaklı olarak yasama dokunulmazlığının kaldırılarak yargılanması ve görevi dolayısıyla meclis soruşturması geçirmesi bakımından cezai olmak üzere “Bakanların sorumluluğu”, yasama ve yürütme organları arasında dengeyi sağlayan kurumlardan biri olan, devlet başkanı tarafından kullanılan ve belli bir zaman aralığında seçilmiş meclisin görev süresi dolmadan varlığına son vermek suretiyle seçime gidilmesi bakımından “yürütmenin yasamayı feshi” olmak üzere parlamenter rejimin dört temel özelliği bulunmaktadır.¹⁸⁷

Parlamenter sistemin başlangıcında başbakanlık makamı bakanlarla eş değer yetkilere sahip bir konumdayken, siyasi gelişmelerin başbakana atfettiği önemli birlikte günümüzde başbakanların yetkileri genişlemiş ve hiyerarşik anlamda üstün bir konuma gelmiştir.¹⁸⁸ Hükümetin kurulması adına başbakan beraber çalışacağı bakanları kendisi belirleyebileceği gibi hükümetin sorumluluğunu da yüklenmektedir. Gerekli olduğunu düşündüğünde parlamentonun feshini veya fikir ayrılığı içinde olduğu bir bakanın görevden alınmasını devlet başkanından talep edebilmektedir.¹⁸⁹

Devlet başkanının, siyasi sorumsuzluğunun özünde yürütme erkinin varlığını ve istikrarını sağlama fikri yatmaktadır. Parlamenter sistemin ana vatanı olan İngiltere’de “Kral kötülük yapmaz” ilkesiyle devlet başkanının siyasi bakımdan sorumsuz olduğu kabul edilmektedir.¹⁹⁰ Parlamenter sistemlerde yürütme organının iş ve işlemlerinden başbakan ve bakanlar sorumlu olup devlet başkanının sorumluluğu bulunmamaktadır. Siyasi açıdan olduğu kadar cezai açıdan da sorumluluğu olmayan devlet başkanının vatana ihanet suçlaması sorumsuzluk ilkesinin istisnasıdır. Devlet başkanının siyasi bakımdan mutlak sorumsuzluğu parlamento ve hükümet arasındaki ilişkiler bağlamında

¹⁸⁷ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 505-517.

¹⁸⁸ Fatih Türe, “Parlamenter Sistemde Başbakanın Gücünü Belirleyen Etkenler”, *Mülkiye Dergisi*, 27/238 (2003):193. (Erişim Tarihi: 09.03.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/238/829>

¹⁸⁹ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 505.

¹⁹⁰ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2000), 317.

tarafsız bir duruş sergilemesini sağlamaktadır.¹⁹¹ Parlamenter sistem, devlet başkanı ile parlamento arasındaki ilişkiden ziyade kabine ile parlamento arasındaki ilişkileri baz alan bir rejimdir.¹⁹² Tipik bir parlamenter sistemde yürütme organın başı bakanlar kuruludur.¹⁹³ İstisnası bulunsa da Başbakan parlamento içinden devlet başkanınca atanmaktadır. Başbakan tarafından yenilenen bakanlar kurulu listesi ise devlet başkanının onayına tabi olup devlet başkanının bakanlar kurulu listesini imzalamasıyla hükümet göreve başlamaktadır.¹⁹⁴

1.3.2.Başkanlık Sistemi

İngiltere’de yürürlükte olan sınırlı monarşinin tesiri altında kalan ve 1787 Anayasası ile Amerikalılar tarafından Philadelphia kurucu meclisinde meydana getirilen Başkanlık sistemi, monarkın yerine seçimle iş başına gelen bir devlet başkanı öngörmüştür.¹⁹⁵ Bu sebeple Amerikan Başkanlık sistemi, temelinde sınırlı monarşinin cumhuriyete evrilmiş biçimidir. İngiltereye karşı verilen bağımsızlık mücadelesinde, İngiliz Parlamentosu’nun, koloniler üzerindeki katı yasaları ve baskısı, kurucuların yasama ve yürütme organlarına olan güvenini kaybetmelerine neden olmuştur. Bu güvensizlik yasama ve yürütme organı arasında denge sağlamak adına kurucuları sistem arayışına yöneltmiştir. Bu arayış fren ve denge (checks and balances) mekanizmasının ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹⁹⁶

Başkanlık sistemi, temsili yönetim türlerinden biri olup kuvvetler ayrılığına ilkesine dayanmaktadır. Ancak, başkanlık sisteminde parlamenter sistemlerden farklı olarak kuvvetler birbirinden sert bir şekilde ayrılmaktadır.¹⁹⁷ Parlamenter sistemin ülkeler

¹⁹¹ İ. Halil Asilbay, “Parlamenter Sistem ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 104 (2013):253-254. (Erişim Tarihi:07.06.2025) <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-104-1250>

¹⁹² Teziç, *Anayasa Hukuku*,510.

¹⁹³ Halit Tunçkaşık vd., *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Parlamenter Sistem* (Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 5.

¹⁹⁴ Teziç, *Anayasa Hukuku*,512-513.

¹⁹⁵ Burhan Kuzu, “Türkiye İçin Başkanlık Sistemi”, içinde 21. *Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat*, ed., Adnan Küçük, Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2005),167.

¹⁹⁶ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 531.

¹⁹⁷ Abdulsemet Yaman, “Başkanlık Sistemi, Uygulamaları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24/1 (2014):85. (Erişim Tarihi: 26.02.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157360>

bazında iki ya da çok partili siyasal ortamda işlerlik kazanması parlamenter sistemlerden çoğul olarak bahsedilmesi sonucunu doğurmaktadır. Teziç, günümüzde başkanlık sisteminin klasik anlamıyla tek uygulama alanının, ABD’de olduğunu ve başkanlık sistemlerinden ziyade tekil olarak başkanlık sisteminden bahsetmenin daha doğru olduğunu, ABD başkanlık sisteminden ilham alan bazı ülkelerin, anayasalarında kurumsal düzenlemeler öngörülse de hiçbirinin ABD başkanlık sistemindeki sürekliliği sağlayamadığını, rejimlerinin darbelerle son bulduğunu veya başkanlık sisteminden farklı bir biçimde otoriter başkancı sistemlere evrildiğini ifade etmiştir.¹⁹⁸

ABD başkanlık sistemi, anayasal düzlemde kuvvetlerin birbirinden bağımsız oluşuna ve sert kuvvetler ayrılığına dayanmaktadır. Başkanlık sistemindeki kuvvetler ayrılığı özünde hukuki olarak kuvvetlerin eşitliği şartına bağlıyken siyasi açıdan ise yürütme organının, yasama organı üzerinde üstünlük kurmasına yol açmaktadır.¹⁹⁹ Bahse konu üstünlük sebebiyle sistem, başkanlık sistemi olarak nitelendirilmektedir. Teziç’in Fabre’den, aktardığına göre kuvvetlerin birbirinden bağımsız oluşu erklerin fonksiyonlarında, yapısında ve ilişkilerinde olmak üzere üç açıdan değerlendirilmektedir. Erklerin fonksiyonlarındaki bağımsızlığı her erkin tek bir faaliyetle sınırlı olmasıyla vücut bulmaktadır. Yasama organı kanun çıkarsada kanunun uygulanmasına dahil olmamakta, yürütme organı ise kanunları uygulamakta ama kanunun yapılmasına dahil olmamakta yargı organı da kanunun yürütülmesine ve yapılmasına katılmamaktadır.²⁰⁰

Erklerin yapısındaki bağımsızlık, her bir erkin diğerinden ayrı bir şekilde kurulmasıyla ortaya çıkmaktadır. Seçim mekanizması, her bir erk için ayrı ayrı kullanılmaktadır. Yürütmenin başı olan başkan halk tarafından ayrı bir seçimle göreve geldiği gibi yasama organı da halk tarafından genel oyla seçilmektedir. Başkanlık sisteminde, parlamenter sistemin aksine, yürütme organı, yasama organındaki çoğunluğun içinden çıkmamaktadır. Erklerin ilişkilerindeki bağımsızlık, hiçbir erkin diğerini etkileyebilecek bir mekanizmaya sahip olmaması anlamına gelmektedir. Yasama

¹⁹⁸ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 529.

¹⁹⁹ Hasan Tunç, Bülent Yavuz, “Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 81 (2009):8. (Erişim Tarihi: 18.03.2025) <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2009-81-492>

²⁰⁰ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 529-530.

organını, yürütme organı organı tarafından feshedilemediği gibi yasama organı da yürütme organının siyasi sorumluluğunu talep ederek onu görevden uzaklaştıramamaktadır. Erklar arasında yaşanması muhtemel bir anlaşmazlık durumunda anayasal açıdan öngörülen bir çözüm yolu bulunmamaktadır.²⁰¹

ABD başkanlık sistemi, sert kuvvetler ayrılığına dayansa da uygulamada siyasi partilerin bağımsız yapısı ve parlamentodaki komiteler sayesinde yasama organı ve yürütme organı arasında uzlaşa sağlanabilmektedir. Anayasal düzlemde yürütmenin ve yasamanın birbirinden bağımsız olması, bir erkin diğerk erkin faaliyetlerine karışamaması başkanlık sisteminin en temel özelliği ise de uygulamada sınırlı da olsa kuvvetlerin birbiriyle iş birliği içinde hareket etmelerini sağlayabilmektedir.²⁰² Bu sebeple başkanlık sistemini klasik haliyle uygulamaya çalışan diğerk ülkeler, ABD’de uygulanan başkanlık sistemiyle aynı sonuçlara ulaşamamaktadır.²⁰³

Parlamente sistemde, iktidar ve parlamento çoğunluğu aynı görüşte ve partide olan kişilerce oluşturulmaktadır. Başkanlık sisteminde ise yasama ve yürütme organları kurumsal ortaklıktan uzak ve ayrı partilerden olabilmektedir. Başka bir deyişle başkan ve bakanlar parlamento üyesi değildirler.²⁰⁴ Parlamente sistemde, yürütme organı, parlamento içinden çıkmasıyla otoritesini sağlamakta iken başkanlık sisteminde, yürütme organı otoritesini başkanın genel oy ile halk tarafından seçilmesinden ve anayasa hükümlerinden almaktadır.²⁰⁵

Başkanlık sisteminde, parlamente sistemden farklı olarak yürütme organının yapısı tek başlıdır.²⁰⁶ Yürütme yetkisi doğrudan doğruya başkan ya da yardımcılar tarafından dolaylı olarak kullanılmaktadır. Başkan yardımcılar, başkan tarafından hayata geçirilen politikaları yürütmekle sorumlu olup görevden uzaklaştırılmaları ve atanmaları,

²⁰¹ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 529-530.

²⁰² Arslan, *Kuvvetler Ayrılığı Teorisi ve Uygulamalı Örnekleri*, 226.

²⁰³ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 530.

²⁰⁴ Hasan Tahsin Fendoğlu, “Başkanlık Sistemi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/1 (2012):43. (Erişim Tarihi: 05.06.2025)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/inuhfd/issue/22416/239952>

²⁰⁵ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 531.

²⁰⁶ Abdulkadir Yıldız, “Başkanlık Sistemi ve Türkiye”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/1 (2015):3. (Erişim Tarihi: 24.01.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/181104>

Senato'nun onayını almak şartıyla ile başkan tarafından yapılmaktadır. Yürütmenin başı sıfatı başkanın yetkilerini paylaştığı bir başbakanın olmayışından kaynaklanmaktadır. Parlamenter sistemde yer alan ve kolektif bir sahip olan kabine, başkanlık sisteminde bulunmamaktadır. Başkan yardımcılarını, doğrudan başkana karşı sorumlu olup parlamento üyesi olmadıkları gibi meclislerdeki oturumlara da katılmamaktadır. Başkanla beraber dört yıllığına seçilen ve görev ile yetkileri ABD Anayasası'nda, belirtilmeyen "Başkan Yardımcısı" başkanın takdir ettiği ölçüde etkinlik göstermektedir. Başkanın, ölümü, istifası gibi sebeplerle boş kalan makam başkan yardımcısı tarafından doldurulmaktadır. Geniş yetkilere haiz olan ve uygulanacak politikanın baş sorumlusu olan başkan, genel oyla başkan seçmek üzere seçilen ikinci seçmenler tarafından iki dereceli bir seçimle seçilmektedir.²⁰⁷

Başkanlık sisteminin, ayırt edici bir diğer özelliği ise yasama organının, yürütme organına, yürütme organın yasama organına yetki bağlamında müdahale edememesidir. Meclisler, yürütme faaliyetine dahil olamadığı gibi başkan da yasama faaliyetlerine katılamamaktadır. Erklerin birbirleri üzerinde baskı kurma veya birbirlerini etkileme şansı yoktur. Başkan, yasama organını feshedemediği gibi yasama organı da siyasi sorumluluk bağlamında başkanı görevinden alamamaktadır.²⁰⁸ Cezai sorumluluk kapsamında yasama organınca meclis soruşturması (impeachment) ile başkanı görevden uzaklaştırabilmektedir. Böylece, seçildikten sonra organların, Anayasa'nın tanıdığı süre boyunca görevlerinin başında kalmaları güvence altına alınmıştır.²⁰⁹

Belirli bir politikayı veya programı uygulamak adına seçilen başkanın, kanun teklifinde bulunamaması, başkan yardımcılarının kanun görüşmelerinin dışında kalması²¹⁰ Kongre'nin yasama üzerindeki hakimiyeti başkanlık sisteminin işleyişinde

²⁰⁷ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 533.

²⁰⁸ Hayri Keser, "Başkanlık Sisteminde Yasama ve Yürütme Organları Arasındaki Karşılıklı Etkileşim Araçları Açısından Türkiye-ABD Hükümet Sistemlerinin Karşılaştırması", *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11/2 (2021):169. (Erişim Tarihi:13.03.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2119560>

²⁰⁹ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 534.

²¹⁰ İsmail Yüksel, "6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunu'nun Ardından Kanun Yapma Yöntemi", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/2 (2017):255. (Erişim Tarihi:09. 01.2025) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/744978>

güçlükler yaratmaktadır. Kuvvetler arasındaki ayrılığın sert olması yasama ve yürütme organı arasındaki iş birliğin asgari düzeyde tutulmasına neden olmaktadır. Yasama ve yürütme organı arasında aracılık görevi gören komiteler sayesinde Kongre, yürütmenin faaliyetlerini yakından izleme şansına sahip olurken yürütme organının ihtiyaç duyduğu mali kaynaklar ve kanuni düzenlemeler de yürütme üyelerinin komitelere verdiği bilgiler ışığında organlar arasında iş birliği kurulmasını kolaylaştırmaktadır. Başkana tanınan veto yetkisi ise yasama faaliyetlerine engel olma bakımından zaman zaman başkanlar tarafından kullanılan bir yetkidir. Kongre'nin kabul ettiği yasa taslağının başkan tarafından on gün içinde imzalanmaması halinde yasa taslağının kanunlaşabilmesi Kongre'nin üçte ikisi tarafından kabul edilmesine bağlıdır.²¹¹

1.3.3. Yarı Başkanlık Sistemi

Başkanlık sistemi ile Parlamenter sisteminin her ikisinden de bazı özellikler taşıyan yarı başkanlık sisteminin, günümüzdeki en iyi örneği Fransa'da uygulanmaktadır. Yarı başkanlık sistemi, Fransa'da V. Cumhuriyet Anayasası ile siyaset literatürüne ve uygulamasına girmiştir. Bahse konu sistemde parlamenter sistemde olduğu gibi yürütme organı, çift başlıdır.²¹² Fakat Parlamenter sistemin aksine devlet başkanın siyasi konumu sembolik olmanın çok ötesindedir. Hükümet ile devlet başkanı yürütmeden kaynaklı görev ve yetkilerini birbirleriyle uzlaşmak suretiyle ortaklaşa kullanmaktadır. Devlet başkanının, sahip olduğu yetkilerin sembolik olmayışının temel nedeni iki dereceli seçim sistemiyle doğrudan halk tarafından seçilmesidir.²¹³

Fransız tipi yarı başkanlık sisteminde, cumhurbaşkanına oldukça geniş yetkiler verilmiştir.²¹⁴ Cumhurbaşkanı, hükümeti kurmak üzere dilediği kişiyi başbakan olarak görevlendirebilmektedir. Bakanların ataması ise Başbakanın önerisi ile devlet başkanı tarafından yapılmaktadır. Ayrıca çoğu üst düzey kamu görevlilerinin de ataması

²¹¹ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 536.

²¹² Hüdaî Şencan, Kadir Candan ve Kasım Erdem, *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Yarı Başkanlık Sistemi*, (Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 4.

²¹³ Türköne, *Siyaset*, 144.

²¹⁴ Müzeyyen Eroğlu Durkal, Mustafa Karahöyük "Yarı Başkanlık Sistemi ve Rusya Federasyonu Örneği", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/1 (2017):63. (Erişim Tarihi:14.05.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eruhfd/issue/35399/394490>

cumhurbaşkanı tarafından yapılmaktadır. Cumhurbaşkanı, başkanlık sisteminde bile bulunmayan bir yetki olan meclisi dağıtma yetkisine sahiptir.²¹⁵

Devlet başkanı, tek imzayla bazı kararları alıp yerine getirebileceği gibi bazı hususlarda da karşı imzaya ihtiyaç duyabilmektedir. Karşı imza kuralı siyasi sorumsuzluğu olan cumhurbaşkanının bazı kararlarda ilgili bakan tarafından imzalanmasıdır. Böyle bir durumda mesuliyet cumhurbaşkanıyla birlikte imza atan bakana geçmektedir. Cumhurbaşkanının, bazı kanunları tekrar görüşülmek üzere meclise tevdi edebilmesi karşı imza kuralına bağlı olarak kullanabilmektedir. Ancak, Fransa’da uygulanan yarı başkanlık sistemi kapsamında cumhurbaşkanının, söz konusu yetkisini hiç kullanmadığı görülmektedir.²¹⁶ Fransız siyasal sisteminde bakanlar kurulunun başı aslında cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanı yazılı olacak şekilde vekalet vermediği müddetçe başbakan, bakanlar kurulu toplantılarına başkanlık edememektedir. Cumhurbaşkanın dahil olmadığı toplantıların anayasal geçerliliği bulunmamaktadır. Bu da sistemin sorunlu bir şekilde işlemesine sebep olmaktadır. Siyasi sorumluluğa sahip başbakan ve bakanlar kurulu, sınırlı yetkilere haiz olup cumhurbaşkanına tabi bir görünüm sergilemektedir.²¹⁷

Yarı başkanlık sistemi, parlamenter sistem ve başkanlık sistemiyle kıyaslandığında her iki sisteme nazaran bünyesinde daha fazla sorun barındırmaktadır. Yürütme organını iki başı arasındaki görev ve yetki alanlarının belirgin sınırlarla ayrılmasındaki zorluklar olası bir anlaşmazlıkta sistemin tıkanma riskini de beraberinde getirmektedir. Parlamento ve onun içinden çıkacak hükümetin, cumhurbaşkanıyla aynı siyasi görüşte olmaması yasama ve yürütme organları arasında gerilim yaşanmasına neden olabilmektedir.²¹⁸

Yarı başkanlık sisteminin en önemli avantajı ise başkanlık sisteminde yürütmenin başı olan başkana verilen yetkilerin başkanlık sistemine kıyasla biraz daha

²¹⁵ Türköne, *Siyaset*,144.

²¹⁶ Türköne, *Siyaset*,145.

²¹⁷ Türköne, *Siyaset*,145.

²¹⁸ Türköne, *Siyaset*,145.

sınırlandırılmasıdır. Bu sınırlandırma devlet başkanının, olası bir otoriterleşme eğiliminin önüne set çekmektedir.²¹⁹

1.4. İktidar Dağılımı Bakımından Devlet Şekilleri

İktidar dağılımı bakımından devlet şekilleri, teklik özelliği gösteren üniter devlet, üniter devletin aksine özellikler taşıyan konfederal devlet ve üniter devlet ile konfederal devlet arasında bir konumda yer alan federal devlet olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

1.4.1. Devlet Kavramı

Devlet kurumu, merkezi yönetim sistemi olarak 16. ve 17. yüzyıl Avrupası'nda ortaya çıkmış ve Orta Çağ Avrupası'na hâkim olan otorite sistemlerini sona erdirmekle kalmamış kilisenin de içinde bulunduğu grupları ve kurumları kontrolü altına almıştır. Otuz Yıl Savaşlarının akabinde imzalanan Westphalia Barışı modern devlet kavramının temellerini atarak devleti iç ve dış ilişkilerde başat güç haline gelmiştir. Devlet, belirli bir coğrafi alanda üstün ve sınırsız güce sahip olan, bu gücü daimî kurumları aracılığıyla uygulayan siyasi bir yapıdır.²²⁰ Bir başka tanımda ise devlet, belirli bir coğrafya üzerinde yaşayan, üstün bir otoriteye sahip, organize olmuş insan topluluğunun oluşturduğu, devamlılık arz eden ve hukuken kişiliği olan bir varlıktır. Bu tanımdan hareketle devletin unsurları millet (insan topluluğu), ülke ve egemenlik kavramlarıdır.²²¹

Devlet her türlü tehlikeye karşı kendi varlığını ve vatandaşlarını korumakla yükümlü olan teşkilatlanma şeklidir. Devlet, egemenliği elinde bulunduran siyasi bir örgüttür. Dinsel kurallarla sınırlandırılan bireysel iktidarın tam tersine şahsi menfaatten arı kurumsallaşmış meşru bir iktidar devletin özüdür. Devlet yabancı ülkelerce varlığı tanınmış ve vatandaşları arasında çıkan uyuşmazlıkta hakem rolü görmektedir. Devlet hakimiyet kurmuş olduğu toprak parçası üzerinde yaşayanlar tarafından kurallara uyulmadığı takdirde zor kullanma yetkisine sahiptir. Modern devletin özü demokratik ve hukuk devleti olmasından ileri gelmektedir.²²²

²¹⁹ Şencan, Candan ve Erdem, Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Yarı Başkanlık Sistemi, 4-5.

²²⁰ Heywood, *Siyaset*, 103-104.

²²¹ Kemal Gözler, *Devletin Genel Teorisi* (Bursa: Ekin Yayınevi, 2020), 4.

²²² Çam, *Siyaset Bilimine Giriş*, 338-339.

Modern dünya düzeninde siyasal sistemlerin temelinde sınırları çizilmiş kara parçası üzerinde yaşamını sürdüren yurttaşların üzerinde fiziksel olarak kuvvet kullanma hak ve yetkisine haiz, son kararı alma noktasında siyasal bakımdan yaptırım gücü bulunan kurumlar şeklinde olduğu ve bu durumda kara parçasına hakimiyet kurma isteği genel olarak kabul edilen ve topluma hükmetme gücünü içinde barındıran sisteme devlet, devletin yurttaşı olarak bir arada yaşama istek ve arzusu içinde olan şimdiki zamanla birlikte gelecek zamanda da aynı istek ve arzuyu içinde taşıyan toplamlara da ulus adı verilmektedir.²²³

Heywood'a, göre devlet beş temel özelliğe sahiptir. Bunlardan ilki devletin egemen olduğu, uyguladığı gücün mutlak ve sınırsız olması; ikincisi devlet kurumlarının kamusal nitelik taşıması ve bireysel çıkarları ön plana çıkaran sendika, şirket gibi özel yapıların aksine kamusal yapıların ortak kararlar alabilme ve uygulayabilme yetisine haiz olmasıdır. Üçüncüsü, kamu yararından hareketle devlet tarafından alınan kararların meşrulaştırılarak, bireyleri bağlayıcı olmasıdır. Dördüncüsü, hakimiyet aracı olarak devletin asli görevi hukuk kurallarına uyulmasını sağlamak, kurallara uyulmadığı takdirde güç kullanmaktır. Son olarak devlet, coğrafi sınırları ile tanımlanmış bir siyasi otoritedir. Bu otorite, sınırları içerisinde yaşayan tüm insanlar üzerinde egemenlik sahibidir. Bu nedenle, devletler uluslararası alanda egemen ve bağımsız varlıklar olarak kabul edilirler.²²⁴

Devletler farklı iktidar paylaşımında bulunmaktadır. Şöyle ki, her bir devlette kamu yönetimi katmanları arasında dikey şekilde iktidarın nasıl bölüneceği konusunda farklı uygulamalar ve kuralları vardır. Bu farklı uygulamalar ve kuralları devletlerin kuruluşunda yaşanan olaylar ve uluslararası sistemin yapısı ve çeşitli siyasal kültür özelliklerine göre oluşmaktadır.²²⁵

²²³ Ersin Kalaycıoğlu, "Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş", 18

²²⁴ Heywood, *Siyaset*, 105.

²²⁵ Ersin Kalaycıoğlu, "Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş", 28.

1.4.2. Üniter Devlet

Üniter devlet, devlet yapılanması içinde yürütme, yargı ve yasama erkleri ile ülke, egemenlik ve millet kavramları bakımından teklik özelliği gösteren devlet şeklidir.²²⁶ Nalbant, üniter devlet kavramını tanımlarken geniş ve dar olmak üzere ikili bir ayırım yapmaktadır. Geniş anlamda üniter devlet, tek merkezli devletler için kullanılmaktayken dar anlamda üniter devlet, devletin sahip olduğu koşullar bakımından tek ulus, tek ülke ve bu unsurlara bağlı olarak tek bir hukuki ve siyasal örgütlenmenin var olduğu bir devlet şeklidir.²²⁷

Gözler, üniter devlet kavramını iki yönden ele almıştır. Bunlardan ilki devletin unsurlarında tekliğin esas alınması yani devleti meydana getiren ülke, millet ve egemenlik unsurlarının tek ve bölünmez bir bütün olduğudur. İkincisi devletin organlarında tekliğin esas alınmasıdır. Üniter devletlerde yasama ve yargı organlarının tekliği esassen yürütme organında ise bir bütünlük söz konusudur.²²⁸

Devleti meydana getiren unsurlardan egemenliğin bölünmezliği ve tekliği ilkesine göre egemenliğin yegâne kaynağı olan ulus, mevcut siyasal iktidarın, meşruiyet dayanağıdır. Egemenliğin bölünmezliği ve tekliği ilkesi ise yasama, yürütme ve yargı organlarının bölünmezliği ve tekliğiyle işlevsellik kazanmaktadır.²²⁹

Gözler'in, Louis Favoreu'den aktardığına göre devleti meydana getiren unsurlardan milletin bölünmezliği ve tekliği ilkesinden hareketle üniter devlette, bir bütün olarak millet unsuru tek ve bölünemez olup buna milletin bölünmezliği ilkesi denmektedir. Gözler'in, Philippe Ardant'dan aktardığına göre milleti oluşturan bireyler arasında dil, din, etnik köken gibi faktörlere dayalı bir ayırım yapılamaz. Bu nedenle, üniter devlet yapısında ırksal, dilsel ve dinsel azınlıkların varlığı hukuken tanınmamaktadır. Bu duruma "azınlıkların tanınması ilkesi" denmektedir. Devleti meydana getiren unsurlardan ülkesinin bölünmezliği ve tekliği ilkesine göre üniter

²²⁶ Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 33.

²²⁷ Atilla Nalbant, *Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997), 63.

²²⁸ Gözler, Devletin Genel Teorisi, 4.

²²⁹ Nalbant, *Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*, 65.

devlette ülkenin herhangi bir bölümüne ayrılma hakkı tanınmamakla birlikte kendi sınırları içinde il ve ilçe gibi basit idari bölümlere ayrılabilir. Bu teşkilatlanmalar merkezi yönetime bağlı olarak aynı egemenliğe ve hukuk düzenine tabidirler.²³⁰

Üniter devletin organları bakımından da yasama, yürütme ve yargı erklerinin tekliği esastır. Erklerin işleyişi bakımından da ortaya çıkan sonuçların ülkenin tamamında ve her vatandaş için aynı neticeyi vermelidir. Netice itibarıyla üniter devletin temel unsurlarının tamamının tek olması zorunluluktur.²³¹

Üniter devletler büyük ve parçalı topraklara sahip olmayan ve dinsel, etnik ve mezhepsel olarak bölünmemiş ülkelerde görülmektedir. Üniter devletlerde, siyasal kararlar merkezi hükümet tarafından tek elden alınmaktadır. Tüm ulusa ve ülkeye eşit olarak ve aynı biçimde uygulanmaktadır. Üniter devletler de merkezi hükümet merkezdeki gücünü il, bölge, kent, köy yönetimlerine devredebilmektedir. Ancak, ülkeye yönelik tüm düzenleme yetkisi merkezi yönetimdedir.²³²

1.4.3. Konfederal Devlet

Kalaycıoğlu'na göre konfederasyon, üniter devletin tersi özelliklerine sahip olan merkezi hükümet yapısı çok zayıf ve çok az konuda karar alabilen birliktir. Örneğin İsviçre üniter devletlerin anlaşmaları ile oluşturulmuş bir konfederasyondur. Konfederasyonlarda merkezi hükümet ancak kurucu üniter devletlerin ona devrettiği yetkileri kullanabilmektedir. Yani temel olarak siyasal iktidar kurucu devletlerin elindedir. Konfederasyonlarda merkezi hükümet dış temsil ve güvenlik, savunma gibi sınırlı yetkilere sahiptir.²³³

Amerika Birleşik Devletleri kuruluşundan 1861-1865 yılları arasında yaşadığı iç savaşa kadar konfederasyon olarak kalmıştır. Ancak, iç savaştan sonra birlikten

²³⁰Kemal Gözler, “Üniter Devlet ve Demokratik Açılım”, *Türkiye Günlüğü*, 99 (2009):82. (Erişim Tarihi: 17.06.2024) <https://www.anayasa.gen.tr/acilim.htm>

²³¹ M. Balkan Demirdal, “Üniter Devlet Kavramı Üzerine Tartışmalar”, *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 6/33 (2015):93. (Erişim Tarihi: 29.07.2024)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiz/issue/77709/1306324>

²³² Ersin Kalaycıoğlu “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş”, 28

²³³ Ersin Kalaycıoğlu, “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş”, 29.

ayrılmanın yasaklandığı sıkı bir federasyona dönüşmüştür. Öte yandan günümüzde, konfederasyon olarak adlandırabileceğimiz yapıya ulus üstü bir örgütlenme olan Avrupa Birliği örnek gösterilebilmektedir.

Anayasalarda ve uluslararası hukukta yer alan konfederasyon kavramı, birbirine karşı üstünlüğü bulunmayan bağımsız devletlerce oluşturulan devletler birliğidir. Konfederasyonu meydana getiren konfedere devletler arasında iş birliğinin kurulması ve ortak sorunların çözülmesi esastır. Konfederal devletler her bir devletin temsilcilerinden meydana gelen devletlerarası teşkilatlara sahiptir. Konfederasyon antlaşma ile kurulur ve söz konusu birlikten ayrılma kararı kurucu antlaşma ile sağlanmaktadır. Konfederasyon tevdi edilen yetkiler dış ilişkiler ve savunma gibi konuları kapsamaktadır. Konfederasyon üye devletlerin her alanda eşit olduğu bir birlik olup kendisini meydana getiren bağımsız devletlerin yeni bir devlet düzeni kurduğu bir birlik değildir. Prensip olarak kararlar üye devletlerce oy birliği ile alınmaktadır.²³⁴

Konfedere devletler üzerinde yaptırım gücü bulunmayan konfederasyonların tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Diéte adı verilen meclis konfederasyonların tek yetkili organıdır. Meclisçe alınan kararlara üye devletlerce onay verilmesi gerekmektedir. İsviçre konfederasyonu, konfederasyonun en eski örneklerinden olup 1776-1787 yıllarında konfederasyon olan Amerika Birleşik Devleti’de daha sonrasında federasyona dönüşmüştür.²³⁵

Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO), Afrika Birliği, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerde de hükümetler aracılık bağlamında konfederasyon yönetimi olarak görülmektedir.²³⁶

²³⁴ Hakkı Hakan Erkiner, “Siyasal Sistemlerde İktidar Dağılımı”, içinde *Çağdaş Siyasal Sistemler*, ed., Meral Balcı, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık,2022), 28.

²³⁵ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş*, 63.

²³⁶ Heywood, *Siyaset*, 549.

1.4.4. Federal Devlet

Federal devlet, uluslararası hukuk bağlamında bağımsız bir devlet olarak tanınmayan eyalet, özerk bölge, federe devlet gibi yerel yönetim yapılarının, merkezi güç etrafında bir araya gelmesiyle oluşan devlet topluluğudur.²³⁷

Federal devlet, kendi içlerinden belli bir özerkliği muhafaza ederek iki veya daha fazla devletin tek merkezi iktidara bağlı olmak şartıyla oluşturduğu devlet topluluğudur. Federasyon, Federal ve Federe Devletten meydana gelmektedir. Federasyonun kurucu birimleri olan federe devletlere, devlet, kanton ve eyalet gibi isimler verilmektedir. Federe devletler de tıpkı Federal devlet gibi kendine ait halka, sınırlandırılmış bir toprak parçasına ve egemenliğe sahiptir. Federal devlet temelinde federe devletin insan ve ülke unsuru üzerine kuruludur. Netice itibarıyla federal devlet ve federe devlet ayrı tüzel kişiliğe haizdir.²³⁸

Kalaycıoğlu'na göre merkezi hükümeti çok zayıf olan konfederasyon ile merkezi hükümeti çok güçlü olan üniter devlet arasında bulunan federal devletlerde temel ilke devleti oluşturan birimlerin kendilerini yönetmeleridir. Federal devletlerde federal yönetim konfederasyonlardan çok daha fazla yetkiye sahiptir. Ulusal piyasayı denetleyen ve düzenleyen yetkilerin hepsi merkezi hükümette yani federal yönetimdedir.²³⁹ Federal devletlerde merkezi hükümetler zamanla giderek daha fazla yetkiye sahip olmakta ve ABD ve Almanya gibi federal devletlere dışardan bakıldığında üniter bir devlet gibi görünmektedirler. Özellikle savunma, dış politika ve güvenlik gibi yüksek politika alanları merkezi hükümetin (federal yönetimin) yetki alanındadır. Eyaletler ise eğitim, kültür gibi görece daha az öneme sahip konularda yetkilidir.

Federal yapıya sahip devletler tarafından yönetilen toplumlar dünya nüfusunun neredeyse üçte birinden daha fazladır. Bu devletlere örnek verecek olursak, ABD, Almanya, Meksika, Kanada ve Nijerya bunlardan bazılarıdır. Her ne kadar herhangi iki

²³⁷ Şükrü Karatepe, *Anayasa Hukuku*, (Ankara: Savaş Yayınevi, 2013), 87.

²³⁸ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş*, (Bursa: Ekin Kitapevi, 2021), 107-108.

²³⁹ Ersin Kalaycıoğlu, "Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş", 29-30.

federal devlet sistemi birbirinden farklılık gösterse de temelde ön plana çıkan özellik egemenliğin merkez ve merkezin dışında kurumsallaşmış yapılar arasında paylaşılmasıdır. Bu durumun doğal sonucu yönetimi meydana getiren yapıların birbirlerinin alanına müdahale edememesi sonucunu doğurmaktadır. Hal böyle olunca federal devletin konumu, kendisini meydana getiren devletlere egemenlik yetkisi veren konfederasyonla ile yetkileri merkezi kurumlarda toplayan üniter devlet arasında bir yerde bulunmaktadır. Federal sistemler, bölgesel bazda çeşitliliğin yanı sıra birlik ile etkin bir merkezi yönetimin aynı zamanda frenlenmesine ve sınırlandırmasına dayanmaktadır.²⁴⁰

Federal devletler birleşme ve ayrılma yoluyla olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Başlangıçta birbirinden ayrı olan üniter devletlerin birleşme yoluyla federalizm ortaya çıkarken ile üniter devletten ayrılmak isteyen yerel birimlerin federe devlet haline gelmesiyle ayrılma yoluyla federalizm ortaya çıkmaktadır.²⁴¹

²⁴⁰ Heywood, *Siyaset*, 550.

²⁴¹ Gözler, *Anayasa Hukunun Genel Esaslarına Giriş*, 116.

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKAN BİRLEŞİK DEVLETLERİ SİYASAL SİSTEMİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Dünyanın en büyük ekonomisi, en büyük askeri gücü olan ABD, 1945-1990 yıllarını kapsayan Soğuk Savaş döneminde batı ittifakının liderliği rolünü oynamış ve halihazırda küresel siyasette en önemli aktör konumunda bir devlettir. Dünyadaki en eski anayasaya, başkanlık sistemine, federasyona ev sahipliği yapan ABD'nin, ortaya çıkarmış olduğu demokratik başkanlık sistemiyle başkanlık sistemini uygulayan çok sayıda devlete örnek olmuştur. Pek çok Latin Amerika ve Asya ülkesi başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. ABD, 2016 yılında demokrasi endeksinde “tam demokrasiden” “kusurlu demokrasiler” grubuna düşen ve en son yayımlanan 2024 yılı demokrasi endeksinde de “kusurlu demokrasiler” grubunda yer almaktadır.²⁴²

Dünyanın dördüncü büyük yüz ölçümüne sahip; dünyanın en büyük ve ekonomik, ticari gücü ve teknoloji lideridir. İnsan hakları, hukukun üstünlüğü, serbest piyasa ve liberalizm gibi ilkeler, ülkenin ekonomik gelişimini sağlayan temel dinamiklerden olup bugün ABD'yi dünyanın en büyük ekonomilerinden biri yapan unsurların başında gelmektedir.²⁴³ Microsoft, Boeing, General Motors, General Dynamics, Apple gibi büyük

²⁴²McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset,180.

²⁴³Şahin Çaylı, “ABD'nin Küresel Hegemonik Üstünlüğünde Ticaret Savaşlarının Araçsallaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6/1 (2020):93. (Erişim Tarihi: 01.08.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcss/issue/55225/746681>

şirketler ABD’de yer almaktadır. Kişi başına düşen gelir yüksek olmakla birlikte milyonlarca insan yoksulluk içinde yaşamaktadır.²⁴⁴ İnsani Gelişim İndeksinde çok yüksek gelirli ülkeler grubunda yer alan ABD’de kişi başına düşen gelir 66.682,61 dolardır. ABD’nin gayri safi yurt içi milli hasılası da 29.184,89 milyar dolardır.²⁴⁵

2.1. Amerika Birleşik Devletleri Siyasal Sisteminin Evrimi

Latin Amerika’ya giden Avrupalı’ların aksine Kuzey Amerika’ya giden Avrupalıların çoğu yeni başlangıçlar yapmak ve yeni bir hayata başlamak için göç etmişlerdir.²⁴⁶ Amerika’ya ilk yerleşenler Avrupalı’lar olup 19. ve 20. yüzyılda yaşanan göçlerde de göçmenlerin büyük çoğunluğu Avrupalı’lardan oluşmaktaydı. Dolayısıyla ABD’nin, modern siyasal değerlerinin son tahlilde Avrupalı köklerinin bir ürünü olduğunu söylemek yanlış olmaz.²⁴⁷

Amerika’ya yönelik ilk göçler Britanya’dan olmuş ve 1630’lardan Prüten göçleriyle devam etmiştir. Amerika’ya giden Britanyalılar, Kuzey Amerika’nın doğu kıyılarını sömürgeleştirmiş, valiler atamış ve seçimle gelen meclisler tarafından idare edilen koloniler oluşturmuştur.²⁴⁸ Britanya’da Stuart Hanedanının iş başına gelmesiyle artan İngiliz göçü sonucunda ilk İngiliz kolonisi Virjinya, 1607 senesinde kurulmuş ve 1624 yılında koloni olmuştur. 1620 yılında Myflower gemisiyle seyahat eden 102 püriten Massachusetts kolonisini kurmuşlardır. Ardından, Güney Carolina, Kuzey Carolina, Connecticut, Maryland, Rhode İsland ve New Hampshire kolonileri kurulmuştur. 1664 yılında Hollanda’dan New Jersey, Delaware ve New York alındı. Pennsylvania 1681’de kurulurken, Georgia 1732’de koloni olmuştur. Bu kolonileri kuran insanlar, çağlarının en özgür toplumunu oluşturmuşlardır.²⁴⁹

²⁴⁴McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 180-181.

²⁴⁵Trading Economics, “ABD Gayri Safi Yurtiçi Hasıla”, (Erişim Tarihi:10.06.2025), <https://tr.tradingeconomics.com/united-states/gdp-per-capita>

²⁴⁶McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 181.

²⁴⁷ İhsan Burak Birecikli, “Amerika’nın Kuruluşu ve ABD-Avrupa İlişkileri (1776-1876)”, *ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı*, (2011):83. (Erişim Tarihi: 19.09.2024) <https://www.historystudies.net/indir.php?vol=dergi&dosya=tar20151291146>

²⁴⁸ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 182.

²⁴⁹ Cem Eroğul, *Çağdaş Devlet Düzenleri*, (Ankara: İmaj Yayınevi, 2008), 69-70.

2.1.1. ABD'nin Bağımsızlık Savaşı ve Kuruluşu Sonrası Yaşanan Gelişmeler

1756-1763 yıllarında Fransa ile İngiltere arasında bu iki ülkenin deniz aşırı toprakları üzerinde yaşanan savaş sonucunda İngiltere, Fransa'yı bütün Amerika kıtasından çıkarmasıyla sonuçlanan savaşın neticesinde İngiltere savaşı kazanmasına rağmen ekonomik olarak zor duruma düşmüştür. İngiltere, savaşın yükünü koloniler tarafından paylaşılması amacıyla Amerika'daki kolonilere yeni vergi ve harçlar yüklemiştir.²⁵⁰

O zamana kadar yalnız gümrük vergisiyle yetinen Britanya, 1765 yılında Amerika'daki bu kolonilere yönelik olarak tüm resmî evraklara damga pulu yapıştırılması mecburiyeti getiren bir harç yasası (Stamp Act) çıkarmıştır.²⁵¹ Ardından, 1770 yılında kolonilerin onayını almadan Amerikalıların ithal ettikleri kurşun, cam, kâğıt ve çay gibi ürünlere vergiler getirilmesine Amerikalılar karşı çıkmışlardır.²⁵²

İngiliz mallarını boykot eden Amerikalılara ateş açan İngilizler beş kişiyi öldürüp pek çoğunu yaraladılar. 1773 yılında Kızılderili kıyafeti giymiş Amerikalılar Boston limanına demirli Doğu Hindistan Şirketi'nin gemilerindeki çayları denize döktüler. Boston Çay Partisi olarak adlandırılan olaydan sonra Britanya Kralı III. George Amerikalıların "Dayanılmaz Yasalar" (Intolerable Acts) olarak isimlendirdikleri yasaları uygulamaya soktu. Bu yasalara göre, Doğu Hindistan Şirketi'ne tazminat verilmedikçe Boston limanının kapalı kalması; Massachusetts'in koloni yetkisinin iptal edilerek doğrudan Taç'a bağlanması; Valilerin istedikleri yerlere el koyup asker yerleştirmesi ve suç işleyen memurların İngiltere'de yargılanması kararları alındı.²⁵³

²⁵⁰ İdris Gökalp, "Yedi Yıl Savaşları: Sömürgecilerin Pay Savaşı", (Erişim Tarihi:20.05.2025) <https://idrisgokalp.com.tr/yedi-yil-savaslari-somurjecilerin-pay-savasi/>

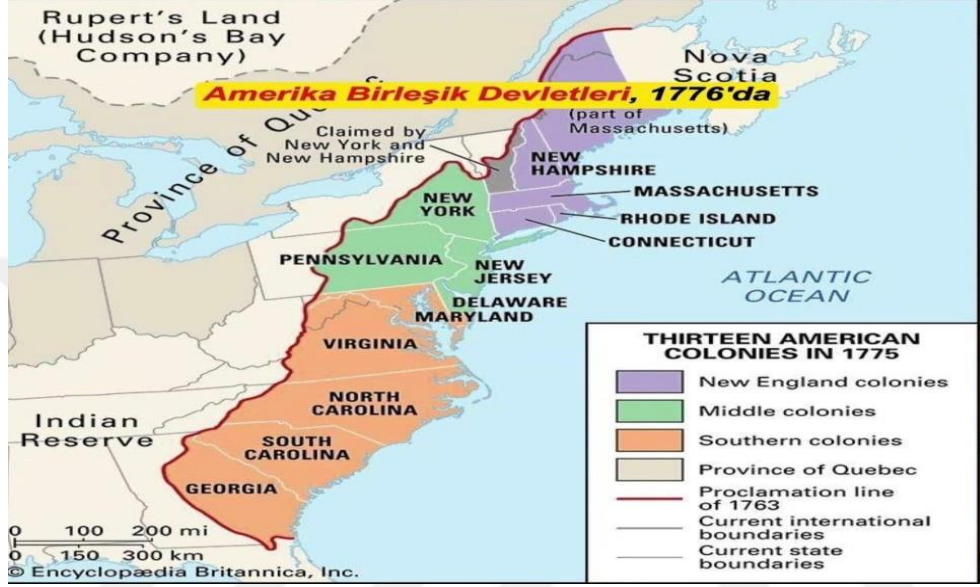
²⁵¹ Eroğul, Çağdaş Devlet Düzenleri, 70-71.

²⁵² Levent Arslan, Sezgin Yılmaz, "Amerika Kıtasında Kolonizasyon ve Birleşik Devletlerin Kuruluşu", *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı/6 (2023):83. (Erişim Tarihi: 18.10.2024) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2907885>

²⁵³ Eroğul, Çağdaş Devlet Düzenleri, 71.

Amerikalıların “Dayanılmaz Yasalar” olarak adlandırdıkları bu vergiler ve harçlara yönelik şikayetler artmış ve sonuç olarak Amerikalılar, İngilizlere karşı 1775 yılında bağımsızlık savaşını başlatmışlar, 1776’da bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.

Şekil 2.1: 1775’te On Üç Amerikan Kolonisi

Kaynak: Britannica, “13 Colonies”, (Erişim Tarihi: 07.08.2024)
<https://kids.britannica.com/students/article/13-colonies/338325>

Birleşik Krallık parlamenter demokrasi uygulaması tam gelişmeden mutlakıyeti monarşi döneminin sonlarında Britanya’nın, dünyadaki sömürgeleri arasında Birleşik Krallığa karşı ilk bağımsızlık savaşı Amerika’daki 13 koloni tarafından başlatılmıştır.²⁵⁴

ABD’yi oluşturan 13 koloni, 4 Temmuz 1776 tarihinde Britanya İmparatorluğuna karşı ayaklanmış ve Bağımsızlık Bildirisi’ni yayınlamışlardır. Zamanın Britanya yönetimini eleştiren ve bu yönetime karşı girişilen savaşın meşru bir savaş olduğunu iddia eden Bağımsızlık Bildirgesi yayınlandığı tarihten itibaren dünyanın farklı kıtalarında sömürgeciliğe karşı mücadele eden bağımsızlık hareketlerinin ilham kaynaklarından biri

²⁵⁴Ersin Kalaycıoğlu, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Parlamenter Rejim: Birleşik Krallık, içinde *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, ed., Ersin Kalaycıoğlu, Deniz Kağnıcıoğlu, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012), 39.

olmuştur.²⁵⁵ Bağımsızlık Bildirisiyle ilk kez insan hakları kavramı ve yönetilenlerin yönetimi belirleme hakkı ortaya konulmuştur. Bu kapsamda, bütün insanların eşit oldukları, dokunulmaz hakları sahip oldukları ve yaşam, özgürlük ve mutluluk arama hakları bulunduğu, hükümetlerin yetkilerini yönetenlerin rızasından aldıkları ve halkın haklarına karşı çıkan hükümetleri devirmek ve yerine yeni bir yönetim kurmak hakkı bulunduğu ifade edilmiştir.²⁵⁶

Söz konusu bildiri ile devlet niteliği kazanan 13 kurucu devlet, (eyalet) 1777 yılında “konfederasyon maddelerini” benimseyerek zayıf bir ortak otorite yaratmışlardır.²⁵⁷ Bir yandan savaş sürerken diğer yandan İngiltere’ye karşı savaşan koloniler birbirlerini bir ulus olarak adlandırarak kaleme aldıkları “Konfederasyon ve Sürekli Birlik Maddeleri” başlıklı anlaşmayı 1777 yılında toplanan eyaletler kongresinde kabul etmişlerdir. Söz konusu anlaşma, 1778 yılının Temmuz ayında resmen imzalanmıştır. Konfederasyon ve sürekli birlik maddeleri, birliğin 13. eyaleti olan Maryland’in, onaylamasıyla 1781 yılının Mart ayında bağlayıcı hale gelmiştir. Kurucu 13 eyalet arasında sınırlı gücü olan bir federal hükümet ve eyaletler arasındaki gevşek bir bağ kuran konfederasyon maddeleri kamu maliyesi, savunma ve ticaret gibi önemli konulardaki federal hükümetin yetkilerini eyaletlerin yasama organlarının keyfine bırakmıştır. Bu durum istikrarlı bir yapının kurulmasını engellemiştir. George Washington’un, söylediği gibi ABD’yi kuran 13 eyalet o dönemde “Pamuk İpliği” ile birbirine bağlıydılar.²⁵⁸

Her devletin egemenliğini özgürlüğünü koruduğu bir devletler topluluğu olan konfederasyonda ortak yargı ve yürütme organları bulunmamaktaydı. En önemli ortak kurum Kongre, savaş, anlaşmaların onaylanması, dış ilişkiler, para birimi ve savunma gibi konularda yetkiliydi. Kongre, karar alabilmek için kurucu devletlerin onayına ihtiyaç duymaktaydı.²⁵⁹ Konfederasyon ve sürekli birlik maddeleri, kongre sisteminin sağladığı

²⁵⁵Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD,” 99.

²⁵⁶ Eroğul, Çağdaş Devlet Düzenleri, 72.

²⁵⁷ Çam, Devlet Sistemleri, 90-91.

²⁵⁸ABD Büyükelçiliği, “ABD Hükümetinin Ana Hatları 2025”, 2. (Erişim Tarihi: 19.02.2025), https://usa.usembassy.de/etexts/turkish/amerikan_hukumet_anahatlar.pdf

²⁵⁹ Eroğul, Çağdaş Devlet Düzenleri, 72.

rastgele düzene göre bir ilerleme olarak kabul edilebilirken, kurduğu idari yapıda birçok kusur barındırmaktaydı. Dokuz eyalet kendi ordularını oluşturmuş ve birçoğunun da küçük donanmaları bulunmaktaydı. Sınır hatlarında yaşanan anlaşmazlıklar ve birbirine zıt karar veren mahkemeler, New York ve Massachusetts gibi yasama meclislerinin uygulamaya koyduğu gümrük vergileri, eyaletler arası ticarete getirilen kısıtlamalar eyaletler arasında gerilime yol açmaktaydı.²⁶⁰

1781 yılında Amerikalılar İngilizleri Yorktown'da yenilgiye uğratmıştır. Britanya, 1783 yılında Versailes'da 13 koloninin ayrı ayrı bağımsızlığını tanımıştır. Böylece, 13 koloni ya birbirlerinden bağımsız yaşayacaklar ya da bir birlik kuracaklardı. Yukarıda bahsetmiş olduğumuz eyaletlerin birbirine “pamuk ipliğiyle” bağlı oldukları bir konfederasyon vardı, ancak sorunlu bir birlikti. Zira, kurucu devletleri tehdit eden İspanya ve Britanya gibi devletlerle ilişkileri tek elden yönetmekte güçlükler çekiliyordu. Ayrıca, kurucu devletler arasındaki şiddetli rekabet nedeniyle dış ticaret de zarar görüyordu.²⁶¹

1787 yılının Şubat ayında yasama organı olan Kıtasal Kongre, bir kurucu meclisin toplanması için eyaletlere konfederasyon maddelerini gözden geçirilerek değiştirilmesi için Philadelphia'ya, birer temsilci göndermelerini istemiştir. 25 Mayıs 1787 tarihinde toplanan Federal Kurucu Meclis, yalnızca konfederasyon maddelerini değiştirmek için toplandığı halde daha da ileriye giderek yeni ve merkezileştirilmiş bir anayasa hazırlamışlardır.²⁶² Zayıf bir otoriteye dayanan bu konfederasyonu bu zayıflığının farkında olan George Washington'un, çabaları ile 1787 yılında 13 kurucu devletten gelen delegelerin katıldığı “Philadelphia Konvansiyonu” adı altında toplanmışlardır. Söz konusu konvansiyonda, Maryland ve Virginia gibi büyük kurucu devletler adına katılan temsilciler merkezi otoriterin gücünün artırılmasını, yani federalist görüşleri savunmuşlardır. Ancak, küçük kurucu eyaletlerden gelen temsilciler kurucu devletlerin yetkilerini olabildiğince geniş olmasını sağlayan konfederalist (federalizm

²⁶⁰ABD Dışişleri Bakanlığı, *Amerika Tarihinin Ana Hatları*, (İstanbul: Erkmen Yayınevi, 1951), 139.

²⁶¹ Eroğul, *Çağdaş Devlet Düzenleri*, 73.

²⁶²ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”, 2.

karşıtı) görüşler savunmuşlardır. Yapılan görüşmeler sonrasında 17 Eylül 1787 tarihinde 39 delegenin oyuyla ABD'nin ilk anayasası kabul edilmiştir.²⁶³

Günümüzde yürürlükte olan en eski yazılı anayasa niteliği taşıyan ABD Anayasası diğer ülkeler için de örnek ve ilham kaynağı olmuştur. Çağdaş dünyanın ilk demokrasilerinden biri olan ABD demokrasisi kuruluşundan günümüze herhangi bir rejim değişikliği yaşamadan istikrarlı bir şekilde devam etmiştir.²⁶⁴

Amerikalıların oluşturduğu dünyanın en eski anayasasının temel amacı ABD halkının isteklerine doğrudan yanıt verebilecek seçimle gelen güçlü bir hükümet oluşturmaktır. Söz konusu ABD Anayasası ile Konfederasyon maddelerinin tersine savunma, dış ilişkiler vb. önemli konularda münhasır sorumluluğa haiz güçlü bir merkezi federal hükümet kurulmuştur. Söz konusu federal hükümet eyaletler arasında ilişkileri düzenleme bakımında da önemli bir güce sahiptir.²⁶⁵ Ancak, bu sıkı merkezi hükümeti kabullenmek pek çok Amerikalı için kolay olmamıştır. ABD'yi oluşturan ABD halkının büyük çoğunluğunu Avrupa'daki siyasal ve dinsel baskılardan kaçan insanlar oluşturmaktaydı. Dolayısıyla, ABD halkı bireysel özgürlüklere çok önem vermekte ve başta hükümet gücü olmak üzere bireysel özgürlükleri kısıtlayabilecek her güce endişe ile bakmaktadır. Oluşturulan güçlü ve yeni hükümetin eyalet halklarının kendi kendilerini yönetebilmeleri karşısında bir tehdit unsuru oluşturacağını düşünenler yaygındı.

1787 Anayasası ile gücün eyaletlerle federal yönetim arasında ve yasama, yürütme ve yargı güçleri arasında bölündüğü, dengelendiği ve kontrol edildiği bir federal sistem yaratılmıştır.²⁶⁶

1781 yılında Amerikan Devriminin başarılı olmasıyla birlikte ABD'nin bağımsızlığını takip eden yıllarda kurucu devletlere (eyaletlere) dış politika ve ekonomi alanlarında pek çok yetkiler veren “Konfederasyon Yasaları” ile yönetilmiştir. ABD

²⁶³ Çam, Devlet Sistemleri, 90-91.

²⁶⁴ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”,99.

²⁶⁵ ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”, 3.

²⁶⁶ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset,182.

Anayasasının 1789 yılında yürürlüğe girmesinden sonra ilk Amerikan başkanı, ABD Bağımsızlık Savaşının lideri General George Washington olmuştur.²⁶⁷

ABD başkanlık rejimini belgeleştiren 1787 Anayasası²⁶⁸ küçük kurucu devletlerin bağımsızlıklarını ve yetkilerini muhafaza etme amaçlarıyla büyük kurucu devletlerin merkezi otoriteyi güçlendirme amaçlı federalist eğilimleri arasında orta yolu benimsemiştir. Anayasa'nın benimsenmesinden sonra 1791 yılında kurucu devletlerin federal devlet karşısında yetkileri ve haklarını genişleten ilk anayasa değişikliği yapılmıştır. 1787 Anayasası güçlü bir merkezi otorite sağlayamadığından getirilen ilk on anayasa değişikliği ile federal (merkezi) otorite güçlendirilmiştir.²⁶⁹ Haklar Yasası olarak da bilinen ABD Anayasası'nın ilk 10 değişikliği, ABD vatandaşlarının "haklarını mühürlemekte", kişisel özgürlükleri ve kanun karşısında yargılanma sürecini güvence altına almaktadır. Söz konusu yasalar, ABD Kongresinde 1789 senesinde kabul edilmiş 1791 yılında da ABD Anayasasına dahil edilmiştir.²⁷⁰ İlk on değişiklikten sonra yapılan bazı değişiklikler şunlardır: Seçimlerde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması; Amerikan yurttaşlarının ırk ve din ayrımı yapılmaksızın eşit sayılması, siyahilerin üzerine oy verme yönünden kurulmuş vergilerin kaldırılmasıdır.²⁷¹

13 koloniden oluşan ABD nüfusu etnik olarak heterojendir. Amerikan ulusu başta İngiltere, İrlanda, Almanya ve diğer Batı Avrupa devletlerinden göçlerle oluşmuş ve ABD'ye yönelik üç büyük göç dalgası yaşanmıştır. 1840-1850 yılları arasında yaşanan birinci göç dalgasında Britanya ve İrlanda, Almanya gibi Kuzey Batı Avrupa'dan göçler yaşanmıştır.²⁷² ABD nüfusu, 1790-1860 yılları arasında 4 milyondan 31 milyona yükselmiştir.²⁷³ İkinci göç dalgası ise 1870-1920 yıllarında Kuzey Batı Avrupa ülkelerinin yanı sıra Güney ve Doğu Avrupa ülkelerinden göçler yaşanmış, 1900 ve 1910 yıllarında yaşanan üçüncü göç dalgasında da Güney ve Doğu Avrupa ülkelerinden de

²⁶⁷ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD," 100-101.

²⁶⁸ Ersin Kalaycıoğlu, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Parlamenter Rejim: Birleşik Krallık", 39.

²⁶⁹ Çam, Devlet Sistemleri, 91.

²⁷⁰ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", 102.

²⁷¹ Çam, Devlet Sistemleri, 91.

²⁷² Çam, Devlet Sistemleri, 91.

²⁷³ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 183.

göçler yaşanmış ve bu üç göç dalgasından sonra, 1. Dünya Savaşı ve sonrasında Asya Kıtası başta olmak üzere Latin Amerika ülkeleri ve komşu Meksika dünyanın diğer bölgelerinden de göç almıştır. Bu göçler günümüzde de devam etmektedir. Bu göçlerin bir sonucu olarak Amerikan nüfusu heterojen bir yapıya kavuşmuştur. Zaman içinde dini yönden de heterojen bir toplum oluşmuştur. Ülkede çoğunluğu Protestan Hristiyanlar oluşturmakta, ikinci sırayı Katolik Hristiyanlar almaktadır. Bunların yanı sıra Ortodoks Hristiyanlar, Museviler, Budistler ve Müslümanlar da yaşamaktadır.²⁷⁴

1700'lü yıllarda Kuzey Amerika'da Britanya İmparatorluğunun egemenliği devam ederken çoğunluğu İngiliz olan Amerikalılar Britanya İmparatoru III. George karşı'un ayaklanarak bağımsızlık savaşını başlatmışlardır. Amerikan devrimcileri, III. George siyasal yönetimini zalim bir yönetim olarak tasvir etmişler ve bunun temel sebebi olarak Britanya'daki Avam Kamarası ve Lordlar Kamarasından oluşan yasama organının, yürütme organından bağımsız olmadığı tespitinde bulunmuşlardır. Tespit ettikleri bir diğer gerçeklik de Lordlar Kamarasının da bir üst yargı organı gibi çalışması nedeniyle siyasal sistemin kuvvetler birliğine neden olduğu yasama ve yürütme ve yargıya Kral III. George bir despot olarak egemen olduğunu görmüşlerdir.²⁷⁵

Britanya Kralı III. George egemen olduğu kuvvetler birliğine dayanan siyasal sistemin hatalı olduğunu düşünen kurucu babalar, Amerika Birleşik Devletleri'nde demokratik bir yönetim inşa edebilmek için Britanya siyasal sisteminin söz konusu kusurlarını ortadan kaldıracak yeni bir siyasal sistem tasarlamışlardır. Tasarlanan Amerikan siyasal sistemi hükümetin yasama, yürütme ve yargı erklerini birbirlerinden tamamen bağımsızlaştırarak sert kuvvetler ayrılığına dayalı bir siyasal sistem kurmuşlardır.²⁷⁶ Bu sistemde yasama, yargı ve yürütme organları birbirinden tamamen bağımsız olarak tasarlanmıştır. Sonuç olarak, Amerikan Başkanlık sistemi, Britanya'nın,

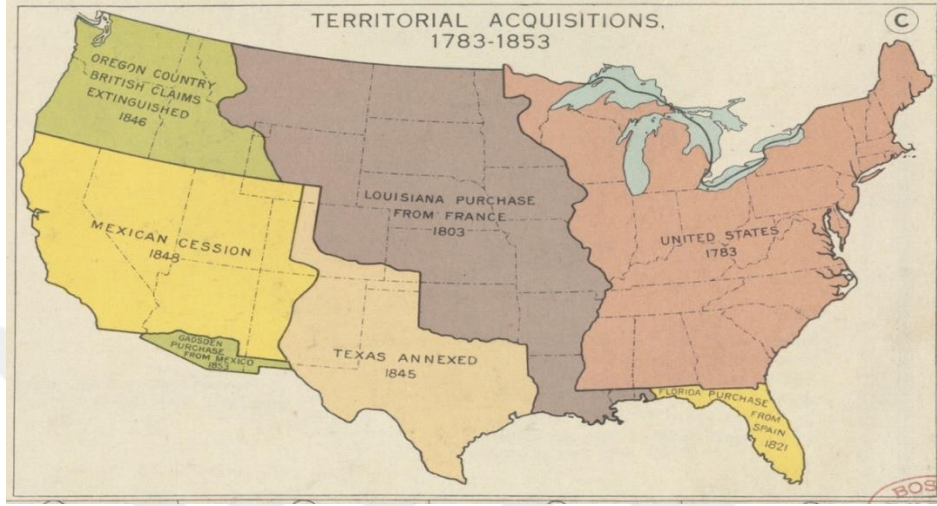
²⁷⁴ Çam, Devlet Sistemleri, 86-87.

²⁷⁵ Ersin Kalaycıoğlu, "Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş", 23.

²⁷⁶ Yunus Emre Erdölen, "Başkan baba, kral olmak isterse" 22 Şubat 2025, (Erişim Tarihi: 10.03.2025) <https://serbestiyet.com/gunun-yazilari/baskan-baba-kral-olmak-isterse-197657/>

Westminster tipi çoğunlukçu demokrasiden farklı bir demokratik bir siyasal sistem kurulmuştur.²⁷⁷

Şekil 2.2: Toprak Edinimleri, 1783-1853

Kaynak: Charles Oscar Paullin, “Territorial acquisitions, 1783-1853”,

(Erişim Tarihi:29.10.2024),

<https://collections.leventhalmap.org/search/commonwealth:q524n331q>

2.1.2. ABD İç Savaşı ve Etkileri

ABD’nin, çağdaş kapitalist demokrasiye geçişi Fransa ve İngiltere’den çok sonra olmuştur. ABD, ayrıca, yerleşik bir tarım toplumunu parçalama sorunu ile de karşılaşmamış, ticari tarım öncesi toprak sahibi aristokrasi ile kral arasında bir mücadele ya da savaş yaşanmamıştır.²⁷⁸

Moore’e göre İngiliz ve Fransız devrimleriyle karşılaştırılabilecek bir devrim yoktur. Amerika tarihinin önemli olayından birincisi Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve ikincisi ise 1861-1865 yılları arasında yaşanan Amerikan iç savaşıdır.²⁷⁹ Söz konusu Amerikan iç savaşı, ABD’de tarım ve endüstri dönemlerini birbirinden ayıran dönüm

²⁷⁷ Ersin Kalaycıoğlu, “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş”, 23.

²⁷⁸ Moore, Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri, 91.

²⁷⁹ Warren W. Hassler, Jennifer L. Weber, “American Civil War”, (Erişim Tarihi:06.08.2025)
<https://www.britannica.com/event/American-Civil-War>

noktası bir olaydır.²⁸⁰ İç savaş sonrasında o tarihe kadar nüfusunun yarısının tarımda çalıştığı bir toplumdan sanayileşmiş bir topluma dönüşmüştür.²⁸¹ Plantasyon köleciliği ABD endüstrisini ilk dönemlerinde desteklemiştir. Ancak, söz konusu kölecilik sosyal ve siyasal demokrasinin önünde bir engel olarak durmaktaydı. Moore'a göre, Amerikan devrimi Amerikan toplumunda temel bir değişikliğe neden olmadığından devrim olup olmadığı tartışmalıdır. Bu kapsamda söz konusu devrim ABD ve İngiltere'deki ticaretle geçinen çıkar çevrelerinin çatışmasıydı. Amerikan devriminin en önemli sonucu ABD'yi oluşturan 13 koloninin (eyalet) tek bir siyasal birim halinde bir araya gelmeleridir.²⁸²

ABD'nin, özgür emeğe dayalı kuzeydoğu eyaletlerindeki toplumların siyasal kurumları güney eyaletlerinden oluşan köleciler toplamlarından farklıydı. Özgür, ücretli emeğe dayalı kapitalist sistemi uygulayan kuzey eyaletleri ile köleciler güney eyaletlerinin uyguladıkları köleciler sistemi, birbirleriyle çatışan iki sistemdi.²⁸³ Şöyle ki, kölelerin emeği ile üretilen pamuk, ABD'nin kuzey eyaletlerinden çok İngiliz kapitalizmin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kapitalistler bu eyaletlerden aldığı ürünleri işleyip onlara geri satarak devasa karlar elde ediyorlardı.²⁸⁴

1860 yılları civarında ABD'de, birbirinden çok farklı üç toplum biçimi bulunmaktaydı. Birincisi köle emeğine dayalı pamuk üreticisi olan güney; ikincisi özgür çiftçiler ülkesi olan batı ve üçüncü olarak endüstrileşen kuzeydoğu eyaletleridir. Köle emeğine dayalı güney eyaletlerinin üretmiş olduğu pamuk ABD'nin bütününde kapitalist gelişmenin önemli bir faktörüydü. 1849 yılında ABD'de üretilen pamuğun %64'ü ihraç ediliyordu. İhraç edilen pamuğun büyük çoğunluğu İngiltere'ye gönderilmekteydi. Moore'a göre bu dönemde köleciliğe dayalı plantasyonlar endüstri kapitalizmini engellemiyorlardı, aksine bu sistemin bütünleyici parçalarıydılar. Söz konusu dönemdeki plantasyon ve köle sahipleri köle kullanan bölgelerde yaşayan 6 milyon civarı yaşayan

²⁸⁰ Moore, Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri, 91-92.

²⁸¹ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 183.

²⁸² Moore, Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri, 91-92.

²⁸³ Gülşah Kaya, Amerikan İç Savaşı'nın Türk Pamuk Ziraatına Etkileri (1861-1865), *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 9/4 (2022):1403. (Erişim Tarihi: 18.10.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2869336>

²⁸⁴ Moore, Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri, 93-94.

beyaz nüfus içerisinde 350.000 kadardı. Yani kabaca aileleri ile birlikte beyaz nüfusun dörtte birini oluşturuyorlardı.²⁸⁵

Sanayileşmiş kuzey eyaletleri ile köleciler güney eyaletleri arasındaki gerilim 1860 yılında kölelik karşı Abraham Lincoln'un, başkan seçilmesiyle zirveye ulaşmış ve 1861 yılında büyük bir iç savaş başlamıştır. Dört yıl süren bu iç savaş neticesinde yarım milyon insan hayatını kaybetmiştir. Savaşın sonucunda kuzey eyaletleri galip gelmiş ve köleliğe son verilmiştir. Temel konusu kölelik olan bu iç savaş aynı zamanda ulusal (federal hükümetle) eyaletler arasında mücadelenin de bir sonucudur. Savaşı kuzeyin kazanmasıyla güney eyaletlerinin birlikten ayrılmaları engellenmiştir.²⁸⁶ Bu olay Amerikan demokrasinin gelişiminde dönüm noktası bir olaydır.

Moore'a göre köleciliğin ABD'de söz konusu dönemde kendi iç nedenleri dolayısıyla yok olmak üzere olduğu görüşü doğru değildir. Bu nedenle köleliğin kaldırılması için güce başvurulması zorunluydu. Şöyle ki, Başkan Lincoln'un, eski köle sahiplerine tazminat ödeyerek ılımlı bir şekilde köleleri özgür bırakma uygulaması köleciler güney eyaletleri tarafından kabul edilmemiş ve Lincoln, planını geri çekmek zorunda kalmıştır. Çünkü kölecilik ekonomik bakımdan çok karlı bir işti. Güneyli köleciler köleliğin hem köle sahibine hem de köleye fayda sağladığını iddia etmekteydiler.²⁸⁷

1929 dünya ekonomik buhranı sonrasında ABD'de refah ve büyüme azalmış ekonomik kriz ülkenin büyümesini olumsuz etkilemiştir. Amerika'daki bütün bankacılık sisteminin çöküşüyle birlikte milyonlarca insan işsiz kalmıştır. 1933'de Demokrat Partiden başkan seçilen Roosevelt döneminde hükümetin ekonomide rolünü artıran yeni ekonomik düzenlemeler (New Deal) ile getirilmiştir.²⁸⁸ New Deal olarak adlandırılan programla yoksul yurttaşlar için asgari ücret sağlanmış ve çalışanlara emeklilik hakkı getiren bir sosyal güvenlik programı uygulamaya konulmuştur.²⁸⁹

²⁸⁵ Moore, Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri, 94-95.

²⁸⁶ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", 101.

²⁸⁷ Moore, Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri, 96-97.

²⁸⁸ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", 101.

²⁸⁹ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", 101-102.

2.1.3. Birinci Dünya Savaşı ve İki Savaş Arası Dönemde ABD

1914 yılında, Avrupa’da Birinci Dünya Savaşının başlaması, Amerika halkını da etkilemiştir. Bu yüzyılın başından itibaren Birleşik Devletler dünya gücü haline gelmiştir. Ancak ABD’nin, odağı Avrupa’yı felakete sürükleyen etkenlerden ziyade daha çok iç meseleler üzerinde yoğunlaşmıştır. Başlangıçta savaş, Amerikan yaşamının gündelik kaygılarından uzak kalsa da İngilizler’in, Amerikan ticaretine müdahaleleri ve Almanların, Amerikan sanayisine karşı yapmak istedikleri sabotajlar gibi sonradan çıkan olaylar, bu çatışmaya daha soyut bir boyut kazandırmıştır. Almanların denizaltı savaşındaki tutumu Amerika’nın gelecekteki politkasının belirlenmesinde rol oynamıştır.²⁹⁰

Birinci Dünya Savaşı başladığında ABD başlangıçta savaşa katılmamıştır. Katılmayışının en önemli sebebi, 1823 yılından beri benimsemiş olduğu yalnızcılık politikasıdır. 1823 yılında Moore’un yayınladığı Moore doktrini ile başlayan yalnızcılık politikası kapsamında ABD “Eski Dünyanın” işlerine karışmayacak ancak, “Eski Dünya’da” “Yeni Dünyanın” (ABD kıtasının) işlerine karışmayacak şayet karşısında ABD’yi bulacaktır. 1898 yılında İspanya’yı yenerek dünya siyasetinde önemli bir güç haline gelen ve Birinci Dünya Savaşı başladığında hala yalnızcılık politikasını devam ettiren ABD, İngiltere’ye yolcu ve yük taşıyan gemilerinin Almanlar tarafından batırılması sonrasında 1917 Birinci Dünya Savaşına katılmıştır.

ABD, 1917 yılında terk ettiği yalnızcılık politikasına tekrar geri dönmüştür. ABD Başkanı Wilson’un, önermiş olduğu dünyaya barış ve güvenlik getirmeyi amaçlayan ve bir uluslararası örgüt olan Milletler Cemiyeti’ne (MC) katılmamıştır. ABD’nin bu örgüte katılmayışı ve Sovyetler Birliğinin de ABD tanınmaması nedeniyle söz konusu örgüte alınmaması iki savaş arası dönemde Milletler Cemiyetinin başarısızlığının en önemli sebebidir.

1929 dünya ekonomik buhranı sonrasında ABD’de refah ve büyüme azalmış ekonomik kriz ülkenin büyümesini olumsuz etkilemiştir. Amerika’daki bütün bankacılık

²⁹⁰ABD Dışişleri Bakanlığı, Amerika Tarihinin Ana Hatları, 139.

sisteminin çöküşüyle birlikte milyonlarca insan işsiz kalmıştır. 1933'te Demokrat Partiden başkan seçilen Roosvelt döneminde hükümetin ekonomide rolünü artıran yeni ekonomik düzenlemeler (New Deal) ile getirilmiştir.²⁹¹ New Deal olarak adlandırılan program ile yoksul yurttaşlar için asgari ücret sağlanmış ve çalışanlara emeklilik hakkı getiren bir sosyal güvenlik programı uygulamaya konulmuştur.²⁹²

2.1.4. İkinci Dünya Savaşından Günümüze ABD

İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1945 yılından başlayarak dünya “Soğuk Savaş” dönemine girmiştir. ABD batı blokunun lideri olarak SSCB liderliğindeki Doğu Blokuna karşı konum almıştır. ABD İkinci Dünya Savaşından günümüze dünyanın süper gücü olmuş, SSCB ile rekabetinde, SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte kazanan taraf olmuştur. Bu dönemde dünya siyasetini, ekonomisini, sanatı, kültürünü derinden etkilemektedir. Soğuk savaş sonrası dönemde önce tek kutuplu dünyanın süper gücü olmuş hem ekonomik hem de siyasi olarak halihazırda dünya ekonomisinin ve politikasının başat aktörüdür.

İkinci Dünya Savaşından sonra kapitalist ve komünist bloklar üstünlüğü ele geçirme mücadelesine girişmişler ve siyasi ideolojilerini yaygınlaştırmak için bir takım iktisat politikalarını hayata geçirmişlerdir. Bahse konu politikalar bilhassa Afrika, Ortadoğu ve Asya'da yoğunlaşmış olup ikili anlaşmalar, hibeler, dış yatırımlarla desteklenmiştir. Komünist bloğun öncüsü SSCB ile kapitalist bloğun öncüsü ABD arasındaki mücadele uzun yıllar devam etmiştir. Bu süreçte diğer ülkeler bağımsızlıklarını kazanmada avantaj elde ederken bloklara dahil olan ülkeler siyasi ve ekonomik anlamda kazanımlar elde etmiştir. En nihayetinde ise komünist bloğun yıkılması kapitalist bloğun yani ABD'nin, üstün bir konuma erişmesiyle sonuçlanmıştır. ABD'nin, dünya çapında üstünlüğü ele geçirmesinde ideolojine uygun olarak idealize ettiği ekonomik politikasının önemi büyüktür. Başarılı bir ekonomik sistem ile küresel çapta ekonomi devi olan ABD

²⁹¹ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”,101.

²⁹² Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 101-102.

üstün konumunu sürdürmek için günümüzde de ticari ortaklıklar ile başarısını perçinlemektedir.²⁹³

2.2. Amerika Birleşik Devletleri Siyasal Sistemin Temel Özellikleri

ABD siyasal sisteminin temel özelliklerinin en önde gelen özellikleri iki partili bir siyasal parti sisteminin egemen olduğu, başkanlık sisteminin hukukun üstünlüğüne, kuvvetler ayrılığına, fren ve denge sistemlerine dayandığı istikrarlı bir siyasal sistemin olmasıdır. Yasama, yürütme ve yargının yanı sıra bağımsız basın, üniversiteler, iş dünyası gibi aktörlerin rol oynadığı ABD siyasal sisteminde federalizm ilkesi önemli yer tutmaktadır. Yetkiler federal yönetimle eyaletler yönetimleri arasında paylaşılmaktadır.²⁹⁴

2.2.1. Yasama

Kongre olarak adlandırılan ABD Yasama organı iki kamaralıdır ve doğrudan oyla seçilmektedir. Temsilciler Meclisi (House of Representatives) tek kişi, tek oy esasına göre seçilmektedir. Günümüzde 435 üyeden oluşan Temsilciler Meclisi Kongrenin alt kamarasını oluşturmaktadır. Kongrenin üst kamarasını oluşturan Senato (Senate) 50 eyaletten oluşan ABD’de büyük ya da küçük eyaletlerin nüfusuna bakılmaksızın her eyaletten 2 senatör seçilmesiyle oluşmaktadır.²⁹⁵ Temsilciler Meclisi ve Senatonun seçilme usulleri ve süreleri farklıdır. Senatonun başkanlık sorgulaması (impeachment), yapma, diğer devletlerle yapılan barış anlaşmalarını onaylama, savaş ilan etme, vatana ihanet suçundan üyelerin görevine son verme, başkanın aday gösterdiği yüksek kamu görevlilerinin, yüksek mahkeme yargıçlarının atamasına onay vermektedir.²⁹⁶

2.2.1.1. Kongre’nin Yapısı, İşleyişi, Yetkileri, Seçimi

Kongre olarak adlandırılan ABD yasama organı, kural koyma yetkisine sahiptir. Yasalar kabul edilirken iki kamara da eşit konumdadır. Yani bir yasanın yürürlüğe

²⁹³ Kaan Yiğenoğlu, “İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değişen Güç Dengeleri ve ABD’nin Pasifik Bölgesi Stratejisi: Trans-Pasifik Ortaklığı Örneği” *Uluslararası Hakemli Dergi* 58 (2016):328. (Erişim Tarihi: 17.09.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/383607>

²⁹⁴ Erdoğan Teziç, “Başkanlık Rejimini Anlamak”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9/51 (2013): 367.

²⁹⁵ Ersin Kalaycıoğlu, “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş”, 23.

²⁹⁶ Doğu Ergil, “Başkanlık Sistemi”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9/51 (2013): 372.

girmesi için Temsilciler Meclisinin ve Senatonun onayından geçmek zorundadır. Hem Senatonun hem de Temsilciler Meclisinin yasa çıkarma dışında önemli görevleri bulunmaktadır. Senato, başkan tarafından yapılan atamaları ve antlaşmaları onaylama yetkisine haizdir.²⁹⁷

Temsilciler Meclisi 435 seçim bölgesinden seçilen 435 üyeden oluşmaktadır. Temsilciler Meclisinin üyeleri iki yıllık bir süre için seçilmektedirler ve yeniden seçilmeleri de mümkündür. Temsilciler Meclisi seçimleri nüfusa göre belirlendiğinden büyük nüfusa sahip Kaliforniya Eyaleti Temsilciler Meclisinde 53, New York 32 üye çıkarmakta iken az nüfusa sahip Güney Dakota ve Montana gibi eyaletlerin birer vekili vardır. Temsilciler Meclisinin seçim bölgelerini milletvekili sayıları nüfusa bağlı değişiklikler ile her on yılda bir yeniden güncellenmektedir.²⁹⁸

Amerikan toplumunun farklı siyasi, sosyal ve ekonomik çıkarlarının ortaya konulduğu temel bir kurum olan Kongre, merkezi hükümetin (federal hükümetin) bütün kanunların hazırlanması ve yürürlüğe konulması yetkisini Anayasadan almaktadır. Kongrenin bir başka önemli görevi de federal hükümetin bürokrasisini denetleme işlevidir. Ayrıca yürütme organı olan başkanlıkça hazırlanan federal hükümetin bütçesi konusunda son sözü yine Kongre söylemektedir.²⁹⁹ Son olarak Senato başkan tarafından belirlenen bakanlıklar, yabancı ülkelere atanan büyük elçiler ve yüksek mahkeme yargıçları gibi üst düzey atamaları onaylama ya da reddetme yetkisine haizdir.³⁰⁰

ABD'nin yasama organı olan Kongrede yasama süreci çok fazla zaman alan karmaşık bir süreçtir. Bu karmaşık süreç boyunca Senato ve Temsilciler Meclisi üyeleri arasında uzun tartışmalar ve pazarlıklar yaşanmaktadır. Kanun tasarıları Kongrenin iki kanadından herhangi birinin üyeleri tarafından önerilebilmektedir. Söz konusu kanun tasarısı önerildikten sonra genel bir komiteye gönderilmekte olup şayet bu komiteden

²⁹⁷ Hayri Keser, "Başkanlık Sistemi", *Yeni Türkiye Dergisi*, 9/51 (2013): 434.

²⁹⁸ U.S. Census Bureau, "About Congressional Apportionment" June 20, 2025. (Erişim Tarihi: 23.07.2025) <https://www.census.gov/topics/public-sector/congressional-apportionment/about.html>

²⁹⁹ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", 107.

³⁰⁰ Doğu Ergil, "Başkanlık Sistemi", 372-373.

geçerse söz konusu tasarı uzmanlaşmış bir alt komiteye tevdi edilmektedir.³⁰¹ Akabinde bu uzmanlaşmış komitenin üyelerinin çoğunluğu tarafından kabul edilen tasarı bir sonraki aşamada Kongrenin her iki kanadına da görüşülmek üzere gönderilmektedir. Kongrenin iki kanadının da tasarıyı kabul etmemesi yani uzlaşmanın sağlanamaması durumunda Senato ve Temsilciler Meclisi üyelerinden oluşan bir konferans komitesi uzlaşma sağlamak adına çalışmaktadır. Uzlaşmanın sağlanması ve tasarının onaylanmasından sonra söz konusu tasarı başkana gönderilmekte ve sonuç olarak başkan kanunu imzalayabilir ya da kongreye iade ederek yasayı veto edebilir. Başkan tarafından veto edilen kanun tasarısı ancak Senato ve Temsilciler Meclisi üyelerinin 2/3'ünün onayıyla başkanın söz konusu vetosunu geçersiz kılabilir. Söz konusu durumda kanun tasarısı başkanın imzası olmadan yasalâşarak yürürlüğe girmektedir.³⁰²

Senato ve Temsilciler Meclisi kural olarak aynı zamanda, ancak farklı yerlerde toplanırlar. Kongrenin iki kanadı yalnızca başkanın iletilerini dinlemek ya da yabancı bir konuğun hitabını dinlemek için birlikte toplanırlar.³⁰³

Temsilciler Meclisi Başkanlığı (speaker) önemli bir görevdir: söz verir; Temsilciler Meclisi'nde çoğunluk olup olmadığına karar verir; yasa önerilerini komisyonlara dağıtır, oyların eşit çıkması halinde onun oyu belirleyici olur; komisyon üyelerini belirler.³⁰⁴ Senato başkanı ise önemsizdir. Anayasaya göre, Senato başkanı görevi Başkan Yardımcısına aittir. Yalnızca oyların eşit çıkması durumunda oy kullanabilir. Uygulamada, Senato başkanlığını Senato'nun seçtiği bir başkan vekili (President Pro Tempore) yapmaktadır.³⁰⁵

2.2.2. Yürütme

Dünyadaki en güçlü yönetim makamlarından biri olarak tanımlanan³⁰⁶ ve ABD siyasal sisteminin üç temel politika yapıcı kurumlarından biri olan başkanlık makamı,

³⁰¹ Akın Türer vd. "ABD Kongresinde Yasama, Denetim ve Bütçe Süreçleri", Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 11, Şubat 2019,123.

³⁰² Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", 107-108.

³⁰³ Eroğul, Çağdaş Devlet Düzenleri, 89.

³⁰⁴ Eroğul, Çağdaş Devlet Düzenleri, 89.

³⁰⁵ Eroğul, Çağdaş Devlet Düzenleri, 89.

³⁰⁶ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 193.

ABD siyasal hayatında kayda değer bir rol oynamaktadır. Tüm dünyada başkanlık sistemini benimseyen ve uygulayan ülkeler arasında en başarılı örnek olma özelliğini taşımaktadır.³⁰⁷

Yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirlerini eşit güç ilişkisi içerisinde dengeledikleri ve denetledikleri ve bu söz konusu güçlerin birbirinden bağımsız hareket ettiği ve bir uzlaşma içerisinde yönetimi mümkün kıldıkları demokrasi uygulaması başkanlık sistemi olarak adlandırılmaktadır.³⁰⁸ ABD Anayasasına göre, yalnızca doğuştan ABD vatandaşı olanlar başkan olabilmektedir. Başkan olabilmenin diğer şartları ise ABD’de en az 14 yıl ikamet etmiş olmak ve 35 yaşın üzerinde olmaktır.³⁰⁹ Amerikan Birleşik Devletleri’nde yürütmenin başı olan Başkan, iki dereceli bir seçimle seçilmektedir. Seçmenler yasama seçimlerinden farklı olarak başkanlık seçiminde başkanı seçecek seçmen kolejinin seçmektedirler. Seçilen seçmen koleji de başkanı seçmektedir.³¹⁰ Seçmen koleji, Temsilciler Meclisini temsilen 435 üye Senatoyu temsilen 100 üye başkent Washington DC’yi temsilen 3 temsilci olmak üzere 538 üyeden oluşmaktadır.

ABD Anayasası’nın 2. maddesinde “Yürütme yetkisi ABD’nin başkanındadır” ifadesi ile yürütmenin başı olarak ABD’nin başkanı olarak belirlenmiştir. Ancak, fren ve denge sistemi ile başkanın yürütme yetkisini kullanırken bu yetkilerini hükümetin yasama ve yargı gibi diğer organlarıyla da paylaşması güvence altına alınmıştır. Zaman içerisinde başkanın yetkileri giderek artmıştır. Başkan, aynı zamanda yürütme organının başı olarak yaklaşık dört milyon kamu çalışanından oluşan bürokrasinin de başıdır.³¹¹

Hem hükümetin hem de devletin başı olan başkan, yaklaşık 5000 civarı siyasi atamayı yapmaktadır. Bu kapsamda bakanlar, üst düzey devlet yöneticileri, federal

³⁰⁷ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 105.

³⁰⁸ Ersin Kalaycıoğlu “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş”, 23.

³⁰⁹ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 194.

³¹⁰ Ersin Kalaycıoğlu “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş”, 23.

³¹¹ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”,106.

hükümet yargıçları, Beyaz Saray personeli ve büyükelçileri atamaktadır.³¹² Ancak, üst düzey bürokrat atamaları Senatonun onayına tabidir.³¹³

ABD'nin Başkanlık sistemi dünyadaki en güçlü yönetim makamlarından biri olarak kabul edilse de başka demokratik ülkelerin liderleri ile karşılaştırıldığında ABD Başkanının çoğu zaman eli kolu bağlıdır. ABD Başkanının siyaset seçenekleri ABD mahkemeleri Kongre tarafından sınırlandırılmakta ve yönetimle ilgili önemli kararların pek çoğu Beyaz Saray'ın dışında alınmaktadır. Bu nedenle, ABD Başkanı, Kongrenin içinden ve dışından koalisyonlar oluşturma ve ikna etme olanaklarına sahiptir. ABD Anayasası'nı hazırlayanlar başkanın bir tirana dönüşmesini önleyici bir fren ve denge sistemi kurmuştur. Böylece, yasama ve yürütmenin birbirlerini kontrol etmesini sağlamaktadırlar.³¹⁴

Başkan, yürütmenin başı olarak dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD ekonomisini etkileyen önemli kararlar alır ve dünyanın en güçlü ordusunun başkomutanıdır.³¹⁵ Başkan, ABD'de de siyaset gündemini belirlemede çok güçlü bir pozisyonadadır. Aynı zamanda, küresel bir güç olan ABD'nin, dış politika, güvenlik ve savunma politikalarını oluşturulması ve uygulaması konusunda da söz sahibidir.³¹⁶

Devletin ve hükümetin başı olan başkan yürütmedeki pek çok yetkisinin yanı sıra parlamenter sistemle yürütülen ülkelerdeki sembolik yetkileri olan cumhurbaşkanlarının sembolik yetkilerini üstlenmektedir. Aynı zamanda, başkomutan da olan başkan, savaş ilanı yetkisi yalnızca kongrede olmasına rağmen Amerikan ordusunun askeri operasyonlara katılması kararlarını vermektedir. İç politikanın yanı sıra dış politikanın hazırlanıp uygulanmasında da önemli rol oynamaktadır. Örneğin, başka ülkelerle antlaşmalar yapar, dış politika önceliklerini belirler ve yabancı devletlere diplomatik tanıma yetkisine de sahiptir.³¹⁷

³¹² Hasan Tahsin Fendoğlu, "Başkanlık Sistemi Tartışmaları", *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, (2010),44.

³¹³ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", 106.

³¹⁴ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 194.

³¹⁵ Constitution of the United States, Article: II (Erişim Tarihi:10.05.2024), https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm#a1_sec1

³¹⁶ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 194.

³¹⁷ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 196.

Federal bürokrasiye ve federal kabineye başkanlık eden başkan, Kongreden çıkan yasaların uygulanmasını sağlamaktadır. Başkan, ayrıca ulusal politik gündemi belirlemede rol oynamaktadır. Herhangi bir kriz durumunda liderlik etmesi beklenen Başkan Kongreden daha hızlı bir şekilde krizlere tepki verebilmektedir. Başkanlar ayrıca kendi siyasi partilerini bir başkanları var olmasına rağmen partilerinin başkanı gibi davranmaktadırlar.³¹⁸

Başkan, görevini yerine getirirken çok sayıdaki ekip arkadaşıyla birlikte hareket etmek zorundadır. Örneğin başkanın genel sekreteri, Kongreyle iletişim personeli, sözcüsü çeşitli politikaları konularındaki danışman ekibi gibi Beyaz Saray personelidir. Bu kadrolar, Başkan tarafından doğrudan atanmaktadır.³¹⁹ Başkan ayrıca güvenlik, adalet, savunma ve hazine gibi bakanların katıldıkları bir federal kabineye başkanlık etmektedir. Ancak, bu kabine üyelerini başkan aday gösterir, ancak Senatonun da onaylanması gerekmektedir.³²⁰

Parlamentar sistemlerdeki kabineler siyasal kararlar verirken önemli bir rol oynarlarken ABD kabinesi bir danışma organı gibi hareket etmektedir. Başkan yardımcısı, Başkana yardımcılık etmektedir.

2.2.2.1. Başkanın Statüsü

Çalışmamızın bu kısmında ABD Başkanının seçilme şartlarından, ne kadar süreyle görevinin başında kalabileceğinden, başkan seçiminin nasıl gerçekleştiğinden, başkanın göreve başlaması ve görevinin sona ermesinden, başkanlık makamının boş kalması halinde anayasal düzenlemelerden, başkan yardımcısından, yürütme organından ve başkanlık teşkilatından bahsedilecektir.

2.2.2.1.1. Başkanın Seçilme Şartları, Görev Süresi ve Seçimi

ABD Anayasası'nın 2. maddesinde Başkan olarak seçilecek kişinin doğuştan Amerikan vatandaşı olması, en az 35 yaşında olması ve Amerika Birleşik Devletleri'nde

³¹⁸ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 196-197.

³¹⁹ Ergun Özbudun, "Hükümet Sistemi Tartışmaları", *Yeni Türkiye Dergisi*, 9/51 (2013): 206.

³²⁰ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 197.

14 yıl boyunca ikamet etmesi gerekmektedir.³²¹ Sonradan kazanılan vatandaşlık statüsü seçime katılmaya engel teşkil etmektedir.³²²

ABD Anayasası'na göre ABD başkanın görevi başında kalacağı süre 4 yıldır.³²³ 1951 yılında Anayasada yapılan değişiklikle bir kişinin üçüncü kez başkan seçilmesi yasaklanmıştır. Clinton ve Trump ikinci kez seçilen başkanlara örnek olarak gösterilebilecek isimlerdendir.

Kasım ayının ilk haftası başkanlık seçimleri yapılmakta olup başkanı seçecek olan ikinci seçmenler, tek turlu liste usulü ile seçilmektedir. Her eyaletin çıkardığı temsilci ve senatör sayısı kadar yani 100 senatör ve 435 temsilciler meclisi üyesi ve Washington DC için 3 delege olmak üzere 538 ikinci seçmen bulunmakta olup bahse konu topluluğa Seçmen Koleji adı verilmektedir. Bir eyalette en çok oyu alan bir listedeki tüm ikinci seçmenlerin seçilmesi üzerine Seçmen Koleji, öncesinde destek verdikleri başkan adayı için eyaletlerin başkentlerinde bir araya gelmek suretiyle Aralık ayında oy kullanmaktadırlar. Bahse konu oylar 6 Ocak'ta Kongrede sayılmakta ve en çok o alan aday Kongre tarafından seçilmiş sayılmaktadır.

2.2.2.1.2. Başkanın Göreve Başlaması ve Görevinin Sona Ermesi

ABD Başkanı, ABD Anayasası uyarınca, 20 Ocak günü Yüksek Mahkeme Başkanının önünde kutsal kitap üzerine başkanlık görevini bağlılıkla yapacağına, Anayasayı koruyacağına ve savunacağına dair yemin etmektedir.³²⁴

Başkanın görev süresi, görevinin başında kalacağı 4 yıl ile sınırlı olup ölüm, görevden uzaklaştırılma ve istifa durumlarında da görevi sona ermektedir.³²⁵

³²¹United States Constitution, Art. II.

³²² Kemal Gözler, Devlet Başkanları: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi, (Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2001),16.

³²³United States Constitution, Art. II.

³²⁴United States Constitution, Art. II.

³²⁵United States Constitution, Art. II.

2.2.2.1.3. Başkan Yardımcısı ve Başkanlık Makamının Boş Kalması

Başkan ile seçilen başkan yardımcısı, seçilme yeterliliği bakımından Başkanın haiz olduğu şartlara tabii olup ABD Anayasası'nın verdiği yetkiye dayanarak asli ve tek görevi Senato Başkanlığı'dır. Ancak, oyların eşit dağılımının dışında oy hakkı bulunmamaktadır.³²⁶ Senato, başkan yardımcısının görevinin başında olamayacağı durumlarda Senatoya başkanlık etmek adına Pro Tempore Başkan seçmektedir.³²⁷ ABD Ulusal Güvenlik Konseyinin üyesi olan başkan yardımcısı kabine toplantılarına katılmaktadır.³²⁸

Başkanın görev süresinin bitmesi, ölümü, görevden uzaklaştırılması, istifası veya temyiz kudretini yitirmesi, hastalık gibi durumlarda başkanın görev ve sorumluluklarına yerine getirmede yetersiz kalması gibi sebeplerle başkanlık makamının boş kalması halinde başkanlık görevi başkan yardımcısına devredilmektedir³²⁹. Bu durumda başkan yardımcısı, görevi vekaleten değil asli görevi olarak başkan sıfatıyla yürütür ve başkanın kalan görev süresi boyunca başkanlık görevini icra etmektedir.

Başkanlık makamının hastalık gibi sebeplerle geçici süreyle boş kalması halinde Başkan, Senatonun Başkanına (Pro Tempore) ve Temsilciler Meclisinin Başkanına başkanlık görevini yerine getiremeyeceğine dair bir mektup gönderdiği takdirde başkan yardımcısı vekil sıfatıyla başkanın görevlerini devralmaktadır. Başkanın görevini yapamayacak bir vaziyette olmasına rağmen görevini başkan yardımcısına devredilmesi için harekete geçmediği takdirde başkan yardımcısı, bakanların desteğini almak suretiyle Temsilciler Meclisi ve Senatonun başkanlarına yazı göndermek suretiyle vekil başkan sıfatıyla başkanlık görevini kendiliğinden üstlenmektedir. Bu durumda Başkan yetersiz durumda olmadığı gerekçesiyle itiraz ederse başkan yardımcısı ve hükümetin büyük çoğunluğu Senato ve Temsilciler Meclisi Başkanlarına mektup göndermek suretiyle Başkanının itirazına direnebilir ve başkan yardımcısı başkan sıfatıyla görevini yapmaya devam edebilmektedir. Böyle bir durumda 48 saat içerisinde Kongrenin her iki kanadı

³²⁶United States Constitution, Art. I.

³²⁷United States Constitution, Art. I.

³²⁸ Gözler, Devlet Başkanları, 19.

³²⁹United States Constitution, Art. II.

üçte iki çoğunlukla Başkan yardımcısının görevde kalıp kalmayacağına ilişkin nihai kararı vermektedir. Çoğunluk sağlanamadığı ve karar verilemediği durumda ise başkan görevine devam etmektedir.³³⁰

2.2.2.1.4. Yürütme Organı İçindeki Kabine, Departmanlar, Sekreterler

Gözler'in, Favoreu, Lowi ve Ginsberg'den aktardığına göre George Washington'dan itibaren anayasal anlamda dayanağı olmamasına rağmen belirli dönemlerde Başkan ve sekreterlerin yürütme işlerini görüşmeleri adet haline gelmiş olup bu toplantılara kabine (Cabinet) ismi verilmektedir. Başkan yardımcısı da bu toplantılara katılabilmektedir.³³¹

Gözler'in, Lowi ve Ginsberg ile Vedel'den aktardığına göre ABD'deki "kabine" kolektif bir organ olmayıp Parlamenter demokrasilerdeki dayanışmanın ön planda olduğu kabineden yani Bakanlar Kurulundan ayrılmaktadır. Kabinenin kararları istişari niteliktedir. Her ne kadar sekreterlerin görüşü başkanı bağlamasa da sekreterlerin görüşüne danışabilmekte lakin nihai karar verme yetkisi özellikle başkanın tekelindedir.³³²

Gözler'in, Favoreu, Wilson ve Dilulio'dan aktardığına göre resmi bir düzenlemeye tabi olmamakla birlikte Kabine; hazine, savunma, dış işleri ve adalet departmanları ve sekreterlerinin olduğu İç Kabine, daha az öneme haiz ulaştırma, ticaret ve tarım departmanları ve sekreterlerinin bulunduğu Dış Kabine şeklinde ikiye ayrılmaktadır.³³³

ABD'de de Parlamenter sistemde Bakanlar Kurulu yani Kabineye tekabül eden ve departman (department) olarak adlandırılan ve Anayasal dayanağı bulunan teşkilatlar bulunmaktadır. ABD Anayasası 2. maddesiyle yürütme departmanlarını hüküm altına almıştır.³³⁴ Gözler'in, Toinet'ten aktardığına göre ilk departman 1789 yılında kurulan ve dışişlerinden sorumlu olan 'Devlet Departmanı'dır. Bunun dışında Hazine, Savunma ve

³³⁰United States Constitution, Amendment XXV (1967).

³³¹Gözler, Devlet Başkanları, 21.

³³²Gözler, Devlet Başkanları, 21.

³³³Gözler, Devlet Başkanları, 21.

³³⁴United States Constitution, Art. II.

Savaş, Adalet, kamu düzeninden sorumlu olmayan ancak doğal kaynaklar, çevre ve Kızılderili sorunlarıyla ilgilenen İçişleri Departmanı, Tarım, Ticaret, Çalışma, Sağlık, Konut, Ulaştırma, Eğitim ve son olarak George Bush zamanında kurulan Muharip İşleri Departmanı olmak üzere toplam 14 departman bulunmaktadır.³³⁵

ABD Anayasası yukarıda bahsi geçen yürütme departmanlarından her birinde baş görevli olduğundan bahsetmektedir.³³⁶ Anayasal dayanağa sahip olan ve baş görevliler olarak ifade edilen ibarenin uygulamadaki karşılığı sekreterler olup Senatonun görüş ve onayını almak suretiyle sekreterleri atama yetkisi başkana aittir.³³⁷ Gözler'in, Toinet'ten aktardığına göre Sekreterler Kongre üyesi olamadıklarından Kongreye karşı değil tamamen Başkana karşı sorumludur. Başkan, bir sekreteri Senatonun onayını aramaksızın dilediği zaman görevden alabilmektedir.³³⁸

2.2.2.1.5. Başkanlık Teşkilatı

ABD'de, Beyaz Saray (The White House Office) ve Başkanın Yürütme Ofisi (Executive Office Of The President) olmak üzere başkanlık teşkilatı ikiye ayrılmaktadır. Beyaz Saray'da çalışanların sayısı 400-500 civarında olup önemli bir kısmını başkanın yardımcıları ve danışmanı oluşturmaktadır.³³⁹

Gözler'in, Wilson ve Dilulio, Toinet, Favoreu'den aktardığına göre ABD başkanı Roosevelt tarafından başkanlık kararnamesi ile kurulan ve başkana doğrudan doğruya bağlı olan Başkanın Yürütme Ofisinin en önemli organları arasında başkanın karar alması gereken konularda teknik yardımda bulunan bütçe tasarısını hazırlayan Yönetim ve Bütçe Ofisi, ekonomik sorunlar hakkında danışmanlık görevi üstlenen Ekonomi Danışmanları Konseyi, dış politika ve savunma konularında başkana danışmanlık yapan Başkan Yardımcısı, Dışişleri Sekreteri, Genelkurmay Başkanı, Savunma Sekreteri ve CIA Müdürünün başında bulunduğu, başkanın gerekli gördüğü takdirde katılmasını talep ettiği kişilerden oluşan Milli Güvenlik Konseyi ve Başkanın en yakın danışmanının CIA

³³⁵Gözler, Devlet Başkanları, 20.

³³⁶United States Constitution, Art. II.

³³⁷United States Constitution, Art. II.

³³⁸Gözler, Devlet Başkanları, 21.

³³⁹Gözler, Devlet Başkanları, 22.

Müdürü olduğu büyük bir bütçeye ve çok sayıda görevliyi bünyesinde barındıran ve istihbarattan sorumlu olan Merkezi İstihbarat Ajansı bulunmaktadır.³⁴⁰

2.2.2.2. Başkanın Sorumluluğu ve Sorumsuzluğu

Kuvvetler ayrılığı ilkesine esas teşkil eden ve yasama, yürütme ve yargı organlarının sert bir şekilde ayrılması üzerine tasarlanan başkanlık sisteminin keline has özellikleri devlet başkanının sorumluluğunda siyasi ve cezai anlamda farklı uygulamaların oluşumuna yol açmıştır. Başkanlık sisteminde yasama erkinin yürütmenin başı olan başkanı görevden alamaması yürütme erkini, yasama erki karşısında siyasi açıdan sorumlu tutmaktan uzaklaştırmaktadır. Bilhassa karşı imza kuralına bağlı bir yürütme işleyişinin ve yasama erkinin güvenoyuna dayalı bir hükümetin olmayışı siyasi sorumluluğu, seçimler vasıtasıyla vatandaşlara karşı bir sorumluluk haline getirmektedir. Parlamenter sistemde başkanın hukuki sorumluluğu ve cezai sorumluluğu (kişisel) üzerindeki tartışmaların aksine başkanlık sisteminden denge ve denetleme aracı olan meclis başkanın cezai sorumluluğu (impeachment)³⁴¹ devlet başkanının görev ve yetkileri bağlamında üzerinde durulması gereken mekanizmayı oluşturmaktadır.³⁴²

2.2.2.2.1. Başkanın Siyasal Sorumsuzluğu

Başkanlık sisteminin, yürütme, yasama ve yargı güçlerinin birbirlerinden bağımsız olmasını ve birbirlerinin görevine son verememesini öngören sert kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmasının sonucu olarak, Başkanın Kongre karşısında siyasal sorumluluğu bulunmamaktadır. Kongre tarafından Başkanın görevine son verilememekte ve dört yıllığına halk tarafından seçilen ve bu zaman zarfı boyunca görevinde kalması yasama organının güvenine dayanmayan Başkan yasama organınca güvensizlik oyuyla görevden alınamamaktadır. Halk tarafından seçilen bir başkanın, siyasal sorumluluk

³⁴⁰Gözler, *Devlet Başkanları*, 22-23.

³⁴¹Mert Nomer, *ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık,2013),46-47.

³⁴²Bülent Yücel, “Devlet Başkanı Sorumsuzluğunun Hükûmet Sistemine Yansımaları ve Türkiye Uygulaması”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/3 (2016), 126. (Erişim Tarihi: 02.03.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1279031>

açısından kendisini seçenlere karşı sorumlu olduğu kabul edilebilir. Bu nedenle, görev süresi dolmadan halk tarafından görevden alınması mümkün olmasa da başkan yeniden seçimlere katıldığında seçmenler, kendisini tekrar seçmek suretiyle görevine devam etmesini sağlayabilir veya başka bir adayı tercih ederek başkanlıktan indirebilmektedir.³⁴³

2.2.2.2.2. Başkanın Cezai Sorumluluğu

Başkan ve Başkan Yardımcısının yanı sıra ABD'deki bütün kamu görevlileri başta vatana ihanet olmak üzere rüşvet veya diğer ağır suçlarla ve kabahatlerle suçlanıp mahkûm olursalar görevlerinden alınmaktadır. ABD Anayasası'nda belirtildiği gibi suçlama yetkisinde bulunan organ Temsilciler Meclisidir. Temsilciler Meclisi, meclis soruşturması yasa taslağını onaylamaktadır. Akabinde başkan veya suçlanan diğer görevliler bakımından Yüksek Mahkeme Başkanının başkanlığında Senato tarafından yargılanmaktadır.³⁴⁴

ABD Anayasası'nın 2. maddesinin 4. bölümünde Amerika Birleşik Devletleri Başkanının, vatana ihanet, rüşvet veya diğer ağır suçlar ve kabahatlerden dolayı cezai sorumluluğu vardır. Başkanın, söz konusu suçlardan dolayı mahkûm edilmesi durumunda görevine son verilmektedir.³⁴⁵ Anayasa'nın 1. maddesinin 2. bölümünün 5. fıkrasında Temsilciler Meclisi'nin Başkan ve diğer görevlileri suçlama (impeachment) yetkisine ve bu yetkiyle onları seçme veya tek başına görevden alma yetkisine haiz bulunduğu hüküm altına alınmıştır.³⁴⁶ Başkan hakkında Temsilciler Meclisi tarafından İmpeachment yetkisinin kullanılmasına karar vermesi halinde Yargı Komitesini (Judiciary Committee) görevlendirmektedir. Komitenin hazırlayacağı raporun akabinde Başkanın suçlanması ya da suçlanmaması konusunda son kararı Temsilciler Meclisi vermektedir. Temsilciler Meclisince suçlandırılan Başkanı, yargılama yetkisi Anayasa'nın 1. maddesinin 3. bölümünün 6. fıkrası ile hüküm altına alındığı üzere tüm görevden alma davalarında yargılama konusunda tek yetkiye haiz olan Senatoda'dır. Başkanın yargılanması durumunda Yüksek Mahkeme Başkanı, Senatoya başkanlık etmektedir. Senatonun

³⁴³ Gözler, *Devlet Başkanları*, 23-24.

³⁴⁴ ABD Büyükelçiliği, "Ana Hatlar", 7.

³⁴⁵ United States Constitution, Art. II.

³⁴⁶ United States Constitution, Art. I.

mahkûmiyet kararını verebilmesi hazır bulunan üyelerin üçte ikisinin mutabakatıyla mümkündür.³⁴⁷ Anayasa'nın 1. maddesinin 3. bölümünün 7. fıkrasıyla hüküm altına alındığı üzere hakkında mahkûmiyet kararı verilen Başkan, görevinden alınmakta, onur, güven ve çıkar sağlayan her türlü görevden mahrum edilmekte ve kanunlar çerçevesinde ayrıca yargılanabilmektedir.³⁴⁸

ABD'de, 1974 yılında Temsilciler Meclisi, Başkan Richard Nixon'un, Watergate skandalında sorumluluğunun olup olmadığını tespit etmek amacıyla Yargı Komitesini (Judiciary Committee) görevlendirmiştir. Başkan Nixon görevden alınabileceği endişesiyle görevinden istifa etmiş ve Temsilciler Meclisinin impeachment yetkisi sonuçsuz kalmıştır.³⁴⁹

2.2.2.2.3. Başkanın Hukuki Sorumluluğu

Hukuki sorumluluk kişinin özel hukuk bağlamındaki sorumluluğu kapsamında devlet başkanının yönetim şekline, mevcut konumuna göre değişiklik arz etmektedir.³⁵⁰ ABD Başkanının özel işlerinden kaynaklı olarak hukuki sorumluluğu bulunmaktadır. Başkanın göreviyle doğrudan bağlantılı olmayan bir eyleminden dolayı hukuk davası açılıp açılmayacağı noktasında başkana karşı açılacak bir hukuk davasının başkanlık görevini yerine getirme anlamında zaman ve enerji kaybı gibi çeşitli aksamalara yol açabileceği ve yasama ve yürütme erkleri arasındaki hassas dengeyi temsil eden kuvvetler ayrılığı ilkesine de zarar verebileceği ihtimalini düşündürmektedir.³⁵¹

ABD Yüksek Mahkemesi, 27 Mayıs 1997 tarihinde verdiği Clinton- Paula Jones davasında alt mahkemenin hükmünü onayarak³⁵² görevdeki Başkanın dahi kanunların üstünde olmadığını ve görevi dışındaki eylemleri sebebiyle özel kişilerce aleyhine hukuk

³⁴⁷United States Constitution, Art. I.

³⁴⁸United States Constitution, Art. I.

³⁴⁹ Gözler, Devlet Başkanları, 25.

³⁵⁰Bülent Yücel, "Devlet Başkanı Sorumsuzluğunun Hükûmet Sistemine Yansımaları ve Türkiye Uygulaması", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/3 (2016), 124. (Erişim Tarihi: 02.03.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1279031>

³⁵¹ Gözler, Devlet Başkanları, 27.

³⁵² The New York Times On The Web, "Paula Jones Civil Suit", (Erişim Tarihi:07.07.2024), <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/library/politics/clintonjones-chronology.html>

davası açılabilceğini, bu durumun başkanlık görevinin ifasına engel teşkil etmeyeceğine karar vermiştir.³⁵³

2.2.2.3. Başkanın Görev ve Yetkileri

ABD Başkanı'nın görev ve yetkilerinin temel kaynağı ABD Anayasası'dır. Federal Anayasanın 2. maddesinin 1. bölümünde yürütme gücünün ABD Başkanında olacağı³⁵⁴ Anayasanın 2. maddesinin 2. bölümünde ise Başkomutanlık, erteleme ve af verme, atama, antlaşmalar yapma gibi yetkilerinin olduğu hüküm altına alınmıştır.³⁵⁵ Gözler, yürütme yetkisinin Anayasa ile ABD Başkanına verilmesini sınırlı olarak sayılan yetkiler bakımından (başkomutanlık, af vb.) sınırlandırılmayacağı ve geniş bir şekilde yorumlanması gerektiğini ifade etmiştir.³⁵⁶

Dünyanın en güçlü makamı ABD Başkanlık Makamıdır. Makamı temsil eden Başkanın Federal Anayasanın “kanunların duyarlılıkla uygulanmasını sağlamaya özen göstermesi” hükmüne riayet etmesi gerekmektedir. Bu kapsamda yaklaşık bir milyon muvazzaf askeri personel dahil dört milyon çalışan olan Federal Hükümetin yürütme organının başkanlığını yapmaktadır. Başkan, yürütme gücünün yanı sıra önemli yasama ve yargı yetkilerine de haizdir.³⁵⁷

2.2.2.3.1. Başkomutanlık, Af, Uluslararası Antlaşma-Yürütme Anlaşması Yetkisi

Başkan ve Kongre arasında Federal Anayasa ile savaş yetkileri paylaştırılmıştır.³⁵⁸ ABD Anayasasının 1. maddesinin 8. bölümünde savaş ilan etmek, orduları kurmak ve desteklemek, para tahsisi iki yılı geçmeyecek şekilde donanma kurmak ve sürdürmek, kara ve deniz kuvvetlerine yönelik kurallar belirlemek, birlik yasalarını ve ayaklanmaları bastırmak, işgalleri sonlandırmak üzere milis güçleri görevlendirmek ve eğitimini

³⁵³ Gözler, Devlet Başkanları,27.

³⁵⁴United States Constitution, Art. II.

³⁵⁵United States Constitution, Art. II.

³⁵⁶ Gözler, Devlet Başkanları,28.

³⁵⁷ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”,19.

³⁵⁸Cansu Büşra Ölmez, “Silahlı Kuvvetlerin Kullanılmasında ABD ve Türk Hukukundaki Düzenlemeler Işığında Başkanın Rolü”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13/2 (2023):976. (Erişim Tarihi: 14.05.2024) <https://doi.org/10.52273/sduhfd..1289253>

sağlamak adına birtakım yetkiler Kongreye verilmiştir.³⁵⁹ ABD Anayasası'nın 2. maddesinin 2. bölümünde Başkanın, ABD Ordusu ve donanmasının ve fiili hizmetine çağrıldığı eyaletlerin ulusal muhafız birliklerinin Başkomutanı olduğu belirtilmiştir.³⁶⁰ Tarihsel süreçte, Başkanlar, Kongrenin onayını almaksızın, başkomutanlık yetkisine dayanarak askeri güç kullanma kararı vermişlerdir. ABD Anayasası, Başkan'a başkomutanlık yetkisi verse de bu yetkinin kapsamına dair kesin bir çerçeve çizilmemiştir. Mevcut durum, uygulamada Başkanlara geniş bir takdir yetkisi vermiş ve neticesinde birçok kez Kongre tarafından açıkça yetki verilmeden askeri güç kullanma girişimleri olduğu görülmüştür.³⁶¹ Gözler'in Louis'ten aktardığına göre, ABD'nin dahil olduğu 11 önemli savaştan sadece beşinde Kongre'nin savaş ilan etmesiyle ülkenin savaşa girdiği ifade edilmektedir. Toinet'ten, aktardığına göre ise orduyu savaşa hazırlama, yönetme ve savaş ilan etme gibi stratejik konularda yetkinin Kongrede değil, ABD Başkanında olduğu ifade etmektedir.³⁶²

Hukuk Müşavirliği Ofisi, Başkanının Suriye'ye yönelik kullanılan askeri gücün Anayasanın Başkan Trump'a vermiş olduğu başkomutanlık yetkisinin bir sonucu olduğunu, silahlı kuvvetlerin kullanılması kararının ulusal menfaatler doğrultusunda, savaş düzeyine erişmediğini ve kullanılan yetkinin anayasal sınırların dışına çıkmadığını beyan etmiştir. Aynı şekilde 2020 yılında Başkan Trump'ın, İran'a yönelik silahlı kuvvetlerin kullanılması kararına yönelik Kongre tarafından tanzim edilen raporda ABD Başkanının, başkomutan sıfatıyla ulusu her türlü tehdit ve tehlikeden korumak adına askeri güç kullanımında geniş yetkilere sahip olduğu belirtilmiştir.³⁶³

Federal Anayasanın 2. maddesinin 2. bölümünün 1. fıkrası ile Başkanın, gras (pardon) ve erteleme (reprieve) yetkisine haiz olduğu hüküm altına alınmıştır. Başkanın af ve erteleme yetkisini Federal Devletlere karşı işlenmiş suçlar diğer bir deyişle federal suçlar hakkında kullanabilmektedir.³⁶⁴ Başkanın, Suçlama Usulüyle (Impeachment)

³⁵⁹United States Constitution, Art. I.

³⁶⁰United States Constitution, Art. II.

³⁶¹Ölmez, "Başkanın Rolü", 978.

³⁶²Gözler, Devlet Başkanları, 29.

³⁶³Ölmez, "Başkanın Rolü", 979-980.

³⁶⁴United States Constitution, Art. II.

mahkûm olanlar hakkında³⁶⁵ ve federe devletlere karşı işlenmiş suçlar bakımından af yetkisi bulunmamaktadır.³⁶⁶ ABD Başkanının af yetkisi, genel af (amnesty) niteliği taşımamaktadır. Başkanın af yetkisi cezanın kaldırılması, ertelenmesi yani mahkeme tarafından cezanın düşürülmesi³⁶⁷ daha hafifletilmesinden ibarettir. Bahse konu yetki af kararında belirtilen ile sınırlı olup mahkûmiyet kararıyla bazı haklardan mahrum bırakılma gibi yasanın öngördüğü diğer sonuçlar bakımından suç ve cezanın tüm etkilerini ortadan kaldırmamaktadır.³⁶⁸ Başkanın af yetkisi zamanla hapis ve para cezalarını azaltma yetkisini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.³⁶⁹

Gözler, affın suçlu tarafından reddedilebileceğini, suçlunun reddettiği affın bir hükmü olmadığını, Gözler'in, Biddle ve Perovich'ten aktardığına göre cezanın hafifletilmesi durumunda örneğin idam cezasının müebbet hapis cezasına çevrilmesinde af kararının suçlu tarafından reddedilemeyeceğini ifade etmiştir.³⁷⁰

The Guardian Gazetesinin “What is a presidential pardon and can Biden issue it preemptively?” başlıklı haberine göre Başkanlık makamının affetme yetkisi, George Washington'un, Viski İsyanına müdahil olanları affetmesiyle başlamış ve Donald Trump'ın siyasi destekçileri hakkında af yetkisini kullanmasıyla devam eden süreçte başkanlar tarafından kullanılmıştır. Başkan George Washington yeni kurulan federal hükümetin alkollü ürünlere uyguladığı vergiye karşı Pensilvanya'da, patlak veren isyana katılan iki kişiyi affederek ilk başkanlık affını çıkarmıştır. Başkan Donald Trump, vergi kaçırma suçunu kabul eden damadının babası Charles Kushner, bir yardım kuruluşunda bağış yapanları dolandırdığı iddia edilen siyasi danışmanı Steve Bannon, seçim kampanyasında önemli yetkiler üstlenen Paul Manafort hakkında af yetkisini kullanmıştır.³⁷¹

³⁶⁵ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”, 19.

³⁶⁶ Gözler, *Devlet Başkanları*, 29.

³⁶⁷ Nomer, *Başkanın Yetkileri*, 69.

³⁶⁸Kemal Gözler, “Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi”, *Anayasa Mahkemesi Yayını*, 18 (2001):307. (Erişim Tarihi: 18.01.2025) https://www.anayasa.gen.tr/af.htm#_ftn47

³⁶⁹ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”, 19.

³⁷⁰ Gözler, *Devlet Başkanları*, 29-30.

³⁷¹The Guardian, “What is a presidential pardon and can Biden issue it preemptively”, 02.12.2024, (Erişim Tarihi: 03.01.2025), <https://www.theguardian.com/us-news/2024/dec/02/presidential-pardon-explained>

ABD siyasi sisteminde yürütmenin başı olan Başkan Anayasa'nın 2. maddesinin 2. bölümünün 2. fıkrası uyarınca uluslararası antlaşma yapma yetkisine sahiptir.³⁷² Ancak, antlaşmaların onaylanması Senatonun üçte ikisinin onay vermesiyle mümkün olmaktadır.³⁷³ ABD kanun koyucuları uluslararası antlaşmaların yapılmasından yalnızca bir kuvveti sorumlu tutmamış hem yürütme hem yasama organlarını yetkili kılmıştır. Bu sayede yasama ve yürütme arasında bir uzlaşma, iş birliği olması amaçlanmıştır. Dolayısıyla, başkanların, uluslararası antlaşmalar yaparken Senatoyu ikna etmesi gerekmektedir.

Başkanın yabancı devletler ile yaptığı ve uluslararası anlaşma niteliğine sahip düzenlemelerden olan Yürütme Anlaşmaları (Executive Agreements) Senato onayına tabi tutulmaksızın yürürlüğe giren anlaşmalardır. Yürütme Anlaşmaları, Senato onayından geçmese de yasal olarak federal yasalarla eşdeğer konumdadır ve ticaret, dış politika ilişkilerinde bilhassa kullanılan işlevsel bir araçtır. Gülseven'in, Cooper'den aktardığına göre, Başkan ya da Başkan tarafından atanan temsilcilerce yabancı devletlerin yöneticileri veya hükümetleriyle yapılan yürütme anlaşmaları, Senatonun onayından geçmek zorunda değildir.³⁷⁴ Yürütme anlaşmaları genel olarak yasama organının talimatı doğrultusunda ya da uluslararası anlaşmaların tamamlayıcı olarak işlev görmektedir.³⁷⁵ Yüksek Mahkeme (Supreme Court) tarafından 1937 yılında ABD Anayasası'nın 6. maddesi doğrultusunda yürütme anlaşmalarının uluslararası anlaşmalarla eşdeğer hukuki statüye sahip olduğunu ve üstün hukuk kuralı olarak kabul edilmesi gerektiğini karara bağlanmıştır.³⁷⁶

³⁷²United States Constitution, Art. II.

³⁷³ Mehmet Ali Zengin, "ABD Başkanlık Sisteminde Fren ve Denge Mekanizması Üzerine Bir İnceleme", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 28/1 (2016): 16. (Erişim Tarihi: 14.08.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52664/694096>

³⁷⁴Hakkı Büyükbaş, Cemil Gülseven, "Amerika Birleşik Devletleri'nde Yürütme Emirlerinin Yayınlanması ve Denetlenme Süreci", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20/1 (2015):486. (Erişim Tarihi:13.04.2024) <https://doi.org/10.58820/eruhfd.1683126>

³⁷⁵ Nomer, ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri, 75-77.

³⁷⁶U.S. Supreme Court, "United States v. Belmont, 301 U.S. 324 (1937)" 03 Mayıs 1937. (ErişimTarihi:06.06.2025) <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/301/324/>

2.2.2.3.2. Elçileri ve Temsilcileri Kabul Etme, Kanunların Yürütülmesi, Atama, Azil ve Veto Yetkisi

Federal Anayasa'nın 2. maddesinin 3. bölümünde Başkanın Büyükelçileri ve diğer temsilcileri kabul edeceği hüküm altına alınmıştır.³⁷⁷ Başkan, Anayasanın kendisine vermiş olduğu yetkiye dayanarak Birleşik Devletlerin yabancı devletlerle olan münasebetlerinden birinci dereceden sorumlu kamu görevlisidir.³⁷⁸ Üst düzey diplomatik temsilcisi olan büyükelçinin güven mektubu Başkana sunulmakta ve Başkan tarafından onaylanmaktadır. Bağımsızlığını ilan eden yönetimleri veya bir ülkede mevcut rejim üzerinden yapılan değişiklik ile benimsenen yeni rejimi tanıma yetkisi de başkana aittir.³⁷⁹ Yabancı devletlerle olan tüm resmi temasları, Başkan, Dışişlerinden sorumlu Bakan ile yürütmektedir.³⁸⁰

Federal Anayasa'nın 2. maddesinin 3. bölümünde Başkanın, kanunların sadakat ile uygulanmasına özen göstereceği hüküm altına alınmıştır. Başkan, Anayasa ile hüküm altına alınan "Kanunların yürütülmesi (Execution of the Laws)" görev ve yetkisini kullanırken gerekli gördüğü her türlü önlemi almaktadır.³⁸¹

Federal Anayasanın 2. maddesinin 2. bölümünün 2. fıkrası hükmü gereği ABD Başkanı; elçileri, diğer temsilcileri, konsolosları, Yüksek Mahkeme hakimlerini atamaktadır. Ancak, bu işlemi tek başına yapamamakta olup Senatonun görüş ve onayını alması gerekmektedir. Keza Başkan, Anayasada farklı bir atama usulü belirtilmeyen tüm görevlileri de Senatonun onayıyla atamaktadır.³⁸² Burada dikkat edilmesi gereken bir farklılık ise nitelikli çoğunluk yani 2/3 oranındaki çoğunluğun uygulanmasıdır.³⁸³ Bununla birlikte Anayasanın 2. maddesinin 2. bölümünün 2. fıkrası hükmü uyarınca

³⁷⁷United States Constitution, Art. II.

³⁷⁸ABD Büyükelçiliği, "Ana Hatlar", 20.

³⁷⁹ Gözler, *Devlet Başkanları*, 31.

³⁸⁰ABD Büyükelçiliği, "Ana Hatlar", 20.

³⁸¹ Gözler, *Devlet Başkanları*, 31-32.

³⁸²United States Constitution, Art. II.

³⁸³ Zengin, "ABD Başkanlık Sisteminde Fren ve Denge Mekanizması Üzerine Bir İnceleme", 17.

Kongre bir yasa ile alt düzey görevlilerin atama yetkisini Başkana, departman sekreterlerine ve mahkemelere devredebilmektedir.³⁸⁴

2.2.2.3.3. Kongre'ye İlişkin Yetkileri, Yürütme İmtiyazı, Kararname Çıkarma Yetkisi

Başkanın, Kongre üzerindeki yetkileri Federal Anayasa'nın 2. maddesinin 3. bölümünde tanımlanmıştır. Anayasa'nın 2. maddesinin 3. bölümü uyarınca, başkan, belirli aralıklarla Kongre'ye “Birliğin Durumu Hakkında Bilgi (information of the state of the Union)” sunmaktadır. Bu bilgi genellikle her yılın başında Temsilciler Meclisi'nin ve Senato'nun ortak oturumunda Başkan tarafından okunan bir mesaj niteliğindedir. Söz konusu mesaj, bir nevi hükümetin gelecek dönemdeki hedefleri ve planlarını içeren bir program sunumu gibidir. Bu konuşma aracılığı ile Başkan, Kongreyi kendi öncelikleri doğrultusunda yasa çıkarmaya teşvik etmektedir.³⁸⁵

Gerekli ve uygun olacağını düşündüğü tedbirler kapsamında Kongrenin dikkatini çekmesi, Anayasa'nın 2. maddesinin 3. bölümünde başkana tanınmış bir diğer yetkidir. Olağanüstü durumlarda Kongreyi veya her iki kanadından birini hızla toplantıya çağırabilmektedir. Kongrenin, toplantı dönemini sona erdirmeye zamanı konusunda Meclisler arasında bir uyuşmazlık çıkması durumunda Başkan, Meclisin çalışmalarına ara vermektedir.³⁸⁶

Başkan ve başkana bağlı olan kişiler arasında yapılan görüşmelerde gizlilik ilkesi geçerlidir. Bu nedenle başkan ve başkan yardımcıları arasında gerçekleşen konuşmalar ve yazışmaların yargı ve yasama organı tarafından müdahalede bulunamayacağı kabul edilmektedir. Bu amaçla ABD'de, başkana “yürütme imtiyazı (Executive privilege)” yetkisi tanınmıştır. Tanınan bu yetki kapsamında başkan ve başkan yardımcıları aralarında geçen görüşmelerle ilgili mahkemelerin ve Kongre'nin sorularına karşı cevaplamama hakkına sahiptirler. Yürütme imtiyazı, Anayasa metnin de geçmesi de varlığını başkanlık sisteminin en temel özelliği olan sert kuvvetler ayrılığı ilkesiyle

³⁸⁴Gözler, Devlet Başkanları, 32.

³⁸⁵Gözler, Devlet Başkanları, 37.

³⁸⁶United States Constitution, Art. II.

organların birbirlerinin işine karışmasının engellenmesi ve yürütme organının tam anlamıyla diğer organlar karşısında bağımsız olabilmesi için başkan ve başkan yardımcısı arasında tam bir güvenin ve gizliliğin olması esasına bağlıdır. Bu sebeple kamu yararına ve milli güvenliğine aykırı olacağı gerekçesiyle Başkan ve yardımcısı Kongrenin ve mahkemelerin sorularını cevaplamaktan imtina edebilmektedirler.³⁸⁷

Başkanın, düzenleyici işlem tesis etme bir diğer deyişle genel ve kişilik dışı kurallar belirleme yetkisine sahip olduğu kabul edilmektedir. Başkan, bahse konu yetkisini regulations, executive orders denen işlemler aracılığıyla yerine getirmektedir. Başkanların özerk düzenleme yetkisine ne zaman sahip oldukları tam olarak bilinmese de Gözler'in Toinet'ten aktardığına göre düzenleyici işlem "executive order" yetkisi 1806 yılında düzenlenmiştir. Bilhassa başkanlar, Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze düzenleyici işlem yapma yetkisinden fazlasıyla yararlanmışlardır. Federal Anayasa açıkça başkana böyle bir yetki tanımasa da Anayasa'nın 2. maddesinin 3. bölümünde kanunları gözetleme yetkisine istinaden Kongrenin, çıkardığı yasaların nasıl uygulanması gerektiğini göstermek amacıyla düzenlemeler yapma yetkisine sahip olduğunu düşündürebilir. Ancak, ABD Başkanlarının çıkardığı başkanlık kararnamelerinin büyük bir kısmı yasadan kaynaklanmadığı gibi var olan bir yasada da değişiklik yapabilmektedir.³⁸⁸

Ülkemizdeki Kanun Hükmünde Kararnamelerle (KHK) önemli ölçüde benzerlik gösteren başkanlık kararnamelerinin Başkan tarafından çıkarılması için Kongreden yetki almasına gerek olmaması bakımından KHK'lerden farklılık göstermektedir. Başkan, executive order'ları, onay almak için Kongreye de sunmamaktadır.³⁸⁹ Bu kolaylık

³⁸⁷ Gözler, Devlet Başkanları, 38.

³⁸⁸ Gözler, Devlet Başkanları, 39.

³⁸⁹ Uğur Koç, "ABD ve Türkiye'de Başkanlık Sisteminde Devlet Başkanının Düzenleme Yetkisi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 156 (2021):23. (Erişim Tarihi: 19.12.2024) <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2021-156-1995>

yüzünden, Biden başkanlığının ilk 100 gününde 42 yürütme emri çıkarırken, Obama 19, Trump 143 yürütme emri çıkarmıştır.³⁹⁰

2.2.2.3.4. Devredilmiş Düzenleme, Kredileri Harcamama ve Devletin Baş Sıfatıyla Yetkileri

ABD Başkanının, düzenleme yetkisinin bir diğer şekli de Kongre'nin kendisine devredilmiş olan düzenleme (statutory powers) yetkisidir. Gözler'in Toinet'ten aktardığına göre, Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze Kongre tarafından çıkarılan yasalarla, Kongre'nin başkanlara belirli konular üzerinde düzenleme yetkisini devrettiği görülmektedir. Başlangıçta, bu yetki devri savaş zamanında olağanüstü ve elzem durumlar için demir yolları, beslenme, enerji ihracat gibi alanlar için yapılmış ve savaş bittikten sonra da yapılan düzenlemeler yürürlükten kaldırılamamış ve hatta yenileri çıkarılmıştır. Olağanüstü durumlar dışında da Kongre, bir yasayla, Başkana ekonomik, idari ve dış ticaret gibi konularda düzenleme yetkisini devredebilmektedir. Başkanın “devredilmiş düzenleme yetkisi” (statutory powers) yetkisi ülkemizdeki Kanun Hükmünde Kararname kurumuyla benzer nitelikte olup her ikisinde de yasamadan yürütmeye doğru yasayla yapılan bir yetki devri bulunmaktadır.³⁹¹

Federal Anayasa'nın, Başkana, vermiş olduğu kanunları sadakatle icra etme yetkisi uyarınca Kongre tarafından verilen bazı kredileri ve fonları reddedebilir ya da geciktirebilir ancak, bu durumu Kongre'ye haber vermek ve Kongre'nin onayını almak zorundadır. The Guardian Gazetesinin “Federal judge temporarily blocks Trump's halt of federal grants and loans?” başlıklı haberine göre Trump yönetimi tarafından alınan kararla, tüm federal hibe ve kredi ödemelerinin geçici olarak durdurulması talimatı verilmiştir. Bu karar, eğitim, sağlık hizmetleri, gıda yardımı ve afet desteği gibi pek çok temel kamu hizmetini etkileyebilecek niteliktedir. Ancak, bu uygulama, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve küçük işletmelerin açtığı dava üzerine, ABD Bölge Yargıcı Loren AliKhan tarafından yürürlüğe girmeden önce geçici olarak durdurulmuştur. Kararın

³⁹⁰ Kate Shaw, “A Culture of Disdain: The Supreme Court's Actions Speak Louder Than Its Words”, *The New York Times*, 01.07.2025, (Erişim Tarihi 03.07.2025)

<https://www.nytimes.com/2025/07/01/opinion/supreme-court-trump.html>

³⁹¹ Gözler, Devlet Başkanları, 40.

ardından başta Demokrat Parti'ye mensup siyasetçiler olmak üzere birçok kamu yetkilisi, bu uygulamanın hem anayasal ilkelere aykırı olduğunu hem de milyonlarca vatandaşın yaşamını doğrudan etkileyeceğini ifade etmiştir. Trump yönetimi ise söz konusu durdurmanın, federal fonların yönetim politikalarıyla uyumlu hale getirilmesini amaçladığını belirtmiştir. Buna karşın karar, Kongrenin bütçe üzerindeki anayasal yetkisini ihlal ettiği gerekçesiyle ciddi eleştiriler almıştır.³⁹²

Son olarak Başkanın, devletin başı olma sıfatından kaynaklanan yetkileri “hükümet başkanı” olmasından kaynaklı görev ve yetkilerin dışında “devletin başı” olmasından kaynaklı görev ve yetkileri de bulunmaktadır. ABD Başkanı ulusun bütünlüğünün ve birliğinin sembolüdür. Ulusal çıkarları, federe çıkarların üstünde tutmaktadır.³⁹³

2.3.3. Yargı

Amerikan Anayasası'nın, 3. maddesinin 1. kısmında belirtildiği gibi Birleşik devletlerin yargı yetkisi, Federal Yüksek Mahkeme ile Kongrenin, ihtiyaç halinde kurulmasını ön göreceği alt derecede mahkemelerinden oluşmaktadır.³⁹⁴ Federal Yüksek Mahkemedeki yargıçların sayısını Kongre belirlemektedir. Federal Mahkemesinin başkan dahil altı üyesi bulunmaktayken 1869 yılında yapılan değişiklikle başkan dahil 9 üyesi bulunmaktadır. ABD başkanı tarafından Yüksek Mahkeme Başkanlarının ataması yapılmaktadır.³⁹⁵

ABD'nin federal yapısına göre şekillenen ABD yargı sistemi iki farklı yargı sisteminden oluşmakta ve ademi merkeziyetçi bir yapıya sahiptir. ABD yargı sisteminde federal mahkemelerin yanında 50 eyaletin de ayrıca kendi bağımsız yargısı vardır. Bu eyalet mahkemeleri eyalet yasaları ile ilgili uyuşmazlıkları ele alırken federal mahkemeler de genellikle ulusal yasalar ile ilgili konuları el almaktadır. Şayet eyalet

³⁹² Oliver Milman and Anna Betts, “Federal judge temporarily blocks Trump’s halt of federal grants and loans”, *The Guardian*, 28.01.2025, (Erişim Tarihi 10.01.2025) <https://www.theguardian.com/us-news/2025/jan/28/trump-pauses-grants-loans>

³⁹³Gözler, Devlet Başkanları,41.

³⁹⁴United States Constitution, Art. III.

³⁹⁵ Teziç, *Anayasa Hukuku*,537.

mahkemeleri ile federal mahkemeler arasında bir uyuşmazlık söz konusu olursa bahse konu uyuşmazlıkları yüksek mahkeme çözmektedir.³⁹⁶

Amerika Birleşik Devletleri'nin en üst temyiz mahkemesi Yüce Mahkeme'dir. (The Supreme Court Of The United States) Yüce mahkemenin üyeleri başkanın önerisi üzerine Senatonun onayıyla seçilmektedir.³⁹⁷ Eyalet mahkemelerindeki yargıçlar ise eyalet meclislerince atanmaktadır.³⁹⁸

ABD Anayasasını “yorumlama yetkisi” olan yüksek mahkeme ABD siyasetinde temel önemdeki tartışma ve konularda son sözü söylemektedir. Örneğin, 2000 yılındaki başkanlık seçimlerinde Bush ile Al Gore arasındaki oyların birbirine çok yakın olması dolayısıyla Yüksek Mahkeme Bush lehine karar vermiştir. 9 üyeli Yüksek Mahkemenin üyeleri ömür boyu görev yapmak için atanmaktadır. Üyelerden herhangi birinin ölmesi veya emekli olması durumunda başkan yeni bir yargıç önerebilir ancak bu önerinin Senato tarafından onaylanması gerekmektedir.³⁹⁹

Yüksek mahkeme üyeleri ömür boyu atanmaları ve yetmiş yaşını tamamladıktan sonra isteğe bağlı olacak şekilde emekli olmaları bakımından tam bir güvenceye sahiptirler. Şimdiye kadar hiçbir hâkim görevinden alınmasa da cezai sorumluluk kapsamında bir hâkimin görevden uzaklaştırılması Temsilciler Meclisinin çoğunluğu tarafından suçlanması ve Senatoda yargılanmak suretiyle mahkûm edilmesiyle gerçekleşmektedir.⁴⁰⁰

ABD Anayasası'nda yer almamasına rağmen Federal Yüksek Mahkeme Marbury-Madison davasında vermiş olduğu kararla yasaların Anayasaya uygunluğunu denetleme yetkisine sahip olduğunu göstermiştir. Hatta siyasi kararlarda da son noktayı koyabileceğini 2000 yılında gerçekleşen başkanlık seçimlerinde göstermiştir. Al Gore ve Bush arasında Florida eyaletinde sayılan oyların birbirine yakın olması sebebiyle sayımların uzun sürmesi ve sonuçlandırılmaması Yüksek Mahkemenin, Bush lehine

³⁹⁶ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”,108.

³⁹⁷ Ersin Kalaycıoğlu “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş”, 23.

³⁹⁸ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 537.

³⁹⁹ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”,108-109.

⁴⁰⁰ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 537-538.

karar vermek suretiyle seçim hakkında nihai kararı verme yetkisine de haiz olduğunu göstermiştir.⁴⁰¹

Anayasa'nın 3. maddesine dayanarak kurulan ABD bölge mahkemelerinin yanı sıra Temyiz Mahkemeleri federal düzeyde görev yapmaktadır. Bunların dışında eyaletlerin de yargı düzenleri vardır. Bu kapsamda ilk derece mahkemeleri olan yerel mahkemeler, temyiz mahkemeleri ve eyalet yüksek mahkemesi de faaliyet göstermektedir.

2.2.4. Amerika Birleşik Devletleri Anayasası

1700'lü yılların son çeyreğindeki özel koşullar ABD'nin kurucularını eşsiz bir yönetim fikrine yöneltmiştir. Bu kapsamda, 1787 Anayasası ile yetkilerin idarenin kurumları arasında yatay, eyaletler ile federal yönetim arasında da dikey olarak bölündüğü bir siyasal sistem ortaya çıkarılmıştır.⁴⁰²

ABD siyasal sisteminin omurgasını oluşturan ABD Anayasası tarihteki en eski anayasa olmasının yanı sıra dünyanın farklı ülkelerindeki anayasalar için de bir örnek model oluşturmuştur.⁴⁰³

ABD Anayasası, Amerikan siyasal sisteminin işleyişini ve ana yapısını, ilkelerini ortaya koyan temel bir belge niteliği taşımaktadır. ABD Anayasası öncelikle ABD federal sistemi dahilinde mevcut olan yürütme, yasama ve yargı erklerine dayanan ABD hükümetinin ana yapısını ortaya koymaktadır. Akabinde, ABD hükümetinin organlarının görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Bu kapsamda anayasa eyaletler ile federal hükümet arasındaki yetki dağılımını belirlemektedir. Son olarak, ABD hükümetinin bireylerin hak ve özgürlükleri konusundaki yetkilerinin sınırlarını belirlemektedir.⁴⁰⁴

ABD Anayasasının 5. maddesinde anayasa değişikliklerinde kullanılacak yöntem açıklanmıştır. Söz konusu maddede kongrenin iki kanadı olan Senato ve Temsilciler Meclisinin her ikisinin de 2/3 oy çokluğuyla ya da eyalet yasama organlarının 2/3'ünün

⁴⁰¹ Teziç, *Anayasa Hukuku*, 538-539.

⁴⁰² McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 181

⁴⁰³ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 193.

⁴⁰⁴ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", 103.

talebi üzerine Kongre tarafından oluşturulan ulusal bir kurul aracılığı ile değişiklik önerisinde bulunulur. Bahse konu yasa tasarısı sonrasında eyalet yasama organlarının 3/4'ünün onayını almasını gerekmektedir. ABD Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden bugüne ABD Kongresinin üyeleri tarafından binlerce anayasa değişikliği teklifi verilmiş, ancak bunların 33 tanesi yasama üyelerinin 2/3'ünün desteğini almış ve bunların da sadece 27 tanesi eyaletlerden onay alarak yürürlüğe girmiştir.⁴⁰⁵

2.2.4.1.ABD Anayasasının Temel Özellikleri

ABD siyasi sisteminin ve hukukun temelini oluşturan ABD Anayasası, dünyanın en eski anayasasıdır ve getirmiş olduğu başkanlık ve federal sistem kuvvetler ayrılığı ve fren-denge sistemleriyle “Ülkenin yüce yasası olarak tanımlanan ABD Anayasası, Eyalet Anayasaları, Eyalet Meclisleri veya Kongre tarafından çıkarılan yasalar ABD Anayasası ile çatışırsa ABD Anayasasının hükümleri geçerli olmaktadır.”⁴⁰⁶

2.2.4.2. ABD Anayasası'nda Yapılan 27 Değişiklik

ABD başkanlık rejimini belgeleştiren 1787 Anayasası⁴⁰⁷ küçük kurucu devletlerin bağımsızlıklarını ve yetkilerini muhafaza etme amaçlarıyla büyük kurucu devletlerin merkezi otoriteyi güçlendirme amaçlı federalist eğilimleri arasında orta yolu benimsemiştir. Anayasa'nın benimsenmesinden 1791 yılında kurucu devletlerin federal devlet karşısında yetkileri ve haklarını genişleten ilk anayasa değişikliği yapılmıştır. 1787 Anayasası güçlü bir merkezi otorite sağlayamadığından getirilen ilk on anayasa değişikliği ile federal (merkezi) otorite güçlendirilmiştir.⁴⁰⁸ Haklar yasası (Bill of Rights) olarak da bilinen ABD Anayasası'nın ilk on değişikliği ülke vatandaşlarının haklarını mühürler ve kişisel özgürlükler ile kanun önünde yargılanma sürecini güvence altına alır. Söz konusu yasalar ABD Kongresinde 1789 senesinde kabul edilmiş 1791 yılında da ABD Anayasasına dahil edilmiştir.⁴⁰⁹ 1787 Anayasası'nda yapılan ilk değişiklikle ifade ve toplantı özgürlüğü ile inanç özgürlüğü güvence altına alınmıştır. Haklar Bildirgesinde

⁴⁰⁵ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”,103.

⁴⁰⁶ ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”,7.

⁴⁰⁷ Ersin Kalaycıoğlu “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş”, 39.

⁴⁰⁸ Çam, Devlet Sistemleri, 91.

⁴⁰⁹ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 102.

ikinci değişiklikte ise ABD yurttaşlarına, silah bulundurma hakkı verilmiştir. Üçüncü önemli değişiklik ise yurttaşların kendi aleyhlerinde tanıklık etmeye karşı getirilen korumadır. Söz konusu maddeyle hiçbir ABD yurttaşının “kendi aleyhine tanıklık etmeye zorlanamayacağı” kural olarak benimsenmiştir. Sonuç olarak, Haklar Bildirgesi başlıklı 10 maddelik değişiklik, bireyin devlete karşı korunması ve sivil özgürlüklerle ilgili ilkeler belirlenmiştir.⁴¹⁰

Anayasayla yapılan üçüncü değişiklik askerlerin sahibinin rızası olmadan barış durumlarında herhangi bir eve yerleştirilemeyeceği savaş durumunda ise yasaların öngördüğü koşullara göre yapılması kararlaştırılmıştır. Anayasada yapılan dördüncü değişiklikle ABD vatandaşlarının evlerine, eşyalarına ve belgelerine bir neden olmaksızın el konulamaması, vatandaşlara yönelik arama izinlerinin makul sebeplere dayanmasına yönelik bir değişiklik yapılmıştır. ABD Anayasası’nda yapılan beşinci değişiklik ise hiçbir ABD vatandaşının, büyük bir jüri tarafından suçlanmadıkça veya bir ihbar durumu olmadıkça haysiyet kırıcı bir ithama veya ağır bir suçlamaya cevap vermekle yükümlü olmadığı yönündeki değişikliktir. Ancak, savaş zamanı bu hükmün dışında kabul edilmiştir. Söz konusu değişiklikle, ayrıca, hiçbir ABD vatandaşının herhangi bir ceza davasında kendi aleyhine tanıklığa zorlanamayacağı aynı suç nedeniyle iki kez bir kimsenin beden bütünlüğü veya yaşamının tehlikeye atılamayacağı, özel mülkünden veya özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağı ve son olarak ABD vatandaşlarının mülkiyetinde olan hiçbir şeyi bedeli ödenmeksizin kamu hizmeti için kullanılamayacağı ifade edilmiştir.⁴¹¹

ABD Anayasası’nda yapılan altıncı değişiklikle ABD vatandaşlarının bütün ceza kovuşturmalarında sanık olarak tarafsız bir jüri tarafından gecikmeksizin kamuya açık olarak yargılanmak hakkına sahip olduğu ilan edilmiştir. Söz konusu hak kapsamında sanığın kendisine yöneltilen suçlamaların niteliğini ve sebebini kendisine bildirilmesini isteme hakkı olduğu ayrıca aleyhine tanıklık yapanlarla yüzleşme ve son olarak savunmasına yardımcı olacak bir avukat isteme hakkına sahip olması da

⁴¹⁰ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 105.

⁴¹¹ ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”, 12-13.

kararlaştırılmıştır. ABD Anayasası'nda yapılan sekizinci değişiklikle hiçbir ABD vatandaşından gereğinden fazla kefalet istenmeyeceği ve olması gerekenden fazla para cezası veya olağan dışı cezalar verilemeyeceği hükmü getirilmiştir. Dokuzuncu değişiklikte ise ABD Anayasası'ndaki belirli hakların sayılmasının ABD halkının sahip olduğu diğer hakların önemsenmediği ya da reddedileceği şeklinde yorumlanamayacağı belirtilmiştir. ABD Anayasası'nın Birleşik Devletlere vermediği veya eyaletlere yasaklamadığı yetkileri eyaletlere veya halka ait olduğu kararlaştırılmıştır.⁴¹²

Amerikalılar, anayasada yapılan ilk on değişikliğe Haklar Bildirgesi (Bill of Rights) adını vermişlerdir.⁴¹³ 1791 yılında onaylanan ve bireysel özgürlükleri ve devletin yetkilerinin sınırlarını güvence altına alan ilk 10 değişiklikle aşağıdaki düzenlemeler getirilmiştir:

Değişiklik 1 (Amendment I): Din, ifade, basın, toplanma özgürlükleri ve devletin yetkilerinin sınırlarını güvence altına almaktadır.⁴¹⁴

Değişiklik 2 (Amendment II): Halkın silah taşıma ve bulundurma hakkını korumaktadır.⁴¹⁵

Değişiklik 3 (Amendment III): Barış zamanında askerlerin özel evlerde izinsiz barındırılmasını yasaklamaktadır.⁴¹⁶

Değişiklik 4 (Amendment IV): Haksız aramalara ve el koymalara karşı bireylerin güvence altına alınması sağlamakta, arama yapılması ve el koyulması geçerli bir sebep ve arama emri gerektirmektedir.⁴¹⁷

Değişiklik 5 (Amendment V): Hiç kimsenin savaş veya kamunun tehlike altında olduğu zamanda kara veya deniz kuvvetlerinde veya fiili hizmette olan milis glerde yapılan yargılamalar haricinde Büyük Jüri'nin kararı olmadan ve hiç kimsenin aynı suçtan dolayı iki kez yargılanmayacağını, ceza davasında aleyhe tanıklık etmeye

⁴¹²ABD Büyükelçiliği, "Ana Hatlar",13.

⁴¹³ Eroğul, ağdaş Devlet Düzenleri, 77.

⁴¹⁴United States Constitution, Amendment I (1791).

⁴¹⁵United States Constitution, Amendment II (1791).

⁴¹⁶United States Constitution, Amendment III (1791).

⁴¹⁷United States Constitution, Amendment IV (1791).

zorlanamayacağı, usulüne uygun yargılanma hakkını, özel mülkiyetin kamulaştırılması durumunda adil bir tutarda tazminat ödenmesini güvence altına almaktadır.⁴¹⁸

Değişiklik 6 (Amendment VI): Ceza yargılamalarında suç isnat edilen kişinin, suçun işlendiği eyaletin ve bölgenin tarafsız bir jürisi tarafından kanunla hüküm altına alınan ve en hızlı şekilde kamuya açık yargılanma, isnat edilen suçun niteliği ve sebebi hakkında bilgilendirilme, aleyhine tanıklık edecek kişilerle yüzleştirme, adli yardımdan yararlanma haklarını düzenlemektedir.⁴¹⁹

Değişiklik 7 (Amendment VII): Uyuşmazlık konusu olayda değeri belirli bir parasal değeri aşan davalarda jüri tarafından yargılanma hakkının korunacağı, jüri tarafından yargılaması yapılan hiçbir olguda, ABD'nin herhangi bir mahkemesinde ortak hukuk kuralları dışında yeniden incelenemeyeceği teminat altına alınmıştır.⁴²⁰

Değişiklik 8 (Amendment VIII): Zalimce ve olağan dışı cezalar verilemeyeceğini, olması gerekenden fazla kefalet veya para cezasının verilemeyeceğini hüküm altına almıştır.⁴²¹

Değişiklik 9 (Amendment IX): Anayasa ile açıkça hüküm altına alınmayan hakların, halkın sahip olduğu diğer haklar bakımından yok sayılamayacağı hüküm altına alınmıştır.⁴²²

Değişiklik 10 (Amendment X): Anayasa ile ABD'ye devredilmeyen veya eyaletlere yasaklanmayan yetkilerin eyaletlere ve halka ait olduğu belirtilmektedir.⁴²³

Değişiklik 11 (Amendment XI): Yargı yetkisinin, başka bir eyaletin veya herhangi bir yabancı devletin vatandaşları veya uyrukları tarafından Federal Mahkeme'de dava edilemeyeceği teminat altına almaktadır.⁴²⁴

⁴¹⁸United States Constitution, Amendment V (1791).

⁴¹⁹United States Constitution, Amendment VI (1791).

⁴²⁰United States Constitution, Amendment VII (1791).

⁴²¹United States Constitution. Amendment VIII (1791).

⁴²²United States Constitution. Amendment IX (1791).

⁴²³United States Constitution, Amendment X (1791).

⁴²⁴United States Constitution, Amendment XI (1795).

Değişiklik 12 (Amendment XII): Seçmenlerin kendi eyaletlerinde toplanacak ve başkan ile başkan yardımcısı için oy kullanacakları; başkan veya başkan yardımcısının, seçmenlerle aynı eyalette ikamet etmesi gerektiği, oy pusulalarında başkan ve başkan yardımcısı olarak oylanan kişilerin ayrı pusulalarda belirtileceği ve oy sayısının ayrı listeler şeklinde yapılacağı, listelerin onaylanmış ve mühürlenmiş olarak Senato Başkanı'na iletileceği, Senato Başkanı tarafından Kongrenin huzurunda oyların sayılacağı, başkanlık makamı için en fazla oyu alan kişi, seçmenlerin toplam sayısının çoğunluğunu oluşturuyorsa başkan olacağı, kimsenin böyle bir çoğunluğa sahip olamaması durumunda başkan olarak oylananların listesinde ilk üç sırada yer alanlar arasından Temsilciler Meclisi derhal oylama yaparak Başkanı seçeceği, Başkan seçilirken oyların eyaletler tarafından alınacağı her eyaletten temsilcinin bir oya sahip olacağı, yeter sayısının, eyaletlerin üçte ikisinden bir veya birden fazla üyeden oluşacağı, bir seçim için tüm eyaletlerin çoğunluğunun gerektiği, Temsilciler Meclisi, seçim hakkı kendilerine devredildiğinde bir sonraki Mart ayının dördüncü gününden önce bir başkan seçmezse, başkan yardımcısı, başkanın ölümü veya diğer mücbir sebepler durumunda başkan olarak hareket edeceği, başkan yardımcısı olarak en fazla oya sahi olan kişi, atanan Seçmenlerin çoğunluğuysa başkan yardımcısı olacağı, kimsenin çoğunluğu elde edememesi durumunda listede ilk iki sırada yer alanlardan Senato tarafından başkan yardımcısının seçileceği, yeter sayının senatörlerin tam sayısının üçte ikisinden oluşacağı ve bir seçim için tam sayının çoğunluğunun gerekeceği, başkanlık görevine uygun olmayan kişinin ABD başkan yardımcılığı görevine getirilemeyeceği belirtilmiştir.⁴²⁵

Değişiklik 13 (Amendment XIII): Herhangi bir suçtan mahkûmiyet almış bir taraf dışında, kölelik veya zorunlu hizmetin, ABD'de veya ABD'nin yargı yetkisinde kalan herhangi bir yerde uygulanamayacağını hüküm altına almak üzere köleliği ve gönülsüz hizmeti yasaklamıştır.⁴²⁶

Değişiklik 14 (Amendment XIV): Birinci bölümünde; ABD'de doğan veya vatandaşlık alan ve yargı yetkisine tabi olan herkesin hem ABD'nin hem de ikamet ettiği

⁴²⁵ United States Constitution, Amendment XII (1804).

⁴²⁶United States Constitution, Amendment XIII (1865).

eyaletin vatandaşı olduğu, hiçbir eyaletin, ABD vatandaşlarının imtiyazlarını veya dokunulmazlıklarını kısıtlayacak bir kanun çıkaramayacağı ve uygulamayacağı, hukuki haklar tanınmaksızın hiç kimseyi yaşam hakkından, özgürlüğünden veya mülkiyetinden mahrum bırakamayacağı, kendi yargı yetkisi altındaki hiçbir kişiye yasaların eşit korumasını reddedemeyeceğı, ikinci bölümünde; Temsilciler Meclisindeki üye sayılarının her eyaletteki toplam nüfusa göre belirleneceğı ancak, bir eyalet, 21 yaş ve üzerindeki ABD vatandaşı erkeklerin, oy kullanma hakkını (suç teşkil eden durumlar dışında) kısıtlarsa o eyaletin Temsilciler Meclisindeki temsilci sayısının, oy hakkı kısıtlanan vatandaşların eyaletteki toplam 21 yaşındaki vatandaşlara oranı kadar azaltılacağı, bu kuralın, Başkan, Başkan Yardımcısı, Kongre Temsilcileri, eyalet yürütme ve yargı görevlileri veya yasama meclisi üyeleri seçimi için de geçerli olacağı, üçüncü bölümünde; Daha önce ABD Anayasası'nı destekleme yemini eden (kamu görevlisi, Kongre üyesi, eyalet yürütme veya yargı görevlisi) ve akabinde ABD'ye karşı isyan veya ayaklanmaya katılmış veya düşmanlarına yardım ve destek sağlamış hiç kimsenin Senatör, Kongre temsilcisi, başkan ve başkan yardımcısı seçmeni olarak oy kullanamayacağı veya ABD ya da herhangi bir eyalet altında herhangi bir sivil veya askeri görevde bulunamayacağı ancak, Kongre'nin her iki meclisin üçte iki oy çokluğuyla bahse konu engeli kaldırabileceğı, dördüncü bölümünde; Yasaya yetkilendirilmiş ABD kamu borcunun, (isyan bastırma, emekli maaşları ve ikramiyeler dahil) geçerliliğinin sorgulanamayacağı ancak, ne ABD'nin ne de herhangi bir eyaletin ABD'ye karşı isyan veya ayaklanma için yapılmış herhangi bir borcu veya yükümlülüğü üstlenmeyeceğı veya ödemeyeceğı, kölelerin kaybı veya özgürleşmesiyle alakalı ortaya çıkan herhangi bir talebin de üstlenilmeyeceğı, bu türden tüm borçların, yükümlülüklerin ve taleplerin yasa dışı ve geçersiz kabul edileceğı beşinci bölümünde; Kongrenin, bu madde hükümlerini uygun kanunlar çıkarmak suretiyle uygulama yetkisine haiz olduğu belirtilmiştir.⁴²⁷

Değişiklik 15 (Amendment XV): Birinci bölümünde ABD vatandaşlarının oy kullanma hakkının, ırkı, rengi, kölelik gibi nedenlerle ABD veya herhangi bir eyalet

⁴²⁷United States Constitution, Amendment XIV (1868).

tarafından reddedilemeyeceği veya kısıtlanamayacağı, ikinci bölümünde Kongrenin bu maddeyi uygun mevzuat yoluyla yürürlüğe koyma yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir.⁴²⁸

Değişiklik 16 (Amendment XVI): Kongrenin, eyaletler arasında paylaşırma yapmaksızın ve herhangi bir nüfus sayımı veya sayımına bakılmaksızın, hangi kaynaktan elde edilirse edilsin gelirler üzerinde vergi koyma ve toplama yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir.⁴²⁹

Değişiklik 17 (Amendment XVII): Senato'nun, her eyaletten halk tarafından altı yıllığına seçilen iki senatörden oluşacağı, her senatörün bir oy hakkı olacağı, her eyaletteki seçmenlerin, eyalet meclislerinin en kalabalık kolunun seçmenleri için gerekli nitelikleri sahip olacağı, Senato'da herhangi bir eyaletin temsilinde boşluklar meydana geldiğinde, bahse konu eyaletin yürütme organının söz konusu boşlukları doldurmak için seçim emirleri çıkaracağı, ancak, herhangi bir eyaletin yasama organının, yürütme organına, yasama organının talimatı doğrultusunda seçimle doldurana kadar geçici atamalar yapma yetkisi verebileceği, On Yedinci Değişikliğin, Anayasa'nın bir parçası olarak geçerli hale gelmeden önce seçilen herhangi bir Senatör 'ün, seçimini veya görev süresini etkileyecek şekilde yorumlanamayacağı belirtilmiştir.⁴³⁰

Değişiklik 18 (Amendment XVIII): Birinci bölümünde, bu maddenin onaylanmasından itibaren bir yıl sonra ABD'de ve yargı yetkisi altındaki tüm bölgelerde alkollü ürünlerin imalatı, satışı veya taşınması, ithal edilmesi ve ihraç edilmesinin yasaklandığı, ikinci bölümünde Kongre ve çeşitli eyaletlerin bu maddeyi uygun mevzuat yoluyla yürürlüğe koymak için eş zamanlı yetkiye sahip olacağı, üçüncü bölümünde; bu maddenin, Anayasada öngörüldüğü şekilde, Kongre tarafından eyaletlere sunulduğu tarihten itibaren yedi yıl içinde çeşitli eyaletlerin yasama organları tarafında Anayasaya değişiklik olarak onaylanmadığı takdirde geçersiz olacağı belirtilmiştir.⁴³¹

⁴²⁸United States Constitution, Amendment XV (1870).

⁴²⁹United States Constitution, Amendment XVI (1913).

⁴³⁰United States Constitution, Amendment XVII (1913).

⁴³¹United States Constitution, Amendment XVIII (1919).

Değişiklik 19 (Amendment XIX): Vatandaşların oy kullanma hakkının cinsiyet temelinde ABD’de veya herhangi bir eyalet tarafından kısıtlanamayacağı ve reddedilemeyeceği, Kongrenin bu maddeyi uygun mevzuat yoluyla yürürlüğe koyma yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir.⁴³²

Değişiklik 20 (Amendment XX): Birinci bölümünde; başkan ve başkan yardımcısının görev sürelerinin, Anayasa maddesi onaylanmamış olsaydı bitecekleri yılın 20 Ocak tarihinde sona ereceği, Senatörlerin ve Temsilciler Meclisi üyelerinin görev sürelerinin ise 3 Ocak tarihinde sona ereceği, bu görevlilerinin haleflerinin görev sürelerinin de hemen ardından başlayacağı, ikinci bölümünde; Kongre’nin yılda en az bir kez toplanacağı, yasayla farklı bir gün belirlenmemişse toplantının Ocak ayının 3. günü öğlen vaktinde başlayacağı, üçüncü bölümünde; başkanlık görev süresinin başlangıcı için belirlenen zamanda, seçilen başkan’ın vefat etmesi durumunda seçilen başkan yardımcısının, başkan olacağı, bir başkan’ın, görev süresinin başlaması için belirlenen zamandan önce seçilmemişse veya seçilen başkanın göreve uygun bulunmaması halinde uygun bir başkan göreve başlayana kadar başkan yardımcısının, başkan olarak görev yapacağı, Kongrenin, seçilen başkan veya başkan yardımcısının göreve uygun bulunmadığı durum için yasa çıkarabileceği, bu yasanın kimin başkan olarak görev yapacağını veya görev yapacak birinin seçilme biçimini belirleyebileceği ve bu kişi uygun bir başkan ve başkan yardımcısı göreve başlayana kadar görevi yürüteceği, dördüncü bölümünde; Kongrenin başkan seçme hakkının Temsilciler Meclisine devredildiği durumlarda başkan seçilebilecek adaylardan herhangi birinin vefatı halinde kanun yoluyla hüküm koyabileceği, başkan yardımcısı seçme hakkının Senato’ya devredildiği durumlarda, başkan yardımcısını seçebilecek adaylardan herhangi birinin vefatı halinde de kanun yoluyla düzenleme yapılabileceği, beşinci bölümünde; Bu maddenin birinci ve ikinci bölümlerinin bu maddenin onaylanması izleyen 15 Ekim günü yürürlüğe gireceği, altıncı bölümünde; bu maddenin sunulduğu tarihten itibaren yedi yıl içinde eyaletlerin

⁴³²United States Constitution, Amendment XIX (1920).

dörtte üçünün yasama organları tarafından Anayasaya bir değişiklik olarak onaylanmadığı takdirde geçersiz olacağı belirtilmiştir.⁴³³

Değişiklik 21 (Amendment XXI): Birinci bölümünde; ABD Anayasası'nın, alkollü içeceklerin yasaklanmasını içeren On Sekizinci Değişikliğin yürürlükten kaldırıldığı, ikinci bölümünde; ABD'nin, herhangi bir eyaletine, bölgesine veya mülküne, bunların yasalarını ihmal etmek suretiyle, alkollü içeceklerin teslim edilmek veya kullanılmak üzere taşınmasının ve ithal edilmesinin yasak olduğu, bu maddeyle, Anayasa'da öngörüldüğü şekilde, Kongre tarafından eyaletler sunulduğu tarihten itibaren yedi yıl içinde çeşitli eyaletlerde yapılan konvansiyonlar tarafından Anayasa'da bir değişiklik olarak onaylanmadığı takdirde geçersiz olacağı belirtilmiştir.⁴³⁴

Değişiklik 22 (Amendment XXII): Birinci bölümünde; Hiç kimsenin Başkanlık görevine ikiden fazla seçilemeyeceği, Başkanlık görevini yürütmüş veya Başkan olarak görev yapmış ve başka bir kişinin Başkan olarak seçildiği bir dönemin iki yılından fazlasına katılmış hiç kimsenin başkanlık görevine bir kereden fazla seçilemeyeceği, ancak, bu maddenin Kongre tarafından bu madde önerildiğinde başkanlık görevinin yürüten hiç kimseye uygulanmayacağı ve bu madde yürürlüğe girdiği dönemde başkanlık görevini yürüten veya başkan olarak görev yapan hiç kimsenin bu dönemin geri kalanında başkanlık görevini yürütmesini veya başkan olarak görev yapmasını engellemeyeceği belirtilmiştir. İkinci bölümünde; bu maddenin, Kongre tarafından eyaletlere sunulduğu tarihten itibaren yedi yıl içinde eyaletlerin üçte ikisinin yasama organları tarafında Anayasa değişikliği olarak onaylanmadığı takdirde geçersiz olacağı belirtilmiştir.⁴³⁵

Değişiklik 23 (Amendment XXIII): Birinci bölümünde; ABD Hükümetinin merkezini oluşturan Bölge'nin, Kongre'nin yönlendireceği şekilde başkan ve başkan yardımcısı seçmenlerinin sayısı, bölgenin bir eyalet olsaydı hak kazanacağı Kongre'deki Senatörler ve Temsilcilerin toplam sayısına eşit olacağı, ancak, hiçbir durumda nüfusu en az olan eyaletten fazla olmayacağı, bunların eyaletler tarafından atananlara ek olacağı,

⁴³³United States Constitution, Amendment XX (1933).

⁴³⁴United States Constitution, Amendment XXI (1933).

⁴³⁵United States Constitution, Amendment XXII (1951).

ancak, başkan ve başkan yardımcısı seçimi amaçları doğrultusunda bir eyalet tarafından atanmış seçmenler olarak kabul edileceği ve bölgede toplanacağı ve değişikliğini on ikinci maddesinde belirtilen görevleri yerine getireceği, ikinci bölümünde, Kongrenin bu maddeyi uygun mevzuat yoluyla yürürlüğe koyma yetkisine sahip olacağı belirtilmiştir.⁴³⁶

Değişiklik 24 (Amendment XXIV): ABD vatandaşlarının, başkan veya başkan yardımcısı, başkan veya başkan yardımcısı seçmenlerinin veya Kongrede Senatör veya Temsilci için herhangi bir ön seçimde veya başka bir seçimde oy kullanma hakkının, herhangi bir seçim vergisi veya başka bir verginin ödenmemesi nedeniyle ABD veya herhangi bir Eyalet tarafından reddedilemeyeceği ve kısıtlanamayacağı, ikinci bölümünde: Kongre'nin bu maddeyi uygun mevzuat yoluyla yürürlüğe koyma yetkisine sahip olacağı belirtilmiştir.⁴³⁷

Değişiklik 25 (Amendment XXV): Birinci maddesinde; başkanın ölümü, istifa etmesi veya görevden alınması halinde, başkan yardımcısının, başkan olacağı, ikinci bölümünde; başkan yardımcılığı makamında boşluk oluşması halinde, başkanın, Kongrenin, her iki Meclisinin çoğunluk oyu ile onaylanması üzerine görevi devralabileceği bir başkan yardımcısını aday göstereceği, üçüncü bölümünde: Başkanın Senato'nun geçici başkanına ve Temsilciler Meclisi başkanına, makamının, yetki ve görevlerini yerine getiremeyeceğine dair yazılı beyanını ilettiğinde ve aksini yazılı olarak bildirinceye kadar, bu yetki ve görevlerin başkan yardımcısı tarafından geçici başkan olarak yerine getireceği, dördüncü bölümünde: başkan yardımcısının ve yürütme organlarının veya Kongrenin yasayla belirleyeceği diğer organların başlıca görevlilerinin çoğunluğu, Senato'nun geçici başkanına ve Temsilciler Meclisi Başkanına, başkan'ın makamının yetki ve görevlerini yerine getiremeyeceğine dair yazılı bir beyan ilettiklerinde, başkan yardımcısı derhal geçici başkan olarak makamının yetki ve görevlerini üstleneceği, başkanın, Senato'nun geçici başkanına ve Temsilciler Meclisi Başkanına herhangi bir yetersizliğinin bulunmadığına dair yazılı beyanının ilettiğinde,

⁴³⁶United States Constitution, Amendment XXIII (1961).

⁴³⁷United States Constitution, Amendment XXIV (1964).

başkan yardımcısı ve yürütme departmanının veya Kongrenin yasayla belirleyeceği diğer bir organın başlıca görevlilerinin çoğunluğunun, başkan'ın, makamının yetkilerini ve görevlerin yerine getiremeyeceğine dair yazılı beyanlarını dört gün içinde Senato'nun geçici başkanına ve Temsilciler Meclisi Başkanına iletmediği müddetçe, görevinin getirdiği yetkileri yeniden üstleneceği, Kongre toplanmamışsa kırk sekiz saat içinde toplanarak konuyu karara bağlayacağı, Kongre, son yazılı beyanı aldıktan sonraki yirmi bir gün içinde her iki meclisin üçte iki çoğunluğuyla başkanın makamının yetki ve görevlerini yerine getiremeyeceğine karar vermesi durumunda, başkan yardımcısının, geçici başkan olarak aynı görevi yerine getirmeye devam edeceği, aksi takdirde başkan makamının yetkilerini ve görevlerini yeniden üstleneceği belirtilmiştir.⁴³⁸

Değişiklik 26 (Amendment XXVI): Birinci bölümünde; On sekiz yaş ve üzeri olan ABD vatandaşlarının oy kullanma hakkının yaş nedeniyle ABD veya bir eyalet tarafından reddedilemeyeceği ve kısıtlanamayacağı, İkinci bölümünde; Kongre'nin bu maddeyi uygun mevzuat yoluyla yürürlüğe koyma yetkisine sahip olacağı belirtilmiştir.⁴³⁹

Değişiklik 27 (Amendment XXVII): Senatörlerin ve Temsilcilerin hizmetlerine ilişkin tazminatı değiştiren hiçbir yasanın, Temsilciler seçimi yapılana kadar yürürlüğe girmeyeceği hüküm altına alınmıştır.⁴⁴⁰

2.2.5. Federalizm

Rusya, Hindistan, Almanya, Brezilya'nın da aralarında bulunduğu iki düzine kadar devlet federasyondur. Ancak, federasyonların en eski örneği Amerika Birleşik Devletleri'dir.⁴⁴¹

Yerel ve bölgesel hükümetlerle ulusal ya da merkezi hükümet arasındaki yetki paylaşımı anlamına gelen federalizm kavramı ABD siyasal sisteminde önemli bir rol oynamaktadır. ABD Anayasası federalizm kavramına atıfta bulunmamasına karşı siyasi yetkiyi federal hükümetler ve eyaletler arasında paylaşmaktadır. ABD siyasal sistemi

⁴³⁸United States Constitution, Amendment XXV (1967).

⁴³⁹United States Constitution, Amendment XXVI (1971).

⁴⁴⁰United States Constitution, Amendment XXVII (1992).

⁴⁴¹ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 191.

federal hükümet kurumlarına ve uygulamalarına dayanmaktadır. Federalizm, tarihte ilk defa ABD’de uygulanmış ve sonrasında dünyanın başka ülkelerine yayılmıştır. ABD dışında Kanada ve Avustralya gibi coğrafik olarak çok büyük ülkelerin yanı sıra Rusya ve Hindistan gibi hem yüzölçümü hem de nüfus bakımından büyük ülkelerde uygulanmaktadır. Ancak bu genel bir kural olmayıp Almanya ve İsviçre gibi ülkelerde de uygulanmaktadır.⁴⁴² Örneğin, Alman Federalizmi Almanya tarihinin ve siyasal sisteminin önemli bir parçasıdır.

ABD’nin kurucu babaları ABD Anayasasından önce oluşturdukları Konfederasyon maddeleriyle eyaletler arasında sıkı olmayan ve gevşek bağlar kuran bir federal hükümet kurmuştur. Söz konusu federal hükümet o kadar zayıftı ki “Birleşik” ifadesi lafta kalmaktaydı ve federal bir yapıdan ziyade bir konfederasyonu andırmaktaydı. Şöyle ki, ABD Bağımsızlık Bildirgesinin ilanından çok önce eyaletlerin hükümetleri vardı ve Amerikan Devrimi başladıktan sonra 13 eyaletin 10 tanesi kendi anayasalarını ilan etmişlerdi. Kurucu 13 eyaletin çoğunun yasama organları tarafından seçilmiş valileri de bulunmaktaydı ve halk tarafından seçilmiş yasama organlarına sahiptiler.⁴⁴³

ABD’de her bir hükümet düzeyi onun için münhasır olarak tahsis edilen bir özerklik alanına sahiptir. Farklı yönetim düzeyleri arasında yaşanan uyuşmazlıkları ülkede faaliyet gösteren bağımsız mahkemeler karara bağlar.

Yukarıda bahsedildiği üzere ABD’nin, kuruluş aşamasında merkezi otoritesinin zayıflığından şikâyet ederek onu güçlendirmeye çalışırlarken küçük kurucu devletler (eyaletler) ise merkezi otoriteyi güçlendirmek yerine daha fazla bağımsız davranabilme çabasıydılar. Bu kapsamda 13 kurucu devlet şöyle bir formül bulmuştur: Oluşturulan yeni siyasal sistem ne üniter (tek merkezli) devlette olduğu gibi üyelerin bütünüyle merkeze bağlı hareket ettikleri bir sistem oluşturulmuş ne de konfederasyondaki gibi neredeyse bütün yetkinin kurucu devletlere verildiği bir sistem oluşturulmamış bu iki sistemin ortasında yer alan bir federal sistem oluşturulmuştur. Hem federe devletlerin (eyalet) hem de federal devletin güç ve yetkilerini anayasadan alması kararlaştırılmıştır.

⁴⁴² Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”,103-104.

⁴⁴³ ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”, 4.

Anayasanın çizdiği sınırlar dahilinde kendi yetkilerini istedikleri gibi kullanabilmektedir.⁴⁴⁴

ABD’de federe devletler (eyaletlerle) federal yönetim arasındaki yetki, hak ve sorumluluklar ile ilgili bir değişiklik ancak anayasada yapılan düzenlemelerle olanaklıdır, yani bu konu yasalar ile düzenlenmemektedir. Çam’a göre, ABD federalizmi, büyük ve küçük devletlerin avantajlarını bir araya getiren bir sistemdir. Örneğin, güçlü merkezi otorite olması büyük kurucu devletlerin bir avantajı iken özgür ve bağımsız hareket edebilme arzusu ile küçük kurucu devletlerin avantajlarını aynı anda içermektedir. Dolayısıyla, federal sistem büyük ve küçük kurucu devletler arasında bir dengeye dayanmaktadır. Kurucu devletlerin (eyaletler) yasama organında temsil edilmeleri şu şekildedir: Kongrenin Temsilciler Meclisinde nüfusla orantılı bir temsil söz konusudur. Örneğin, büyük eyaletlerin temsilciler meclisinde 30-40 arası üyeye sahip olduğu, Kaliforniya, New York gibi eyaletlerde milletvekili sayıları 30’un üzerinde üyeye sahipken Alaska, Maryland, Oregon gibi eyaletlerde bu sayı 10’nun altında olup eşit dağılmamışken Senato’da her eyalet büyük ya da küçük olunmasına bakılmaksızın her eyaletten iki kişi seçilmektedir.⁴⁴⁵

Kongrenin, Temsilciler Meclisi ve Senato olarak iki ayrı meclisten oluşmasının temel sebebi, federalizm ilkesinin benimsenmiş olmasıdır.⁴⁴⁶ Anayasa, Federal hükümetle eyalet yönetimleri arasında bir denge kurmayı amaçlamıştır.

13 kurucu devletin kendi egemenliklerini koruyarak kurdukları ABD’nin, harcında federalizm kaygısı vardır. Anayasada getirilen birçok düzenleme de federalizm kaygısından kaynaklanır⁴⁴⁷.

Federal hükümetin yetki ve sorumlulukları şunlardır: Para basmak; dış ilişkiler, dış politika kapsamında diğer ülkelerle antlaşmalar yapmak; savaş ilan etmek, savunma, dış ticareti düzenlemek, telif hakkı vermek, patent hakkı tanımak ve ağırlık ve ölçüleri

⁴⁴⁴ Çam, Devlet Sistemleri, 94.

⁴⁴⁵ Çam, Devlet Sistemleri, 94.

⁴⁴⁶ Zengin, “ABD Başkanlık Sisteminde Fren ve Denge Mekanizması Üzerine Bir İnceleme”, 3.

⁴⁴⁷ Eroğul, Çağdaş Devlet Düzenleri, 80.

belirlemek, ABD askeri kuvvetlerini kullanmak, bir federal organ olan Amerikan Yüce Mahkemesi kararları bütün federe devletlerde aynı biçimde anlaşılıp ve uygulanmasını sağlamak için gerektiğine askeri güç bile kullanılabilir. Senato ve Temsilciler Meclisinden oluşan Federal Kongre, federal yasalarla çelişen federe devlet yasasını iptal edebilmektedir. Yani federal yasalar, federe devletlerin (eyaletlerin) yasalarından üstündür.⁴⁴⁸

Anayasa ile Federal hükümete verilen yetkiler, haklar ve sorumluluklar dışında federe devletler (eyaletler) bağımsız olarak istedikleri gibi hareket etmektedirler. Anayasa ile sınırlandırılan federal yönetim yukarıda sayılan alanlar dışında federe devletlerin yetki alanına müdahil olmamaktadır.⁴⁴⁹

ABD’de federe devletlerin (eyaletlerin) evlilik ve boşanma gibi konuların dahil olduğu medeni haklar, eğitim, motorlu taşıtların denetlenmesi ve eyalet içi ticaret gibi konularda yetkileri bulunmaktadır. Son olarak hem federal hükümetin hem de eyaletlerin yetkisinde olan konuların başında suçluların cezalandırılması ve vergilendirme gelmektedir.⁴⁵⁰

ABD Federalizminin uygulanması konusunda eyaletler ile federal devlet arasındaki uyuşmazlık durumlarında yetki üstünlüğü ilkesi uygulanmaktadır. Bu tür uyuşmazlıklarda anayasaya ve federal devletin yasalarına göre çözümlenmektedir. Yani bu tür uyuşmazlıklarda federal hükümetin kararları esas alınmaktadır.⁴⁵¹

2.2.5.1. Federalizm ve Eyaletlerin Yetki ve Görevleri

ABD Anayasası’nın 10. değişikliğinde “*Anayasa tarafından Birleşik Devletlere verilmeyen veya Anayasa tarafından eyaletlere yasaklanmayan yetkiler, eyaletlere veya halka aittir*”⁴⁵² ifadesiyle federal hükümet ile eyaletlerin yetki ve görevleri belirlenmiştir. Kuvvetler ayrılığı ve fren denge sistemlerinin içinde en önemlilerinden biridir.

⁴⁴⁸ Çam, Devlet Sistemleri, 95.

⁴⁴⁹ Çam, Devlet Sistemleri, 95.

⁴⁵⁰ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 104.

⁴⁵¹ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD” 104.

⁴⁵² United States Constitution, Amendment X (1791).

ABD'deki yerel yönetimler, Counties (İlçe yönetimleri), Municipalities (Belediyeler), Townships (Kasaba yönetimleri), School Districts (Okul bölgeleri) ve Special Districts (Özel bölgeler) olarak sınıflandırılmaktadır. ABD’de yerel yönetimler, köken olarak İngiliz ekolüne benzemektedir. ABD’de de yerel yönetim birimleri, İngiltere’deki yerel yönetimler ile büyük ölçüde benzer özellikler taşımakta ise de 1985 tarihli Avrupa Yerel Yönetimler Şartı göz önünde bulundurulduğunda bilhassa yerel yönetimin özerkliği, yerel yönetimlerin kontrolü, görev ve yetkileri, birlik kurma ve birliklere katılma gibi unsurlar bakımından Avrupa ülkelerindeki benzerlerinden yerel demokrasi bağlamında önde olduğu görülmektedir.⁴⁵³

ABD’yi oluşturan elli eyalet birbirleriyle eşit konumda olmakla beraber bütün eyaletler, diğer eyaletlerin yasalarına saygı göstermek ve onları tanımak zorundadırlar. Eyalet Hükümetleri de tıpkı Federal Hükümet gibi halka dayanmaktadır ve demokratiktir.⁴⁵⁴ Eyaletlerin, yerel yönetimler noktasında nasıl ve ne şekilde örgütlenecekleri kendi inisiyatiflerindedir. Eyaletler, ABD Anayasası’nın gerektirdiği gibi yönetim sistemi cumhuriyet olmalıdır. Yargı yetkisi, eyaletlerde bağımsız yargıya aittir. Federal mahkemelerin yargı yetkisi dahilinde olmayan tüm hususlarda eyalet mahkemeleri, eyalet anayasası ve yasalara göre yargılama yapmak zorundadır. Eyalet yönetimlerinin görev ve yetkileri ise şunlardır; Altyapı ve ulaşım hizmetlerinin sağlanmasından kamuya yönelik eğitim olanaklarının sunulmasına, eyalet mahkemelerinin kurulmasından kamu güvenliğinin korunmasına kadar uzanmaktadır. Ayrıca, evlilik ve sürücü ehliyeti vermek, doğum-ölüm kayıtlarını tutmak, kamusal alanda yer alan park ve bahçeleri yönetmek, hatta federal seçimler de dahil olmak üzere eyalet içindeki tüm seçimleri organize etmek ve belgelemek gibi sorumluluklar da eyaletlere aittir.⁴⁵⁵

⁴⁵³ Ufuk Ayhan, “Amerika Birleşik Devletleri’nde Yerel Yönetimler” *Sayıştay Dergisi*, 70 (2008): 106. (Erişim Tarihi:10.05.2024) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1713688>

⁴⁵⁴ ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”,8.

⁴⁵⁵ Hilmi Can Turan, “Amerika Birleşik Devletleri’nde Yerel Yönetimler”, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 2/2 (2017): 8. (Erişim Tarihi:10.03.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/308617>

Eyaletlerde yürütmenin başında vali yer almakta olup dört yıllığına halkoyuyla seçilmektedir. Nebreska Eyaleti dışında diğer eyaletlerde yasama organı ikili meclis yapısına sahiptir. Federal yapıda olduğu gibi yasama üyelerinden senato dört yılda, temsilciler meclisi iki yılda bir seçilmektedir. Federe devletin anayasası, Federal Anayasaya aykırılık teşkil edemez. Her federe devletin diğer federe devletlerin anayasasından farklı tarafları olabilmektedir.⁴⁵⁶

2.2.6 Amerika Birleşik Devletleri'nde Siyasal Kültür

Bir toplumun siyaset ve yönetime dair inanç, değer, gelenek ve görenekler olarak tanımlayabileceğimiz siyasal kültür ait olduğu ülkenin gelenek ve göreneklerini, değerlerini ve tarihini de yansıtmaktadır.⁴⁵⁷ Bu bağlamla Amerikan siyasal kültürünün temel özellikleri bireycilik, demokrasiye bağlılık ve konsensusa dayalı siyasettir. Siyasal özgürlüklerin ve bu bağlamda azınlık görüşlerinin de açıkça ifade edilmesinin desteklendiği bir siyasal sistemdir. Siyasal kültürün bir diğer unsuru da özel sektörün ve bireysel girişimciliğin korunmasıdır.⁴⁵⁸

ABD'nin, kuruluşunun temelinde İngiltere'ye karşı verilen bağımsızlık mücadelesinin yanı sıra güçlü bir siyasal felsefe yer almaktadır. Bu da ABD'yi, boş bir dış politikadan farklı kılarak ABD'ye büyük bir özgüven kazandırmıştır. ABD Bağımsızlık Bildirisinin kendine has özellikleri de ABD'nin kurucu babalarının, ABD'nin özgün karakterine olan inançlarını arttırmıştır. Bu özgünlüğün temelinde ABD siyasal sisteminin yapı taşlarından bir olan dinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu siyasal kültürün ana unsuru olan Püritenler, ABD'yi kendi inançları doğrultusunda yaşayacakları bir ülke olarak görmekteydiler. Amerikalılar, bağımsızlık öncesi de Tanrı'yı gerçek kralları olarak görmekteydiler. ABD'nin kuruluş ideolojisinde, dinin ve siyasal yaşamın özgürce yaşanmadığı bir durumda geri kalan unsurların bir önemi olmadığı, dinsel ve siyasal özgürlüğün tamamlayıcı olduğu fikri yatmaktadır.⁴⁵⁹

⁴⁵⁶ Ali Öztekin, *Siyaset Bilimine Giriş*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2018),378.

⁴⁵⁷ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 43.

⁴⁵⁸ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*,43.

⁴⁵⁹ Walter A. McDougall, *Promised Land, Crusader State: The American Encounter With the World Since 1776* (Boston: Mariner Books, 1997),15-17.

Bireycilik ABD siyasal kültürünün en önemli özelliğidir. Bu özelliğin yanı sıra “Devlet Zorunlu Kötüdür” ilkesini benimseyen Amerikalılar sınırlı devlet ilkesini savunmaktadırlar. Örneğin, ABD genel sağlık sigorta sisteminin olmadığı tek ileri demokrasidir. Özetle devletin yoksullara ve dar gelirlere yardım ederek refahı yeniden dağıtmasını savunan Avrupalıların aksine Amerikalılar devlet müdahalesine karşı olup ve sadece fırsat eşitliğini savunmaktadırlar. Devletin zorunlu kamu hizmetlerini yerine getirmesinin ötesinde ekonomiye karışmaması ve daha fazlasını yapmaması gerektiğini düşünmektedirler.⁴⁶⁰

ABD halkının ve liderlerinin ülkelerinin istisnai ve eşsiz bir toplum olduğuna inanmaları anlamına gelen istisnacılık ABD siyasal kültürünün bir diğer özelliğidir. Amerikan toplumunda ABD siyasal sisteminin başka ülkeler tarafından örnek alınan bir sistem olduğu ve ABD toplumunun diğer ülke halklarının izlediği örnek bir toplum olduğu düşüncesi çok yaygındır.⁴⁶¹

Çoğulcu anayasal rejimler yalnızca yasal düzenlemelere dayanmamakta aynı zamanda o düzenlemeleri hayata geçiren bir siyasal kültürü de gerektirmektedir. Şöyle ki bir ülkede hukukun üstünlüğü ve ilkesi ile çoğulculuğu ihtiva eden bir anayasa olsa bile şayet çoğulcu bir siyasal kültür yoksa demokrasi sağlam işlememektedir.⁴⁶²

2.2.7. Siyasal Katılım

ABD’de siyasal katılım çok önemlidir ve ABD siyasal sisteminin önemli bir parçasıdır. ABD vatandaşları hem federal düzeyde Başkan, Senato ve Temsilciler Meclisi seçimlerinde oy kullanırken hem de eyalet meclisleri, valiler ve belediye başkanları için oy kullanırlar. ABD yurttaşlarının siyasal katılımı oy kullanmakla sınırlı değildir. Amerikalılar siyasi partilere üye olurlar, derneklere, STK’lara, protesto ve gösteri yürüyüşlerine katılırlar ancak Amerikan toplumu seçimlere katılma konusunda çok istekli değildir. Ulusal seçimlerde kayıtlı seçmenlerin %50-55’i sandığa gitmektedir. Bu oran

⁴⁶⁰ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 206.

⁴⁶¹ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 190.

⁴⁶² Cemil Oktay, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Yarı Başkanlık Rejimi: Fransa,” içinde *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, ed., Ersin Kalaycıoğlu ve Deniz Kağncıoğlu (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012), 82.

Avrupa ülkelerindeki %60-90 oranlarından daha düşük bir orandır. Ancak ülkedeki yerel dernek ağları çok yaygın olup ABD yurttaşları bu derneklere katılmak istemektedir.⁴⁶³

California Santa Barbara Üniversitesi tarafından desteklenen ABD Başkanlık Projesi verilerine göre, Amerikan başkanlık seçimleri tarihinde en düşük katılım oranı 1924 seçimlerinde gerçekleşmiştir. Bu seçimlerde seçmenlerin yalnızca yaklaşık %49'u sandığa gitmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise en az katılımın görüldüğü seçimler 1948 yılında yapılmış, yaklaşık 48 milyon seçmenin oy kullandığı bu seçimlerde katılım oranı %51 seviyesinde kalmıştır. 1948 seçimlerinde sandıktan birinci olarak çıkan isim ise Harry S. Truman olmuştur. 1950'li ve 1960'lı yıllarda yapılan başkanlık seçimleri, ülke genel ortalamasına kıyasla görece daha yüksek katılım oranlarına sahne olmuştur. 1952'de Dwight D. Eisenhower'ın, başkan seçildiği seçimlerde yaklaşık 61 milyon seçmen oy kullanmış ve katılım oranı %61 olarak kaydedilmiştir. 1960 seçimlerinde ise John F. Kennedy sandıktan galip çıkmış, yaklaşık 68 milyon seçmenin katıldığı seçimlerde oran %62'ye ulaşmıştır. Vietnam Savaşı'nın sonuna yaklaşılrken seçimlere olan ilgi azalım göstermiştir. 1968 seçimlerinde oy kullanan seçmen sayısı 73 milyon civarında olmuş ve katılım oranı %61'de kalmıştır. 1972'de ise sandığa giden seçmen sayısı 77 milyona yükselse de katılım oranı %55 seviyesine düşmüştür. 1980'lerden 2000'li yılların ortalarına kadar geçen dönemde seçimlere katılım oranlarında genel bir gerileme eğilimi gözlenmiştir. Barack Obama'nın ikinci kez başkan seçildiği 2012 seçimlerinde yaklaşık 129 milyon seçmen sandığa gitmiş, katılım oranı ise %58'de kalmıştır. 2016'da bu sayı 136 milyona çıkarken oran %59 olarak kayıtlara geçmiştir. 2020 başkanlık seçimleri ise 1900 yılından bu yana en yüksek katılımın yaşandığı seçimler olarak tarihe geçmiştir. Kovid-19 salgını sebebiyle pek çok eyalette ilk kez posta yoluyla veya sandıklara elden teslim yöntemiyle oy kullanma imkânı tanınmıştır. 244 milyon seçmenin bulunduğu ülkede yaklaşık 160 milyon seçmen oy kullanmış ve katılım

⁴⁶³ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD",110.

oranı %66 seviyesine ulaşmıştır. Donald Trump’a karşı seçimleri kazanan Joe Biden, bu seçim sonucunda ABD başkanlığına seçilmiştir.⁴⁶⁴

ABD’de 5 Kasım 2024’te yapılan başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti’nin adayı Donald Trump, kazanması için gereken 270 delege sınırını aşarak ikinci kez başkan seçilmiştir. ABD’de başkanın seçilmesi için kritik önemde olan yedi eyalette de Başkan Trump, yarışı önde tamamlamıştır.⁴⁶⁵

2.2.8. Siyasi Partiler

Dünyada ilk siyasi partiler ABD’de kurulmuştur. Halihazırda, ülkenin iki büyük partisinden biri olan Demokrat parti dünyadaki en eski siyasi partidir.⁴⁶⁶ ABD’de de hâkim olan çift parti sistemini somut hale getiren Cumhuriyetçi ve Demokrat Partinin kuruluşunu, ulusal birliğin oluşumu ile başlatmak olanaklıdır.⁴⁶⁷ Cumhuriyetçi ve Demokrat Parti dışındaki küçük partiler ABD siyasal sisteminde önemli bir yer işgal etmemektedirler. Çoğunlukçu seçim sisteminin bir sonucu olarak iki parti öne çıkmış olup dolayısıyla koalisyon hükümetleri ABD’de var olmamıştır.⁴⁶⁸

ABD’de, disiplinli parti rejimi gelişmemiş olup ulusal düzeyde hiyerarşik bir parti teşkilatlanması bulunmamaktadır. Federe devlet düzeyinde teşkilatlanmış partilerde uygulanan seçim sistemi nedeniyle disiplinli bir yapı bulunmamaktadır. ABD’de, yürütme organı, hiçbir surette parlamentodaki parti bileşimine güven duymamaktadır.⁴⁶⁹

Demokrat ile Cumhuriyetçi Parti ideolojik olarak merkeze yakın iki partidir. Şöyle ki iki parti arasındaki görüş farklılıkları çok belirgin değildir. İki partide merkezdeki oyları almaya çalıştığından merkeze yakın geniş seçmen kitlesinin desteğini almaya çalışmaktadır. İki parti arasındaki ideolojik farklılıklar az olmasına rağmen bazı

⁴⁶⁴ Anadolu Ajansı, “ABD Başkanlık Seçimlerine En Yüksek Katılım Kovid-19 Salgınında Oldu” (Erişim Tarihi: 12.02.2025) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-baskanlik-secimlerine-en-yuksek-katilim-kovid-19-salgininda-oldu/3383404#>

⁴⁶⁵ BBC News, “Donald Trump, Yedi Kritik Eyaleti Kazanarak İkinci Kez Başkan Seçildi” (Erişim Tarihi:10.01.2025) <https://www.bbc.com/turkce/articles/c2k0q9xpd7go>

⁴⁶⁶ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 99.

⁴⁶⁷ Esat Çam, *Çağdaş Devlet Sistemleri*, (İstanbul: Der Yayınları, 2000),120.

⁴⁶⁸ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 110.

⁴⁶⁹ Haluk Alkan, “Karşılaştırmalı Başkanlık Sistemleri: Latin Amerika ve Sovyet Sonrası Örnekler Üzerine Bir İnceleme”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9/51 (2013): 780-781.

konularda farklılıklar mevcuttur. Örneğin, kadınların kürtaj hakkı, sağlık sistemi reformu konusunda iki parti farklı görüşlere sahiptir. Bu kapsamda, Demokrat Parti ekonomik ve sosyal sorunlarla ilgili olarak hükümetin daha fazla rol oynamasını savunmakta iken, Cumhuriyetçiler sosyal refah politikalarına hükümetin fazla para harcamasına karşı çıkmaktadırlar. Sayarı'ya göre ABD Trump dönemiyle birlikte iki parti arasında ideolojik anlamda kutuplaşma artmıştır.⁴⁷⁰

ABD siyasal sisteminin iki büyük partisi olan Demokrat Parti ile Cumhuriyetçi Parti merkezde konumlanmışlardır ve yelpazenin ortasındaki bağımsız seçmene odaklanmaktadırlar. Merkezin uzağında daha solcu ya da daha sağcı partilere halk desteğinin az olmasının sebebi çoğunlukçu seçim sistemidir. Bu sebeple, söz konusu iki parti dışında daha sağdaki ve soldaki partiler seçim kazanamamakta ve böylece iki partinin ABD siyasal sistemindeki egemenliği devam etmektedir.⁴⁷¹

ABD siyasal sistemine hâkim olan bu iki partinin temel özelliklerinden biri de örgütsel yapılarının zayıflığıdır. Avrupa'daki siyasi partilerin aksine parti disiplini çok azdır. Parti adaylarının belirlenmesinde ön seçim yöntemi kullanılmaktadır. Seçmenler, Senato ve Temsilciler Meclisi adaylarını kendileri belirlemektedirler.⁴⁷² ABD'de de yer alan siyasi partilerin teşkilat şeması ise şöyledir; Başkan, Ulusal Komite, Eyalet Kurulları, kongre üyelikleri için Seçim Çevresi Komiteleri, eyalet seçim çevreleri ve kentler için Ara Komiteler, Bölge Komiteleri ve Yerel Sorumlulardır.⁴⁷³

ABD'de, siyasi partilerin parti disiplinlerinin zayıf olması ve merkeziyetçi bir yapıda olmamaları sebebiyle ABD başkanının, etki alanının dışındadırlar. Başkanın, partisiyle organik ilişkisi sürmesine rağmen çoğu zaman kendisini devamlı olarak destekleyecek bir parti hareketinden mahrum olabilmektedir. Bu sebeple herhangi bir tartışmalı sorunda kendisini destekleyecek bir çoğunluğu bulmak zorundadır.⁴⁷⁴

⁴⁷⁰ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", 111.

⁴⁷¹ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 209.

⁴⁷² Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", 111.

⁴⁷³ Eroğul, Çağdaş Devlet Düzenleri, 140.

⁴⁷⁴ Zengin, "ABD Başkanlık Sisteminde Fren ve Denge Mekanizması Üzerine Bir İnceleme", 7.

2.2.8.1. Demokrat Parti

Dünyanın en eski siyasi partisi olarak da bilinen, köklerini 1820’li yıllara kadar geri götürebileceğimiz ve tabanını güney eyaletlerinden oluşturan Demokrat Parti, Federalistler karşısında antifederalist gruplar olarak görülmüş ve antifederalist grup olarak 1928 yılına kadar etkinlik göstererek Başkan Jackson’un, seçimlerini kazanmasıyla Demokrat Parti adıyla yola devam etmiştir.⁴⁷⁵ Birinci Dünya Savaşında ülke yönetiminde olan Wilson’un yönetimden ayrılmasından sonra uzun yıllar muhalefet partisi olarak görev yapan Demokrat Parti 1929 yılında yaşanan dünya ekonomik buhranından sonra 1932 yılında yeniden iktidara gelmiştir. Başkan Roosevelt izlediği ekonomik program (New Deal) sayesinde halkın uzun süre desteğini almış devletin ekonomiye müdahalesi ve sosyal politikaların yanı sıra Roosevelt’in ortanın yolu söylemi sayesinde Demokrat Parti 1936 ve 1940 ve 1944 yıllarında yapılan seçimleri üst üste kazanmıştır.⁴⁷⁶

Demokrat Parti, iki yüzyılı aşan tarihi boyunca büyük ideolojik dönüşümler yaşamıştır. 19. yüzyılda kölelik yanlısı bir tutum sergileyen ve İç Savaş sonrası Güney’in desteğini sürdürmek için medeni haklar reformlarına karşı çıkan parti, 20. yüzyıl ortalarında farklı bir çizgiye yönelmiştir. Bu dönemde örgütlü emek, azınlıkların hakları ve ilerici politikaları savunan bir yapıya bürünmüştür. Franklin D. Roosevelt’in 1930’larda uyguladığı Yeni Düzen’den itibaren ise ekonomi alanında devlet müdahalesini destekleyen, fakat vatandaşların özel yaşamına müdahaleye karşı duran bir anlayış benimsemiştir. Partinin simgesi olarak bilinen eşek figürü, 1870’lerde karikatürist Thomas Nast tarafından yaygınlaştırılmış, ancak hiçbir zaman resmi sembol olarak kabul edilmemiştir.⁴⁷⁷

Demokrat Partinin çalışma programında işçi ve işveren arasındaki ilişkileri düzenleme, iktisadi yaşama müdahale çok yoğun bir şekilde yer almaktadır. Bununla birlikte Başkan Johnson iktidarı dışında dış ilişkilere karşı daha mesafeli bir yaklaşım benimsenmiştir. Demokratlar benimsedikleri mali siyasette yüksek vergileme ile kamu

⁴⁷⁵ Çam, Çağdaş Devlet Sistemleri, 120.

⁴⁷⁶ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 209.

⁴⁷⁷ Britannica Encyclopaedia, “Democratic Party”, (Erişim Tarihi: 10.07.2025) <https://www.britannica.com/topic/Democratic-Party>

harcamalarını arttırma yönünde hareket etmektedirler. Güney’de yer alan demokrat federe devletlerin, yeniliğe ve değişime karşı duran tutumları Cumhuriyetçilere nazaran daha tutucu bir görünüm sergilemelerine neden olmaktadır.⁴⁷⁸

Demokratlar, 1828-1856 arasında çoğu başkanlık seçimini kazansa da köleliğin batıya yayılması tartışması Demokrat Partiyi bölmüştür. Güneyli Demokratlar köleliğin her yerde serbest olmasını isterken, kuzey kanadı referandum önermiştir. Bu ayrışma 1860’ta iki ayrı aday çıkarmalarına yol açmıştır; Cumhuriyetçilerin adayı Abraham Lincoln ise oyların %40’ıyla başkan seçilmiştir. Bu seçim, Amerikan siyasetinde Demokrat ve Cumhuriyetçilerin ana partiler olarak yerleştiği kritik dönüm noktalarından biri olmuştur. İç Savaş ve yeniden yapılanma sonrası Güney’de beyaz seçmenler uzun süre Demokratlara bağlı kalmıştır. 19. yüzyılın sonuna dek iki parti Kongre’de dengeli olsa da Demokratlar başkanlığı yalnızca Grover Cleveland dönemlerinde elde edebilmiştir. Ancak Cleveland’ın ikinci döneminde yaşanan ekonomik kriz, partinin tarımcı ve muhafazakâr çizgisini zayıflatmıştır.⁴⁷⁹

Demokrat Parti, örgütünü kentler, bölgeler, federe devletler ve federal ulusal düzeyde kurmuştur. Yerel düzeyde kent, bucak ve mahalle birimleri bulunmaktadır. Mahalle biriminden federal birime kadar etkili bir örgütlenmeye çaba sarf edilmekle birlikte federal düzeyde bir konfederasyon görünümü sergilemektedir. Özünde, federe devletlerin parti örgütünü kurmadaki bağımsızlığı ve Demokrat Partinin kadro partisi olması bir federe devletten diğerine parti örgütünü farklı kılmaktadır.⁴⁸⁰

İkinci Dünya Savaşı’ndan günümüze Truman, Kennedy, Johnson, Carter, Clinton ve Obama demokrat başkanlardır. Ayrıca ABD Kongresinin her iki kanadında birden uzun yıllar çoğunluğu elinde bulundurmuştur. Merkezin solunda yer alan Demokrat Parti sosyal refahı savunarak dezavantajlıların partisi olmuştur. 1960’lı yıllardan itibaren zaman içinde güney eyaletlerindeki destekçilerini kaybetmişler, günümüzde ise yoksul,

⁴⁷⁸ Çam, Çağdaş Devlet Sistemleri, 126.

⁴⁷⁹ Britannica Encyclopaedia, “Democratic Party”, (Erişim Tarihi: 10.07.2025) <https://www.britannica.com/topic/Democratic-Party>

⁴⁸⁰ Çam, Çağdaş Devlet Sistemleri, 122.

eğitimsiz, eğitilmiş kadınlar, azınlıklar ve işçi sınıfı mensupları tarafından desteklenmektedir.⁴⁸¹

2.2.8.2. Cumhuriyetçi Parti

Federalistlerle ismi altında federal otoriteyi savunan ve 1824 yılına kadar bu isimle etkinlik gösteren Cumhuriyetçi Parti, (Grand Old Party- GOP) Başkan Adams ile “Ulusal Cumhuriyetçiler” ve 1928 yılındaki yenilgiden sonra “Muhafazakârlar” ismini almıştır. 1854 yılına kadar “Muhafazakârlar” ismiyle etkinlikte bulunduktan sonra “Cumhuriyetçiler Partisi” ismiyle yola devam etmiştir.⁴⁸² İç savaşın öncesinde kölelik karşıtı demokratların partilerinden ayrılmaları sonucunda Cumhuriyetçi Parti ortaya çıkmıştır. İç savaş sonrasında Cumhuriyetçilerin büyük ölçüde tabanını kuzey eyaletler oluşturmuş ve iç savaş izleyen 50 yıl boyunca bütün seçimleri kazanmışlardır. Birinci Dünya Savaşından sonra Wilson’un görevden ayrılmasının akabinde 1920-1932 Cumhuriyetçi Partiden başkanlar olan Harding, Coolidge, Hoover ülkeyi yönetmiştir. İkinci Dünya Savaşı’ndan ise Dwight David Eisenhower, Hoover’nın baba ve oğul bush’lar ve Trump Cumhuriyetçi Partiden başkan olarak seçilmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden 1996 yılına kadar 40 yıllık bir dönemde Kongrede çoğunluğu sağlamamışlardır. Cumhuriyetçi Parti üyeleri genellikle ılımlı siyasi görüşleri savunurlarken kürtaç yasağını, okullarda dua edilmesini ve LGBT haklarına karşı olan muhafazakâr üyeleri de vardır. Cumhuriyetçi Parti, son dönemlerde kırsal kesimin ve yoksulların desteğini almayı başarmıştır.⁴⁸³

Cumhuriyetçi Parti, örgütünü kentler, bölgeler, federe devletler ve federal ulusal düzeyde kurmuştur. Yerel düzeyde kent, bucak ve mahalle birimleri bulunmaktadır. Mahalle biriminden federal birime kadar etkili bir örgütlenmeye çaba sarf edilmekle birlikte federal düzeyde bir konfederasyon görünümü sergilemektedir. Özünde, federe

⁴⁸¹ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 210.

⁴⁸² Çam, *Çağdaş Devlet Sistemleri*, 120.

⁴⁸³ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 210-211.

devletlerin parti teşkilatını kurmadaki bağımsızlığı ve Cumhuriyetçi Partinin kadro partisi olması bir federe devletten diğerine parti teşkilatını farklı kılmaktadır.⁴⁸⁴

Amerikan muhafazakârlığı, Kuzey ve Güney'in farklı ideolojik geleneklerinin birleşiminden doğmuştur. Kuzeyli muhafazakârlar bireysel eşitlik ve liberal ilkeleri savunurken, Güneyli muhafazakârlar kölelik ve beyaz üstünlüğü temelinde şekillenmiştir. Güneyli siyasetçiler uzun süre eyaletlerini tek parti yönetimleri altında otoriter biçimde idare etmiş ve siyaseti kültürel, ırksal ve dinsel bir mücadele olarak görmüşlerdir. 1970'lerden itibaren Cumhuriyetçi Parti içinde güç kazanan bu anlayış, Nixon dönemiyle birlikte siyasal hâkimiyet kurma fikrine dönüşmüştür. George W. Bush döneminde yükselen neo-muhafazakâr hareket, iktidarı hukukun ve anayasal ilkelerin üstünde görmeye başlamıştır. Barack Obama'nın başkan seçilmesi, beyaz üstünlüğüne inanan kesimlerde büyük tepkiye yol açmıştır. Obama'nın sağlık reformu gibi adımları ise muhafazakâr muhalefeti sertleştirmiş ve Çay Partisi gibi hareketlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu süreçte Cumhuriyetçi Parti giderek daha merkezîyetçi hale gelmiş ve lider kültü etrafında şekillenerek ve gerçeklik yerine "alternatif gerçekler" üzerine kurulu bir siyaset geliştirmiştir.⁴⁸⁵

Cumhuriyetçi Parti, çalışma programında geniş çaplı kapitalist çevreler ile birlikte hareket ettiğinden iktisadi yaşama dahil olmayı işçi ve işveren ilişkilerine destek olmayı hedeflemiştir. Benimsedikleri mali siyaset ise düşük vergi ve kamu kaynaklarının olabildiğince az harcanmasıdır.⁴⁸⁶ Cumhuriyetçi partinin, savaşa bakış açısı, askeri gücün ve harcamaların arttırılması, geleneksel ordunun ve füze sistemlerinin güçlendirilmesi bakımından olaylara daha diplomatik bakış açısıyla yaklaşan askeri gücün gerekmedikçe kullanılmaması gerektiğini savunan Demokrat Partiden farklılık arz etmektedir. Bu sebeple Trump döneminde Cumhuriyetçi Partinin, yalnızcılık politikasını benimsemesinin aksine Bush dönemi ve genel tutum göz önünde bulundurulduğunda

⁴⁸⁴ Çam, *Çağdaş Devlet Sistemleri*, 123.

⁴⁸⁵ Ersin Kalaycıoğlu, "Amerikan Muhafazakârlığı ve Cumhuriyetçi Partinin Metamorfozu", *Ekopolitik* (Erişim Tarihi:23.06.2025) <https://www.ekopolitik.org.tr/amerikan-muhafazakarligi-ve-cumhuriyetci-partinin-metamorfozu/>

⁴⁸⁶ Çam, *Çağdaş Devlet Sistemleri*, 125.

Cumhuriyetçilerin askeri müdahalelerin etkin bir şekilde kullanılmasında daha istekli oldukları söylenebilir.⁴⁸⁷

2016 sonrası dönemde parti, demokrasi ve ideolojik ilkelere ziyade iktidarı korumayı öncelik haline getirmiştir. 6 Ocak 2021’de Kongre’ye yönelik saldırı bu anlayışın bir yansıması olmuştur. Donald Trump, döneminde ise göçmen karşıtı sert uygulamalar, devlet kurumlarının zayıflatılması ve saldırgan dış politika önerileri öne çıkmıştır. Böylece Cumhuriyetçi Parti, muhalefeti meşru bir unsur olarak değil, yok edilmesi gereken bir tehdit olarak gören, otoriter eğilimleri baskın bir siyasi aktöre dönüşmüştür.

Bu iki parti dışında birçok küçük parti de kurulmuştur. Muhafazakâr Reform Partisi, çevreyi savunan Yeşil Parti, Liberteryen Parti gibi küçük partiler seçimlerde bir varlık gösterememişlerdir. Bu partilerden hiçbirisi Kongrede üyelik kazanamamıştır.

2.2.9. Amerika Birleşik Devletleri’nde Seçimler

ABD’de de seçim sistemleri ile ilgili olarak söylenmesi gereken ilk şey diğer demokrasilerden sayıca daha fazla, daha uzun ve daha külfetli olmasıdır. ABD vatandaşlarının ülke yönetimine daha fazla katılımlarını sağlamak amacıyla başkanlık seçimlerinden eyalet yönetimi seçimlerine kadar çok sayıda seçim yapılmaktadır.⁴⁸⁸

ABD’de tarihsel süreç içerisinde iki partili bir seçim sistemi oluşmuştur. Bu sistemin en önemli özelliği çoğunlukçu bir seçim sistemi olmasıdır. Şöyle ki, bu sistemde seçimlerde birinci olan partinin seçmenlerinin oylarının çoğunluğunu almasına, yani %50+1 olmasına gerek yoktur, en çok oyu alması yeterlidir. ABD’deki dar bölge seçim sistemindeki ikinci ya da üçüncü gelen partiler hiçbir vekillik kazanamamaktadır. “Kazanan Her Şeyi Alır” ilkesi küçük partilerin siyasal temsilini engellemektedir.⁴⁸⁹

⁴⁸⁷ Oğuzhan Manioğlu, Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti’yi ABD Siyasal Sisteminde Ayırıştıran Beş Temel Konu”, *UPA Strategic Affairs*, 2/1, (2021):53. (Erişim Tarihi:20.05.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/upa/issue/60728/899021>

⁴⁸⁸ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 206.

⁴⁸⁹ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 112.

ABD’de yasama ve yürütme seçimleri ayrı ayrı yapılmaktadır. Hem ulusal hem yerel düzeyde seçimler sık yapılmaktadır. Yürütme organının belirlendiği en önemli seçim dört yıllık bir süre için yapılan başkanlık seçimidir. Başkanın seçilmesi uzun ve karmaşık bir süreçtir. ABD’de seçimlerden aylar önce partilerin başkan adaylarının belirlendiği parti kurultayına seçilecek delegelerin ön seçimleri yapılmaktadır.⁴⁹⁰ Kendi adlarına kimin aday olacağına partilerin karar verdiği Parlamenter sistemin uygulandığı ülkelerin aksine ABD’de de adaylar ön seçimle belirlenmektedir. Ön seçimler partilerin çıkaracakları adayların doğrudan seçmenler tarafından belirlenmesini sağladığından demokratiktir. Ancak, ön seçimler seçim sürecinin uzamasına ve daha fazla maliyetli hale gelmesine sebep olmaktadır. Aynı zamanda siyasal partilerin etkisini de zayıflatan ön seçimler zaman zaman partilerin tercih etmediği adayların seçilmesine örnek gösterilebilmektedir.⁴⁹¹ ABD’de de ön seçimlerde bazı eyaletler çoğunlukçu sistemi kullanırken bazı eyaletler de nispi temsil sistemi kullanılmaktadır. Partilerin başkan adayları belirlendikten sonra söz konusu adaylar televizyonda tartışmakta ve son olarak elli eyaletten gelen delegeler partilerin başkan adayını seçmektedirler. Parti tarafından seçilen başkan adayı olarak seçilen kişi başkan yardımcısını belirler. Başkanlık seçimlerine söz konusu iki partinin dışında zaman zaman bağımsız adaylar ve küçük partilerin adayları da katılmaktadır.⁴⁹²

ABD halkı başkanı doğrudan seçmemektedir. Seçmenler önce Seçiciler Kurulu (Seçmen Koleji) olarak adlandırılan kurulu seçmektedirler. Eyalet meclisleri başkan seçiminde son sözü söylemektedirler. 435 Temsilciler Meclisi üyesi, 100 Senato üyesi 3 Washington DC üyesi olmak üzere 538 üyeden oluşan Seçmen Kolejinde eyaletlerde en çok oyu alan adaylar Seçmen Kolejine gönderilecek üyelerin tamamını almaktadır. Örneğin, Vermont eyaletinde bir temsilciler meclisi üyeliği, iki senato üyeliği olmak üzere toplamda üç üyelik bulunmaktayken Kaliforniya eyaletinde 2 senato üyeliği ve 53 Temsilciler Meclisi üyeliği olmak üzere Seçmen Kolejine 55 üye göndermektedir. Dolayısıyla başkan adayları, Kaliforniya, Florida ve New York gibi eyaletlerin Seçmen

⁴⁹⁰ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 112.

⁴⁹¹ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 206-207.

⁴⁹² Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 112.

Koleji üyelerinin fazla olması sebebiyle seçim kampanyaları bahse konu eyaletlerde yoğunlaştırmaktadır.⁴⁹³

Kongre üyelikleri seçimleri içinde tıpkı başkanlık seçimlerindeki gibi benzer bir süreç yaşanmaktadır. Kongre üyesi olabilmek için kendi partilerince aday gösterilmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla, partiler Senato ve Temsilciler Meclisi adaylarını ön seçimle belirlemektedir. Seçim bölgeleri dar olduğu için adaylar seçmenler ile birebir görüşmeye çalışmaktadırlar.⁴⁹⁴ ABD’de federal yasama seçimleri her iki yılda bir yapılmaktadır. Senato üyelerinin 1/3 ile Temsilciler Meclisinin 435 vekilinin hepsi dar bölgesel basit çoğunluk sistemiyle seçilmektedirler. Halihazırda Senatör veya Temsilciler Meclisi üyesi olan kişiler ön seçimlerde daha avantajlıdırlar. Bu kapsamda senatörlerin seçim kampanyaları Temsilciler Meclisi üyelerinin kampanyalarına göre daha yoğun geçmektedir, çünkü senatörler Temsilciler Meclisinin üyelerinden daha azdır ve yalnız kendi seçim bölgelerini temsil etmekle kalmaz eyaletin bütünü temsil etmektedir.⁴⁹⁵

ABD’de yerel seçimler de çok önemlidir. Eyalet yasama organı üyeleri, Eyalet valileri, belediye başkanları, belediye meclisi üyeleri, şerifler, eyalet müfettişleri ve okul yöneticileri gibi pek çok makama seçimle gelmektedir. Eyaletlerdeki en popüler seçim belediye başkanlıkları ve valilik için yapılan seçimdir. Yerel seçimlerde katılım %20-30 gibi düşük oranlardadır. Bunun temel sebebi, ABD halkının yerel seçimler için yarışan adaylar hakkında çok az bilgiye sahip olmalarıdır. Bu sebeple ABD halkı yerel seçimlere daha az ilgi duymaktadırlar.⁴⁹⁶

2.2.10 Baskı Grupları ve Lobiler

Çıkar grupları olarak da bilinen baskı grupları ortak amaçlara ve çıkarlara sahip ve hükümetin kamu politikaları konusunda alacağı kararları etkilemeye çalışan örgütlerdir. Pek çok demokratik ülke de olduğu gibi ABD’de de baskı grupları önemli rol oynamaktadır. ABD’de de bazı güçlü mali kaynaklara sahip baskı grupları kendileriyle

⁴⁹³ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 113.

⁴⁹⁴ Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 113.

⁴⁹⁵ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 208.

⁴⁹⁶ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 208-209.

ilgili konularda Kongre üzerinde etkili olmaktadır. Bu baskı gruplarının sayısı son yıllarda daha fazla artmaktadır. Ekonomik baskı grupları, meslek odalarının, işverenlerin, sendikaların, büyük şirketlerin, çıkarlarını temsil eden grupları kapsamaktadır. Ekonomik baskı gruplarının yanı sıra ideolojik baskı grupları da faaliyet göstermektedirler. Örneğin “Demokratik Eylem İçin Birleşen Amerikalılar” liberal siyaseti savunmaktadırlar. “Hristiyan Koalisyonu” dini baskı gruplarını temsil ederken “Amerikan Yaşam Tarzını” destekleyenler de muhafazakâr baskı gruplarına örnek olarak gösterilebilmektedir. Son olarak, “Renkli Halkların İlerlemesi İçin Ulusal Birlik” siyahilerin haklarını savunan bir baskı grubudur.⁴⁹⁷

Amerikan siyasi yaşamında siyasi partilere biçilen rol verilen önem baskı grupları içinde geçerli olup bu gruplar Amerikan siyasetine dinamizm kazandırmaktadır. Toplumda çeşitli şekillerde teşkilatlanmış çıkar grupları, iktidarı kendi istekleri doğrultusunda baskılamasıyla baskı gruplarına dönüşmektedir. Baskı grupları, taleplerini gerçekleştirebilmek adına arka planda iktidarı etki altına almaya çalışmaktadır. Baskı gruplarının amacı iktidarı ele geçirmek değil taleplerinin iktidar tarafından karşılanmasını sağlamaktadır. Çıkar grupları, baskı grubu olarak yasama erkini etki altına almayı hedeflediklerinde “loby” ismini almaktadır. ABD’de işveren, işçi ve ziraatçıların baskı grupları, mesleki örgütler, ırki ve dini gruplar olarak birçok baskı grubu bulunmaktadır. Baskı grupları amaçlarını gerçekleştirebilmek için çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Örneğin, kamuoyunu kendi çıkarlarına uygun olacak şekilde etkilemeye, Kongre üyeleriyle yakın temas kurmaya ve görüşlerini empoze etmeye çalışmaktadırlar.⁴⁹⁸

ABD’deki büyük çıkar gruplarının merkezleri Beyaz Sarayın ve Kongrenin de bulunduğu başkent Washington D.C.’dir. Hükümet kararlarını etkilemek isteyen söz konusu çıkar grupları amaçlarına erişebilmek için bütün kitle iletişim araçlarını kullanmaktadırlar. Radyo ve televizyonun yanı sıra son yıllarda interneti ve sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanmaktadırlar.⁴⁹⁹

⁴⁹⁷Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”,114-115.

⁴⁹⁸Çam, Çağdaş *Devlet Sistemleri*,136-137.

⁴⁹⁹Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”,115.

Baskı grupları için çalışan ve amaçları Kongre üyeleri ile konuşarak herhangi bir yasa tasarısının yasalaşması ya da yasalaşmamasını sağlamayı amaçlayan faaliyete lobicilik denilmektedir. ABD siyasal sisteminin geleneksel bir unsuru olan lobicilik faaliyeti Kongre kararlarında çok etkilidir. Bu kapsamda aynı kamu politikalarını savunan farklı lobiler birlikte hareket ederek Kongre üyelerinin kararlarının kendi istedikleri yönde çıkmasını sağlamaya çalışmaktadır.⁵⁰⁰

Amerika, feministlerin en etkin şekilde rol oynadığı ülkelerin başını çekmektedir. Günümüzde de kadın hareketi adı altında kurulan en etkin örgüt ABD’dedir. 1905 yılında en güçlü zenci lobisi olarak adlandırılan National Association For The Advancement Of Colored People adıyla ABD’de de kurulmuştur. Soya dayanan gruplar arasında ise etkini 1954 yılında American Israel Public Affairs Committee adı altında Yahudi Lobisidir. 1919 yılında kurulan bir başka lobi American Legion (Malul Gazileri) olup yaklaşık 3 milyon üyesi vardır. ABD’de de “dördüncü kuvvet” yani basın ve yayın olarak en güçlü lobilerdendir. Basın ve yayın örgütlerinin bağımsızlığı birleşik devlet, eyalet anayasaları federal devlet ile federe devletin yasaları, yargı kuvvetleri ve kamuoyu tarafından güvence altına alınmıştır.⁵⁰¹

⁵⁰⁰Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 115.

⁵⁰¹ Eroğul, Çağdaş Devlet Düzenleri, 143-145.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRUMP'IN OTORİTERLEŞME ÇABALARI KARŞISINDA ABD SİYASAL SİSTEMİNİN YÜRÜTME GÜCÜNÜ SINIRLANDIRMA ARAÇLARI

ABD, 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirisi, 1787 ABD anayasası, federal yönetim ve başkanlık sistemiyle birlikte dünya politikasını, ekonomisini derinden etkilemiştir ve hali hazırda etkilemeye devam etmektedir.

Başkan Trump'ın birinci döneminde bazı belirtilerini gösterdiği otoriter eğilimleri, ikinci dönemine başladığı gün yayımladığı çok sayıda kararname ve yanı sıra söylemleri ve politikalarıyla somut olarak görülmeye başlanmıştır. Trump, her fırsatta yürütme gücünü genişletmeye çabalamakta, yargı kararlarını görmezden gelmeye, politik rakiplerine soruşturmalar açmaya, kendisine muhalefet eden medya organlarına baskıda bulunmaya, önemli üniversitelerin fonlarını kesmeye, çok sayıda kamu çalışanını işten çıkarmaya, yasadışı ve yasal göçmenleri her fırsatta ülkeden göndermeye çalışmaktadır.

3.1. II. Başkanlık Döneminde Başkan Trump'ın Otoriter Yönelimleri

“Başkanlığın rolü tehlikedeyse, ABD'nin temelleri de (kuruluşu) tehlikededir” diyen French, çoğu kişi tarafından “seçilmiş kral” olarak adlandırılan ABD başkanının yetkilerinin çokluğunun sorun olduğu ve ordunun başkomutanı olmak, af çıkarmak, kararnameler yayımlamak ve uluslararası anlaşmalar yapmak gibi pek çok önemli yetkinin başkanda toplanmasının aynı zamanda tehlikeli sonuçları da olabileceğine dikkat çekmektedir.⁵⁰²

⁵⁰² David French, “The Trump Crisis Deepens”, *The New York Times*, 06.02.2025. (Erişim Tarihi:13.02.2025)<https://www.nytimes.com/2025/02/06/opinion/trump-power-constitution.html>

Roberts’a göre, ikinci Trump döneminin birincisinden temel farkının yasama ve yargı başta olmak üzere Başkan’ın gücünü sınırlandırmak amacıyla fren ve denge görevi görecektir. Kurumlar tarafından daha az sınırlandırılacağı varsayılan bir dönem olacak olmasıdır. Dış politikada, Grönland ve Panama Kanalı’nı ele geçirmek ve Kanada’yı ülkesine katmaya çalışarak saldırgan bir milliyetçiliği tercih eden Trump, bir yandan Çin’e yönelik baskıyı artırırken, diğer yandan da AB başta olmak üzere müttefikleriyle de ilişkilerde sert tavır takınmakta ve güven ilişkisini zedelemektedir⁵⁰³.

French’e göre yetkilerini üniter yürütme teorisinin öngördüğü sınırların bile ötesine genişletme amacıyla olan Trump’ın anayasal bir hak olan doğum hakkıyla kazanılan vatandaşlığı anayasaya aykırı olarak kararnameyle ortadan kaldırmaya çalışmakta ve anayasayı ihlal etmektedir. Yanı sıra, Kongre’nin kurduğu kurumları yok etmeye çalışarak, yasamanın yetki alanına da müdahalede bulunmakta kuvvetler ayrılığı prensibine de aykırı davranmaktadır. Ancak, ABD Anayasası’nın, Başkan “yasaların sadakatle uygulanmasını sağlar” hükmü karşısında Başkanın mahkeme kararlarını görmezden gelmesi ve yürütme gücünü genişletme çabaları karşısında ABD tarihi boyunca böylesi durumlarla çok az karşılaşıldığından ABD demokrasisinin korunması için neler yapılabileceği konusunda pek çok bilim insanı, gazeteci ve politikacı fikir beyan etmektedir.⁵⁰⁴

İlk başkanlık döneminde yasama organında istediği yasaların çıkarılmaması nedeniyle rahatsızlığını “senatonun kurallarının arkaik kurallar olduğu” ve bu kurallardan kurtulmak gerektiğini ifade eden Trump,⁵⁰⁵ yürütme gücünü genişletmeyi ve yürütmenin yasama ve yargı üzerinde kontrolünü amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, göreve gelir gelmez onlarca başkanlık emri yayımlayan Trump’ın söz konusu çabaları karşısında Vermont senatörü Bernie Sanders, “Trump’ın, her gün Kongrenin yetkilerini gasp etmeye

⁵⁰³Adam Roberts, “The Economist today”, *The Economist*, 26.01.2025. (Erişim Tarihi:10.02.2025) <https://view.e.economist.com/?qs=f0a40266f3210f55c79750a524aa4e697e04a74da0c30e03a25d96a15ec5cc2c61d0014d3a19a8a371db60559b5eb62be49589caa30c221ac717d5894dfe5211797fce17de742f485a8b7108071c9cd4>

⁵⁰⁴ French, “The Trump Crisis Deepens”.

⁵⁰⁵ Aaron Blake, “Trump wants more power and fewer checks and balances — again”, *The Washington Post*, 02.05.2017. (Erişim Tarihi: 26.04.2025) <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2017/04/29/trump-is-now-talking-about-consolidating-his-own-power/>

çalıştığını, yargının gücüne meydan okuduğunu” ifade ederek Trump’ın otoriterleşme eğilimlerine dikkat çekmektedir.⁵⁰⁶

Trump’ın, 2024 yılı seçim kampanyasındaki vaatlerinden biri de ABD’ye, yasadışı ve yasal olarak girmiş göçmenleri “kitlemel sınır dışı” etme kararıdır. Yaklaşık 11 milyonu bulan göçmenlerin geri gönderilmeleri için Trump’ın, 1798 yılında kabul edilen “Yabancı Düşmanlar Yasası’nı” kullanmaktadır. Trump’ın, ABD sınırından içeri girmeye çalışan göçmenlerin, engellenmesinin devamı adına ve ABD’ye göçmenlik başvurusunda bulunanların ABD Göçmenlik Mahkemelerinde görülen dava süreçlerinde Meksika’da kalmaları için Meksika’ya baskı kuran ve gümrük vergileri ile tehdit eden Trump, giderek daha sert göç politikalarını hayata geçirmeyi planlamaktadır.⁵⁰⁷ Ayrıca, ilk başkanlık döneminde sınırdan geçen yasadışı göçmenleri “ABD’yi işgal eden suçlular” olarak gören Trump, yetkililere yasadışı göçmenlerin belden aşağısından vurulup vurulmayacağını sormuştur⁵⁰⁸.

Göç konusunda Başkan Trump, imzaladığı ikinci kararnameyle ABD’de doğan herkesin ABD vatandaşı olmasını sağlayan “doğum hakkı” düzenlemesine son vermeyi amaçlamaktadır. Ancak bu hak, anayasal bakımdan koruma altına alındığından başkanlık kararnamesiyle yürürlükten kaldırılamamaktadır.⁵⁰⁹ ABD Anayasasında 1868 yılında yapılan 14. değişiklik ülkede doğan herkese vatandaş olma hakkı vermektedir.⁵¹⁰ Bunun için ABD anayasasında değişiklik yapmak gerekmektedir. Bu da ancak Kongre’nin iki kanadında birden yapılacak oylamada 2/3 çoğunluğa erişmesiyle mümkün olabilir. Demokrat Partili temsilcilerin karşı olduğu söz konusu kararnamenin üçte iki çoğunlukla kabulünün mümkün olmadığı görülmektedir. Öte yandan, ABD’nin 50 eyaletinin

⁵⁰⁶ CNN, “Sanders warns US is ‘moving rapidly’ towards authoritarian society”, 19.02.2025. (Erişim Tarihi: 23.02.2025) <https://www.youtube.com/watch?v=Y4q6k-DnyeI>

⁵⁰⁷ Euro News., “Toplu sınır dışı”: Trump yasadışı göçmenleri nasıl sınır dışı edecek?”, 11.11.2024. (Erişim Tarihi: 22.01.2025) <https://tr.euronews.com/2024/11/11/toplu-sinir-disi-trump-yasadisi-gocmenleri-nasil-sinir-disi-edecek>

⁵⁰⁸ Katherine Faulders, Kyra Phillips, and Anne Flaherty, “Trump asked about shooting migrants crossing border in the legs: Sources”, 02.10.2019. (Erişim Tarihi: 07.03.2025) <https://abcnews.go.com/Politics/trump-asked-shooting-migrants-crossing-border-legs/story?id=66003927>

⁵⁰⁹ Oksijen Gazetesi, “Sarı öfke ABD’yi ilk haftadan salladı”, Sayı: 211, 24-30 Ocak 2025, 28.

⁵¹⁰ Talia Boşnak, “Yurttaşlık kararına çözüm sezaryen”, *Oksijen Gazetesi*, Sayı: 211, 24-30 Ocak 2025, 28.

22'sinin başsavcılarının söz konusu kararnameye Trump'ın bahse konu kararnameyi imzalamasından üç gün sonra dava açmıştır⁵¹¹.

Bahse konu kararname örneğinde de görüldüğü gibi ABD Başkanı, anayasaya ve mevcut düzene aykırı faaliyetleri ve talepleri neticesinde karşısına en başta ABD anayasası, yasama organı Kongre'deki 2/3 çoğunluk ve bağımsız yargı çıkmaktadır.

Trump yönetimi, işine gelmeyen yargı kararlarını sık sık eleştirmekte ya da görmezden gelmektedir. Örneğin, Başkan yardımcısı JD Vance'in sosyal "yargıçların yürütmenin meşru gücünü kontrol etmesine izin verilmez"⁵¹² diyerek yargının denge ve denetim rolünü oynamasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş olması ABD'nin, yargı gücüne karşı alınmış otoriter bir tutuma bir örnektir.

İkinci Trump döneminde ABD demokrasisini zayıflatacak diğer bir unsur da Bezos, Zuckerberg ve Musk'ın da aralarında bulunduğu Trump'un, çevresindeki zenginlerin çok etkili olduğu bir hükümetin kurulmuş olmasıdır. ABD'de artık vergi kanunlarını zenginler lehine değiştirecekleri bir oligarşinin kurulduğu iddia edilmektedir. Üstelik kurulan bu yeni yönetimde zenginler güçlerini kamu sistemini yağmalayacakları kleptokrasiye bir başka deyişle yağma düzenine dönüşeceği endişeleri de mevcuttur. Ayrıca, hiçbir liyakati ve deneyimi bulunmayan kişilerin yönetime getirilmesi anlamına gelen kakistokrasiye dönüşme ihtimali de göz ardı edilmemelidir.⁵¹³

Trump yönetiminin baskı altına aldığı bir başka güç de medyadır. Demokrat Parti karşıtı olarak bilinen Fox News kanalı bile zaman zaman Trump tarafından kendisine karşı olmakla suçlanmaktadır. Trump'ın 6 Ocak'ta Kongre binasına saldıranları affetmesi gerçeği düşünüldüğünde Trump'ın, Fox News'den, daha sağa kaymış olduğu çoğu kişinin dile getirdiği bir gerçek olarak her gün daha fazla hissedilmektedir.⁵¹⁴

⁵¹¹ Oksijen Gazetesi, "Sarı öfke ABD'yi ilk haftadan salladı", Sayı: 211, 24-30 Ocak 2025, 28.

⁵¹² Adam Liptak, "Trump's Actions Have Created a Constitutional Crisis, Scholars Say", *The New York Times*, 10.02.2025. (Erişim Tarihi:16.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/10/us/politics/trump-constitutional-crisis.html>

⁵¹³ Oksijen Gazetesi, "Oligarşi, kleptokrasi, kakitokrasi...", Sayı: 211, 24-30 Ocak 2025, 29.

⁵¹⁴ Oksijen Gazetesi, "Amerikan Siyasetinde Yeniden Hizalanma Zamanı", Sayı:212, 31 Ocak- 6 Şubat 2025,15.

Amerikan siyasal sisteminin en önemli parçasını oluşturan bağımsız yargının, ikinci Trump döneminde kendisinden beklenen rolü oynayıp oynamayacağına yönelik endişeler de artmaktadır. Örneğin, Trump yönetimini sorularıyla zorlayan CNN sunucusu Jim Acosta'nın, programının gece yarısına çekilmesi nedeniyle 20 yıl çalıştığı şirketinden istifa etmesi, CNN'deki değişimin göstergesi olarak görülebilmekte⁵¹⁵ ve medya üzerinde kurulan baskının bir örneğidir.

Trump, 2020 seçim sonuçlarını kabul etmeyip taraftarlarının 6 Ocak 2021 tarihinde seçim sonuçlarını onaylamak için toplanan Kongreye baskın yapmalarını haklı görmüş ve göstermiştir. Ayrıca, Başkan Trump, ikinci kez göreve gelir gelmez bu Kongre baskınına yapmaktan suçlu bulunan çok sayıda kişiyi affetmiştir. Başkanın sayıları 1500 kişiden fazla olan bu kişileri affetmesi, af yetkisinin kötüye kullanılması anlamına geldiğini söylemek mümkündür. Öte yandan, “No King Days” protestolarına karşı orduyu görevlendirmiş, katılanları suçlamış ve onlara karşı sert tedbirler almıştır.

2025 yılı itibariyle Kongrenin her iki kanadında Cumhuriyetçiler çoğunluktadır. 2024 yılı Kasım ayında yapılan seçimlerde Cumhuriyetçiler, Senato'da 53 sandalye kazanırken, Demokratlar 47 sandalye kazanmıştır. Bu yeni seçim sonuçlarına göre, Cumhuriyetçilerin, Demokratların oylamayı önlemesini veya yasama sürecini uzatmasını engelleyen 60 sandalyelik “süper çoğunluğu” bulunmamaktadır. Öte yandan, 2024 seçimleri sonucunda Temsilciler Meclisi'ndeki toplam 435 sandalyenin 220'sini Cumhuriyetçiler, 215'ini ise demokratlar kazandı. Az bir farkla da olsa Cumhuriyetçiler, Temsilciler Meclisi'nde çoğunluktadırlar. Seçilen 220 kişiden 2 kişinin istifa etmesiyle Cumhuriyetçilerin üstünlüğünün sona ermesi olasılığı da bulunmaktadır. 2025 yılının ilerleyen aylarında boş sandalyeler için seçim yapılacak olması, Temsilciler Meclisindeki Cumhuriyetçi çoğunluk yerine Demokratların çoğunluğu ele geçirmesi ihtimalini gündeme getirebilir.⁵¹⁶ Şayet, bu olasılık gerçekleşirse, Cumhuriyetçilerin, Temsilciler Meclisi'ndeki üstünlüğüne son vermesi durumunda, ABD'yi, Dünya Sağlık Örgütünden

⁵¹⁵Oksijen Gazetesi, “Trump'ın Ekibini Terleten Gazeteci CNN'den Ayrılıyor”, Sayı: 212, 31 Ocak- 6 Şubat 2025,15.

⁵¹⁶Angel Bermudez, “ABD'deki Denge ve Denetleme Sistemi: Trump'ın Gücünü Kimler Kısıtlayabilir?”, BBC News, 22.01.2025. (Erişim Tarihi: 22.01.2025) <https://www.bbc.com/turkce/articles/cq6g941qrppo>

ıkarma ve Paris İklım Antlaşması'ndan ayrılma gibi radikal kararlar alan Trump yönetiminin kontrol altına alınıp frenlenmesi açısından ABD demokrasisi için hiç olmadığı kadar önemli fırsat olabilir.

Marc Peterson, Trump'ın birinci başkanlık döneminde de hem Temsilciler Meclisi'nde hem de Senato'da Cumhuriyetçiler çoğunlukta bulunmasına rağmen Kongreden yalnızca vergi indirimi yasasını geirebildiğini hatırlatarak,⁵¹⁷ aslında Kongrede Başkanla aynı partiden çoğunluk oluşsa bile Başkanın her istediğinin olmayacağını ve dolayısıyla yürütmenin yasama çoğunluğuyla desteklenmesi durumunda bile fren ve denge sisteminin yürütme organın aşırı güçlenmesini ve her istediği yapabileceği bir pozisyona gelemeyebileceğinin altını çizmektedir.

Liptak'a göre, Trump'ın iktidarında Başkanın yargı kararlarına ve yasalara meydan okumasının bir sonucu olarak bir anayasal kriz yaşanmaktadır. Stanford Üniversitesi Hukuk Profesörü Pamela Karlan'ın *"ABD başkanının mahkemelerin ve Kongrenin belirli bir anayasaya aykırı eyleme karşı çıkıp çıkmamasına bakılmaksızın Anayasanın ne dediğini umursamaması anayasal bir krizdir"* şeklindeki ifadesiyle Liptak'ı onaylamaktadır⁵¹⁸. Ayrıca, Kaliforniya Üniversitesi Berkeley Hukuk Fakültesi Dekanı Chemenrinsky, daha önce görülmedik bir şekilde Trump'ın kısa dönem Başkanlığında bir kurumu kapatmak, federal harcamaları durdurmak, kamu hizmeti korumasına tabi olan devlet çalışanlarını işten çıkarmak, insanları politik görüşlerine göre sınır dışı etmekle tehdit etmek ve doğuştan vatandaşlık hakkına son vermek gibi pek çok yasadışı ve anayasaya aykırı eylemlerin ortaya çıktığına dikkat çekmektedir.⁵¹⁹

Trump'ın, yönetim takımının en çok eleştirilen kişilerinin başında Hkmet Verimliliği Birimi'nin başındaki Elon Musk gelmektedir. Bürokrasiyi hükümetin gayrimeşru dördüncü kolu olarak gören Musk, Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı'nın- US Agency for International Development (USAID) vergi veren ABD

⁵¹⁷ Angel Bermudez, "ABD'deki denge ve denetleme sistemi: Trump'ın gücünü kimler kısıtlayabilir?", *BBC News*, 22.01.2025. (Erişim Tarihi: 22.01.2025) <https://www.bbc.com/turkce/articles/cq6g941qrppo>

⁵¹⁸ Liptak, "Trump's Actions Have Created a Constitutional Crisis, Scholars Say", *The New York Times*, 10.02.2025. (Erişim Tarihi: 16.02.2025), <https://www.nytimes.com/2025/02/10/us/politics/trump-constitutional-crisis.html>

⁵¹⁹ Adam Liptak, "Trump's Actions Have Created a Constitutional Crisis, Scholars Say".

vatandaşlarının paralarını “Marksistlere ve suçlulara akıtan” bir araç olduğunu ve Kongre’nin yetkisinde veya gözetiminde bir ajans olmasına rağmen onu kapatacağını açıkladı.⁵²⁰ Trump yönetimi, 10.000-14.000 kişinin çalıştığı Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı’nda – U.S. Agency for International Development (USAID) yalnızca 294 kişinin kalacağını geri kalan herkesin işten çıkarılmasını planlıyor. USAID çalışanlarının hemen hemen tamamının isten çıkarılması ABD hükümetinin insani yardım faaliyetlerinin aksamasına yol açma ihtimali yüksektir.⁵²¹ Biden yönetiminde USAID’in, yöneticiliğini yapan Samantha Power, USAID’in 2023 yılında harcadığı 38 milyar doların 20 milyar dolarlık kısmının sağlık programları kapsamında HIV, tüberküloz, sıtma ve bulaşıcı hastalıklarla mücadelede kullanıldığı ve insani yardımlara gittiğini, geri kalanının ise kız çocuklarına eğitim ve iş gücüne katma ve yerel ekonomileri destekleme gibi konulara yönelik olduğunu ifade etmektedir. Power, Dışişleri Bakanı Marco Rubio ve Elon Musk’ın USIAD’ın, dünya çapındaki yardım programlarını durdurmasının ABD tarihinin en kötü ve maliyetli hatası olduğunu ve ABD’nin küresel etkisini ve ulusal güvenliğini tehlikeye attığının da altını çizmektedir.⁵²²

Trump yönetiminin yeni görevine başlar başlamaz yaptığı tartışmalı bir başka icraat da Elon Musk’ın, başına getirildiği federal hükümet harcamalarını izlemek ve sınırlamak amacıyla Hükümet Verimliliği Birimi’nin (DOGE) kurulması ve ABD yönetim yapısı içinde bir kurum olmamasına rağmen hükümetin bir parçası olarak kritik bilgilere ulaşmasına izin verilmesidir. New York Times’ın haberine göre, Trump’ın hükümet harcamalarının azaltılmasının yollarını bulması için geniş yetkiler verdiği Hükümet Verimliliği Birimi, Hazine Bakanlığı’nın ödeme süreçlerini incelemeye almış,

⁵²⁰The Economist, “Elon Musk is shredding America’s government as he did Twitter”, 03.02.2025. (Erişim Tarihi:12.02.2025)

https://www.economist.com/united-states/2025/02/03/elon-musk-is-shredding-americas-government-as-he-did-twitter?utm_content=ed-picks-image-link-1&etear=nl_today_1&utm_campaign=a.the-economist-today&utm_medium=email.internal-newsletter.np&utm_source=salesforce-marketing-cloud&utm_term=2/4/2025&utm_id=2059543

⁵²¹ Karoun Demirjian and Aishvarya Kavi, “Trump Administration to Lay Off Nearly All of U.S. Aid Agency’s Staff”, *The New York Times*, 06.02.2025. (Erişim Tarihi: 13.02.2025)

<https://www.nytimes.com/2025/02/06/us/politics/usaaid-job-cuts.html>

⁵²² Samantha Power, “Killing U.S.A.I.D. Is a Win for Autocrats Everywhere” *The New York Times*, 06.02.2025. (Erişim Tarihi: 13.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/06/opinion/usaaid-trump-samantha-power.html>

bu kapsamda, Hazine Bakanı Scott Bessent de Hükümet Verimliliği Birimi yetkililerine federal ödeme sistemine erişim izni vermiştir. Getirilen yeni sistemle, Trump yönetimine Kongre'nin onayladığı bir paranın dağıtımını yürütmenin tek taraflı olarak kısıtlayabilmesi anlamına gelmekte, dolayısıyla, Trump yönetiminin bu girişimi de bünyesinde kuvvetler ayrılığını zarar verme potansiyelini barındırmaktadır⁵²³.

Newyork'lu Letitia ve Wiskonsin, Vermont, Rhode Island, Oregon, Kuzey Karolina, New Cersey, Nevada, Minnesota, Massachusetts, Maryland, Maine, Illinois, Hawaii Delaware, Konnecticut, Kolorado, Kaliforniya ve Arizona eyaletlerinden 18 Demokrat eyalet başsavcısıyla birlikte açtığı dava Trump'ın Musk'a hükümet bilgisayar sistemlerini yönetme yetkisini vermesinin “Kongre tarafından çıkarılan yasaları sadakatle uygulamadığı” ve anayasada yer alan korumaları ihlal ettiğini iddia ediyordu. Davanın federal yargıcı, Elon Musk'ın, başında olduğu Hükümet Verimliliği Birimi'nin Hazine Bakanlığı'nın ödeme veri sistemlerine erişimini “telafi edilemez zarar” riski nedeniyle geçici olarak kısıtladı. Kararda, Trump yönetiminin banka bilgileri dahil olmak üzere hassas bilgilerin yer aldığı bu sistemlere politik atamalarla “özel hükümet çalışanlarına” erişim izni verilmesinin sızıntı tehlikesini artıracığı ve sistemi daha fazla saldırıya açık hale getirebileceği uyarısında bulundu. Son olarak, bilgilere erişim izni verilen yetkililerin Hazine Bakanlığı'nın sistemlerinden ya da kayıtlarından indirdikleri bilgileri imha etmelerini istedi.⁵²⁴

Trump, kendisine muhalefet eden kurum ve kişileri cezalandırmaya çabalamaktadır. Örneğin, Trump'ın Adalet Bakanlığı'na Trump'ın 2020 yılındaki seçim sahtekarlığı iddialarını çürüten Siber Güvenlik ve Altyapı Güvenlik Ajansı başkanı Christopher Krebs ve Trump'a dava açan Letitia James hakkında cezai soruşturma başlatması bunlardan bazılarıdır.⁵²⁵ Başkan Trump, ayrıca, iki önemli hukuk firmasının

⁵²³ Andrew Duehren, Maggie Haberman, Theodore Schleifer and Alan Rappeport, “Elon Musk’s Team Now Has Access to Treasury’s Payments System”, *The New York Times*, 01.02.2025. (Erişim Tarihi: 12.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/01/us/politics/elon-musk-doge-federal-payments-system.html>

⁵²⁴ Hurubie Meko and Qasim Nauman, “Judge Halts Access to Treasury Payment Systems by Elon Musk’s Team”, *The New York Times*, 07.02.2025. (Erişim Tarihi: 15.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/07/nyregion/attorneys-general-trump-musk-suit.html>

⁵²⁵ Steven Levitsky, Lucan Way and Daniel Ziblatt, “How Will We Know When We Have Lost Our Democracy?”, *The New York Times*, 08.05.2025. (Erişim Tarihi: 16.05.2025) <https://www.nytimes.com/2025/05/08/opinion/trump-authoritarianism-democracy.html>

güvenlik izinlerini sona erdirmesidir. Trump, geçmişte rakiplerini temsil etmiş olan hukuk firmalarını da cezalandırmaktadır. Hilary Clinton'ın 2016 yılındaki kampanyasını temsil eden Perkins Coie, Biden yönetimi sırasında atanan ve Trump'a karşı iki davada cezai suçlamada bulunan özel danışman Jack Smith'i temsil eden Covington & Burling hukuk firmalarını çalışamaz hale getirmeyi amaçlamaktadır.⁵²⁶ Perkins Coie firmasının avukatlarının federal binalara erişimlerinin kısıtlanmasını ve güvenlik izinlerinin sonlandırılmasını emreden Trump, ayrıca söz konusu firmaların federal kurumlarla sürdürdükleri sözleşmeleri sonlandırmayı amaçlayan bir de inceleme başlatmıştır.⁵²⁷

Trump yönetiminin baskılarında Demokrat Parti bağışçıları da nasibini aldı. Trump, Nisan 2025'te Demokrat Parti'nin ana bağış platformu ActBlue'nun bağış toplama uygulamalarını soruşturması için başsavcıya talimat vermiştir.⁵²⁸

Trump'ın anayasaya karşı girişimlerinden biri de anayasada belirlenmiş olan iki dönem başkanlık yapabilme kuralını kaldırıp üçüncü dönem de başkanlık yapma isteğidir.⁵²⁹ Trump, üçüncü bir başkanlık yapma isteğinin “şaka olmadığını” ve iki dönem kuralını aşma “yöntemleri” bulunduğunu ifade etmektedir.⁵³⁰ Ancak, bunun gerçekleşebilmesi için 22. Anayasa değişikliğinin getirdiği düzenlemelerin değiştirilmesi gerekmektedir. 1951 yılında kabul edilen ve “hiçbir kimse Başkanlık görevine iki defadan fazla seçilemez” hükmünü içeren⁵³¹ Anayasanın 22. Değişikliği, söz konusu hükümle Başkanın bir kral gibi iktidarını genişletmesini önlemek amacıyla getirilen denge ve denetim mekanizmalarından biridir.⁵³² Anayasa değişikliği için Kongrenin 2/3 oyla değişikliği

⁵²⁶ Mike Scarcella, “Trump's orders targeting law firms raise constitutional concerns, experts say”, *Reuters*, 10.03.2025. (Erişim Tarihi: 03.05.2025) <https://www.reuters.com/world/us/trumps-orders-targeting-law-firms-raise-constitutional-concerns-experts-say-2025-03-08/>

⁵²⁷ Scarcella, “Trump's orders targeting law firms raise constitutional concerns, experts say”.

⁵²⁸ Levitsky, Way and Ziblatt, “How Will We Know When We Have Lost Our Democracy?”.

⁵²⁹ Maggie Haberman, “Trump Muses About a Third Term, Over and Over Again”, *The New York Times*, 10.02.2025. (Erişim Tarihi: 19.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/10/us/politics/trump-third-term.html>

⁵³⁰ Erica L. Green, “Trump says he's serious about the idea of a third term as president”, *The New York Times*, 30.03.2025. (Erişim Tarihi: 09.03.2025) <https://www.nytimes.com/live/2025/03/30/us/trump-news#trump-third-term>

⁵³¹ Constitution of the United States, XXII Amendment (1951). (Erişim Tarihi: 19.02.2025) <https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-22/>

⁵³² Neil Vigdor, “No, Trump Cannot Run for Re-election Again in 2028”, *The New York Times*, 10.02.2025 (Erişim Tarihi: 19.02.2025) <https://www.nytimes.com/article/trump-third-term-2028-constitution.html>

onaylaması ve eyalet meclislerinin de $\frac{3}{4}$ çoğunlukla değişikliği kabul etmesi gerekmektedir. Bunun gerçekleşme ihtimalinin oldukça zor olduğunu söylemek gerekmektedir. Dolayısıyla, ABD anayasası otoriter bir yönetime yönelme çabalarının önündeki en önemli denge ve denetim mekanizmasıdır.

Trump'ın hedef aldığı kurumların başında ülkenin seçkin üniversiteleri gelmektedir. Harvard Üniversitesi başta olmak üzere üniversiteler üzerinde fonları kesme ve yabancı öğrenci alma haklarını ellerinden alma gibi tehditlerle üniversiteleri kontrol etmeye çalışmaktadır.

Trump'ın baskısı ve fon kesme tehditleri dolayısıyla üniversiteler personel alımlarını durdurmuşlardır.⁵³³ Örneğin, Trump yönetimi, ayrıca Columbia Üniversitesi'ne sağlanan federal hibe ve sözleşmeleri üniversitenin Yahudi öğrencileri tacizden kurtarmadaki başarısızlığından ve üniversite protestolarına son verememeleri bahaneleriyle iptal etti⁵³⁴. Üniversitelere iradesini dayatmaya çalışan Trump yönetiminin söz konusu fon kesintilerine karşı⁵³⁵, bazı üniversiteler federal araştırma fonlarının kesilmesini önlemek için dava açtılar. 38 milyar dolarlık bağış alan Stanford ile 53 milyar dolar bağış alan Harvard Üniversiteleri işe alım işlemlerini dondurdular.⁵³⁶ Harvard Üniversitesi Trump yönetiminin haksız ve hukuka aykırı taleplerine uymayı reddederek, Trump yönetiminin üniversiteler üzerinde kurmaya çalıştığı baskı düzenine karşı ilk karşı çıkan üniversite oldu. Trump yönetimi de Harvard Üniversitesi'ne ayrılan 2.2. milyar dolarlık çok yıllık hibeyi donduracaklarını açıkladılar.⁵³⁷ Trump yönetiminin Harvard

⁵³³ Stephanie Saul, "As Trump Goes After Universities, Students Are Now on the Chopping Block", *The New York Times*, 06.03.2025. (Erişim Tarihi: 08.03.2025) <https://www.nytimes.com/2025/03/06/us/politics/trump-university-funding-grad-student-cuts.html>

⁵³⁴ Sharon Otterman ve Liam Stack, "White House Cancels \$400 Million in Grants and Contracts to Columbia", *The New York Times*, 07.03.2025. (Erişim Tarihi: 16.03.2025) <https://www.nytimes.com/2025/03/07/nyregion/trump-administration-columbia-grants-cancelled-antisemitism.html>

⁵³⁵ Jonathan R. Cole, "Columbia's Capitulation Will Hurt Us All", *The New York Times*, 24.03.2025. (Erişim Tarihi: 13.04.2025) <https://www.nytimes.com/2025/03/24/opinion/universities-inventions-funding.html>

⁵³⁶ Charlie Eaton, "\$15 Billion Is Enough to Fight a President", *The New York Times*, 25.03.2025. (Erişim Tarihi: 13.04.2025) <https://www.nytimes.com/2025/03/25/opinion/trump-university-endowment-spending.html>

⁵³⁷ Vimal Patel, "Trump Administration Will Freeze \$2 Billion After Harvard Refuses Demands", *The New York Times*, 14.04.2025. (Erişim Tarihi: 19.04.2025) <https://www.nytimes.com/2025/04/14/us/harvard-trump-reject-demands.html>

Üniversitesi'ne gönderdiği 11 Nisan 2025 tarihli mektupta “Birleşik Devletlerin Harvard Üniversitesi'nin faaliyetlerine akademik mükemmelliğin ve akademik keşiflerin ve akademik mükemmelliğin ülkeye sağladığı değer nedeniyle yatırım yaptığı, fakat bu yatırımın bir hak olmadığını, yatırımın Harvard'ın federal sivil haklar yasasını desteklemesine bağlı olduğunu”, ifade edilmektedir⁵³⁸.

Senatonun savaş kararı almasını beklemeyen Trump'ın, İran'ın nükleer tesislerini vurması da Kongrenin savaş ilan etme yetkisinin ihlali olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzden, kamuoyu araştırmalarında Trump'ın, İran'a saldırısına onay veren Amerikalıların oranı oldukça düşüktür. New York'un Demokrat Partili milletvekili Alexandria Ocasio-Cortes, Trump'ın İran'a yönelik saldırısını eleştirerek, Kongreye danışmadan yapılan saldırının ABD “anayasasının ve Kongrenin savaş yetkilerinin ciddi ihlali” olduğu ve “kesinlikle ve açıkça azil gerekçesi” olarak niteledi.⁵³⁹

2025 yılı Ocak ayı itibariyle ikinci dönemi başlayan Trump'ın, Senato ve Temsilciler Meclisi'nde çoğunluğu elinde bulunduran Cumhuriyetçi Parti'yi bütün konularda kendisine boyun eğdirdiğine dikkat çeken Daron Acemoğlu, Trump'ın tehlikeli, bilgisiz ve dengesiz tavır ve söylemlerinin “normalleştiği” ve bu kapsamda “her şeye kadir” Trump'ın yapabileceklerinden endişe duyan medya kuruluşlarının ve vergi indirimi bekleyen iş dünyasının bu normalleşmede rolü olduğu eleştirisinde bulunmaktadır.⁵⁴⁰

Acemoğlu'na göre, ABD demokrasisi ve kurumları için tehlikeli biri olan Trump'ın, ikinci başkanlık dönemi sonunda ABD demokrasisinin aynı kalmayacağını, demokrasiyi, yargı bağımsızlığını ve hukukun üstünlüğü ilkesini zayıflatacağını, devlet kurumları içindeki muhaliflere baskı uygulayacağını ve Elon Musk gibi iş insanlarını

⁵³⁸ The New York Times, “The Trump Administration's Letter to Harvard”, 14.04.2025. (Erişim Tarihi: 19.04.2025) <https://www.nytimes.com/interactive/2025/04/14/us/trump-harvard-demands.html>

⁵³⁹ Newsweek, “AOC Says Trump's Iran Strikes 'Clearly Grounds for Impeachment'” 21.06.2025. (Erişim Tarihi: 22.06.2025) <https://www.newsweek.com/aoc-says-trumps-iran-strikes-clearly-grounds-impeachment-2088887>

⁵⁴⁰ Oksijen Gazetesi, “Trump ekonomisi kimlere ne vaat ediyor”, Sayı: 211, 24-30 Ocak 2025, 18.

kayıarak adil ve tarafsız rekabet ortamına da zarar verme ihtimalinin yüksek olabileceğini ifade etmektedir.⁵⁴¹

Trump, dış ilişkiler konusunda da Biden'dan belirgin bir şekilde farklı düşünülmektedir. Trump, dünyayı kaynaklardan, piyasalardan ve gayrimenkullerden oluşan değerli metaların kontrolü için mücadele eden düşman ülkelerin savaştığı kocaman bir monopoly oyunu olarak görmektedir. Trump'ın ikinci kez yönetime geldiği yeni dönemde, Trump yönetimi, Biden yönetiminin insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi değerleri öne çıkarmak yerine ölçsüz bir stratejik ve ekonomik avantaj arayışına yöneleceği düşünülmektedir.⁵⁴²

Klare'ye göre, ABD Dışışleri Bakanı Marco Rubio'nun, *“bilinçli bir Amerikan dış politikası idealist fantezilere değil Amerika'nın temel ulusal çıkarlarını ön planda tutan pragmatik kararlara dayalı olmalıdır”* ifadelerindeki “Ulusal Çıkarlar”: ABD'nin, dünyadaki üstünlüğünü devam ettirmek; ittifakları gevşetmek, Çin'i baskılamak ve kaynakların çıkarılmasını teşvik etmek olarak özetlenebilir. Biden yönetimi, ABD'nin dünyada azalan gücünü yeniden artırmak için Çin ve Rusya konusunda müttefikleriyle birlikte hareket etmeyi hedef edinirken, Trump yönetimi bunu bir zayıflık olarak görmekte ve ABD'nin kendisini müttefik ve dost ülkelerin pençesinden kurtarması ve küresel üstünlüğün devamı için ekonominin yeniden canlandırılması gerektiğine inanmaktadır. Bu kapsamda, ABD'nin Pasifik Bölgesinin batısında Çin ile girişilen üstünlük mücadelesi veya Grönland gibi bölgelerde ham madde kaynaklarına sahip olma mücadelesi de Çin ve Rusya ile sıcak bir çatışmaya dönüşebilme ihtimalini arttırmaktadır.⁵⁴³

Trump, göreve gelir gelmez ilk yaptığı icraatlarından biri ABD'yi küresel ısınmayı çevre felaketlerine yol açmayacak bir seviyede tutmayı amaçlayan Paris iklim Antlaşması'ndan çıkarmak oldu. Böylece, dünyanın en büyük emisyon ihracatçısı olan

⁵⁴¹Oksijen Gazetesi, “Trump ekonomisi kimlere ne vaat ediyor”, Sayı: 211, 24-30 Ocak 2025,18.

⁵⁴²Le Monde Diplomatique, “Yeni ABD Başkanı ABD'nin jeopolitik stratejilerini nasıl geliştirecek? Trump'ın dünyası”, Sayı: 40, Ocak 2025, 20.

⁵⁴³Le Monde Diplomatique, “Yeni ABD Başkanı ABD'nin jeopolitik stratejilerini nasıl geliştirecek? Trump'ın dünyası”,20.

ABD Paris İklim Antlaşması'nı imzalamayan Yemen, Libya ve İran'la birlikte dört devletten biri oldu. Trump, ilk başkanlık döneminde de anlaşmadan çekilmişti. Ancak, Biden ABD'yi tekrar anlaşmaya taraf yapmıştı. Pek çok bilim insanına göre iklim krizini derinleştirecek bu girişim, ülkede fosil yakıt üretimini iki katına çıkarma ve rüzgâr ve güneş enerjisi gibi temiz enerji teknolojilerinden uzaklaşmak anlamına geliyor.⁵⁴⁴

Başkan Trump'ın, Dünya Sağlık Örgütü'nden (DSÖ) çekilme talebinde olduğu gibi küresel kurumlara ciddi zarar vermesi, gümrük tarifelerini artırarak ve diğer önlemlerle dünya ticaretine zarar vermesi, küresel ısınma ve küresel çevre koruma çabalarına zarar vermesi ihtimal dahilindedir⁵⁴⁵. Tüm bunlar, Trump yönetiminin yalnız iç politikada değil dış politikada da radikal kararlar alma potansiyeli bulunduğu ve dolayısıyla fren ve denge mekanizmalarına dış politika sorunları karşısında da gereksinim duyulacağı anlamı taşımaktadır.

3.2. ABD Siyasal Sisteminde Yürütmenin Sınırlandırılması İçin Kullanılan Temel Araçlar

ABD siyasal sistemi yürütme gücünün yani başkanın gücünün sınırlandırılması amacıyla önemli araçlara sahiptir. Bu araçların en başında ABD Anayasası'nın iki dönem seçilme kuralı gibi yürütme gücünü sınırlandırıcı hükümlerin yanı sıra kuvvetler ayrılığı ilkesi ve fren-denge mekanizmaları önemli yer tutmaktadır. Yasama organı olan Kongre'nin, yasama sürecindeki önemli yetkileri, bütçe yetkisi, başkan ve diğer görevlilere karşı soruşturma açma ve denetim yetkilerinin yanı sıra yargı gücünün anayasaya uygunluk denetimi başta olmak üzere bağımsız mahkemelerin başkanlık emirleri başta olmak üzere yürütmenin politika uygulama ve işlemlerinin anayasa ve kanunlara uygun olup olmadığını denetleyerek yürütme gücünün yasal sınırlarını aşmamasında önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, başkanın belirli suçları işlemesi durumunda azledilmesi de mümkündür. ABD Anayasası ile getirilen yürütme gücünü sınırlayan bir diğer ilke de federalizm ilkesidir. Bu ilke kapsamında eyaletlerin sahip

⁵⁴⁴ Max Bearak, "Trump Orders a U.S. Exit From the World's Main Climate Pact", *Newyork Times*, 20.01.2025. (Erişim Tarihi:08.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/01/20/climate/trump-paris-agreement-climate.html>

⁵⁴⁵ Martin Wolf, "Trump'ın İkinci Gelişi ve Dünya", *Oksijen Gazetesi*, Sayı: 211, 24-30 Ocak 2025, 28.

olduğu yetkiler federal yürütme organı olan başkanlık makamının yasal sınırları içinde kalmasına yardımcı olmaktadır.

3.2.1. ABD Anayasası'nın Yürütme Gücünün Sınırlandırılmasına İlişkin Anayasa Hükümleri

ABD Anayasası, yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirlerinden bağımsız, birbirlerine karşı dengeleyici ve birbirlerinin aşırılıklarını durdurma görevi verdiği organlardan oluşmaktadır. Anayasa, tüm yasaların yürütme kararlarının ve yönetmeliklerin üzerindedir.⁵⁴⁶

ABD Anayasası, yürütmenin başı olan Başkanın yetkilerini kuvvetler ayrılığı ilkesi ve denge-denetleme mekanizması ile bağlantılı olarak ciddi şekilde sınırlayan birçok madde içermektedir. Anayasanın yürütme gücünün sınırlandırılmasına yönelik hükümleri ise şöyledir:

ABD Anayasası'nın 1. maddesinin 1. bölümünde yasama yetkisinin Temsilciler Meclisi ve Senatodan oluşan Kongre'de toplanacağı hüküm altına alınmış olup bahse konu hükümle başkanın tek başına yasa çıkaramadığı, yasaların hazırlanması ve kabul edilmesi sürecinin tamamen Kongrenin tekelinde olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁴⁷

ABD Anayasası'nın 1. maddesinin 7. bölümünde;

Temsilciler Meclisi ve Senato'dan geçen her yasa tasarısı, yasa haline gelmeden önce Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'na sunulacaktır: Onaylarsa imzalayacaktır, ancak onaylamazsa itirazlarıyla birlikte tasarının ortaya çıktığı Meclis'e geri gönderecektir, Meclis itirazları genel olarak kendi günlüğüne kaydedecek ve yeniden ele almaya devam edecektir. Bu Yeniden İncelemeden sonra söz konusu Meclis'in üçte ikisi yasa tasarısını kabul etmeyi kabul ederse, itirazlarla birlikte diğer Meclis'e gönderilecek ve orada da aynı şekilde yeniden ele alınacak ve söz konusu Meclis'in üçte ikisi tarafından onaylanırsa yasa haline gelecektir. Ancak bu gibi tüm durumlarda her iki Meclisin oyları Evet ve Hayır oylarıyla belirlenecek ve Yasa Tasarısı'na lehte ve aleyhte oy veren kişilerin

⁵⁴⁶ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”, 8.

⁵⁴⁷United States Constitution, Art: I.

isimleri sırasıyla her iki Meclisin Günlüğüne kaydedilecektir. Herhangi bir yasa tasarısı Başkan tarafından kendisine sunulduktan sonraki on gün (Pazar günleri hariç) içinde geri gönderilmezse, Kongre tatile girerek geri gönderilmesini engellemediği takdirde, sanki Başkan tarafından imzalanmış gibi aynı şekilde yasa haline gelir; bu durumda yasa olmaz.

Senato ve Temsilciler Meclisi'nin onayının gerekli olduğu her Emir, Karar veya Oylama (erteleme meselesi hariç) Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'na sunulacak ve yürürlüğe girmeden önce onun tarafından onaylanacak veya onun tarafından onaylanmaması halinde, bir Yasa Tasarısı Durumunda öngörülen Kurallar ve Sınırlamalar uyarınca Senato ve Temsilciler Meclisi'nin üçte ikisi tarafından yeniden kabul edilecektir.⁵⁴⁸

Anayasanın yukarıda zikredilen bölümünde kanun tasarısının hem Temsilciler Meclisinden hem de Senatodan geçtikten sonra Başkana sunulduğu, Başkanın yasa taslağını imzalama ya da veto etme yetkisinin olduğu, Kongrenin her iki kanadının 2/3 çoğunlukla veto yetkisini geçersiz kıldığı hüküm altına alınmıştır. Sonuç olarak, yürütme gücü, kanun yapma yetkisinin Kongreye ait olması, Başkanın tek başına yasal düzenlemede bulunamaması, veto yetkisinin mutlak olmaması ve herhangi bir kanunun yürürlüğe girmesini tek başına engelleyememesi çok önemli fren ve denge mekanizmalarıdır.

Anayasanın 1. maddesinin 8. bölümünde Kongre bütçe yapmak, vergi koymak ve toplamak, ödünç para almak, yüksek mahkeme haricinde ek mahkemeler kurmak, savaş ilan etmek, ordu ve donanma kurmak, desteklemek yabancı ülkeler ile eyaletler arasında ticareti düzenlemek, para basmak, ABD Hükümetine veya herhangi bir Bakanlığına, görevlisine verilen diğer tüm yetkilerin uygulanması adına gerekli yasaları yapmak gibi yetkilere haiz olup⁵⁴⁹ bahse konu yetkiler yürütmenin gücünü dolaylı da olsa sınırlandırmaktadır. Örneğin, Kongre'nin, Anayasa'dan kaynaklanan yetkilerini kullanabilmesi için "gerekli ve uygun" yasaları yürürlüğe koyma yetkisine sahip olması yürütmenin keyfî eylemlerine karşı gücünün sınırlandırması anlamı taşımaktadır. Keza

⁵⁴⁸United States Constitution, Art: I.

⁵⁴⁹United States Constitution, Art.I.

Kongrenin bütçe hakkı ABD sisteminde önemli bir yere sahiptir. Başkan, en önemli politika uygulama aracı olan ve yetkilerini kullanmasında kilit rol oynayan bütçeyi uygulayabilmek adına Kongrenin onayını almak zorundadır. Kongrenin bütçeye zamanında onay vermemesi yönetsel sürecin tıkanmasına yol açabileceğinden Başkanın, Kongre ile iş birliğini yapması elzem bir hal almaktadır.⁵⁵⁰ Bu nedenle Kongrenin en önemli denge-denetleme araçlarından biri bütçe yapma yetkisidir.⁵⁵¹

Federal Anayasa'nın 2. maddesinin 2. bölümünde:

*Senatonun tavsiyesi ve onayıyla, hazır bulunan senatörlerin üçte ikisinin onayıyla, antlaşmalar yapma yetkisine sahip olacak; ve Büyükelçileri, diğer kamu görevlilerini ve konsolosları, Yüksek Mahkeme yargıçlarını ve atamaları burada başka bir şekilde öngörülmemen ve kanunla belirlenen tüm diğer Birleşik Devletler memurlarını aday gösterecek ve Senatonun tavsiyesi ve onayıyla atayacaktır; ancak Kongre, uygun gördüğü alt düzey memurların atanmasını kanunla tek başına başkana, mahkemelere veya daire başkanlarına verebilir.*⁵⁵²

Anayasa'nın yukarıda belirtilen bölümünde, Başkanın antlaşmalar yapma ve başta büyükelçiler ile Yüksek mahkeme yargıçları olmak üzere atama yetkisine sahip olduğu ancak bu yetkinin Senato'nun tavsiyesi ve onayı şartına tabi olduğu görülmektedir. Senato'nun uluslararası antlaşmalara ilişkin denetim yetkisi Başkanların takdir yetkilerini sınırlandırarak keyfi uygulamaların önüne geçmek adına tasarlanmış bir mekanizmadır. Kongre'nin, Amerikan dış politikasına etkisi, Senato'nun yazılı yetkilerinin çok daha ötesinde olup Kongrenin dış ilişkilerdeki rolü bilinenin aksine daha kapsamlıdır.⁵⁵³ Sonuç olarak, Başkanın antlaşmalar yapma ve atama gibi yetkilerini Senato ile paylaşma zorunluluğu haliyle yürütmenin gücünü sınırlamaktadır.

⁵⁵⁰ Muhammed Durdu, "Bütçe Hakkının Cumhurbaşkanlığı Sistemindeki Görünümü ve Latin Amerika Ülkeleri ile Mukayesesi", *Liberal Düşünce Dergisi*, 25/99, (2020):62. (Erişim Tarihi:18.11.2024) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1110939>

⁵⁵¹ Serdar Güleler, "Başkanlık Sistemlerinde Denge ve Denetleme ABD, Brezilya, Arjantin, Meksika, Şili, Güney Kore" (İstanbul: Turkuvaiz Haberleşme ve Yayıncılık, 2016), 59. (Erişim Tarihi:18.09.2024) https://file.setav.org/Files/Pdf/20160531200035_baskanlik-sistemlerinde-denge-ve-denetleme-pdf.pdf

⁵⁵² United States Constitution, Art. II.

⁵⁵³ Ozan Örmeci, "Amerikan Dış Politikası Kim Belirliyor?" *Uluslararası Politika Akademisi*, 29.10.2015. (Erişim Tarihi: 09.06.2025) https://politikaakademisi.org/2015/10/29/amerikan-dis-politikasini-kim-belirliyor/#_ftnref13

Federal Anayasa'nın 2. maddesinin 4. bölümünde:

*Amerika Birleşik Devletleri Başkanı, Başkan Yardımcısı ve tüm Sivil Görevliler, Vatana İhanet, Rüşvet veya diğer ağır Suçlar ve Kabahatlerden dolayı Görevden Alınmaları ve Mahkumiyetleri halinde Görevden Alınırlar.*⁵⁵⁴

Anayasa'nın bu bölümünde Kongre tarafından kullanılan Impeachment (Suçlama Yetkisi) usulü; Başkan ve Başkan Yardımcısı dahil federal görevlilerin kamu güveni suiistimal ederek görevlerini kötüye kullanmalarına karşı siyasi ve anayasal bir denge-denetim mekanizması niteliğinde tasarlanmıştır. Bu yetki adı geçen görevlilerin vatana ihanet, rüşvet ve diğer ağır suçlar ve kabahatler bakımından Kongre tarafından soruşturulması ve görevden alınmasını kapsamaktadır. Böylece kuvvetler ayrılığı ilkesinin en önemli unsurlarından biri olan denge ve denetim mekanizmasının temel araçlarından biri işlevini görmektedir.⁵⁵⁵

Anayasa'nın 3. maddesinin 1. bölümünde yargı yetkisinin yüksek mahkemede ve Kongre tarafından kurulan alt mahkemelerde toplanacağı, yüksek ve alt mahkemelerin yargıçları iyi hali süresince görevini sürdürme güvencesine sahip olacakları ve görev süresi boyunca tazminat alacakları hüküm altına alınmıştır.⁵⁵⁶ Bu maddeyle yargıçların yürütme organından bağımsız olduğu ve başkanın siyasi baskısına karşı koruduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Yargısal denetim yasama organı tarafından çıkarılan kanunların yanı sıra Başkanın emir ve eylemlerinin Yüksek Mahkeme tarafından Anayasa'ya uygunluk bakımından denetlenmesi kuvvetler ayrılığı ilkesiyle bağlantılı olarak yürütme gücünün sınırlandırılmasında kilit bir rol oynamaktadır. Yargısal denetim bağlamında Yüksek

⁵⁵⁴United States Constitution, Art. II.

⁵⁵⁵ Türker Ertaş, “Amerikan Siyasi Tarihinde Başkanların Impeachment Usulü İle Suçlandırılması: Johnson, Nixon, Clinton ve Trump Örnekleri Üzerinden Anayasal Bir İnceleme” *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/1 (2022):5. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2317716>

⁵⁵⁶Constitution of the United States, Art.3, S.1, (Erişim Tarihi:17.07.2024), <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm>

Mahkemenin 1803 yılında görülen Marbury v. Madison davasında⁵⁵⁷ vermiş olduğu kararın gerekçesinde en dikkat çeken kısım ise şöyledir:

*O halde, eğer bir kanun Anayasaya aykırıysa, belli bir olaya hem kanun hem de Anayasa uygulanabiliyorsa, mahkeme, ya Anayasayı görmezden gelerek kanuna göre; ya da kanunu görmezden gelerek Anayasaya göre karar vermek zorundadır. Mahkeme, olayın çatışan kurallardan hangisiyle düzenlendiğini tespit etmek durumundadır. Yargılama görevinin gerçek özü de budur.*⁵⁵⁸

Mahkeme Marbury v. Madison davasında vermiş olduğu kararla yasaların Anayasa'ya uygunluğunu denetleme yetkisine sahip olduğunu hüküm altına almıştır. Watergate Skandalı sonrası görülen dava kapsamında ise 1974 yılında mahkeme tarafından yürütme gücünü sınırlayan bir karara imza atılmıştır.⁵⁵⁹ Savcı Leon Jawroski ve Watergate Senato Komitesi tarafından talep edilen bilgi ve belgenin Başkan Nixon'un avukatları tarafından başkanlık imtiyazı kapsamında verilemeyeceğini savunmuştur. Mahkeme Marbury v. Madison kararını ve Anayasa'yı gerekçe göstererek başkanlık imtiyazının askeri ve ulusal güvenlik sırları gibi önem arz eden durumlarla sınırlı olduğunu, genele hitap eden kamu yararı iddiasının sınırsız bir imtiyaz sağlamayacağını karar altına almıştır. Mahkeme bahse konu kararıyla Başkana tanınacak mutlak imtiyazın hukukun üstünlüğü ve kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle talep edilen bilgi ve belgenin teslim edilmesine karar vermiştir. Böylece yargısal denetim yoluyla yargı organı yürütme organının gücünü sınırlamada etkin bir rol oynadığını ortaya koymuştur.⁵⁶⁰

Federal Anayasa'nın 5. maddesinde:

Kongre, her iki Meclisin üçte ikisinin gerekli görmesi halinde, bu Anayasa'da değişiklikler önerebilir veya çeşitli eyaletlerin üçte ikisinin Yasama Meclislerinin başvurusu üzerine, her iki durumda da, çeşitli eyaletlerin dörtte üçünün Yasama Meclisleri veya bunların

⁵⁵⁷U.S. Supreme Court, February 11, 1803, 5 U.S. 137. (Erişim Tarihi: 16.05.2024) <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/5/137/>

⁵⁵⁸ Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 451-452.

⁵⁵⁹U.S. Supreme Court, July 24, 1974, 418 U.S. 683. (Erişim Tarihi: 16.05.2024) <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/418/683/>

⁵⁶⁰ Can Yavuz, "Amerika Birleşik Devletleri Yüce Mahkemesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 128, (2017): 459-475. <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2017-128-1635>

*dörtte üçündeki Sözleşmeler tarafından onaylandığında, bu Anayasa'nın bir parçası olarak tüm amaç ve niyetler açısından geçerli olacak değişiklikler önermek üzere bir Konvansiyon toplayabilir; Kongre tarafından önerilebilecek bir Onay Yöntemi vardır; ancak, Bin Sekiz Yüz Sekiz Yılından önce yapılabilecek hiçbir değişiklik, Birinci Maddenin Dokuzuncu Bölümündeki birinci ve dördüncü Maddeleri hiçbir şekilde etkilemeyecektir ; ve hiçbir Eyalet, onun onayı olmadan Senato'daki eşit oy hakkından mahrum bırakılmayacaktır.*⁵⁶¹

Federal Anayasa'nın 5. maddesinde federal hükümetinin yasama organı olan Kongre ile Eyalet Meclislerinin anayasa değişikliklerinde ortak karar almaları sağlanmış federal hükümetin yasama organıyla eyaletlerin yasama organı arasında bir denge ve denetim mekanizması geliştirilmiştir. Ayrıca, “hiçbir eyaletin kendi onayı olmaksızın Senato'daki eşit oy hakkından mahrum bırakılamayacağı” hükmü federalizm ilkesi kapsamında Eyaletleri federal hükümet karşısında koruyarak eyaletlerin yetkilerini anayasal koruma altına almıştır.

Başkanlık makamının geniş yetkileri ve ulusal/uluslararası etkileri nedeniyle siyaset yorumcuları tarafından bahse konu makamın sahip olduğu güce büyük önem verilmiş hatta Başkan Roosevelt'in görevi süresince kullanmış olduğu genişletilmiş yetkiler sebebiyle “imparatorumsu başkanlık” şeklinde nitelendirilmeler yapılmış olsa da görevine yeni başlayan bir başkanın sahip olduğu güç üzerinde önemli kısıtlamalar olduğunu fark etmesi fazla zamanını almamaktadır. Başkanlar devraldıkları bürokratik düzenin hızlı işlemeyen yapısı ve yasama organının atama yetkisi üzerindeki sınırlamaları, önceki yönetimlerden miras kalan karmaşık sorunlar, kanun gereği değişiklik yapılamayan bütçeler ve harcama programları ile dış politika kapsamında yapılan mevcut anlaşmalar başkanın tam anlamıyla kontrol sahibi olamamasına ve hareket alanının kısıtlanmasına yol açmaktadır. Başkanın Kongre ile iş birliği içinde hareket etmesi ve farklı çıkar grupları arasında ittifak kurması gerekmektedir.⁵⁶² ABD anayasası hem iç hem de dış politika konularında yasama ve yürütme güçlerinin iş birliğine gitmesini ve birlikte çalışmasını sağlamayı amaçlayarak fren ve denge mekanizması oluşturmuştur.

⁵⁶¹ United States Constitution, Article V.

⁵⁶² ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”,20.

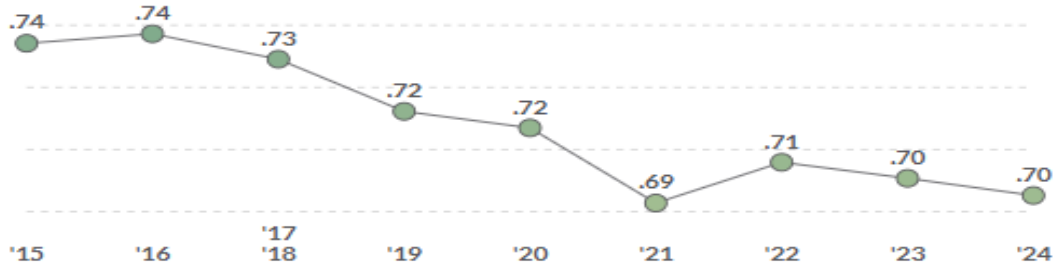
3.2.2. ABD Siyasal Sisteminde “Hukukun Üstünlüğü” İlkesi

The World Justice Project (WJP) tarafından yasalar, kurumlar, normlar ve toplum taahhüdü sistemi olarak tanımlanan hukukun üstünlüğü ilkesi, hesap verebilirlik; adaletli yasa, (kanun açık, istikrarlı, herkese eşit şekilde uygulanan, insan haklarını güvence altına alan) açık hükümet; (open government), (şeffaf, hesap verebilir karar almada halkın katılımına açık, hükümet politikaları halka açık) ve erişilebilir ve tarafsız yargı olmak üzere dört temel evrensel prensibe dayanmaktadır.⁵⁶³

Uluslararası alanda etkili demokrasi, sürdürülebilir kalkınma, barış, adalet ve insan haklarının garanti edilmesinde temel bir unsur olarak görülen ve gücün keyfi kullanımını önlemeyi amaçlayan hukukun üstünlüğü ilkesi,⁵⁶⁴ insan haklarına saygıyı, hesap verebilir hükümeti ve kalkınmayı destekleyen, barış ve adaleti esas alan toplumların temeli olmayı, insanları hukuksuzluktan korumayı, yolsuzlukları azaltmayı ve yoksullukla mücadele etmeyi sağlamaktadır.⁵⁶⁵

3.2.2.1. ABD’nin Hukukun Üstünlüğü Konusunda Dünyadaki Yeri

Şekil 3.1: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı Endeksi’ne Göre Tüm Dünya Ülkeleri Arasında ABD’nin 2015-2024 Yılları Arasında Hukukun Üstünlüğüne Bağlılığı Konusundaki Puan Sıralaması

Kaynak: WJP Rule of Law Index 2024, United States Overall Rule of Law Score Over Time, 2015 – 2024, <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2024/United%20States>, (07.02.2025)

⁵⁶³World Justice Project Rule of Law Index 2024, (Erişim Tarihi: 05.02.2025),14. <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/downloads/WJPIndex2024.pdf>

⁵⁶⁴ “World Justice Project Rule of Law Index 2024”, 8.

⁵⁶⁵ “World Justice Project Rule of Law Index 2024”,13.

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü gibi Trump'ın birinci başkanlık döneminde ABD'nin hukukun üstünlüğüne bağlılığı puanı sürekli olarak takip eden her yıl düşmüştür. Takip eden Biden döneminde ise düşüş durmuş, ancak bir ilerleme de görülmemiştir.

World Justice Project- Dünya Adalet Projesi tarafından ABD başkanlık seçimleri öncesinde 10-18 Haziran 2024 tarihleri arasında çevrim içi olarak 1046 haneden oluşan ulusal temsili bir örneklemle hukukun üstünlüğü ve seçim sürecinin bütünlüğü konularında sıradan insanların deneyimleri ve algıları hakkında veri toplamak için hazırlanan Genel Nüfus Anketi-General Population Poll'dan (GPP) alınan verilerle oluşturulan "US Rule of Law Trends and the 2024 Election" başlıklı rapor, ABD kamuoyunun hukukun üstünlüğü, otoriterlik, hesap verebilirlik ve kurumlara güven algısını ve tutumlarını kapsayan rapor, ayrıca seçim sürecinin bütünlüğü, seçim sonuçlarının kabulü, seçim sürecinin aktörlerine güven ve oy hakları ve seçimi yürüten kurumlar ve özellikle mahkemelerin seçim sonuçlarına müdahale edebileceği durumlarda yargı bağımsızlığı konularında kamuoyunun algısı ortaya koymaktadır.⁵⁶⁶

Hukukun üstünlüğü alanında 2016 yılından bu yana ABD'nin de dahil olduğu küresel bir durgunluğa dikkat çeken World Justice Project (WJP) General Population Poll 2024'ün (GPP) sonuçları önceki yıllarla karşılaştırıldığında ABD'de kamuoyunun hukukun üstünlüğü algısında bozulmayı göstermektedir.⁵⁶⁷

Hukukun üstünlüğü ve güven başlığı altında ABD halkının büyük çoğunluğu hukukun üstünlüğü kavramına olumlu bakmakta ve ülkelerinin geleceği için hukukun üstünlüğünün kritik önemi konusunda hemfikirdir. Hem demokratlar hem Cumhuriyetçiler hukukun üstünlüğünün önemi konusunda benzer fikirde olsa da ABD kamuoyu ABD'de hukukun üstünlüğünün mevcut durumunu olumsuz olarak görmektedir.

⁵⁶⁶U.S. Rule of Law Trends and the 2024 Election, World Justice Project, (Erişim Tarihi:09.02.2025),5.https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/US_Report_WJP_2024.pdf

⁵⁶⁷U.S. Rule of Law Trends and the 2024 Election,6.

2013 yılından beri ABD kamuoyunda hükümetin hesap verebilirliğine olan inancın azaldığı ve bu kapsamda, yüksek düzeyli hükümet yetkililerinin yasaları ihlal etmekten sorumlu tutulacaklarına inanan katılımcıların sayısında %30'luk bir azalma olduğuna dikkat çeken raporda ABD'de hukukun üstünlüğü değerlerinin erozyona uğradığı ve kapsamda Başkanlarının her zaman yasalara ve mahkemelere uyması gerektiğine inanan Amerikalıların yüzdesinde düşüşe dikkat çekilmektedir⁵⁶⁸.

Rapora göre, Amerikan kamuoyunun yürütme gücü olan Başkanlığı kontrol eden ya da frenleyen yasama organı Kongre ve mahkemelere olan güveni, 2021-2023 yılları arasındaki küçük bir iyileşme dışında, 2013 yılından bu yana azalmaktadır. Ancak dikkat çekici olan şey, net bir artışın olduğu tek grup, Başkan'ın hukuk dışı eylemlerini durdurmada güven duyulan şey Amerikan vatandaşlarının kendisidir. Diğer bir deyişle, ABD vatandaşları kurumlardan daha çok halk tabanına güvendikleri anlamına gelmektedir⁵⁶⁹.

Tüm dünyada hukukun üstünlüğüne olan bağlılığı sistematik, doğru ve uygulanabilir bir değerlendirmesini yapmayı amaçlayan ve 2016 yılından veri yayımlanan World Justice Project'in, (WJP), Hukukun Üstünlüğü Endeksi'nin, 2024 yılı baskısında, incelenen 142 ülkede hukukun üstünlüğünün güçlü ve zayıf yönleri ile ilerleme ve güçlükleri ortaya koymaktadır. Endeks, hukukun üstünlüğü ilkesini; 1. Hükümet yetkilerine ilişkin kısıtlamalar 2. Yolsuzluğun olmaması 3. Açık hükümet 4. Temel Haklar 5. Düzen ve güvenlik 6. Düzenleyici uygulama 7. Hukuk yargılaması 8. Ceza yargılaması olarak sekiz faktör temelinde belirlediği orijinal ve bağımsız veriler sunmaktadır: ⁵⁷⁰

Hukukun üstünlüğüne bağlılığı suçun etkili bir şekilde kontrol edilip edilmediği ve insanların mahkemelere etkili bir erişimlerinin olup olmadığına bakarak ölçen ⁵⁷¹endekse göre 2016 yılından başlayarak hukukun üstünlüğü ilkesinin durgunluğa

⁵⁶⁸U.S. Rule of Law Trends and the 2024 Election, 6.

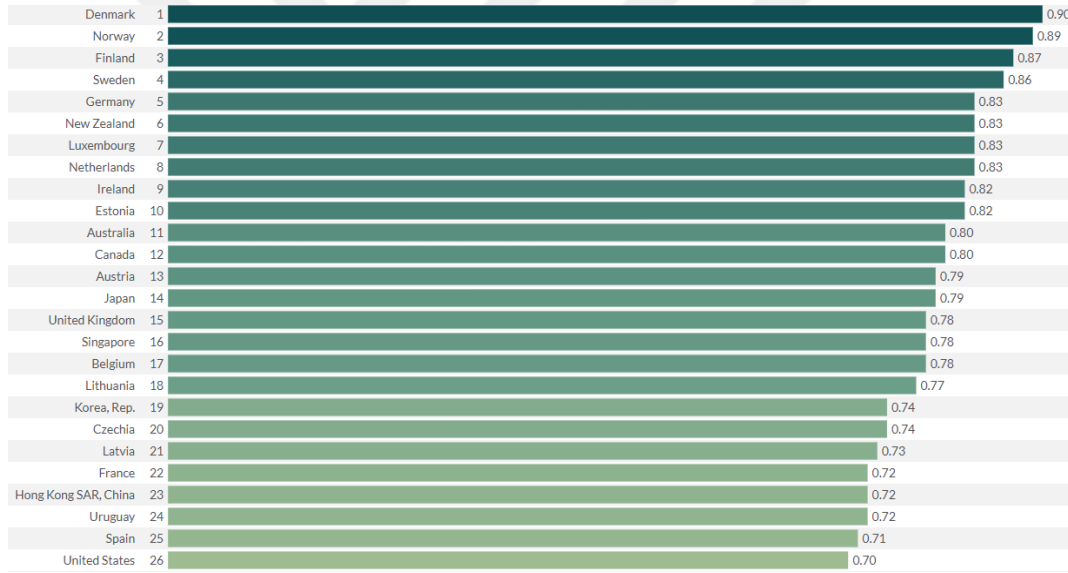
⁵⁶⁹ "U.S. Rule of Law Trends and the 2024 Election", 6.

⁵⁷⁰"World Justice Project Rule of Law Index 2024", 8.

⁵⁷¹"World Justice Project Rule of Law Index 2024", 12.

girmesine yol açan otoriter eğilimler bütün dünyaya yayılmaktadır. Dünya ülkelerinin büyük çoğunluğunda yürütmenin aşırı müdahalesiyle birlikte insan hakları ve adalet alanlarında gerileme yaşanmaktadır.

Şekil 3.2:World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı Endeksi'nde Dünya Devletlerini Hukukun Üstünlüğüne Bağlılığı Konusundaki Genel Puan Sıralaması ve ABD'nin Yeri

Kaynak: WJP Rule of Law Index 2024, Countries Scored by Overall Score. (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2025). <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2024/>

ABD, Hukukun Üstünlüğü Endeksinin genel sıralamasında 26. sıradadır. ABD, yalnızca demokrasi ve hukukun üstünlüğü skorları çok yüksek olan Kuzey Avrupa ülkelerinin gerisinde değil, aynı zamanda Çekya, Letonya, Estonya ve Litvanya gibi eski Doğu Bloku ülkelerinin de gerisinde görülmektedir.

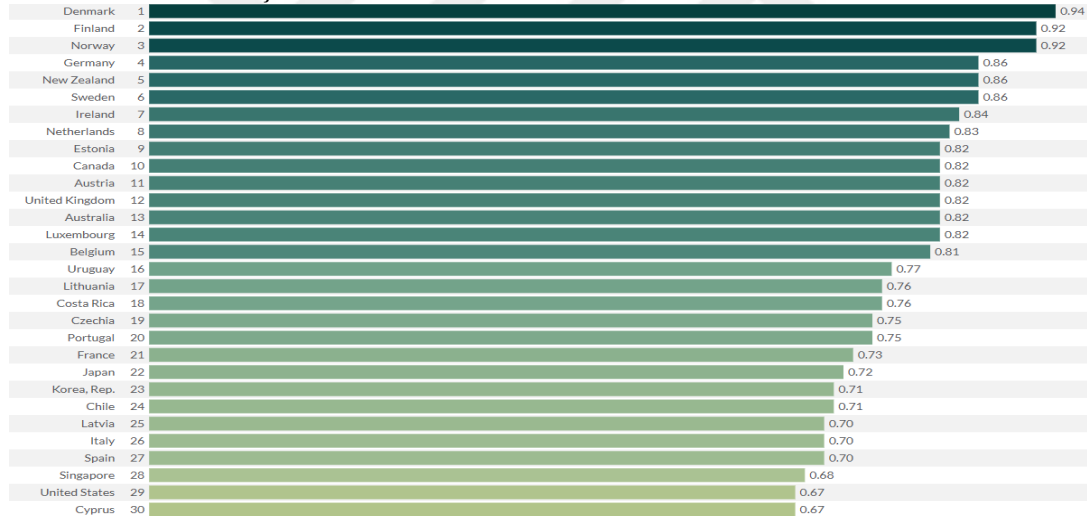
WJP Hukukun Üstünlüğü Endeksinin 8 alt başlığı içinde ilk alt başlık “Hükümet Yetkilerine İlişkin Kısıtlamalar” başlığı altında hükümet yetkilerine ilişkin kısıtlamalar, hükümet gücünün kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla hükümetin otoritesini

sınırlayan mekanizmalar olarak bilinmektedir. Söz konusu kısıtlama mekanizmaları sayesinde hükümetler daha adil ve hesap verebilir konuma erişirler. Bu başlık altında incelenen altı kriter şunlardır: ⁵⁷²

- 1.1. Hükümet yetkileri yasama organı tarafından etkili bir şekilde sınırlandırılır.
- 1.2. Hükümet yetkileri yargı tarafından etkili bir şekilde sınırlandırılır.
- 1.3. Hükümet yetkileri bağımsız denetim ve inceleme ile etkili bir şekilde sınırlandırılır.
- 1.4. Hükümet yetkilileri suiistimal nedeniyle cezalandırılır.
- 1.5. Hükümet yetkileri hükümet dışı denetimlere tabidir.
- 1.6. İktidarın geçiş devri yasaya tabidir.

ABD’de yürütme yetkisinin sınırlandırılmasını konu alan tezimiz açısından bu alt başlıkta ABD’nin durumunu ortaya koymak çok önemlidir.

Şekil 3.3: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı Endeksi’nde “Hükümet Yetkilerine İlişkin Kısıtlamalar” Ülkelerin Sıralamaları ve ABD’nin Yeri

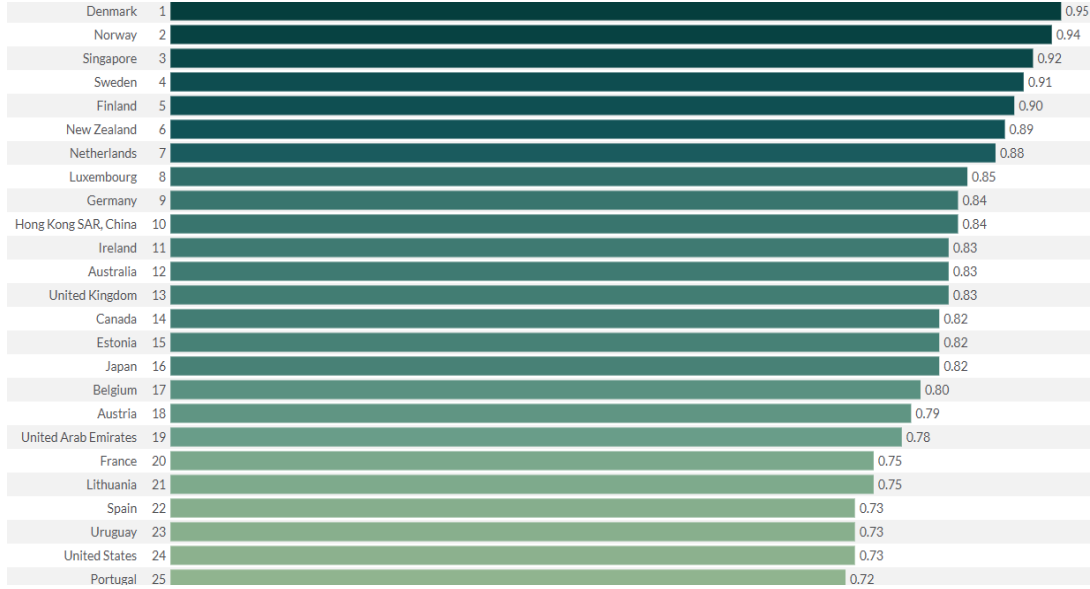

Kaynak: WJP Rule of Law Index 2024, Countries Scored by Constraints on Government Powers. Erişim 7 Şubat 2025. <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2024/constraints-on-government-powers/>

⁵⁷² WJP Rule of Law Index 2024.

Şekil 3.3'ten de görüldüğü gibi ABD, bu başlık altında, endeksteki genel ortalamasının altındadır. Genel ortalama 26. sırada olan ABD bu başlıkta 29. sıradadır.⁵⁷³ Üstelik, söz konusu rapor Trump'ın ikinci döneminin başlamasından kısa bir süre sonra yayımlanmıştır. Dolayısıyla, tezimizde ayrıntılı olarak incelediğimiz Trump yönetiminin otoriter eğilimlerinin yoğunlaştığı dönem, raporda incelenmemiştir. Gelecek yıl yayımlanacak raporda ABD'nin özellikle bu başlık altında ve dolayısıyla genel sıralamada da bu yılki sıralamadan daha aşağılara düşeceği söylenebilir.

Şekil 3.4: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Yolsuzluğun Olmaması” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları ve ABD'nin Yeri

Kaynak: WJP Rule of Law Index 2024, Countries Scored by Absence of Corruption. (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2025). <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2024/absence-of-corruption/>

Şekil 3.4'te de görüldüğü gibi ABD, “Yolsuzluğun Olmaması” başlığı altında, endeksteki genel ortalamasının üzerindedir. Genel ortalama 26. sırada olan ABD bu başlıkta 24. sıradadır.⁵⁷⁴

⁵⁷³WJP Rule of Law Index 2024.

⁵⁷⁴ “WJP Rule of Law Index 2024”.

Şekil 3.5: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Açık Hükümet”
Yönünden Ülkelerin Sıralamaları ve ABD’nin Yeri

Kaynak: WJP Rule of Law Index 2024, Countries Scored by Open Government. (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2025). <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2024/open-government/>

Şekil 3.5’te de görüldüğü gibi ABD, bu başlık altında, endeksteki genel ortalamasının çok üzerindedir. Genel ortalama 26. sırada olan ABD bu başlıkta 16. sıradadır.⁵⁷⁵

⁵⁷⁵ WJP Rule of Law Index 2024.

Şekil 3.6: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Temel Haklar” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları ve ABD’nin Yeri

Kaynak: WJP Rule of Law Index 2024, Countries Scored by Fundamental Rights. (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2025). <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2024/fundamental-rights/>

Şekil 3.6’da da görüldüğü gibi ABD’nin en başarısız olduğu başlık “Temel Haklar” başlığıdır. Bu başlıkta 37. sıradadır. Söz konusu başlık altında eşit muamele ve ayrımcılığın olmaması, bireylerin yaşam ve güvenlik haklarının etkili bir şekilde güvence altına alınması, sanık hakları, ifade özgürlüğünün ve din ve inanç özgürlüğünün garanti altına alınması, özel hayatın korunması, işçi hakları, toplantı ve örgütlenme özgürlüğü gibi alt başlıklara göre bir puanlama yapılmaktadır.

Şekil 3.7: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Düzen ve Güvenlik” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları ve ABD’nin Yeri

Kaynak: WJP Rule of Law Index 2024, Countries Scored by Order and Security. (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2025). <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2024/order-and-security/>

Şekil 3.7’te “Düzen ve Güvenlik” başlığı altında ABD 33. sırada yer almaktadır.

Şekil 3.4: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Düzenleyici Uygulama” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları ve ABD’nin Yeri

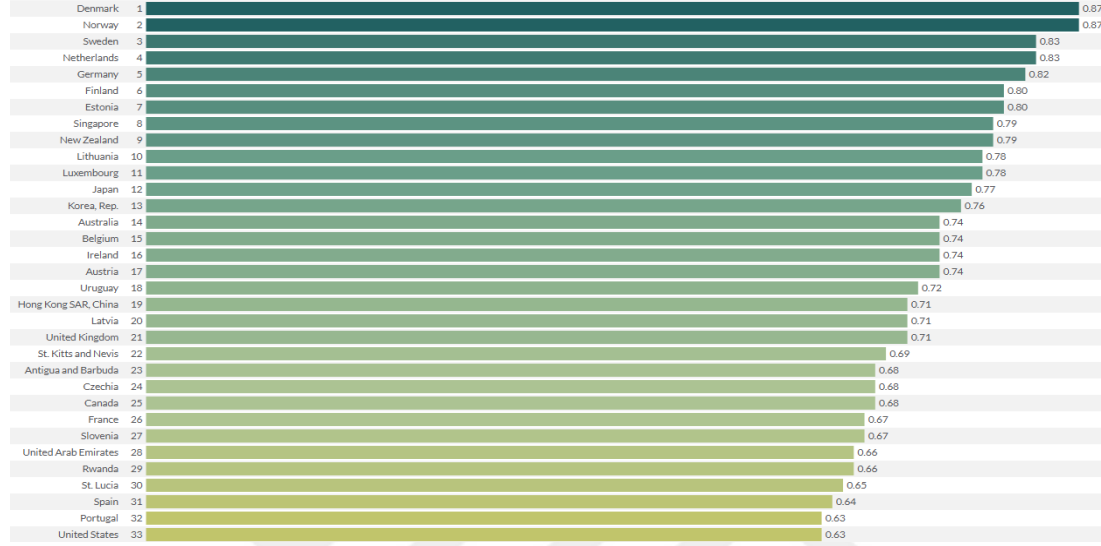

Kaynak: The Economist Intelligence Unit. *Democracy Index 2024*. (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2025). <https://image.b.economist.com/lib/fe8d13727c61047f7c/m/1/609fbc8d-4724-440d-b827-2c7b7300353d.pdf>

Şekil 3.8’de ABD Düzenleyici Uygulama başlığı altında ortalama puanının üstünde kalarak 22. sıradadır. Devlet düzenlemelerinin etkili bir şekilde uygulanması; idari işlemlerin makul olmayan gecikmelerin olup olmadığı; idari işlemlerde usulüne

uygun yargılama yapıp yapılmadığı ve kamulaştırmaların yasal süreç ve tazminat verilerek yapıp yapılmadığı şeklindeki kriterlere göre yapıldığı bu alt başlık ABD'nin geçer not aldığı bir başlık olarak görülmektedir.

Şekil 3. 5: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Hukuk Yargılaması” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları ve ABD’nin Yeri

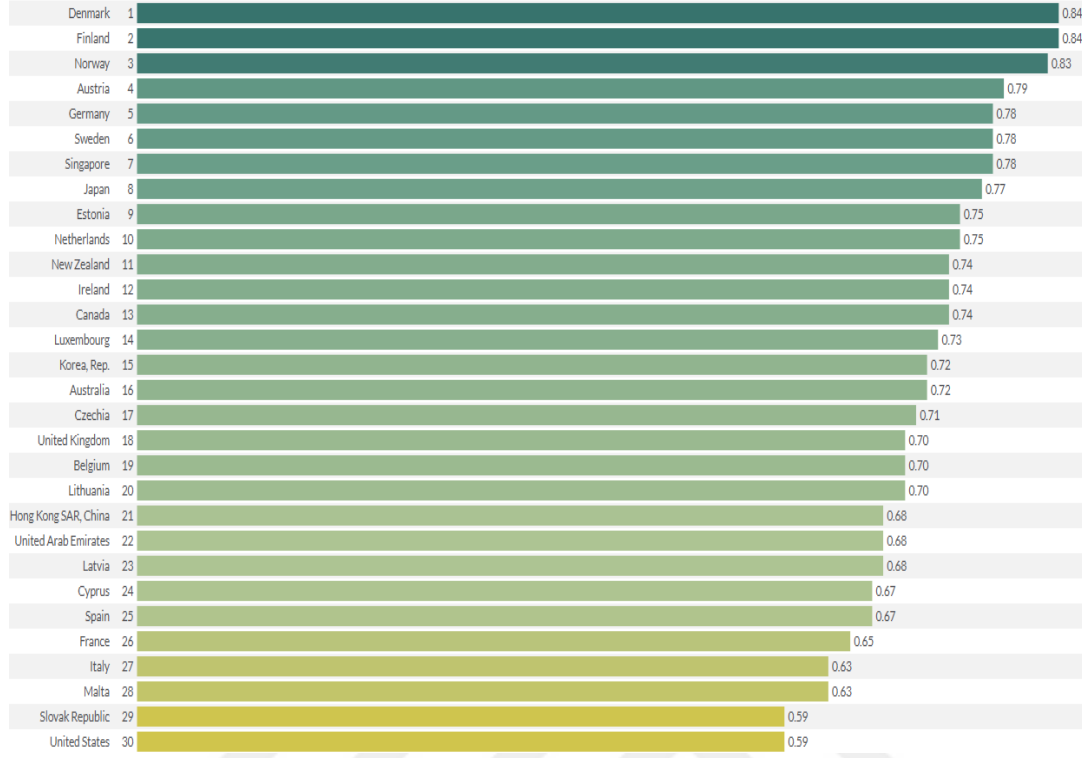

Kaynak: WJP Rule of Law Index 2024, Countries Scored by Civil Justice. (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2025). <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2024/civil-justice/>

Şekil 3.9’da ABD hukuk yargılaması başlığı altında 33. sırada kalmıştır. Bu başlık altında adalet erişim, ayrımcılık yapmama, hükümetin yargıyı etkisi gibi alt başlıklar vardır.

Hükümetin yargıya uygunsuz etkisi alt başlığı altında başta ABD vatandaşları olmak üzere, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve medyanın hükümetten korkmadan hükümet politikalarını eleştirme özgürlüğüne sahip olup olmadığının ölçülüp puanlandırılmakta ve 2024 Endeksinde ABD bu alt başlıkta 22. Sıraya yerleşerek genel puanlamasının çok üzerinde bir puan almıştır. Ancak, Trump yönetiminin birkaç aylık uygulamaları değerlendirildiğinde gelecek yılki raporda ABD’nin söz konusu başlık ve alt başlıkta puanının düşeceğini tahmin etmekteyiz.

Şekil 3.60: World Justice Project Hukukun Üstünlüğü 2024 Yılı “Ceza Yargılaması” Yönünden Ülkelerin Sıralamaları ve ABD’nin Yeri

Kaynak: WJP Rule of Law Index 2024, Countries Scored by Criminal Justice. (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2025). <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2024/Criminal%20Justice/>

Şekil 3.10:’da da görüldüğü gibi ceza yargılaması bakımından ABD 30. sıradadır. Bu başlık altındaki ceza soruşturma sisteminin etkili olup olmadığı; tarafsızlığı ve yolsuzluktan uzak olması, ceza yargılama sisteminin zamanında ve etkili olması; ceza infaz sisteminin suç davranışlarını azaltmada etkili olup olmadığı şeklindeki kriterlere göre yapılmaktadır.

3.2.2.2. 2024 Demokrasi İndeksinde ABD’nin Yeri

The Economist Intelligence Unit tarafından her yıl yayınlanan demokrasi endeksi beş kategoriye dayanmaktadır:⁵⁷⁶

- 1- Seçim süreci ve çoğulculuk
- 2- Hükümetin işleyişi
- 3- Siyasi Katılım

⁵⁷⁶ Democracy Index 2024. 6.

4- Siyasi Kùltür

5- Sivil Özgürlükler

Yukarıdaki beş kategoriye dayanarak 0 ile 10 arasında puanlandırılırlar. Söz konusu endekse göre dünya genelinde incelenen 165 ülkenin 130'unda son bir yılda demokrasinin kalitesinin kötüleştiğı ya da aynı kaldığı gör÷lmektedir. 10 tam puan üzerinden toplamda en az 8 puan alan ÷lkeler tam demokrasi grubunda yer almaktadır. Bu ÷lkelerin sayısı 2024 verilerine göre 25'tir. 10 üzerinden 6 ile 8 arasında puan alan ÷lkeler ise kusurlu demokrasiler grubunda yer almaktadır. ABD aldığı 7.85 puanla 28. sırada yer almıştır. Beş kategori içerisinde en yüksek puanı seçim süreci ve çoğulculuk başlığı altında 9.17 puan almıştır. İkinci sırayı siyasi katılım başlığı altında 8,89 puan üçüncü olarak 8.53 puanla sivil özgürlükler başlığı altında dördüncü olarak hükümetin işleyişi başlığı altında 6.43 ve siyasi kùltür başlığı altında 6.25 puanla en düşük puanı almıştır.⁵⁷⁷

Tablo 3.3: Demokrasi Index 2024 Kusurlu Demokrasiler

Ülke	Genel Puan	Sıra	Önceki Yıla Göre Sıra Değışimi	I. Seçim Süreci ve Çoğulculuk	II. Hükümetin İşleyişi	III. Siyasal Katılım	IV. Siyasal Kùltür	V. Sivil Özgürlükler
İspanya	8.13	21=	2	9.58	7.50	7.22	7.50	8.82
Çek cumhuriyeti	8.08	23=	3	9.58	6.43	7.78	7.50	9.12
Portekiz	8.08	23=	8	9.58	7.14	6.11	8.75	8.82
Yunanistan	8.07	25	-5	10.00	6.79	7.22	7.50	8.82
Kusurlu Demokrasi								
Fransa	7.99	26	3	9.58	7.50	7.78	6.88	8.24
Malta	7.93	27	-1	9.17	7.14	6.67	8.13	8.53
Amerika Birleşik Devletleri	7.85	28	1	9.17	6.43	8.89	6.25	8.53

Kaynak: *Democracy Index 2024*, The Economist Intelligence Unit. (Erişim

Tarihi: 20.05.2025). <https://image.b.economist.com/lib/fe8d13727c61047f7c/m/1/609fbc8d-4724-440d-b827-2c7b7300353d.pdf>

⁵⁷⁷ Democracy Index 2024. 6.

2024 Demokrasi Endeksinde ABD ile ilgili olarak ABD başkanının siyasi düşmanlarını baskı altına alabilmek için FBI ve Adalet Bakanlığını kullanma riski olduğu böyle bir durumda denge ve denetim mekanizmalarının zayıflayacağı, göçmenlerin protestocuların ve diğer azınlıkların risk altında olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, ABD'nin sivil özgürlükler kategorisinde puanın düşeceği öngörüsünde bulunmaktadır⁵⁷⁸.

3.2.3. Kuvvetler Ayrılığı İlkesi ve Fren ve Denge Sistemleri

Kuvvetler ayrılığı, özgürlükleri korumak ve otoriterleşmeyi önlemek amacıyla yönetim gücünün yasama, yürütme ve yargı güçleri arasında paylaştırılmasıdır. Söz konusu üç gücün birbirinden ayrı bir şekilde örgütlenmesi bir denge ve denetim mekanizması oluşturur. ABD Başkanlık sistemini kurarlarken, Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığı doktrinine dayanan ABD siyasal sistemini tasarlayan kurucu babalar, kurdukları başkanlık sisteminin en önemli makamı olan Başkanın Britanya Kralına benzemesinden korktukları için güçlü bir yürütmenin ortaya çıkmasını önlemek için fren ve denge sistemlerini getirmişlerdir. Yasama, yürütme ve yargı güçleri birbirlerinden ayrı ve aynı zamanda birbirlerinin gücünü sınırlandırmalarına izin verilmiştir⁵⁷⁹.

Hükümet sistemlerinin özü itibariyle demokratik olma özelliğini kaybetmemesi adına devlet yönetiminin tek elde toplanmaması ve özgürlükler bakımından tehlike arz etmemesi; otoriter bir sisteme evrilmesinin ve keyfi uygulamaların engellenmesi için fren ve denge mekanizmalarına aktif bir şekilde yer verilmesi önemli bir husustur. Her hükümet sistemi kendi içinde baskın bir figür ihtiva etmekte olup başkanlık sisteminin de baskın figürü başkanlık makamıdır. Tam bu noktada fren ve denge mekanizmaları, baskın figürün sahip olduğu güç ve yetkiyi sınırlama ve kontrol altına alma noktasında önemli bir rol üstlenmektedir.⁵⁸⁰

ABD federal sistemi oluşturulurken federal (merkezi) hükümete önemli fakat sınırlı yetkiler verilmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür. Diğer bir deyişle federal

⁵⁷⁸ Democracy Index 2024. 51.

⁵⁷⁹ Heywood, *Siyaset*, 486-487.

⁵⁸⁰ Bülent Yavuz, "Hükümet Sistemi Seçeneklerinde Denge ve Denetleme Mekanizmaları", *Denge ve Denetleme* Ağı, No:3 (2022):2. (Erişim Tarihi: 18.12.2024) https://www.dengedenetleme.org/dosyalar/file/hu_ku_met_sistemi_sec_eneklerinde_denge_ve_denetleme_mekanizmalar-v5.pdf

hükümete önemli yetkiler verilmesi eyaletlerin egemenliğine zarar vermemelidir. ABD Anayasası ile getirilen fren ve denge sisteminin temel amacı merkezi hükümetin gücünü sınırlamak ve kötüye kullanımını engellemektir. Bu kapsamda iki meclisli bir yasama organının önerilmesi de bu amaca hizmet etmiştir. Halk tarafından seçilmiş Temsilciler Meclisi ile daha muhafazakâr bir yapıda olan ve eyalet yasama organları tarafından seçilen bir Senato tarafından denetlenip dengelenmesi amaçlanmıştır. Ancak, 1913 yılında Anayasada yapılan on yedinci değişiklikle Senatonun da halk tarafından seçilmesi sistemi getirilmiştir. ABD federal sisteminin oluşturulmasına önemli katkılarda bulunan Madison, “Demokratik bir Meclis ve Senato” olmalı ve her ikisi de demokratik bir baş yargıç tarafından denetlenmeli tezini savunmuştur.⁵⁸¹

ABD’de demokratik ve fren-denge sistemlerine dayanan bir siyasal sistemin yaratılmasında önemli bir rolü olan Hamilton, ulusal ve eyalet yasama organlarının yaptığı yasaların ABD Anayasasına uygunluğunu denetleme hakkının Yüksek Mahkemede olması gerektiğini savunmuştur. Ona göre yüksek mahkemenin yargı denetimi yetkisi ile yasama organı üzerinde bir denetim işlevi görecektir. Mahkeme kararlarının Britanya Parlamentosunun çoğunluğunun oyuyla reddedilmesine olanak sağlayan Britanya siyasal sisteminin aksine, ABD Anayasası, bağımsız mahkemelerin yasamanın aşırılıklarını önleme rolünü üstlenmesini istemiştir.⁵⁸²

Madison ve Hamilton ortalama bir insanın adalet ve mantık gibi iyi özelliklerinin yanı sıra aç gözlülük, ihtiras ve hoşgörüsüzlük gibi kötü eğilimlerinin de olabileceğini düşünmekteydiler. Madison’a göre hükümet gücünün kötüye kullanılmasını engellemek için getirilen fren ve denge sistemlerini insan doğasına aykırı sayılabileceğini, ancak hükümetin bizzatıhi kendisinin insan doğasına aykırı olduğu fikrini benimsemiştir. Ona göre insanlar melek olsalardı hiçbir hükümete gerek kalmazdı. Ya da melekler yönetici olsaydı hükümet üzerinde denge ve denetime gerek kalmazdı. Ona göre insanları yönetmek için planlanan hükümet önce yönettiği halkı denetlemesine olanak sağlanmalı, ardından hükümetin kendisini de denetlemeye yükümlü kılınması gerektiği ifade etmiştir.⁵⁸³

⁵⁸¹ ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”,15.

⁵⁸² ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”,15.

⁵⁸³ ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”, 15.

ABD federalizmi özgür ve bağımsız davranma amacında olan küçük kurucu devletler daha sıkı bir federalizm ve merkezi otorite isteyen büyük kurucu devletler arasında bir dengeyi temsil etmektedir. Kongrenin temsilciler meclisinde nüfusla orantılı bir temsil söz konusudur. Örneğin büyük eyaletler temsilciler meclisinde 30-40 üye Kaliforniya, New York gibi eyaletlerde milletvekili sayıları 30'un üzerinde üyeye sahipken Alaska, Maryland, Oregon gibi eyaletlerde bu sayı 10'nun altında olup eşit dağılmamışken Senato'da her eyalet büyük ya da küçük olunmasına bakılmaksızın her eyaletten iki kişi seçilmektedir. Federalizm ilkesi ABD siyasal sisteminin denge ve denetim mekanizmalarından biridir.

ABD hükümet sisteminin yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirleri üzerinde bir miktar yetki sahibi olması ve yetkileri paylaşma anlamına gelen anayasal fren ve denge sistemi, ABD siyasal sisteminin en önemli ilkelerinden biridir.⁵⁸⁴

ABD demokrasinin kurucuları bir yandan çoğunluğun azınlık üzerindeki baskısı probleminde bir çözüm ararken, öte yandan ABD Anayasası hazırlanırken James Madison söz konusu problemin çözümü için fren ve denge sistemi ile kuvvetler ayrılığı ilkesini önermiştir. Hükümetin yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirlerinden bağımsız ve her birinin diğerlerini kontrol altına almamış olması anlamına gelen kuvvetler ayrılığı ilkesi, ABD Anayasasının en önemli ilkelerinden biri olmuştur. Sert kuvvetler ayrılığına dayanan ABD Anayasası yürütme gücünü başkana, yasama gücünü kongreye, yargı gücünü de yüksek mahkeme ve federal mahkemelere vermiştir.⁵⁸⁵

ABD'deki fren ve denge sistemi sorumluluk ve yetkileri paylaştırmakta kurumları politika yaparken ve bu politikaları uygularken birlikte hareket etmeye zorlamaktadır. Fren ve denge sisteminin sağlıklı işleyebilmesi için siyasal ayrışmaların derinleşmemesi tercih edilir. Siyasal ayrışmaların artması durumunda iş birliği zorlaşmaktadır.⁵⁸⁶

ABD'de, başkanlık seçimleri ile Kongre seçimleri farklı zamanlarda yapılmaktadır. Farklı zamanlarda yapılmasının temel amacı, başkan seçen çoğunlukla

⁵⁸⁴ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD,"103.

⁵⁸⁵ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi", 102.

⁵⁸⁶ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 191.

Senato ve Temsilciler Meclisini seçen çoğunluğun aynı olmamasını sağlamaktır. Böylece, yürütmenin yasamayı kontrol altına alınmasının önüne geçilmektedir.

Sonuç olarak, Oktay'ın da çok güzel ifade ettiği gibi yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirlerini frenlemesi ilkesinin yanı sıra, toplumsal kuruluşların birbirlerini frenlemesi ve dengelemesi mekanizmaları ile de dengelenmesi gerekmektedir. Şayet bu durum gerçekleşmezse kuvvetler ayrılığı ilkesinin anayasada yer alması çok fazla önem taşımayacaktır. Bu nedenle, fren ve denge mekanizmalarının amacına ulaşabilmesi için toplumu oluşturan farklı güçlerin her birinin diğerlerini baskılayacak kadar öne çıkmaması gerekmektedir. Ancak, bu da toplumdaki farklı çıkar gruplarının çıkarlarını korumak adına örgütlenmeleriyle mümkündür.⁵⁸⁷

3.2.3.1. Yasama Erkinin Denge ve Denetim Rolü

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin doğal bir sonucu olarak devlet gücünden kaynaklı yetkilerin önemli bir kısmı yasama organına bırakılmış olup yürütme erkinin haiz olduğu güç ve yetkilerin, yasama erkinin sahip olduğu yetki aracılığıyla frenlenmesi ve dengenin sağlanması amaçlanmaktadır. “Check and Balance” yani “Fren ve Denge” mekanizmasıyla yasama ve yürütme erkinin sahip olduğu gücün kontrol altına alınması denetlenmesini ve birlikte hareket etmesi amaçlanmaktadır.⁵⁸⁸

Yasama organı olan Kongre, yalnız kanun yapma tekeli elinde bulundurmaz, aynı zamanda alternatif politikalar geliştirme yeteneğine sahip bir parlamentodur. Kongre başkan tarafından feshedilememektedir. Yürütme organı olan başkan ile yasama organı olan Kongre birbirlerinden tamamen bağımsızdır ve ayrı seçimle gelmektedir.⁵⁸⁹ Dolayısıyla, ABD siyasal sisteminin, sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için Kongreye fren ve denge rolünü oynaması için önemli yetkiler verilmiştir. Yasama yürütme organı karşısında özellikle yürütme organının anayasal sınırları zorlayıp yasa dışı bir şekilde gücünü arttırma, yasama ve yargı gibi diğer organları kontrol altına alma girişimlerini boşa çıkaracak denge ve denetim rolünü icra etmekle görevlidir.

⁵⁸⁷ Cemil Oktay, “Çoğunlukcu Kurumsallamış Yarı Başkanlık Rejimi: Fransa”,82.

⁵⁸⁸ Yavuz, “Denge ve Denetleme Mekanizmaları”, 2.

⁵⁸⁹ Zengin, “Fren ve Denge Mekanizması”,5-9.

Başkan, görevini yerine getirirken çok sayıdaki ekip arkadaşına ihtiyaç duyar. Başkanın sözcüsü, genel sekreteri, Kongreyle iletişim personeli ve danışman ekibi Beyaz Saray personelidir. Bu kadrolar, Başkan tarafından doğrudan atanırken, güvenlik, adalet, savunma ve hazine gibi bakanların katıldıkları federal kabine üyelerini başkan aday gösterir, ancak, Senato'dan onay alınması zorunludur.⁵⁹⁰

Üzerinde yaklaşık altı ayı geçen Trump'ın ikinci dönemi incelendiğinde Trump yönetiminin yürütmenin gücünü genişletme çabaları karşısında denge ve denetim sağlamakla görevli en önemli güçlerden biri yasama organı olan Kongre, hakkındaki ciddi suçlamalara rağmen Cumhuriyetçi Parti'nin çoğunlukta olduğu Senato, Pete Hegseth'in, savunma bakanı olmasını onaylaması ve Trump'ın deyimiyle "büyük ve güzel yasa"sının çıkarılması, Senatonun şimdilik Başkan Trump ile çatışmaya girme ve bu anlamda fren ve denge rolünü oynamaya çok istekli olmadığını göstermektedir.

3.2.3.1.1. Kanun Çıkarma Yetkisi

Bütün parlamentoların temel görevi kanun çıkarmaktır. ABD anayasasının 1. maddesinde "*Burada verilen tüm yasama yetkileri, Senato ve Temsilciler Meclisinden oluşan Amerika Birleşik Devletleri Kongresi'nde toplanacaktır*"⁵⁹¹ ifadeleriyle Kanun çıkarma yetkisi Kongre'ye verilmiştir. Başkan yasama faaliyetlerine katılamamaktadır. Bu nedenle istediği yasaların çıkması için yasama organı üyeleriyle yakın ilişkiler kurmalı ve iş birliğine girmelidir. Bu kuvvetler ayrılığı ilkesi ve fren ve denge mekanizmalarının en güzel örneklerinden biridir.

Kongrenin her iki kanadı olan Kongre ve Temsilciler Meclisi'nden geçen yasa tasarısını Başkan imzalarsa, tasarı yasalaşır. Ancak, veto ederse tasarı yasalaşamaz, ancak, Kongre, Başkanın vetosunu geçersiz kılabilmek için 2/3 çoğunlukla tasarıyı kabul etmesi durumunda Başkanın vetosuna rağmen tasarı yasalaşır. 2/3 çoğunluğun ulaşılması zor bir çoğunluk olduğu gerçeğini akılda tutarak, anayasanın yasama ve yürütme organlarının denge ve denetimini ve kuvvetler ayrılığı ilkesini ön plana koyduğunu söylemek mümkündür.

⁵⁹⁰ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 197.

⁵⁹¹ United States Constitution, Article I.

3.2.3.1.2. Bütçe Tasarısı Hakkında Karar Verme Yetkisi

ABD yasama organının yürütme karşısındaki sahip olduğu en önemli araç bütçeyi onaylama yetkisidir. Başkan bütçeyi hazırlasa da son sözü yasama organı yani Kongre söylemektedir. Dolayısıyla bütçe yapımı süreci yasamanın sahip olduğu en önemli denetim araçlarından biridir. Başkanın, istediği bütçeyi Kongreden, geçirebilmesi için Kongre ile arasının iyi olması gerekmektedir.⁵⁹²

Anayasanın 1. maddesinde Kongre, bütçe yapmak, vergi koymak ve toplamak, ödünç para almak, yüksek mahkeme haricinde ek mahkemeler kurmak, savaş ilan etmek, ordu ve donanma kurmak, desteklemek yabancı ülkelerle eyaletler arasında ticareti düzenlemek, para basmak, ABD Hükümetine veya herhangi bir Bakanlığına, görevlisine verilen diğer tüm yetkilerin uygulanması adına gerekli yasaları yapmak gibi yetkilere sahiptir.⁵⁹³ Söz konusu yetkiler yürütmenin gücünü sınırlandırmaktadır. Örneğin, Kongre'nin, Anayasa'dan kaynaklanan yetkilerini kullanabilmesi için “gerekli ve uygun” yasaları yürürlüğe koyma yetkisine sahip olması yürütme organını dengelemek amacı taşımaktadır. Bu kapsamda, Kongrenin bütçe hakkı ABD siyasal sisteminde önemli bir yere sahiptir. Başkan, en önemli politika uygulama aracı olan ve yetkilerini kullanmasında kilit rol oynayan bütçeyi uygulayabilmek adına Kongrenin onayını almak zorundadır. Kongrenin bütçeye zamanında onay vermemesi yönetsel sürecin tıkanmasına yol açabileceğinden Başkanın, Kongre ile iş birliğini yapması elzem bir hal almaktadır.⁵⁹⁴ Bu nedenle, Kongrenin en önemli denge-denetleme araçlarından birinin bütçe yapma yetkisi olduğunu söylemek gerekir.⁵⁹⁵

3.2.3.1.3. Başkanın Atama Yetkisinin Sınırlandırılması

ABD siyasal sistemi içinde şüphesiz en önemli makam olan ve yürütme yetkilerinin büyük ölçüde toplandığı Başkanlık makamının en önemli yetkilerinden biri atama yetkisidir. Ancak, Başkan bu yetkiyi tek başına kullanamaz. Kuvvetler ayrılığı ilkesi ve fren ve denge sistemi gereğince Başkanın bu önemli yetkisi sınırlandırılmıştır.

⁵⁹² Zengin, “Fren ve Denge Mekanizması”,11.

⁵⁹³United States Constitution, Article I.

⁵⁹⁴Durdu, “Bütçe Hakkı”,62.

⁵⁹⁵Gülener, “Denge ve Denetleme”, 16.

Bu kapsamda, Senato, ikinci bölümde anlatıldığı gibi Başkanın atama yetkilerine ortak olmaktadır. Diğer bir deyişle, Başkanın atama yetkileri sınırlandırılmaktadır.

ABD Anayasasının II. Maddesinde “*Başkan...Senatonun tavsiyesi ve onayıyla, hazır bulunan senatörlerin üçte ikisinin onayı şartıyla, antlaşmalar yapma yetkisine sahip olacak; ve Büyükelçileri, diğer kamu görevlilerini ve konsolosları, Yüksek Mahkeme yargıçlarını ve atamaları burada başka bir şekilde öngörülmemeyen ve kanunla belirlenen tüm diğer Birleşik Devletler memurlarını aday gösterecek ve Senatonun tavsiyesi ve onayıyla atayacaktır*” ifadeleriyle Başkan’ın büyükelçiler, Yüksek Mahkeme yargıçları, bakanlar, federal yargıçlar, üst düzey bürokratları atarken Senato’nun onayını almasını şart koşmuştur⁵⁹⁶. Senato’nun bu yetkisi Başkanın atama yetkisini yasama organıyla anlaşarak ataması için getirilmiştir. Böylece, yürütmenin başındaki Başkanın atama yetkisi sınırlandırılmıştır. ABD siyasi sisteminin getirdiği en önemli fren ve denge sistemleri arasındadır. Farklı çoğunluklar tarafından seçilen Başkan ve Kongreyi uzlaşmaya ve birlikte çalışmaya zorlamaktadır.

Ayrıca, Başkanın yaptığı atamaların yasalara ve anayasaya aykırı olması durumunda mahkemeler tarafından iptal edilmesi de olasıdır. Dolayısıyla, Başkanın atama yetkisi yalnız yasama organı tarafından değil, anayasa ve kanunlara uygun olmadığı durumlarda yargı organları tarafından da sınırlandırılabilir.

Başkanın yapacağı üst düzey atamalarda kamuoyu ve medyanın da etkili olduğunu söylemek gerekir. Özellikle, Başkan Trump’ın üst düzey atamalarının liyakatsiz ve niteliksiz kişileri atadığı gerekçesiyle sıkça eleştirilmektedir.

3.2.3.1.4. Uluslararası Antlaşmalara Onay Verme Yetkisi

ABD Anayasasının ikinci maddesi, “*Başkan, Senatonun tavsiyesi ve onayıyla, hazır bulunan senatörlerin üçte ikisinin onayı şartıyla, antlaşmalar yapma yetkisine sahip olacaktır*”⁵⁹⁷ şeklindeki ifadeleriyle Başkan’ın uluslararası antlaşma yapma yetkisini de

⁵⁹⁶United States Constitution, Article II.

⁵⁹⁷United States Constitution, Article II,

sınırlamıştır. Uluslararası anlaşma yapma yetkisi yürütme ve yasama organları arasında paylaştırılmıştır. Senato'nun uluslararası antlaşmalara onay verme yetkisi de ABD siyasal sisteminin getirmiş olduğu kuvvetler ayrılığı ve fren ve denge mekanizmalarına güzel bir örnektir.

Başkanlar uluslararası anlaşmaların Senato'da 2/3 çoğunlukla onaylanmasının zorluğunu bildiklerinden onun yerine Senato'nun onayına gerek duymayan, ancak kanun gücünde olmadığından sonraki Başkan tarafından da kaldırılabilen yürütme anlaşmaları (executive agreements) akdederek.

3.2.3.1.5. Meclis Soruşturması (Impeachment) Yetkisi

ABD'de de nadir olarak uygulanan ve ağır bir önlem olarak düşünülen meclis soruşturması önemli bir denetim mekanizmasıdır. Temsilciler Meclisi, 1797 yılından bu yana ikisi başkan, biri kabine üyesi, biri senatör, bir yüksek mahkeme üyesi, on bir federal yargıç olmak üzere on altı federal görevli hakkında meclis soruşturması yapılmasını kararlaştırmıştır. Senato söz konusu on altı görevlinin yedisini mahkûm etmiştir. Örneğin Andrew Johnson hakkında açılan meclis soruşturması Senato'da yapılan oylamada 2/3 çoğunluk şartının bir oy farkla yakalanamaması nedeniyle başkan mahkûm olmaktan kurtulmuştur. Başkanlara yönelik ikinci meclis soruşturması örneği ise 1974 yılındaki "Water Gate" skandalı sonucunda Temsilciler Meclisinin meclis soruşturması açılması kararı sonrasında Başkan Richard Nikson, görevinden istifa etmiştir. Bir başkana yönelik açılan meclis soruşturmasına üçüncü örnek, Başkan Bill Clinton'a yönelik yalancı şahitlik yapmak ve adaleti engellemek suçlamasıyla açılan meclis soruşturmasıdır. Senatoda yapılan yargılama sonucunda elli beşe karşı kırk beş oyla yalancı şahitlikten ve elliye karşı elli oyla da adaleti engelleme suçundan suçsuz bulunmuştur.⁵⁹⁸

3.2.3.1.6. Yasamanın Yürütmeden Ayrı Seçimle Göreve Gelmesi

Yürütmenin yasamanın içinden çıktığı parlamenter sistemin aksine Başkanlık sisteminde yürütme ve yasama organları ayrı ayrı düzenlenen seçimlerle seçilir. Bu sayede iki organ da meşruiyetini halktan alır. Bu kuvvetler ayrılığı açısından çok

⁵⁹⁸ ABD Büyükelçiliği, "Ana Hatlar", 8.

önemlidir. Ayrıca, yasama organı Kongre'nin Senato ve Temsilciler Meclisi ile Başkanlık seçimleri farklı zamanlarda yapılmaktadır. Farklı zamanlarda yapılmasının temel amacı iki gücün aynı çoğunluk tarafından seçilmesini önlemektir. Bu bağlamda, farklı çoğunluklar tarafından seçilen yürütme ve yasama güçlerinin iş birliği yapmaları ve uzlaşmaya gitmeleri istenir.

3.2.3.1.7. Yürütmenin Yasamayı Feshedememesi

Yürütme organının başı olan başkan, yasama organını feshedemediği gibi yasama organının da güvenine de gereksinimi yoktur ve yasama organına karşı sorumlu değildir. Yasama organı başkanı düşüremediği gibi yasama ve yürütme organları birbirlerinden tamamen bağımsız bir şekilde çalışmakta ve ayrı seçimle göreve gelmektedir. Başkan yasama organının bir üyesi değildir. Bu sebeple, kanun teklifinde bulunamadığı gibi yasama çalışmalarına da katılamamaktadır.⁵⁹⁹ Sert kuvvetler ayrılığı ilkesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan durum, yasama organı üzerinde yürütme organının baskı kurmasını önler ve yasama organının daha bağımsız hareket etmesini sağlar. Yürütmenin yasama üzerinde kontrol sağlamasını engelleyerek kuvvetler ayrılığını garanti altına alır.

3.2.3.1.8. Yasamada ve Yürütmede Ortak Görev Alınamaması

ABD Anayasasının 1. maddesi 6. bölümünde “*Hiçbir Senatör veya Temsilci, seçildiği süre içerisinde, Birleşik Devletler'in yetkisi altında oluşturulan veya maaşları artırılan herhangi bir sivil makama atanmayacaktır ve Birleşik Devletler'de herhangi bir makamda bulunan hiçbir kişi, görevinin devamı süresince her iki Meclisin de Üyesi olmayacaktır.*”⁶⁰⁰ hükmü gereğince yasama organında görev alanlar yürütme organında görev alamazlar, yürütme organında görev alanlar da yasama organında görev alamazlar. Burada amaçlanan şey gücün tek bir elde toplanmasını önlemek ve yürütme ve yasama güçlerinin denge ve denetimini sağlamaktır. Böylece, yürütmenin yasamayı kontrol altına alması da önlenmiş olur.

ABD Anayasasının sert kuvvetler ayrılığı ilkesini esas alan maddesi hükümetin herhangi bir organında görev alan bir kişinin aynı anda başka bir organda yer alamaması

⁵⁹⁹Zengin, “Fren ve Denge Mekanizması”,10.

⁶⁰⁰United States Constitution, Article I.

yani, başkan ya da yardımcılarını yasama organı olan kongrede görev alamazken herhangi bir kongre üyesi de yürütmeye aynı anda görev alamamaktadır. Örnek olarak 2008 yılı başkanlık seçimlerini kazanan Başkan Obama, Dışişleri Bakanı olarak New York eyaleti senatörü Hillary Clinton'u atamıştır. Clinton, bu göreve atandığında senatodan istifa etmek zorunda kalmıştır.⁶⁰¹

3.2.3.1.9. Yürütmenin Yasamanın Faaliyetlerine Sınırlı Müdahalesi

Senato ve Temsilciler Meclisi seçimlerinden farklı olarak ayrı bir seçimle seçilen ABD Başkanının ve Senato ve Temsilciler Meclisinin çoğunluğunun aynı partiden olması durumunda bile Başkan ile Kongre ilişkileri her zaman dostane olmamaktadır.⁶⁰²

Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığı dünyadaki en güçlü yönetim makamlarından biri olarak kabul edilse de başka demokratik ülkelerin liderleri ile karşılaştırıldığında ABD Başkanının çoğu zaman eli kolu bağlıdır. ABD Başkanının siyaset seçenekleri ABD mahkemeleri Kongre tarafından sınırlandırılmakta ve yönetimle ilgili önemli kararların pek çoğu Beyaz Saray'ın dışında alınmaktadır. Bu nedenle ABD Başkanının gücü Kongrenin içinden ve dışından koalisyonlar oluşturmak ve ikna etme yeteneklerinden oluşmaktadır.⁶⁰³

ABD siyasal sisteminin en önemli parçasını oluşturan fren ve denge sistemine göre ABD hükümetinin üç organı olan yasama, yürütme ve yargı birbirlerine hükmedememektedir. Bu kapsamda yasama organı olan kongre yasalar çıkarır, ancak yürütme organı olan başkan çıkarılan yasaları veto edebilir. Veto etmesi durumunda Kongrenin her iki kanadı Senato ve Temsilciler Meclisi 2/3 çoğunlukla başkanın vetosunu geçersiz kılabilirler. 1789 yılından 2002 yılına kadar ABD başkanları kongrenin çıkardığı 2500 yasayı veto etmiştir. Öte yandan, bu dönemde Kongre ise ABD başkanlarının veto kararlarını yüzden fazla defa geçersiz hale getirmiştir. Aynı zamanda, diğer bir organ olan Yüksek Mahkeme de kongrenin çıkardığı ve başkanın imzaladığı yasaları anayasaya uygun olmadığı gerekçesiyle iptal edebilmektedir. Öte yandan, söz

⁶⁰¹ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD", 102-103.

⁶⁰² McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 191.

⁶⁰³ McCormick, Karşılaştırmalı Siyaset, 194.

konusu Yüksek Mahkemenin yargıçları da başkanın önerisiyle Senatonun onayıyla atanabilmektedir. ABD başkanının ayrıca yurt dışına ataması yapılacak diplomatları da atama yetkisi vardır, ancak bu atamalar için Kongrenin onayı gerekmektedir.⁶⁰⁴

3.2.3.1.10. Parti Disiplinin Yasama Üyelerinin Bireysel Hareket Edebilmesi

ABD siyasal sisteminin önemli parçasını oluşturan siyasi parti sistemi, iki partili sisteme dayanmaktadır. İki partili bu sistemde iki parti arasında ideolojik farklılıklar azdır. Dolayısıyla, parti disiplini de zayıftır. Zayıf parti disiplini Kongre üyelerinin partilerinden bağımsız hareket edebilmelerine zemin hazırlar. Senatörler ve Temsilciler Meclisi üyeleri partilerinden ve Başkandan farklı oy kullanabilmektedir. Bu durum, yürütme organının denetimine ve sınırlandırılmasına katkıda bulunmaktadır.

3.2.3.2. Bağımsız Yargının Denge ve Denetim Rolü

Yasaların anayasaya uygunluğunu denetleme yetkisini elinde bulunduran Yüksek Mahkeme'deki⁶⁰⁵ 9 yargıçtan 6'sı Cumhuriyetçiler tarafından atanmıştır. Ayrıca, bu yargıçların 3 tanesinin atamasını Trump'ın birinci başkanlığı döneminde yapmıştır. Ancak, ABD siyasal sisteminde yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü ilkelerine bağlılık ve hukuk devleti ilkesinin içselleştirilmesi nedeniyle Yüksek Mahkeme'nin bütün kararlarının yürütme erkinin istediği doğrultuda olmayacağını söylemek mümkündür. Örneğin, Yüksek Mahkeme, 2020 yılında yapılan başkanlık seçimlerinin iptal istemini ve ABD'ye yasadışı olarak giren çocuk göçmenleri korumayı amaçlayan Daca Programını sonlandırma talebini reddetmiştir. Dahası, Yüksek Mahkeme dışında, bölge yargıçlarının % 60'ının demokrat başkanlar tarafından atandığına dikkat çekilmektedir⁶⁰⁶. Bölge yargıçlarının çoğunluğunun Yüksek Mahkeme üyelerinin aksine Demokrat Partili başkanlarca atanmış olması da yargı gücünün tamamen Cumhuriyetçilerin egemenliği altına girmediğinin bir göstergesidir ve fren ve denge sisteminin işleyişi açısından büyük önem arz etmektedir.

⁶⁰⁴ Sabri Sayarı, "Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD",103.

⁶⁰⁵ Eroğul, Çağdaş Devlet Düzenleri, 82.

⁶⁰⁶ Angel Bermudez, "ABD'deki Denge ve Denetleme Sistemi: Trump'ın Gücünü Kimler Kısıtlayabilir?"

Ayrıca, hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı ilkelerinin yerleştiği ülkede Cumhuriyetçi Parti tarafından atanan yargıçların da Trump yönetiminin hoşuna gitmeyecek kararlar alabildiğine tanık olmaktadır.

Öte yandan, Trump'ın yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü konularında umursamaz tavrı ikinci döneminde artarak devam ettiği görülmektedir. Örneğin, ABD Adalet Bakanlığı 6 Ocak isyanının araştırmak için işe alınan, bu kapsamda, Trump ve destekçilerini soruşturan, savcılarını işten çıkarma kararı aldı. Adalet Bakanlığı yetkilileri işten çıkarmaların hükümet kurumlarının profesyonelliğini ve bütünlüğünü koruyan yasaları ihlal edilmesi anlamına geldiğini ifade etmektedirler.⁶⁰⁷ Bu görevden almaların diğer bir anlamı da yürütme gücünü elinde bulunduran Trump ve ekibinin kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü ve fren ve denge rolü üstlenen kurumları zayıflatmayı amaçlamış olmasının giderek daha fazla netleşmesidir.

Trump yönetiminin yürütmenin denetlenmesi işlevini en iyi uygulayan yargı gücünü kontrol etmeye ve değiştirmeye yöneldiği de görülmektedir. Trump, sürekli olarak eleştirdiği ve kınadığı Adalet Bakanlığı'nı denetlemek üzere güvendiği bir ismi başsavcı olarak Senato'ya önermiş ve Senato 54'e karşı 46 oyla atamayı onaylamıştır. ABD Senatosu'nun Pam Bondi'nin, başsavcı olarak atanmasını onaylaması Demokratlar tarafından kabul görmemiş, Demokratlar, Bondi'nin, başsavcı olarak görev yapmasının iktidarın kötüye kullanılmasına olanak sağlayabileceği uyarısında bulunmuşlardır. Ancak, Trump yönetimi daha da ileri giderek Trump'a yönelik soruşturmalarda görev yapan savcılar da dahil pek çok savcıyı ya görevden almış ya da görev yerini değiştirmiştir.⁶⁰⁸ Trump yönetiminin hukuk dışı uygulamalarına karşı Temsilciler Meclisi'nin Demokrat Partili üyeleri harekete geçerek kamu güvenini zedeleyen açık etik

⁶⁰⁷Glenn Thrush, Devlin Barrett, Alan Feuer and Eileen Sullivan, "More than a dozen prosecutors at the U.S. attorney's office in Washington were dismissed", *The New York Times*, 31.01.2025. (Erişim Tarihi:31.06.2025)

<https://www.nytimes.com/2025/01/31/us/politics/prosecutors-us-attorneys-office-trump-firings.html>

⁶⁰⁸ Devlin Barrett, "Bondi Confirmed as Attorney General", *New York Times*, 04.02.2025. (Erişim Tarihi: 12.02.2025)

<https://www.nytimes.com/2025/02/04/us/politics/pam-bondi-attorney-general-confirmation.html>

ihlaller yaptıkları suçlamasıyla Adalet Bakanlığı'nın iki üst düzey yetkilisi hakkında soruşturma çağrısında bulunmuşlardır.⁶⁰⁹

3.2.3.3. Sivil Toplumun Denge ve Denetim Rolü

Devlette ayrı ve bağımsız olarak kendi amaçlarını gerçekleştirmek için gönüllü olarak bir araya gelen kurumları ifade eden sivil toplum, çıkar grupları, özerk gruplar, kulüpler ve iş çevrelerini de kapsar⁶¹⁰. Sivil toplumun çok güçlü olduğu ABD'de yürütmenin denetlenmesinde aktif bir rol oynayan sivil toplum kuruluşları, yanlış buldukları hükümet politikalarını protesto edecekleri gibi istedikleri bir konuda kamuoyu oluşturulması için de faaliyet gösterebilmektedirler.

STK'lar ayrıca, federal hükümetin beğenmedikleri politikaları ve kararları hakkında mahkemelerde dava açabilirler. Örneğin, Trump yönetiminin hızlı sınır dışı etme yetkilerine Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği-American Civil Liberties Union (ACLU) Washington'daki federal mahkemede kararın federal yasayı ihlal ettiği gerekçesiyle itiraz etmesi⁶¹¹ de ABD'de yürütme gücünün sivil toplum örgütleri tarafından da denge ve denetlemeye tabii tutulduğunun güzel bir örneğidir.

ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından ortak amaç ve çıkarları sağlamak için vatandaşlarca gönüllü olarak kurulan sosyal örgütler bütünü olarak tanımlanan sivil toplumun en gelişmiş olduğu ülkelerin başında gelen ABD'de Sivil Toplum Kuruluşları, (STK) insan haklarının korunmasından, işçi haklarını savunan sendikalara, yoksullara yardım kuruluşları, çevre sorunları ve kadın haklarına kadar pek çok konuda faaliyet göstermektedir. Hükümetlerin tek başına çözemeyeceği sorunlara yeni yaklaşımlar getirerek sorunların çözülmesine katkıda bulunurlar.⁶¹² Amerikan sosyal ve siyasal

⁶⁰⁹Luke Broadwater, "House Democrats Call for Investigation of Top Justice Officials" *The New York Times*, 06.02.2025. (Erişim Tarihi: 13.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/12/us/politics/house-democrats-justice-department-trump.html>

⁶¹⁰Heywood, *Siyaset*,36.

⁶¹¹Hamed Aleaziz, "Trump Officials Move to Quickly Expel Migrants Biden Allowed In Temporarily", *The New York Times*, 26.06.2025. (Erişim Tarihi: 30.01.2025) <https://www.nytimes.com/2025/01/23/us/politics/trump-immigrants-deportation.html>

⁶¹² US Department of State, Fact Sheet, "Non-Governmental Organizations (NGOs) in the United States", January 20, 2025, (Erişim Tarihi:24.08.2025). <https://www.state.gov/bureau-of-democracy-human-rights-and-labor/releases/2025/01/non-governmental-organizations-ngos-in-the-united-states>

yaşamında önemli bir rol oynayan STK'lara ABD hükümeti genellikle müdahalede bulunmaz. 1,5 milyon STK'nın faaliyet gösterdiği ABD'de STK kurabilmek için ABD vatandaşı olma şartı aranmamaktadır. Ayrıca, STK'lar yabancı ülkelere fon da alabilmektedirler. Birçok STK'nın vergiden muaf olduğu ABD'de pek çok yabancı STK da faaliyet göstermektedir.⁶¹³

ABD'de yürütmenin denge ve denetim mekanizmaları içinde önemli bir faktör olan STK'lar hükümetin politikalarını yakından izlerler ve kendilerini yakından ilgilendiren konularda açıklamalarda bulunarak kamuoyu oluşturulmasına katkıda bulunurlar. Lobi faaliyetleri kapsamında STK'lar, Kongre üyeleriyle görüşerek bir yasanın çıkmasını ya da çıkmamasını sağlamak için yasama organını ve yürütme organını etkilemeye çalışırlar. Dolayısıyla, ABD'de önemli bir yasa çıkarılırken ya da yeni bir politika belirlenirken o konuyla yakından ilgili STK'ları görüşlerinin alınmasına önem verilir. Herhangi bir konudaki eleştirileri ya da açıklamalarıyla kamuoyunu bilgilendirerek harekete geçirebilme yeteneği olan STK'lar hükümetin yasadışı bulduğu uygulama ve politikalarını yargıya taşıyarak, basın açıklamaları yaparak hükümetin sağlıklı kararlar almasında ve denetlenip dengelenmesinde önemli bir rol oynar.

3.2.3.4. Federal Devlet Yapısının Denge ve Denetim Rolü

Egemenliğin merkez ve çevredeki kurumlar arasında paylaşılması anlamına gelen federal sistem, birlik ile bölgesel çeşitlilik ve etkin merkezi güçle merkezi gücün sınırlanması gereksinimi arasında bir uzlaşmadır⁶¹⁴. Devlet içinde gücü bölgesel ve işlevsel olarak dağıtan siyasi ve hukuki yapılar olarak ifade edilen federalizm,⁶¹⁵ Rusya, Hindistan, Almanya, Brezilya'nın da aralarında bulunduğu iki düzine kadar devlet tarafından uygulanmaktadır. Ancak, federasyonların en eski ve en orijinal örneği Amerika Birleşik Devletleridir.⁶¹⁶

⁶¹³ US Department of State, Fact Sheet, "Non-Governmental Organizations (NGOs) in the United States", January 20, 2025, (Erişim Tarihi:24.08.2025 <https://www.state.gov/bureau-of-democracy-human-rights-and-labor/releases/2025/01/non-governmental-organizations-ngos-in-the-united-states>)

⁶¹⁴ Heywood, *Siyaset*, 550-551.

⁶¹⁵ Heywood, *Siyaset*, 553-554.

⁶¹⁶ McCormick, *Karşılaştırmalı Siyaset*, 191.

Yerel ve bölgesel hükümetlerle ulusal ya da merkezi hükümet arasındaki yetki paylaşımı anlamına gelen federalizm kavramı, ABD siyasal sisteminde önemli bir rol oynamaktadır. ABD Anayasası federalizm kavramına atıfta bulunmamasına karşı siyasi yetkiyi federal hükümetler ve eyaletler arasında paylaşmaktadır. ABD siyasal sistemi federal hükümet kurumlarına ve uygulamalarına dayanmaktadır. Federalizm, tarihte ilk defa ABD’de uygulanmış ve sonrasında dünyanın başka ülkelerine yayılmıştır. ABD dışında Kanada ve Avustralya gibi coğrafik olarak çok büyük ülkelerin yanı sıra Rusya ve Hindistan gibi hem yüzölçümü hem de nüfus bakımından büyük ülkelerde uygulanmaktadır. Ancak bu genel bir kural olmayıp Almanya ve İsviçre gibi ülkelerde de uygulanmaktadır.⁶¹⁷ Örneğin, Alman Federalizmi Almanya tarihinin ve siyasal sisteminin önemli bir parçasıdır.

ABD’nin kurucu babaları ABD Anayasasından önce oluşturdukları Konfederasyon maddeleriyle eyaletler arasında sıkı olmayan ve gevşek bağlar kuran bir federal hükümet kurmuştur. Söz konusu federal hükümet o kadar zayıftı ki “Birleşik” ifadesi lafta kalmaktaydı ve federal bir yapıdan ziyade bir konfederasyonu andırmaktaydı. Şöyle ki, ABD Bağımsızlık Bildirgesinin ilanından çok önce eyaletlerin hükümetleri vardı ve Amerikan Devrimi başladıktan sonra 13 eyaletin 10 tanesi kendi anayasalarını ilan etmişlerdi. Kurucu 13 eyaletin çoğunun yasama organları tarafından seçilmiş valileri de bulunmaktaydı ve halk tarafından seçilmiş yasama organlarına sahiptiler.⁶¹⁸

ABD demokrasisi açısından federalizmin en önemli özelliği, yönetim gücünü farklı kuvvetler arasında dağıtarak özgürlükleri koruyan bir fren ve denge sistemi oluşturmuş olmasıdır.⁶¹⁹ ABD’de her bir hükümet düzeyi ona münhasır olarak ayrılan ve belli yetkiler içeren geniş bir özerklik alanına sahiptir. Farklı yönetimler arasındaki uyumsuzluklar da ABD’deki bağımsız mahkemelerce çözülmektedir.

Yukarıda bahsedildiği üzere ABD’nin kuruluş aşamasında merkezi otoritesinin zayıflığından şikâyet ederek onu güçlendirmeye çalışırken küçük kurucu devletler (eyaletler) ise merkezi otoriteyi güçlendirmek yerine daha fazla bağımsız davranabilme

⁶¹⁷Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD,”103-104.

⁶¹⁸ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”, 4.

⁶¹⁹ Heywood, *Siyaset*, 556.

çabasıındaydılar. Bu kapsamda, 13 kurucu devlet şöyle bir formül bulmuştur: Oluşturulan yeni siyasal sistem ne üniter (tek merkezli) devlette olduğu gibi üyelerin bütünüyle merkeze bağlı hareket ettikleri bir sistem oluşturulmuş ne de konfederasyondaki gibi neredeyse bütün yetkinin kurucu devletlere verildiği bir sistem oluşturulmamış bu iki sistemin ortasında yer alan bir federal sistem oluşturulmuştur. Hem federe devletlerin (eyalet) hem de federal devletin güç ve yetkilerini anayasadan alması kararlaştırılmıştır. Anayasanın çizdiği sınırlar dahilinde kendi yetkilerini istedikleri gibi kullanabilmektedir.⁶²⁰

ABD’de federe devletler (eyaletlerle) federal yönetim arasındaki yetki, hak ve sorumluluklar ile ilgili bir değişiklik ancak anayasada yapılan düzenlemelerle olanaklıdır, yani bu konu yasalar ile düzenlenmemektedir. Çam’a göre, ABD federalizmi, büyük ve küçük devletlerin avantajlarını bir araya getiren bir sistemdir. Örneğin, güçlü merkezi otorite olması büyük kurucu devletlerin bir avantajı iken özgür ve bağımsız hareket edebilme arzusu ile küçük kurucu devletlerin avantajlarını aynı anda içermektedir. Dolayısıyla, federal sistem büyük ve küçük kurucu devletler arasında bir dengeye dayanmaktadır. Kurucu devletlerin (eyaletler) yasama organında temsil edilmeleri şu şekildedir: Kongrenin Temsilciler Meclisinde nüfusla orantılı bir temsil söz konusudur. Örneğin, büyük eyaletlerin temsilciler meclisinde 30-40 arası üyeye sahip olduğu, Kaliforniya, New York gibi eyaletlerde milletvekili sayıları 30’un üzerinde üyeye sahipken Alaska, Maryland, Oregon gibi eyaletlerde bu sayı 10’nun altında olup eşit dağılmamışken Senato’da her eyalet büyük ya da küçük olunmasına bakılmaksızın her eyaletten iki kişi seçilmektedir.⁶²¹

Kongrenin, Temsilciler Meclisi ve Senato olarak iki ayrı meclisten oluşmasının temel sebebi federalizm ilkesinin benimsenmiş olmasıdır.⁶²² Anayasa, Federal hükümetle eyalet yönetimleri arasında bir denge kurmayı amaçlamıştır.

Federal hükümetin yetki ve sorumlulukları şunlardır: Para basmak; dış ilişkiler, dış politika kapsamında diğer ülkelerle antlaşmalar yapmak; savaş ilan etmek, savunma,

⁶²⁰ Çam, Devlet Sistemleri,94.

⁶²¹ Çam, Devlet Sistemleri, 94.

⁶²² Zengin, “Fren ve Denge Mekanizması”,3.

dış ticareti düzenlemek, telif hakkı vermek, patent hakkı tanımak ve ağırlık ve ölçüleri belirlemek, ABD askeri kuvvetlerini kullanmak, bir federal organ olan Amerikan Yüce Mahkemesi kararları bütün federe devletlerde aynı biçimde anlaşılıp ve uygulanmasını sağlamak için gerektiğine askeri güç bile kullanılabilir. Senato ve Temsilciler Meclisinden oluşan Federal Kongre, federal yasalarla çelişen federe devlet yasasını iptal edebilmektedir. Yani federal yasalar, eyaletlerin yasalarından üstündür.⁶²³

Anayasa ile federal hükümete verilen yetkiler, haklar ve sorumluluklar dışında federe devletler (eyaletler) bağımsız olarak istedikleri gibi hareket etmektedirler. Anayasa ile sınırlandırılan federal yönetim yukarıda sayılan alanlar dışında federe devletlerin yetki alanına müdahil olmamaktadır.⁶²⁴

ABD’de federe devletlerin (eyaletlerin) evlilik ve boşanma gibi konuların dahil olduğu medeni haklar, eğitim, motorlu taşıtların denetlenmesi ve eyalet içi ticaret gibi konularda yetkileri bulunmaktadır. Son olarak hem federal hükümetin hem de eyaletlerin yetkisinde olan konuların başında suçluların cezalandırılması ve vergilendirme gelmektedir.⁶²⁵

ABD Federalizminin uygulanması konusunda eyaletler ile federal devlet arasındaki uyuşmazlık durumlarında yetki üstünlüğü ilkesi uygulanmaktadır. Bu tür uyuşmazlıklarda anayasaya ve federal devletin yasalarına göre çözümlenmektedir. Yani bu tür uyuşmazlıklarda federal hükümetin kararları esas alınmaktadır.⁶²⁶

ABD Anayasası’nın 10. Değişikliğindeki “*Anayasa tarafından Birleşik Devletlere verilmeyen veya Anayasa tarafından eyaletlere yasaklanmayan yetkiler, eyaletlere veya halka aittir*”,⁶²⁷ ifadesiyle gücü federal hükümetle eyaletler arasında paylaşmıştır. Böylece, kuvvetler ayrılığı garanti altına alınmıştır.

⁶²³ Çam, Devlet Sistemleri,95.

⁶²⁴ Çam, Devlet Sistemleri,95.

⁶²⁵Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 104.

⁶²⁶Sabri Sayarı, “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”, 104.

⁶²⁷United States Constitution, Amendment X (1791).

ABD’yi oluşturan elli eyalet birbirleriyle eşit konumda olmakla beraber bütün eyaletler, diğer eyaletlerin yasalarını tanımak ve saygı göstermek zorundadırlar. Eyalet Hükümetleri de tıpkı Federal Hükümet gibi demokratiktir ve halka dayanmaktadır.⁶²⁸

Trump, ABD topraklarında doğan bebekler için otomatik olarak vatandaşlık veren düzenlemeyi sona erdiren kararnamesinin hayata geçmesini yargı engelledi. 22 eyaletin yanı sıra hamile anneler ve aktivist gruplar söz konusu kararnamenin 14. değişikliği (Amendment) ihlal ettiği gerekçesiyle altı ayrı dava açtılar. Federal Bölge Mahkemesi yargıcı John C. Coughenour, Oregon, Illionis, Arizona ve Washington eyaletlerinin açtıkları davada söz konusu eyaletleri haklı bularak kararnamenin “açıkça anayasaya aykırı” olduğu kararını verdi. Ardından, Trump bu karara itiraz edeceklerini açıkladı⁶²⁹. Bu örnek de göstermektedir ki Trump yönetimi anayasal sınırları aşmaya başladığında ülkede var olan bağımsız yargı fren ve denge rolünü oynayarak yürütmenin yasadışı kararlarının uygulanmasına izin vermeyecektir.

Trump yönetimi, Illinois, Cook Country ve Chicago eyaletlerini federal hükümetin göç yasalarını uygulamasını engelledikleri gerekçesiyle dava ederken, San Francisco, Trump yönetiminin kendisine direnen yargı bölgelerini cezalandırmayı amaçlayan federal direktiflere karşı çıkacağını ve Trump yönetiminin göçmenlik politikalarına uyma yönündeki faaliyetleri nedeniyle birçok eyalete dava açacağını açıklamıştır.⁶³⁰

ABD Anayasasının 10. maddesi sosyal yardımlar, sağlık, eğitim, ceza hukuku, güvenlik, mülkiyet yasaları ve istihdam hukuku gibi alanlarda sorumlu kabul edilen eyalet yönetimlerine bu alanlarda geniş yetkiler vermektedir. Bölgeler ve şehirler de toprak kullanımı, kamu güvenliği ve şehir planlaması gibi konulardan sorumludur. Peterson’a göre, demokratlar yerel düzeydeki bu yetkileri kullanarak Trump yönetimine yerel

⁶²⁸ ABD Büyükelçiliği, “Ana Hatlar”, 8.

⁶²⁹ Mike Baker, Mattathias Schwartz, “A judge deals President Trump his first setback in his effort to rewrite immigration law”, “New Administration Highlights: Judge Calls Trump’s Birthright Citizenship Order ‘Blatantly Unconstitutional’”, *The Newyork Times*, 23.06.2025 (Erişim Tarihi:30.01.2025) <https://www.nytimes.com/live/2025/01/23/us/trump-news#judge-blocks-birthright-citizenship>

⁶³⁰ Eileen Sullivan, “San Francisco Is Latest City to Sue Trump Over Immigration Policies”, *New York Times*, 07.02.2025. (Erişim Tarihi: 12.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/07/us/politics/san-francisco-sues-trump-sanctuary-cities.html>

düzeyde denge ve denetim sağlayacaktır. Hali hazırda, ABD'nin 50 eyaletinin 23'ünü Demokrat Partili valilerin yönettiği göz önüne alındığında⁶³¹ Trump yönetiminin otoriterleşme çabaları karşısında federal yönetim ilkesi kapsamında eyaletlerin ABD siyasal sisteminin en önemli araçlarından biri olacaktır.

Federal sistemin eyaletlere verdiği önemli yetkiler sayesinde yürütme gücünün sınırlandırılmasında önemli bir denge ve denetim rolü oynamasına en önemli örnek Trump yönetiminin göçmenleri geri gönderme politikasına demokrat yönetimlerce yönetilen bazı eyaletlerin karşı çıkmasıdır. ABD'de genel olarak belgesiz (undocumented) göçmenleri sınır dışı etme uğraşlarında federal kurumlarla iş birliği düzeyini sınırlayan eyaletler ve yargı bölgeleri bulunmaktadır. Başsavcı Pam Bondi'nin, Adalet Bakanlığı'ndan ICE'ye sivil göç uygulamalarında yardımcı olmayan yargı bölgelerine verilen hibe fonlarının durdurulmasını istemesi karşısında bu yargı bölgelerinin yetkilileri bu talebin federal hükümetin yerel yetkilileri kendi iradelerine boyun eğmeye zorlaması anlamına geldiğini belirtmektedir. Ayrıca, kovuşturma ve fonların kesilmesi taleplerinin otoriter bir yönetim anlayışının bir yansıması olduğunun altını çizmektedirler. Yetkililer ayrıca, belgesiz göçmenlerin sınır dışı işlemlerinin federal hükümetin yetki alanında olan bir konu olduğu ve dolayısıyla bu konuda federal hükümete yardımcı olma yükümlülükleri bulunmadığını iddia ediyorlar.⁶³² Burada dikkat edilmesi gereken nokta, Federal hükümet ve eyalet hükümetleri şeklindeki yapılanmanın da fren ve denge rolü oynadığı gerçeğidir. Eyaletler, federal hükümetin kanunsuz emirlerini, talimatlarını veya taleplerini uyguma konusunda isteksiz davranmakta ve bu durumları yargıya taşıyarak yürütme gücünün sınırlandırılmasına katkıda bulunarak yürütme gücünü sınırlandırma çabalarına katkıda bulunmaktadır.

3.2.3.5. Kamuoyu ve Basın Gücünün Denge ve Denetim Rolü

Demokratik rejimlerde medya dördüncü kuvvet olarak isimlendirilmektedir. ABD Anayasasının Birinci Değişikliğinde *“Kongre, dinin kurulması veya serbestçe uygulanmasının yasaklanması veya konuşma veya basın özgürlüğünün kısıtlanması veya*

⁶³¹ Angel Bermudez, “ABD'deki Denge ve Denetleme Sistemi: Trump'ın Gücünü Kimler Kısıtlayabilir?”.

⁶³² Sullivan, “San Francisco Is Latest City to Sue Trump Over Immigration Policies”.

*halkın barışçıl bir şekilde toplanma ve şikayetlerinin giderilmesi için Hükümete dilekçe verme hakkının kısıtlanması konusunda hiçbir yasa çıkaramaz.”*⁶³³ ifadeleriyle ifade ve basın özgürlüğü anayasal koruma altına alınmıştır.

ABD’de kamuoyu ve bağımsız basın yürütme organın denge ve denetiminde önemli bir rol oynar. Öncelikle, bir hususla alakalı toplumun genel düşüncesi olarak tanımlayabileceğimiz kamuoyu⁶³⁴, tüm demokrasilerde olduğu gibi ABD demokrasisinin de unsurlarından biridir. Kamuoyu denetiminin en somut örneği seçimlerdir. ABD’de başkanlık ve yasama organı seçimleri ayrı yapıldığından ve Temsilciler Meclisi ile Senato’nun üçte biri her iki yılda bir seçildiğinden ve yerel seçimler de hesaba katıldığından sürekli olarak bir seçim süreci yaşanmaktadır. Seçimlerde halkın tepkisinden korkan hükümet halkın hoşuna gitmeyen anti demokratik politikalar uygulamaktan sakınır. Dolayısıyla seçimler hükümet üzerindeki en ciddi denetim araçlarından biridir.

ABD’de çok sık şekilde Başkanın iş onay anketleri başta olmak üzere anketler yayınlanır. Yürütmenin başındaki Başkan ve yönetimi başta olmak üzere tüm seçilmişler anketlerdeki farklı konulardaki destek oranına bakarak halk desteğinin düşük olduğu konularda yeni politikalar geliştirmek zorunda kalmaktadır.

ABD’de hükümetin uyguladığı protestolara karşı düzenlenen kitlesel protestolar ve gösteriler de hükümetin politikalarını gözden geçirmesine yol açarak hükümetin denetiminde önemli rol oynar. Örneğin, ABD’de bir siyahi kişinin polis şiddeti sonucu ölmesinin ardından başlayan “Black Lives Matter” başlıklı gösteriler ve ICE ajanları tarafından göçmenlerin gözaltına alınıp sınır dışı edilmesine yönelik ülke geneline yayılan gösteriler de hükümet politikalarındaki yanlışları veya eksiklikleri göstererek hükümetin politikalarının olumlu yönde değişmesine katkıda bulunmaktadır.

ABD’de yasama, yürütme ve yargıdan sonra gelen “dördüncü güç” olarak adlandırılan basın ya da medya hükümetin denetiminde hayati bir konumdur. Halkı bilgilendirme amacıyla faaliyet gösteren medya organları, kamuoyunun oluşmasına

⁶³³United States Constitution, Amendment I (1791).

⁶³⁴ Türk Dil Kurumu, “Kamuoyu Anlamı”, (Erişim Tarihi:24.08.2025), <https://sozluk.gov.tr/>

katkıda bulunur. Hükümetlerin politikalarındaki eksiklik ve yanlışları ortaya koyarak hükümeti denetleme görevini sürekli olarak yapar. Kamuoyunun harekete geçmesinde önemli bir unsur olan bağımsız medya hükümetin hesap verebilirliğine eşsiz katkılarda bulunur. Bu nedenle, Trump yönetiminin Voice of Amerika ve Associated Press gibi medya organlarını hedef alması ABD hukuk ve siyasal sisteminin belkemiğini oluşturan fren ve denge sistemlerini zayıflatmaya yönelik bir eylem olarak görülmelidir.

ABD’de kamuoyu ve bağımsız medya kuruluşlarının yürütmenin denetlenmesindeki rolü çok belirgindir. Yürütme organı, kamuoyu ve medya tarafından denetime tabi tutulur ve bu sayede kamuoyunun tepkisini çekecek hukuk dışı kararlar alıp uygulamaktan çekinir. Tüm dünyadaki otoriter liderin icraatlarına bakıldığında otoriter liderlerin ortak özelliklerinin en başında medyayı kontrol etmek ve medyanın muhalefet yapmasına ya da gerçekleri kamuoyuna duyurmasına engel olmak gelmektedir. Otoriterleşme çabası içinde bulunan Başkan Trump’ın bazı medya organları üzerinde baskı kurması, bazılarını Beyaz Saray’a almaması ve medyayı düşmanlaştırmaya çalışması medya üzerinde baskıcı tutumuna bir örnektir.

SONUÇ

Yaklaşık 250 yıllık bir demokrasi deneyimine sahip ABD, dünya politikasını, ekonomisini, kültürünü doğrudan etkileyen bir küresel güç olarak çok önemli bir ülkedir. Dolayısıyla, ABD’de ortaya çıkan ekonomik veya siyasi gelişmeler tüm dünyayı etkilemekte ve yakından takip edilmektedir.

Trump’ın, otoriterleşme eğilimleri karşısında ABD Anayasal sisteminin hükümet gücünün sınırlandırılması olanaklarının ele alındığı bu tez çalışmasında ulaşılan bulgulardan ilkinin 250 yıllık demokrasi deneyimine sahip ABD’de, Trump’la birlikte demokratik kurumların ve denge-denetleme mekanizmalarının ciddi bir sınama ile karşı karşıya kaldığı gerçeğidir. Ve bu durumun ABD demokrasisini zayıflatma risklerini belirginleştirdiğini, demokrasi ve hukukun üstünlüğü indekslerinde ABD’nin sıralamasını daha aşağılara çekeceği sonucuna varılmıştır.

2025 yılının başında göreve başlayan Başkan Trump, göreve geldiği ilk günden itibaren çıkardığı başkanlık kararnameleri başta olmak üzere politika, eylem ve söylemleriyle anayasa ve kanunlara uygun olmayan birçok uygulamalarda bulundu ve bulunmaya devam etmektedir. Otoriter bir yönetim tarzı benimseyen Trump, sürekli bir biçimde yürütme organının yetkilerini artırmaya çalışmakla ABD demokrasisinin üzerine kurulduğu kuvvetler ayrılığı ve fren ve denge sistemleri olumsuz yönde etkilenmektedir.

Trump, kendi politikalarına uygun davranmadığını iddia ettiği Harvard Üniversitesi başta olmak üzere, liberal eğilimli üniversiteleri hedef alarak, onlara tahsis edilen fonların kesmek, uluslararası öğrenci almalarını engellemek gibi baskılar uygulamaktadır. Ayrıca, siyasi rakipleri ve gazeteciler hakkında soruşturmalar açan Trump, kendi politikalarına destek vermeyen New York Times ve CNN gibi basın kuruluşlarını da hedef almakta, onları “halk düşmanı” ilan etmekte, bazı basın kuruluşlarının Beyaz Saray’a girmesine izin vermemekte, Ayrıca, Demokrat Parti’ye yakın bazı hukuk firmaları üzerinde de baskı kurmaktadır.

Trump’ın, 6 Ocak 2021 Capitol saldırısını yapan kişileri affetmesi de ABD’de pek çok Amerikalı tarafından hukuk dışı bir karar olarak görülmektedir. Ayrıca, Trump’ın göç politikalarını protesto etmek için toplanan barışçıl protestoları bastırmak için orduyu kullanması da çok fazla eleştiri konusu olmuştur.

Trump, kamuda tasarruf adı altında binlerce kamu çalışanının görevine son veren Trump, kendi görev alanına girmeyen yasama organının kurduğu bazı bağımsız kurumlara yönelik anayasa ve kanunlara uygun olmayan bir biçimde işten çıkarma uygulamalarına devam etmektedir. Anayasa ve kanunlara uygun olmayan bir biçimde Kongre tarafından kurulan Federal Eğitim Bakanlığı'nı kapatmaya ve 1300 çalışanın iş akitlerine son vermeye çalışmaktadır.

Trump'ın baskısından en çok etkilenen gruplardan biri de göçmenlerdir. Yasadışı göçle etkin mücadele etmeyi en önemli seçim vaadi olarak gündeme getiren Trump, yalnız ABD sınırlarında yasadışı göçle mücadele alanında etkin politikalar izlemekle kalmamış, aynı zamanda ABD içindeki uluslararası öğrenciler de dahil olmak üzere yasadışı belgesiz göçmenlerin yanı sıra yasal olarak ABD'de bulunma hakkı bulunan göçmenleri de ülkeden göndermekte, doğumla vatandaşlık hakkının kaldırılması için kararname çıkarmıştır.

Trump'ın, otoriterleşme eğilimleri karşısında ABD siyasal sisteminin hükümet gücünü sınırlandırma olanaklarının incelendiği bu tez çalışmasında yürütme gücünün diğer güçler aleyhine genişletme çabalarının önündeki en önemli engelin ABD Anayasası olduğu kanaatine varılmıştır. ABD Anayasası, federalizm, kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü ilkelerine içererek hak ve özgürlükleri garanti altına almıştır. Oluşturmuş olduğu sert kuvvetler ayrılığı modeliyle yürütmenin yasama ve yargı gücü gibi diğer güçler aleyhine gücünü genişletmesine izin vermemektedir. Zira, ABD Anayasasının değiştirilmesi çok zor olan sert anayasalardan biri olması da fren ve denge mekanizmalarının sağlıklı işlemesine katkıda bulunmaktadır. Demokrasi Endeksinde kusurlu demokrasiler arasında sayılan ve Hukukun Üstünlüğü Endeksi'nde dünya sıralamasında 26. sırada olan ABD'de hukukun üstünlüğü ilkesi, ABD hukukunun ve siyasal sisteminin en temel ilkelerinden biridir

ABD Anayasasının hukukun üstünlüğü ve kuvvetler ayrılığı ilkeleri ve fren ve denge sistemleri, otoriterleşme eğilimleri karşısında en büyük güvence olarak ortaya çıkmaktadır. 1787 tarihli dünyanın en eski anayasası olan ABD anayasası kuvvetler ayrılığı ilkesi üzerine kuruludur. Yasama, yürütme ve yargı gibi güçlerin görev ve yetkileri sert bir şekilde ayrılmıştır. Dolayısıyla, güçlerden biri yetkilerini artırma çabası içine girdiğinde karşısında diğer güçleri görmektedir.

Bu kapsamda, sert kuvvetler ayrılığına dayanan yasama organı olan Kongre'ye tanınan yetkilerin başında yasama yetkisi gelmektedir. Başkan yasama faaliyetlerine katılamamakta, çıkarılması gereken yasalar için yürütme organı yasama organı olan Kongreyle iyi geçinmek, iş birliği yapmak zorundadır. Başkanın tek başına çıkardığı kararnameler yasa gücünde değildir ve sonraki gelen başkan tarafından kaldırılabilir. Ayrıca, Başkanın atama yetkisi de Kongrenin üst kanadı olan Senato'nun onayına tabidir. Diğer bir deyişle, Senato, Başkanın atamalarına onay verirse atama yapabilir. Aksi durumda tek başına atama yapamaz. Başkan, yasama organı Kongre'nin yetkisinde olan konulara müdahale edemez. Örneğin, son bir gelişme olarak Senatonun savaş kararı almasını beklemeden Başkan Trump'ın, İran'ın nükleer tesislerini vurması da anayasanın ve Kongrenin savaş ilan etme yetkisinin ihlali olarak değerlendirilmektedir. Bu gerçeğin farkında olan ABD vatandaşları, İran'a yapılan saldırıyı onaylamamaktadır. Kamuoyu araştırmalarında Trump'ın, İran'a saldırısına onay veren Amerikalıların oranı oldukça düşüktür.

ABD'de iktidarın kötüye kullanılmasını önlemek, şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlamak için Kongrenin meclis soruşturması (impeachment- görevden azil) yetkisi vardır. Meclis soruşturması, yasamanın yürütme organını denge ve denetleme mekanizmasıdır. Başkan, rüşvet veya vatana ihanet gibi suçlar işlemesi durumunda Senato 2/3 çoğunlukla Başkanı azledebilir.

Başkan seçimleriyle Kongre seçimlerinin farklı zamanlarda yapılması da Başkanı ve Kongreyi seçen çoğunluğun farklı çoğunluklar olmasının istenmesiyle ilgilidir. Böylece, farklı çoğunluklar tarafından seçilen yasama ve yürütme organları iş birliğine gitmek zorunda kalmaktadır. Bu da demokrasilerin en temel özelliklerinden biri olan müzakere kültürünün gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Trump'ın ikinci döneminin ilk beş ayında, Trump'ın yürütme gücünü genişletme ve giderek daha otoriter bir yönetim kurma çabaları karşısında ABD siyasal sisteminin en önemli aracının bağımsız yargı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Başkanın kuvvetler ayrılığını ortadan kaldırarak sistemi otoriterleştirmesi önündeki en önemli engel, bağımsız yargıdır. Başkan Trump'ın göreve başladığı ilk gün imzaladığı kararnameler için açılan davalarda yargıçların vermiş olduğu kararlar, ABD demokrasisinin en güçlü özelliklerinden biri olarak yargı bağımsızlığı ilkesini gözler önüne sermektedir.

Trump'ın, hukuk dışı icraatlarının büyük kısmına yargı organlarınca engel olunmaya çalışılmakta ve Trump yönetiminin anayasal sınırları aşmasına izin verilmemektedir. ABD'deki hali hazırdaki bu örnek, bağımsız yargının otoriterleşme eğilimleri karşısında en önemli güç olduğunu gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Federalizm ilkesi de kuvvetler ayrılığı ve fren ve denge sisteminin işleminde önemli bir rol oynamakta ve federal yürütme organının gücünü genişletme çabaları karşısında ABD siyasal sisteminin dayandığı en önemli ilkelerden birdir. ABD Anayasası federal hükümetle eyaletlerin yetki ve görevlerini birbirinden ayırarak merkezi hükümetin eyaletlerin yetki alanına girip kuvvetler ayrılığı ilkesini ortadan kaldırmasının önüne geçmektedir. Dolayısıyla, eyalet yönetimleri Trump yönetiminin yasadışı uygulamalarını yerine getirme konusunda ayak diremekte, mahkemelerde açtıkları davalarla yürütme gücünü genişletme çabalarına engel olmaya çalışarak kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanmasına ve kuvvetlerin birbirini denge ve denetleme faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır. Hali hazırda 50 eyaletin yarısına yakını demokrat valilerce yönetilmektedir. Örneğin, Trump'ın pek çok hukuk dışı uygulamasının karşısında ilk harekete geçenler, dava açanlar eyalet yöneticileri olduğunu unutmamak gerekir.

Trump'ın otoriter politikalarından nasibini alan kurumların başında üniversiteler gelmektedir. Yabancı öğrenci alımına engel olunmak istenen ve fonları kesilen Harvard Üniversitesi'nin Trump yönetiminin baskılarına boyun eğmemesi, Trump'ın isteklerini kabul etmeyerek yargıya başvurusu, Trump'ın otoriterleşme çabaları karşısında önemli bir karşı çıkış olarak görülmektedir.

Başkan Trump'ın sahte haber yaptıkları suçlaması yönelttiği ve “halk düşmanları” olarak nitelediği CNN, The New York Times ve The Washington Post başta olmak üzere medya kuruluşları, ülkedeki basın özgürlüğünü savunmakta, Trump'ın söz konusu politikalarına karşı muhalefet etmekte ve halkı bilgilendirme görevini yerine getirmektedir. Burada basın kuruluşlarının otoriterleşme eğilimlerini ortaya koyması ABD halkının otoriterleşme tehlikesinin farkına varmasında çok önemli bir görev üstlendiğinin altı çizilmelidir. Zira, dünyanın diğer otoriter liderlerinin uygulamaları incelediğinde bu tip liderlerin ilk olarak basını kontrol altına alma amacıyla hareket ettiklerini unutulmamalıdır.

Trump yönetiminin otoriterleşme eğilimleri karşısında ABD siyasal sisteminin elindeki bulunan yukarıda analiz ettiğimiz bütün bu araçlardan daha da önemlisi Amerikan halkının otoriter eğilimler karşısında durarak demokrasiye sahip çıkmasıdır. Son zamanlarda bütün ABD'ye yayılan “No Kings Day” protestoları Trump'ın otoriterleşme eğilimlerine karşı en büyük karşı çıkıştır. Bu kapsamda, sayıları bir buçuk milyonu bulan sivil toplum kuruluşları da söz konusu otoriterleşme çabalarına karşı ses yükseltmeye başlamıştır.

Bütün bu analizler sonucunda vardığımız sonuç, giriş bölümünde cevabını bulmaya çalıştığımız “Trump'ın otoriter uygulamaları karşısında, ABD demokrasisinin elindeki araçların Trump'ın otoriterleşme eğilimlerini önleyip önleyemeyeceği?” sorusuna verilecek yanıt ABD siyasal sisteminin söz konusu otoriterleşme girişimlerini önleme ve demokrasinin devamını sağlama yeteneğinde olduğudur. Trump yönetiminin söz konusu girişimlerinin ABD siyasal sistemine ve demokrasisine zarar verdiği bir gerçeklik olarak karşımızda dursa da, başta ABD Anayasası ve üzerine kurulu olduğu hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı, federalizm ilkeleriyle birlikte fren ve denge sistemleri ve söz konusu ilkeleri içselleştiren Amerikan halkı sayesinde orta ve uzun vadede otoriterleşme çabalarının başarıya ulaşamayacağını, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkesinin ABD'de üstün geleceğini düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- ABD Büyükelçiliği, “ABD Hükümetinin Ana Hatları”, 1-53. (Erişim Tarihi:19.02.2025) https://usa.usembassy.de/etexts/turkish/amerikan_hukumet_anahatlar.pdf
- ABD Dışişleri Bakanlığı, Amerika Tarihinin Ana Hatları, İstanbul: Erkmen Yayınevi,1951.
- Ahmet, Asker, Ahmet. “Nazi Irk Tasnifinde Türkler ve Ortadoğu Halkları”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12/25 (2012): 79-99. (Erişim Tarihi: 29.10.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ctad/issue/25534/269379>
- Akbay, Can. *Siyasal Sistemlerde Üst Düzey Yöneticilerin Statüsü*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2024.
- Akgül, Mehmet Emin. “Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı”, *Ankara Barosu Dergisi*, 4 (2010):79-101. (Erişim Tarihi:16.08.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397758>
- Akbay, Can. *Siyasal Sistemlerde Üst Düzey Yöneticilerin Statüsü*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2024.
- Aleaziz, Hamed. “Trump Officials Move to Quickly Expel Migrants Biden Allowed In Temporarily”, *The Newyork Times*, 26.06.2025. (Erişim Tarihi: 30.01.2025) <https://www.nytimes.com/2025/01/23/us/politics/trump-immigrants-deportation.html>
- Alkan, Haluk. “Karşılaştırmalı Başkanlık Sistemleri: Latin Amerika ve Sovyet Sonrası Örnekler Üzerine Bir İnceleme”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9/51 (2013): 779-789.
- Anadolu Ajansı. “ABD Başkanlık Seçimlerine En Yüksek Katılım Kovid-19 Salgınında Oldu” (Erişim Tarihi: 12.02.2025) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-baskanlik-secimlerine-en-yuksek-katilim-kovid-19-salgininda-oldu/3383404#>
- Aristoteles. *Politika*, Çeviren Mete Tunçay, İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları,1983.
- Arslan, Rıza. *Kuvvetler Ayrılığı Teorisi ve Uygulamalı Örnekleri*. Bursa: Dora Yayınları, 2009.
- Ayhan, Ufuk. “Amerika Birleşik Devletleri’nde Yerel Yönetimler” *Sayıştay Dergisi*, 70 (2008): 103-120. (Erişim Tarihi:10.05.2024) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1713688>
- Arslan, Levent. ve Yılmaz, Sezgin. “Amerika Kıtasında Kolonizasyon ve Birleşik Devletlerin Kuruluşu”, *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı/6 (2023):83. (Erişim Tarihi: 18.10.2024) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2907885>
- Asilbay, Halil. “Parlamente Sistem ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 104 (2013):248-264. (Erişim Tarihi:07.06.2025) <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-104-1250>
- Aslan, Seyfettin. “Osmanlı Siyasi Rejimini Şekillendiren Bir Olgusu Olarak Patrimonyalizm”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17/1-2 (2010): 245-253. (Erişim Tarihi: 17.09.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiibd/issue/2685/35259>

- Altuntaş, Ekin Oyan. “Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletin Yükselişi ve ABD Örneği”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9/35 (2012): 35-60. (Erişim Tarihi: 14.06.2024) <https://www.irjournal.com/storage/media/3276/01HBS889Y3J8XJYW7QTTTJ8BV4.pdf>
- Avcı, Mücahit. “Askeri Rejimlerin Türü ve Sonlanma Şekilleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24/4 (2019): 1015-1029. (Erişim Tarihi: 28.02.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1013697>
- Baker, Mike. Mattathias Schwartz, “A judge deals President Trump his first setback in his effort to rewrite immigration law”, “New Administration Highlights: Judge Calls Trump’s Birthright Citizenship Order ‘Blatantly Unconstitutional’”, *The New York Times*, 23.06.2025 (Erişim Tarihi: 30.01.2025) <https://www.nytimes.com/live/2025/01/23/us/trump-news#judge-blocks-birthright-citizenship>
- Barrett, Devlin. “Bondi Confirmed as Attorney General”, *New York Times*, 04.02.2025. (Erişim Tarihi: 12.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/04/us/politics/pam-bondi-attorney-general-confirmation.html>
- Başok Diş, Sebile. “Platon Felsefesinde Adalet, Düzen ve Yasa”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19/2 (2020): 1013-1042. (Erişim Tarihi: 14.02.2024) <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.779845>
- Bayraktar Durgun, Gonca. “Otoriter ve Totaliter Rejimler”, içinde *21.Yüzyılda Prens Siyaset ve Devlet Yönetimi*, editör Ümit Özdağ, 175-204. Ankara: Kripto Yayınları, 2017.
- BBC News, “Donald Trump, Yedi Kritik Eyaleti Kazanarak İkinci Kez Başkan Seçildi” (Erişim Tarihi: 10.01.2025) <https://www.bbc.com/turkce/articles/c2k0q9xpd7go>
- Bearak, Max. “Trump Orders a U.S. Exit From the World’s Main Climate Pact”, *The New York Times*, 20.01.2025. (Erişim Tarihi: 08.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/01/20/climate/trump-paris-agreement-climate.html>
- Beriş, Hamit Emrah, “Demokrasiye Kara Bir Leke 12 Eylül 1980 Darbesi”, *TBMM Yayınları*, Eylül 2022. (Erişim Tarihi: 23.04.2024) <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/de011d4b-82b5-4fd0-b21a-89a449319478>
- Bermudez, Angel. “ABD'deki Denge ve Denetleme Sistemi: Trump'ın Gücünü Kimler Kısıtlayabilir?”, *BBC News*, 22.01.2025. (Erişim Tarihi: 22.01.2025) <https://www.bbc.com/turkce/articles/cq6g941qrppo>
- Bilgiç, Muhammed Sezer, Enes. “Otoriter Rejimlerde Meşruiyet Araçları”, *Anadolu Strateji Dergisi*, 5/2 (2023): 1-9. (Erişim Tarihi: 12.11.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3531407>
- Bilgin Dikici, Hasret. “Totaliter Rejimler”, içinde *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, editör Ersin Kalaycıoğlu, Deniz Kağnıcıoğlu, 165.184, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012.

- Birecikli, İhsan Burak. “Amerika'nın Kuruluşu ve ABD-Avrupa İlişkileri (1776-1876)”, *ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı*, (2011):83. (Erişim Tarihi: 19.09.2024)<https://www.historystudies.net/indir.php?vol=dergi&dosya=tar20151291146>
- Blake, Aaron, “Trump wants more power and fewer checks and balances — again”, *The Washington Post*, 02.05.2017. (Erişim Tarihi: 26.04.2025) <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2017/04/29/trump-is-now-talking-about-consolidating-his-own-power/>
- Boşnak, Talia. “Yurttaşlık Kararına Çözüm Sezaryen”, *Oksijen Gazetesi*, Sayı: 211, 24-30 Ocak 2025.
- Bostan, Zeynep. “Siyasal Yönetim Biçimleri”, içinde *Çağdaş Siyasal Sistemler*, editör Meral Balcı, 77-97. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.
- Broadwater, Luke. “House Democrats Call for Investigation of Top Justice Officials” *The Newyork Times*, 06.02.2025. (Erişim Tarihi: 13.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/12/us/politics/house-democrats-justice-department-trump.html>
- Britannica Encyclopaedia. “Democratic Party”, (Erişim Tarihi: 10.07.2025) <https://www.britannica.com/topic/Democratic-Party>
- Buran, Hasan. “Siyasal Rejim Sınıflamalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi Üzerine”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14/1 (2009): 69-97.(Erişim Tarihi:10.01.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduibfd/issue/20831/223137>
- Büyükbş, Hakkı. ve Gülseven, Cemil. “Amerika Birleşik Devletleri’nde Yürütme Emirlerinin Yayımlanması ve Denetlenme Süreci”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20/1 (2015): 449-495.(Erişim Tarihi:13.04.2024) <https://doi.org/10.58820/eruhfd.1683126>
- Çakı, Caner. “Komünizm İdeolojisinde Kült Lider Olgusu: “Berlin’in Düşüşü” Propaganda Filmi'nin Alımlama Analizi”, *Yeni Düşüncüler Dergisi*, 9 (2018): 94-113 (Erişim Tarihi:11.10.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/496930>
- Çam, Esat. *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: Der Yayınları, 2005.
- Çam, Esat. *Çağdaş Devlet Sistemleri*, İstanbul: Der Yayınları, 2000.
- Çam, Esat. *Devlet Sistemleri*, İstanbul: Der Yayınları,1987.
- Çelik, Onur. “Siyasal Rejimlerin Sınıflandırılması Üzerine: Kuramsal Temeller ve Güncel Yansımalar,” *Cappadocia Journal of Area Studies*, 7/1 (2025): 63-81. (Erişim Tarihi: 01.07.2025) <https://dergipark.org.tr/en/pub/cjas/issue/93199/1714350>
- Çelikçi, Abdül Samet. ve Kakışım, Can. “İtalya Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/2 (2013):83-99. (Erişim Tarihi:16.08.204) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20421>
- Çiftçi, Ali. “Tek Parti İktidarı Döneminde Çok Partili Siyasal Hayata Alternatif Katılım Modelleri”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/24 (2018): 309–329. (Erişim Tarihi: 16.08.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/564568>

- Çağlar, Nazmiye. “Avantaj ve Dezavantajlarıyla Parlamenter Hükümet Sistemi”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19/4 (2017): 11-117. (Erişim Tarihi: 27.09.2024)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iibfdkastamonu/issue/32864/354752>
- Çaylı, Şahin. “ABD'nin Küresel Hegemonik Üstünlüğünde Ticaret Savaşlarının Araçsallaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6/1 (2020):342-355 (Erişim Tarihi: 01.08.2024)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcss/issue/55225/746681>
- CNN, “Sanders warns US is ‘moving rapidly’ towards authoritarian society”, 19.02.2025. (Erişim Tarihi: 23.02.2025)
<https://www.youtube.com/watch?v=Y4q6k-DnyeI>
- Constitution of the United States (Erişim Tarihi: 10.05.2024),
https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm#a1_sec1
- Demirdal, M. Balkan. “Üniter Devlet Kavramı Üzerine Tartışmalar”, *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 6/33 (2015): 89–114. (Erişim Tarihi: 29.07.2024)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiz/issue/77709/1306324>
- Demir, Fevzi. “Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8/Özel (2013):0-876. (Erişim Tarihi: 08.09.2024)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19146/203179>
- Demirjian, Karoun. and Kavi, Aishvarya. “Trump Administration to Lay Off Nearly All of U.S. Aid Agency’s Staff”, *The New York Times*, 06.02.2025. (Erişim Tarihi: 13.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/06/us/politics/usaid-job-cuts.html>
- Doğan, Necmettin. “Patrimonyalizm Kavramına Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 64 (2011): 161-184. (Erişim Tarihi: 12.12.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/48185/609824>
- Duehren, Andrew. Maggie, Haberman. Schleifer, Theodore. and Rappeport, Alan. “Elon Musk’s Team Now Has Access to Treasury’s Payments System”, *The New York Times*, 01.02.2025. (Erişim Tarihi: 12.02.2025)
<https://www.nytimes.com/2025/02/01/us/politics/elon-musk-doge-federal-payments-system.html>
- Durdu, Muhammed. “Bütçe Hakkının Cumhurbaşkanlığı Sistemindeki Görünümü ve Latin Amerika Ülkeleri ile Mukayesesi”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 25/99, (2020): 49-78. (Erişim Tarihi: 18.11.2024)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1110939>
- Duverger, Maurice. *Siyasal Rejimler*, Çeviren Teoman Tunçdoğan, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1986.
- Eaton, Charlie. “\$15 Billion Is Enough to Fight a President”, *The New York Times*, 25.03.2025. (Erişim Tarihi: 13.04.2025)
<https://www.nytimes.com/2025/03/25/opinion/trump-university-endowment-spending.html>

- Erdoğan, Süleyman. Taşçı, Muhammet, Yıldız Hümeýra. “1923-1950 Yılları Arası Cumhuriyet Halk Partisi Politikalarının Demokrasi ve Diktatörlük İlişkisi İçerisinde Değerlendirilmesi” *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6/2 (2019): 299-312. (ErişimTarihi:07.07.2024)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/43544/523162>
- Erdem, Demirhan Fahri. ve Erdem, Çiğdem. “İtalya’da Faşizmin Yükselişi ve Antonio Gramsci’nin Faşizm Karşıtı Strateji ve Taktikleri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18/1 (2016): 103-127. (Erişim Tarihi: 17.09.2024)
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/286767>
- Ergil, Doğu. “Başkanlık Sistemi”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9/51 (2013): 372-380.
- Eroğlu Durkal, Müzeyyen. ve Karahöyük Mustafa “Yarı Başkanlık Sistemi ve Rusya Federasyonu Örneği”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/1 (2017): 53-90.(Erişim Tarihi:14.05.2024)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/eruhfd/issue/35399/394490>
- Eroğul, Cem. *Çağdaş Devlet Düzenleri*. Ankara: İmaj Yayınevi, 2008.
- Erkiner, Hakkı Hakan. “Siyasal Sistemlerde İktidar Dağılımı”, içinde *Çağdaş Siyasal Sistemler*, editör Meral Balcı, 27-35. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık,2022.
- Ertaş, Türker. “Amerikan Siyasi Tarihinde Başkanların Impeachment Usulü İle Suçlandırılması: Johnson, Nixon, Clinton ve Trump Örnekleri Üzerinden Anayasal Bir İnceleme” *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/1 (2022):3-89. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2317716>
- Erdölen, Yunus Emre. “Başkan baba, kral olmak isterse” 22 Şubat 2025, (Erişim Tarihi: 10.03.2025) <https://serbestiyet.com/gunun-yazilari/baskan-baba-kral-olmak-isterse-197657/>
- Euro News., “Toplu sınır dışı”: Trump yasadışı göçmenleri nasıl sınır dışı edecek?”, 11.11.2024.(Erişim Tarihi: 22.01.2025) <https://tr.euronews.com/2024/11/11/toplu-sinir-disi-trump-yasadisi-gocmenleri-nasil-sinir-disi-edecek>
- Evren, Mehmet. “Platon’un Politika Felsefesindeki Sınıf Ayrımı ve Yönetim Biçimlerine Dair Bir Değerlendirme”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12/3 (2022): 1735-1747. (Erişim Tarihi: 12.02.2024)
<https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1134301>
- Faulders, Katherine. Phillips, Kyra. and Flaherty, Anne. “Trump asked about shooting migrants crossing border in the legs: Sources”, *abc News*, 02.10.2019. (Erişim Tarihi: 07.03.2025) <https://abcnews.go.com/Politics/trump-asked-shooting-migrants-crossing-border-legs/story?id=66003927>
- Fendoğlu, Hasan Tahsin. “Başkanlık Sistemi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/1 (2012):39-60. (Erişim Tarihi: 05.06.2025)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/inuhfd/issue/22416/239952>
- Fendoğlu, Hasan Tahsin. “Başkanlık Sistemi Tartışmaları”, *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, Ankara, (2010),44.
- French, David. “The Trump Crisis Deepens”, *The New York Times*, 06.02.2025. (Erişim Tarihi:13.02.2025)
<https://www.nytimes.com/2025/02/06/opinion/trump-power-constitution.html>

- Glenn, Thrush., Barrett, Devlin., Feuer, Alan. and Eileen Sullivan, “More than a dozen prosecutors at the U.S. attorney’s office in Washington were dismissed”, *The New York Times*, 31.01.2025. (Erişim Tarihi:31.06.2025)
<https://www.nytimes.com/2025/01/31/us/politics/prosecutors-us-attorneys-office-trump-firings.html>
- Gökçe, Ali Fuat. “Hibrit Rejimlerde Hükümet Sistemleri ve Demokrasi,” *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 6/15 (2019):145-160. (Erişim Tarihi:06.06.2024)
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/883994>
- Gökçalp, İdris. “Yedi Yıl Savaşları: Sömürgecilerin Pay Savaşı”, (Erişim Tarihi:20.05.2025) <https://idrisgokalp.com.tr/yedi-yil-savaslari-somurgecilerin-pay-savasi/>
- Görgeç, İsmail. “Rusya’da Stalinizm’in Doğuşu”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 10/2 (2021): 225-248. (Erişim Tarihi: 27.07.2024)
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2009206>
- Göze, Ayferi. *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Yayınları, 2011.
- Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku*, Bursa: Ekin Yayınevi,2023.
- Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş*. Bursa: Ekin Kitapevi, 2021.
- Gözler, Kemal. *Devlet Başkanları: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2001.
- Gözler, Kemal. *Devletin Genel Teorisi*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2020.
- Gözler, Kemal. “Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi”, *Anayasa Mahkemesi Yayını*, 18 (2001):298-330. (Erişim Tarihi: 18.01.2025)
https://www.anayasa.gen.tr/af.htm#_ftn47
- Gözler, Kemal. “Üniter Devlet ve Demokratik Açılım”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 99 (Güz 2009): 81–89. (Erişim Tarihi: 17.06.2024) <https://www.anayasa.gen.tr/acilim.htm>
- Green, Erica L. “Trump says he’s serious about the idea of a third term as president”, *The New York Times*, 30.03.2025. (Erişim Tarihi: 09.03.2025)
<https://www.nytimes.com/live/2025/03/30/us/trump-news#trump-third-term>
- Gülener, Serdar. “Başkanlık Sistemlerinde Denge ve Denetleme ABD, Brezilya, Arjantin, Meksika, Şili, Güney Kore” (İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, 2016), 1-67. (Erişim Tarihi:18.09.2024)
https://file.setav.org/Files/Pdf/20160531200035_baskanlik-sistemlerinde-denge-ve-denetleme-pdf.pdf
- Haberman, Maggie. “Trump Muses About a Third Term, Over and Over Again”, *The New York Times*, 10.02.2025. (Erişim Tarihi: 19.02.2025)
<https://www.nytimes.com/2025/02/10/us/politics/trump-third-term.html>
- Hassler, Warren. ve Weber, Jennifer. “American Civil War”, (Erişim Tarihi:06.08.2025)
<https://www.britannica.com/event/American-Civil-War>
- Haspolat, Mehmet Emin. “Diktatörlük ve Atatürk”, *Amme İdaresi Dergisi*, 36/1 (2003): 83-119. (Erişim Tarihi: 23.07.2024)
https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/documents/article/1/36/1/4_haspolat.pdf
- Hatipoğlu, Emre. “Karşılaştırmalı Siyasette Yöntem”, içinde *Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar*, editör Sabri Sayarı, Hasret Dikici Bilgin, 26-44. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,2021.

- Hatipoğlu, Emre. “Otoriter Rejimler” içinde *Siyaset Bilimi*, editör Davut Dursun, Mustafa Altunoğlu, 144-163. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Heywood, Andrew. *Siyaset*, Çeviren Nasuh Uslu, Ankara: Hayalci Yayıncılık, 2022.
- İşçi, Metin. *Siyasi Düşünceler Tarihi*. İstanbul: Der Yayınları, 2004.
- Jackshon, Paul. “Totalitarianism in the twentieth century and beyond”. (Erişim Tarihi: 27.05.2024) <https://www.opendemocracy.net/en/countering-radical-right/totalitarianism-twentieth-century-and-beyond/>
- Kahraman, Selçuk. “Teoride ve Pratikte Totaliter Sistemlerin Karakteristiği”, *Akademik Hassasiyetler*, 10/22 (2023): 29-61. (Erişim Tarihi: 12.05.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/79666/1257932>
- Kalaycıoğlu, Ersin. “Karşılaştırmalı Siyaset: Giriş,” içinde *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, editör Ersin Kalaycıoğlu, Deniz Kağnıcıoğlu, 3-37. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Kalaycıoğlu, Ersin. “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Parlamenter Rejim: Birleşik Krallık”. İçinde *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, editör Ersin Kalaycıoğlu, Deniz Kağnıcıoğlu, 38-64. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Kalaycıoğlu, Ersin. “Amerikan Muhafazakarlığı ve Cumhuriyetçi Partinin Metamorfozu”, *EkoPolitik* (Erişim Tarihi:23.06.2025) <https://www.ekopolitik.org.tr/amerikan-muhafazakarligi-ve-cumhuriyetci-partinin-metamorfozu/>
- Karaca, Mustafa. “İtalyan Propandasında Kült Lider Olgusu: "Il Duce" Benito Mussolini”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6/2 (2018): 1203-1220. (Erişim Tarihi: 10.05.2025) https://www.researchgate.net/publication/328439165_ITALYAN_PROPAGANDA_SINDA_KULT_LIDER_OLGUSU_IL_DUCE_BENITO_MUSSOLINI
- Karatepe, Şükrü. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2013.
- Kaya, Gülşah. Amerikan İç Savaşı’nın Türk Pamuk Ziraatına Etkileri (1861-1865), *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 9/4 (2022):1403. (Erişim Tarihi: 18.10.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2869336>
- Keser, Hayri. “Başkanlık Sisteminde Yasama ve Yürütme Organları Arasındaki Karşılıklı Etkileşim Araçları Açısından Türkiye-ABD Hükümet Sistemlerinin Karşılaştırması”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11/2 (2021): 165-182 (Erişim Tarihi:13.03.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2119560>
- Keser, Hayri. “Başkanlık Sistemi”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9/51 (2013): 430-438.
- Keskin Yılmaz, Yasemin. ve Çakı, Caner. ve Kazaz, Arzu. “Nazi Almanya’sı Döneminde Nazizm İdeolojisindeki Antisemitist Propaganda Mitlerinin Eğitime Yansıması”, *Selçuk İletişim Dergisi*, 13/3 (2020): 1081-1113. (Erişim Tarihi: 05.05.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1222117>
- Kışlalı, Ahmet Taner. *Siyasal Sistemler*, Ankara: İmge Yayınevi, 1991.
- Koç, Uğur. “ABD ve Türkiye’de Başkanlık Sisteminde Devlet Başkanının Düzenleme Yetkisi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 156 (2021):1-32. (Erişim Tarihi: 19.12.2024) <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2021-156-1995>

- Kuzu, Burhan. “Türkiye İçin Başkanlık Sistemi”, içinde *21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat*, editör Adnan Küçük, Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ, 167-229. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2005.
- Le Monde Diplomatique. “Yeni ABD Başkanı ABD’nin jeopolitik stratejilerini nasıl geliştirecek? Trump’ın dünyası”, Sayı: 40, Ocak 2025.
- Levitsky, Steven. Way, Lucan. and Ziblatt, Daniel. “How Will We Know When We Have Lost Our Democracy?”, *The New York Times*, 08.05.2025. (Erişim Tarihi:16.05.2025) <https://www.nytimes.com/2025/05/08/opinion/trump-authoritarianism-democracy.html>
- Linz, Juan José. *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, Çeviren Ergun Özbudun, Ankara: Liberte Yayınları, 2021.
- Linz, Juan Jose. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, United States of America: Lynne Rienner Publishers, 2020.
- Liptak, Adam. “Trump’s Actions Have Created a Constitutional Crisis, Scholars Say”, *The New York Times*, 10.02.2025. (Erişim Tarihi:16.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/10/us/politics/trump-constitutional-crisis.html>
- Machiavelli, Niccolò. *Prens*, Çeviren Kemal Atakay, İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2008.
- Manioğlu, Oğuzhan. Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti’yi ABD Siyasal Sisteminde Ayrıştıran Beş Temel Konu”, *UPA Strategic Affairs*, 2/1, (2021):47-72. (Erişim Tarihi:20.05.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/upa/issue/60728/899021>
- McDougall, Walter. *Promised Land, Crusader State: The American Encounter With the World Since 1776* Boston: Mariner Books, 1997.
- McCormick, John. *Karşılaştırmalı Siyaset ve Yönetim Sistemleri*, Çeviren Musa Ceylan, Ankara: Hayalci Yayıncılık, 2020.
- Meko, Hurubie and Nauman, Qasim. “Judge Halts Access to Treasury Payment Systems by Elon Musk’s Team”, *The New York Times*, 07.02.2025. (Erişim Tarihi:15.02.2025) <https://www.nytimes.com/2025/02/07/nyregion/attorneys-general-trump-musk-suit.html>
- Mete, Muhammet Derviş. “Delegasyoncu Demokrasiden Yarışmacı Otoriterizme; Türk Demokrasisinin “Sıfatlı Demokrasiler” ve “Sıfatlı Otoriter Rejimler” Arasındaki Yeri”, *Ankara Barosu Dergisi*, 80/3 (2022): 103–139. (Erişim Tarihi: 12.04.2025) <https://doi.org/10.30915/abd.1159140>
- Merkel, Wolfgang. *Embedded and Defective Democracies*, (Erişim Tarihi:05.09.2024), https://www.wzb.eu/system/files/docs/sv/iuk/merkel_embedded_and_defective_democracies.pdf
- Moore Jr., Barrington. *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*, Çeviren Şirin Tekeli, Alaaddin Şenel, Ankara: V Yayınları, 1992.
- Nalbant, Atilla. *Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Newsweek, “AOC Says Trump's Iran Strikes 'Clearly Grounds for Impeachment’” 21.06.2025. (Erişim Tarihi:22.06.2025) <https://www.newsweek.com/aoc-says-trumps-iran-strikes-clearly-grounds-impeachment-2088887>
- Nomer, Mert. *ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013.

- Oksijen Gazetesi “Sarı öfke ABD’yi ilk haftadan salladı”, Sayı: 211, 24-30 Ocak 2025.
- Oksijen Gazetesi, “Oligarşi, kleptokrasi, kakitokrasi...”, Sayı: 211, 24-30 Ocak 2025.
- Oksijen Gazetesi, “Amerikan Siyasetinde Yeniden Hizalanma Zamanı”, Sayı:212, 31 Ocak- 6 Şubat 2025.
- Oksijen Gazetesi, “Trump’ın Ekibini Terleten Gazeteci CNN’den Ayrılıyor”, Sayı: 212, 31 Ocak- 6 Şubat 2025
- Oksijen Gazetesi, “Trump Ekonomisi Kimlere Ne Vaat Ediyor”, Sayı: 211, 24-30 Ocak 2025.
- Oktay, Cemil. “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Yarı Başkanlık Rejimi: Fransa,” içinde *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, editör Ersin Kalaycıoğlu ve Deniz Kağncıoğlu, 66-97. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Oliver, Milman. and Betts Anna. “Federal judge temporarily blocks Trump’s halt of federal grants and loans”, *The Guardian*, 28.01.2025, (Erişim Tarihi 10.01.2025) <https://www.theguardian.com/us-news/2025/jan/28/trump-pauses-grants-loans>
- Otterman, Sharon. and Stack, Liam. “White House Cancels \$400 Million in Grants and Contracts to Columbia”, *The New York Times*, 07.03.2025. (Erişim Tarihi: 16.03.2025) <https://www.nytimes.com/2025/03/07/nyregion/trump-administration-columbia-grants-cancelled-antisemitism.html>
- Ölmez, Cansu Büşra. “Silahlı Kuvvetlerin Kullanılmasında ABD ve Türk Hukukundaki Düzenlemeler Işığında Başkanın Rolü”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13/2 (2023): 955-993. (Erişim Tarihi: 14.05.2024) <https://doi.org/10.52273/sduhfd.1289253>
- Örmeci, Ozan. “Amerikan Dış Politikası Kim Belirliyor?” Uluslararası Politika Akademisi, 29.10.2015. (Erişim Tarihi: 09.06.2025) https://politikaakademisi.org/2015/10/29/amerikan-dis-politikasini-kim-belirliyor/#_ftnref13
- Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2000.
- Özbudun, Ergun. “Hükümet Sistemi Tartışmaları”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9/51 (2013):205-213.
- Özkoç, Özge. “Otoriter Rejimin İnşası ve Sürekliliği: Mısır Ordusunun Siyasal Hayattaki Rolü Üzerine Bir Değerlendirme”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, 51 (2020): 91-114. (Erişim Tarihi: 01.03.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1498647>
- Öztekin, Ali. *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2018.
- Öztekin, Büşra. “Devrimden Darbeye: Mısır’da Demokrasiye Geçiş Çabalarının Analizi”, *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6/2 (2021): 71-84. (Erişim Tarihi:08.09.2024) <http://tursbad.hku.edu.tr/tr/download/article-file/1708102>
- Patel, Vimal. “Trump Administration Will Freeze \$2 Billion After Harvard Refuses Demands”, *The New York Times*, 14.04.2025. (Erişim Tarihi: 19.04.2025) <https://www.nytimes.com/2025/04/14/us/harvard-trump-reject-demands.html>
- Platon, Laertius. *Devlet*, Çeviren Sabahattin Eyüpoğlu, Mehmet Ali Cimcoz Ankara: İş Bankası Yayınları, 2017.

- Power, Samantha. “Killing U.S.A.I.D. Is a Win for Autocrats Everywhere” *The New York Times*, 06.02.2025. (Erişim Tarihi: 13.02.2025)
<https://www.nytimes.com/2025/02/06/opinion/usaid-trump-samantha-power.html>
- Roberts, Adam. “The Economist today”, *The Economist*, 26.01.2025. (Erişim Tarihi:10.02.2025)
<https://view.e.economist.com/?qs=f0a40266f3210f55c79750a524aa4e697e04a74da0c30e03a25d96a15ec5cc2c61d0014d3a19a8a371db60559b5eb62be49589caa30c221ac717d5894dfe5211797fce17de742f485a8b7108071c9cd4>
- R. Cole, Jonathan. “Columbia’s Capitulation Will Hurt Us All”, *The New York Times*, 24.03.2025. (Erişim Tarihi: 13.04.2025)
<https://www.nytimes.com/2025/03/24/opinion/universities-inventions-funding.html>
- Sakman, Mücella. “İdeolojik Hegemonya İçerisinde Örgütlenen Siyasal Bir Sistem Olarak Totalitarizm”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55 (2015): 117-126. (Erişim Tarihi: 09.05.2025)
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/408968>
- Sarıca, Murat. “Fransa’nın V inci Cumhuriyet Anayasası”, *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 27.1/4 (1990):62-95. (Erişim Tarihi: 18.07.2025)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/96799>
- Sayarı, Sabri. “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD”. İçinde *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, editör Ersin Kalaycıoğlu, Deniz Kağrıoğlu, 99-123. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Saul, Stephanie. “As Trump Goes After Universities, Students Are Now on the Chopping Block”, *The New York Times*, 06.03.2025. (Erişim Tarihi: 08.03.2025)
<https://www.nytimes.com/2025/03/06/us/politics/trump-university-funding-grad-student-cuts.html>
- Scarcella, Mike. “Trump's orders targeting law firms raise constitutional concerns, experts say”, *Reuters*, 10.03.2025. (Erişim Tarihi:03.05.2025)
<https://www.reuters.com/world/us/trumps-orders-targeting-law-firms-raise-constitutional-concerns-experts-say-2025-03-08/>
- Seyaz, Adnan. “Bir Melez Rejim Örneği Olarak Rekabetçi Otoriteryanizm,” *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 7/3 (2018): 190-204. (Erişim Tarihi: 05.05.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/545038>
- Söğütü, İlyas. “Bir Örgütlü İktidar Olarak Devlet ve Siyasal Sistemler,” içinde *Siyaset Bilimi*, editör Davut Dursun, Mustafa Altunoğlu, 58-89. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Sözen, Yunus. “Siyasi Rejimler: Demokrasiler ve Diğer Sistemler”, içinde *Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar*, editör Sabri Sayarı, Hasret Dikici Bilgin, 46-74. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,2021.
- Sullivan, Eileen, “San Francisco Is Latest City to Sue Trump Over Immigration Policies”, *New York Times*, 07.02.2025. (Erişim Tarihi: 12.02.2025)
<https://www.nytimes.com/2025/02/07/us/politics/san-francisco-sues-trump-sanctuary-cities.html>
- Shaw, Kate. “A Culture of Disdain’: The Supreme Court’s Actions Speak Louder Than Its Words”, *The New York Times*, 01.07.2025, (Erişim Tarihi 03.07.2025)
<https://www.nytimes.com/2025/07/01/opinion/supreme-court-trump.html>

- Şenel, Alaeddin. *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2020.
- Şencan, Hüdayi, Kadir Candan ve Kasım Erdem, *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Yarı Başkanlık Sistemi*, Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Teziç, Erdoğan. *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayıncılık, 2012.
- Teziç, Erdoğan. “Başkanlık Rejimini Anlamak”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9/51 (2013): 366-371.
- The Economist, “Elon Musk is shredding America’s government as he did Twitter”, 03.02.2025. (Erişim Tarihi:12.02.2025) https://www.economist.com/united-states/2025/02/03/elon-musk-is-shredding-americas-government-as-he-did-twitter?utm_content=ed-picks-image-link-1&etear=nl_today_1&utm_campaign=a.the-economist-today&utm_medium=email.internal-newsletter.np&utm_source=salesforce-marketing-cloud&utm_term=2/4/2025&utm_id=2059543
- The Economist Intelligence Unit. “Democracy Index 2024”. (Erişim Tarihi: 20.05.2025). <https://image.b.economist.com/lib/fe8d13727c61047f7c/m/1/609fbc8d-4724-440d-b827-2c7b7300353d.pdf>
- The Guardian, “What is a presidential pardon and can Biden issue it preemptively”, 02.12.2024, (Erişim Tarihi: 03.01.2025), <https://www.theguardian.com/us-news/2024/dec/02/presidential-pardon-explained>
- The New York Times On The Web, “Paula Jones Civil Suit”, 1998 (Erişim Tarihi:07.07.2024), <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/library/politics/clintonjones-chronology.html>
- The New York Times, “The Trump Administration’s Letter to Harvard”, 14.04.2025. (Erişim Tarihi:19.04.2025) <https://www.nytimes.com/interactive/2025/04/14/us/trump-harvard-demands.html>
- Topuz, Senem. “Hükümet Sistemleri ve Devlet Şekillerinin Ülkelerin Demokrasi Seviyeleri Üzerinde Yarattığı Farklılığın Tespiti Üzerine Bir Çalışma”, *Ege Akademik Bakış*, 16/3 (2016): 461-476. (Erişim Tarihi: 08.08.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/561040#:~:text=Senem%20KURT%20TOPUZ&text=Devlet%20şekilleri%20monarşi%2D%20cumhuriyet%20ve,ve%20diğer%20başlıkları%20altında%20değerlendirilmiştir>
- Trading Economics. “ABD Gayri Safi Yurtiçi Hasıla”. (Erişim Tarihi:10.06.2025), <https://tr.tradingeconomics.com/united-states/gdp-per-capita>
- Tunç, Hasan. ve Yavuz Bülent. “Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 81 (2009): 1-39. (Erişim Tarihi: 18.03.2025) <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2009-81-492>
- Tunçkaşık, Halit vd. *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Parlamenter Sistem*, Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Şubat 2017.
- Turan, Hilmi Can. “Amerika Birleşik Devletleri’nde Yerel Yönetimler”, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 2/2 (2017): 1-17. (Erişim Tarihi:10.03.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/308617>

- Türk, Duygu. “Yurttaş: Siyaset”, içinde *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler*, editör Mehmet Ali Ağaoğulları, 19-86. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- Türküne, Mümtaz’Er. *Siyaset*. İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2014.
- Türk Dil Kurumu, “Kamuoyu Anlamı”, (Erişim Tarihi:24.08.2025), <https://sozluk.gov.tr/>
- Türe, Fatih. “Parlamentar Sistemde Başbakanın Gücünü Belirleyen Etkenler”, *Mülkiye Dergisi*, 27/238 (2003): 193-211. (Erişim Tarihi: 09.03.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/238/829>
- Türer, Akın. vd. “ABD Kongresinde Yasama, Denetim ve Bütçe Süreçleri”, Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 11, Şubat 2019.
- U.S. Rule of Law Trends and the 2024 Election, World Justice Project, (Erişim Tarihi:09.02.2025).https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/US_Report_WJP_2024.pdf
- U.S. Supreme Court. *Marbury v. Madison*, 5 U.S. 137, (February 11, 1803). (Erişim Tarihi: 16.05.2024) <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/5/137/>
- U.S. Supreme Court. *United States v. Nixon*, 418 U.S. 683, (July 24, 1974). (Erişim Tarihi: 16.05.2024) <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/418/683/>
- U.S. Supreme Court. *United States v. Belmont*, 301 U.S. 324, (May 3 1937). (ErişimTarihi:06.06.2025) <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/301/324/>
- U.S. Census Bureau. “About Congressional Apportionment” June 20, 2025. (Erişim Tarihi: 23.07.2025) <https://www.census.gov/topics/public-sector/congressional-apportionment/about.html>
- US Department of State, Fact Sheet, “Non-Governmental Organizations (NGOs) in the United States”, January 20, 2025, (Erişim Tarihi:24.08.2025). <https://www.state.gov/bureau-of-democracy-human-rights-and-labor/releases/2025/01/non-governmental-organizations-ngos-in-the-united-states>
- US Department of State, Fact Sheet, “Non-Governmental Organizations (NGOs) in the United States”, January 20, 2025, (Erişim Tarihi:24.08.2025) <https://www.state.gov/bureau-of-democracy-human-rights-and-labor/releases/2025/01/non-governmental-organizations-ngos-in-the-united-states>
- Uşul, Ali Resul. “Demokrasi, Otoriterlik, Uluslararası Politika: Entegre Bir Yaklaşım Arayışı” *Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 10 (2014): 1-26.(ErişimTarihi:13.08.2024) <https://www.sam.gov.tr/media/mediafields/Paper/4p4e17yp1zar42qteff0xg7h49/b1828b2ed022d102045e0f2f3d5da0b3.pdf>
- Wolf, Martin. “Trump’ın İkinci Gelişi ve Dünya”, *Oksijen Gazetesi*, Sayı: 211,24-30 Ocak 2025.
- World Justice Project Rule of Law Index 2024. (Erişim Tarihi: 05.02.2025). <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/downloads/WJPIndex2024.pdf>
- Yaman, Abdülsemet. “Başkanlık Sistemi, Uygulamaları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24/1 (2014): 83-98 (Erişim Tarihi: 26.02.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157360>
- Yavuz, Bülent. “Hükümet Sistemi Seçeneklerinde Denge ve Denetleme Mekanizmaları”, *Denge ve Denetleme Ağı*, 3 (2022):1-16. (Erişim Tarihi: 18.12.2024)

https://www.dengedenetleme.org/dosyalar/file/hu_ku_met_sistemi_sec_eneklerin_de_denge_ve_denetlkeme_mekanizmalar-v5.pdf

- Yavuz, Can. “Amerika Birleşik Devletleri Yüce Mahkemesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 128, (2017): 438-479. <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2017-128-1635>
- Yılmaz, Nihat. “Antik Yunan Dönemi Karşılaştırmalı Siyaset Biliminde Siyasal Sistem Sınıflandırmalarına Genel Bir Bakış”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 15/1 (2014): 123-138.(ErişimTarihi:03.04.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/doujournal/issue/66670/1043124>
- Yılmaz, Sait. “Otoriter ve Totaliter Rejimler,” ABC Gazetesi, 30 Ağustos 2019. (Erişim Tarihi:10.08.2024),<https://abcgazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-sait-yilmaz/otoriter-totaliter-rejimler-37833>
- Yıldız, Abdulkadir. “Başkanlık Sistemi ve Türkiye”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/1 (2015):1-14. (Erişim Tarihi: 24.01.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/181104>
- Yiğit, Dilek. “VII. Henry ve VIII. Henry Dönemlerinde İngiltere’nin İskoçya Politikası” *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/17 (2022): 42-50. (Erişim Tarihi: 09.09.2024) <https://doi.org/10.54709/iisbf.1123198>
- Yiğenoğlu, Kaan. “İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değişen Güç Dengeleri ve ABD’nin Pasifik Bölgesi Stratejisi: Trans-Pasifik Ortaklığı Örneği” *Uluslararası Hakemli Dergi* 58 (2016):327-341. (Erişim Tarihi: 17.09.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/383607>
- Yücel, Bülent. “Devlet Başkanı Sorumsuzluğunun Hükûmet Sistemine Yansımaları ve Türkiye Uygulaması”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/3 (2016), 123-134.(Erişim Tarihi: 02.03.2025) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1279031>
- Yüksel, İsmail. “6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunu’nun Ardından Kanun Yapma Yöntemi”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/2 (2017): 251–274.(Erişim Tarihi:09. 01.2025) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/744978>
- Yüksel, Ufuk. “Weimar Cumhuriyeti’nde Almanya Sosyal Demokrat Partisi-Almanya Komünist Partisi İkililiğinin Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi’nin Yükselişindeki Rolü”, *Alternatif Politika Dergisi*, 13/2 (2021): 498-532. (Erişim Tarihi: 17. 09.204) <https://doi.org/10.53376/ap.2021.17>
- Zengin, Mehmet Ali. “ABD Başkanlık Sisteminde Fren ve Denge Mekanizması Üzerine Bir İnceleme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 28/1 (2016): 1-28. (Erişim Tarihi: 14.08.2024) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52664/694096>

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Ülkem ALKAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Eskişehir Anadolu Üniversitesi
Fakülte	Açıköğretim Fakültesi
Bölümü	Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD.
Programı	Tezli Yüksek Lisans Programı
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	